

ISBN 978-80-7454-817-8
9 788074 548178

KRISTÝNA
PETŘÍČKOVÁ

Tradiční lidový oděv v Blatničce a Blatnici
pod Sv. Antonínkem na Uherskoostrozsku

KRISTÝNA PETŘÍČKOVÁ

**Tradiční lidový oděv
v Blatničce a Blatnici
pod Sv. Antonínkem
na Uherskoostrozsku**

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Petříčková, Kristýna

Tradiční lidový oděv v Blatničce a Blatnici pod Sv. Antonínkem
na Uherskoostrožsku

-- 1. vydání.

-- Zlín : Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2018.

-- 332 stran

Anglické a německé resumé

ISBN 978-80-7454-817-8

391 * 746.3:391 * (437.322) * (048.8)

- 19.-21. století

- lidové oděvy -- Česko -- 19.-21. století

- lidové výšivky -- Česko

- Blatnička (Česko)

- Blatnice pod Svatým Antonínkem (Česko)

- monografie

391 - Oděv, móda, ozdoby [1]

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Vydavatel: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2018

Publikace byla schválena Vědeckou radou
edice Fakulty multimediálních komunikací Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Realizováno z institucionální účelové podpory Ministerstva školství,
mládeže a tělovýchovy na specifický vysokoškolský výzkum

Registrační číslo projektu: IGA/FMK/2017/002

Řešitel výzkumu: MgA. Kristýna Petříčková

Garant: doc. Mgr. Ivan Titor

Recenzovala: PhDr. Blanka Petráková, PhDr. Ludmila Tarcalová

Anglické resumé: Johana Černá

Německé resumé: Mgr. Anežka Mišoňová

Jazyková úprava: Mgr. Jana Kasáčková, Ph.D.

Grafická úprava: MgA. Dušan Wolf

Tisk: Tiskárna Polygraf s. r. o.

1. vydání

Náklad: 300 ks

© 2018 Kristýna Petříčková

© 2018 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

ISBN 978-80-7454-817-8

KRISTÝNA PETŘÍČKOVÁ

Tradiční lidový oděv v Blatničce a Blatnici pod Sv. Antonínkem na Uherskoostrožsku

Obsah

I / Úvod	8
II / Vymezení regionu Uherskoostrožska	10
III / Prameny	10
Ikonografické a fotografické doklady	10
Archivní a literární záznamy.....	15
Doklady lidového oděvu ve sbírkách	19
Terénní výzkum.....	21
IV / Rozlišovací znaky tradičního oděvu	22
V / Vliv manufakturní a průmyslové textilní výroby na tradiční oděv Uherskoostrožska	25
VI / Kroj v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem	34
Mužský kroj	34
Oděvní součásti mužského kroje a jeho doplňky	36
Košile.....	36
Soukenná kordule	39
Plátěné nohavice.....	41
Zástěra	41
Soukenné nohavice	42
Lajbl	46
Mentýk.....	46
Halena.....	47

Kožich	48
Obuv	49
Mužské pokrývky hlavy a způsob úpravy účesu	51
Ženský кроj	55
Oděvní součásti ženského kroje a jeho doplňky.....	61
Spodní oděv – rubáč	61
Spodní plátěné sukně.....	61
Přední sukně – fěrtůšek	62
Zadní sukně – fěrtoch	67
Zadní sukně – šorec.....	69
Zadní sukně.....	73
Štruple	74
Pentle	77
Kordule	81
Rukávce.....	89
Úvodní plachta	96
Jupka	99
Lajbl	101
Kacabaja.....	101
Plachta, plachetka	103
Vlňák	103
Kožich	104
Punčochy.....	105
Obuv	105
Ženské pokrývky hlavy a způsob úpravy účesu	106
Pentlení a věnečky.....	110
Šátek.....	117
Dětský кроj.....	124

VII / Druhy a varianty tradičního oděvu

v Blatniče a Blatnici pod Svatým Antonínkem	130
--	------------

VIII / Výšivka v Blatniče a Blatnici pod Svatým Antonínkem.....254

IX / Geometrická výšivka

v Blatniče a Blatnici pod Svatým Antonínkem	256
--	------------

Specifikace některých stehů užívaných v geometrické výšivce na výřez.....	258
Skříňkový steh.....	259
Křížkový steh	260
Zadrhávaný řetázek	260

Vykládaný řetázek.....	264
Vrkůčkový steh	264
Zadní steh.....	267
Opletačka	267
Plný steh.....	268
Výřezová technika	268
Stonkový steh.....	277
Vzory výšivky podle počítané niti	277
X / Metodický postup výšivky na výřez	285
XI / Technologický postup škrobení kroje v Blatničce	294
XII / Technologický postup skládání šorce a fěrtochu v Blatničce.....	295
XIII / Výrobci krojů v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem	296
XIV / Historická rekonstrukce jako nástroj poznání.....	297
XV / Závěr.....	316
Literatura	318
Prameny.....	323
Traditional Folk Clothing in Blatnička and Blatnice pod Svatým Antonínkem in the subregion of Uherskoostrojsko	324
Die traditionelle Volkskleidung in Blatnička und Blatnice pod Svatým Antonínem im Gebiet von Ungarisch Ostrau (Uherskoostrojsko)	326
Poděkování	329

I / Úvod

Region Slovácko bylo na přelomu 19. a 20. století místem poutajícím pozornost řady umělců a badatelů, kteří zaznamenali lidový oděv v době, kdy byl součástí každodenního života. Oblékal se nejen kroj všední, ale i sváteční, slavnostní a k zvláštním příležitostem i obřadní oděv. Významnými národopisnými badateli v této oblasti byli Josef Klvaňa (1857–1919) a František Kretz (1859–1929). Tradiční kroj na přelomu 19. a 20. století fascinoval nejen odborníky, ale pro svou zajímavost také amatérské badatele, fotografy.

Ne vždy se kroj vyvíjel autonomně bez okolních vlivů. U konkrétních vývojových variant tradičního oděvu se na Slovácku setkáváme s interakcí kroje a městského oděvu. Na druhou stranu lze v historii odívání pozorovat jev, kdy se kroj stává inspirací pro módní oděv.

V průběhu 20. století procházel na Slovácku největší proměnou sváteční a slavnostní obřadní kroj, jenž je oblékán při významných meznících lidského života.

V současné době se vytrácejí poznatky o lidové oděvní kultuře a vědomosti o zhotovení kroje spolu s dosud žijícími pamětníky. Zhotovení kroje je nákladnou záležitostí. Jeho výrobě se na Slovácku věnuje oproti minulosti jen několik osob. Přesto je v posledních letech evidován vzrůstající zájem o lidovou kulturu, potažmo o oblékání do kroje. I když už kroj není na Slovácku součástí každodenního života tak, jako tomu bylo v minulosti, stále se napříč generacemi setkáváme s jeho nositeli. Tradiční oděv a zejména jeho slavnostní varianty je i v současnosti vysoce reprezentativním typem oděvu, který je oblékán s úctou. Při sociální interakci se stává nonverbálním komunikačním prostředkem, kdy podává informace o jeho nositeli. Kroj je výrazovým prostředkem identity a kultury.

Tato publikace je zaměřena na tradiční oděv v obci Blatnička a Blatnice pod Svatým Antonínkem na Uherskoostrožsku od počátku 20. století a navazuje tak na práci jmenovaných badatelů Josefa Klvani a dalších. Předkládá poznatky o lidové oděvní kultuře a technologických postupech výroby tradičního oděvu. Důležitými prameny pro zkoumání tradičního oděvu byly nejen literární a archivní prameny, ale také ikonografické doklady malířů, grafiků a fotografů, jež oblast Uherskoostrožska inspirovala v jejich tvorbě. Mezi další důležité zdroje

informací o kroji patří jak zkoumání krojových součástí ve sbírkách muzeí, tak i terénní výzkum v dané lokalitě.

Pojednání seznamuje s jednotlivými druhy a vývojovými variantami kroje mužského, ženského a dětského. Rozvádí skladbu jednotlivých typů krojových součástí a definuje účel a příležitosti k jejich nošení. Součástí publikace je fotograficky doložený přehled variant krojových druhů, jež se v Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem vyskytovaly od konce 19. století napříč svým vývojem až do současnosti.

Nedílnou součástí kroje (obzvláště pak jeho svátečních variant) je také výšivka. Pozornost je v publikaci věnována především specifické a strojově nenapodobitelné výšivce *na výřez*, která bývala pro oblast Uherskoostrožska důležitým rozpoznávacím znakem. V současnosti výšivku *na výřez* ovládá na Slovácku jen několik žen. Proto je v knize publikován metodický návod k jejímu zhotovení. Vzhledem k tomu, že se někteří nositelé kroje na Slovácku v současnosti vrací k vývojově starším variantám kroje, je zde publikována také historická rekonstrukce blatnického kroje. Krojová rekonstrukce je jednou z metod zkoumání tradičního oděvu, která může být při jeho poznávání cenným pomocníkem.

II / Vymezení regionu Uherskoostrožska

Doposud platné rozdělení krojových typů na Slovácku (do meziválečného období označované jako Moravské Slovensko) určil na počátku 20. století Josef Klvaňa. Kroj uherskoostrožský je zařazen do skupiny krojů z dolního Pomoraví, tedy kroj *dolský*, *dolácký*, dnes označovaný jako *dolňácký*. Ten se dále dělí do šesti podskupin – kroj hradištský, kunovský, ostrožský, veselský, strážnický a rohatecký. Badatel Josef Klvaňa vymezuje kroj uherskoostrožský na Ostrožskou Novou Ves (Nová Ves), Chýlice, Kvačice, Předměstí u Uh. Ostroha, Milokoš, Blatnici pod Svatým Antonínkem (Velká Blatnice), Blatničku (Malá Blatnice), Ostrožskou Lhotu a Hluk (Klvaňa, 1918–1922, s. 107). Uvádí dále, že uherskoostrožský kroj má na přelomu 19. a 20. století mnoho společného s veselským krojem (Klvaňa, 1918–1922, s. 108). Přidružením některých výše jmenovaných menších obcí k většímu samosprávnému celku v průběhu 20. století pak Ludmila Tarcalová vymezuje nošení uherskoostrožského kroje na počátku 21. století do lokalit Blatnice pod Svatým Antonínkem, Blatnička, Hluk, Ostrožská Nová Ves, Ostrožská Lhota a Uherský Ostroh (Tarcalová, 2006). Stejně určení uherskoostrožského krojového okrsku uvádí také Romana Habartová (Habartová, 2010, s. 210).

III / Prameny

Ikonografické a fotografické doklady

Důležitými prameny pro zkoumání tradičního lidového oděvu jsou ikonografické doklady, literární a archivní prameny a oděvní krojové součásti ve sbírkách. Na přelomu 19. a 20. století působila v oblasti Uherskoostrožska řada umělců, kteří ve svých výtvarných dílech zaznamenávali ráz kroje konkrétní lokality. Prostřednictvím malířských, ale i grafických technik (černobílá i kolorovaná kresba, litografie, kvaš, perokresba, malba) a sochařského zobrazení zanechali doklad o podobě

kroje. Pečlivým pozorováním zobrazovaného modelu máme u malby zachován obraz nejen o skladbě krojových součástí, ale také informaci o jejich barevné kombinaci. Druhá polovina 19. století přála v Evropě plenérové a žánrové malbě. Výtvarní umělci, ale i spisovatelé, skladatelé objevovali krásu a archaičnost vesnického prostředí. Mezi nejznámější výtvarné umělce působící na Slovácku ve druhé polovině 19. století patřil Joža Uprka (1861–1940), který zaznamenal tradiční oděv nejen slavnostního a svátečního charakteru, ale i podobu kroje určeného na všední nošení. V roce 1901 bylo nejprve v Praze a o rok později i ve Vídni vydáno dílo národopisce a sběratele Františka Kretze nazvané *Slovácké čepce*, kde Joža Uprka přispěl svými obrazovými studii slováckých žen z oblasti Uherskohradištska, Uherskoostrožska, Uherskobrodsko a Strážnice. František Kretz se zde zaměřil na vzácné výšivky z dýnka ženských čepců, které tvořily komplet se starodávnou pokrývkou hlavy *šatkou* (Kretz, 1901–1902). Oba autoři společně pracovali také na dalším díle *Šatky a šátky* (Stránská, 1936, s. 114). V roce 1920 vychází v Kroměříži jiné společné dílo nazvané *Kožuchy*, v němž jsou zobrazeny tři mužské kožichy zařazené Kretzem do okresu Uherský Ostroh. Jeden kožich je vyobrazen z Ostrožské Nové Vsi, dva zbývající pak z Hroznové Lhoty (Uprka, 1920). O rok později vychází *Vázání šátek* od Joži Uprky s průvodním slovem Františka Kretze. Uprka zde publikuje soubor barevných studií ženských pokrývek hlavy. Zaznamenal nejen úvazy a typy šátek, ale také obřadní ženské *pentlení* (Uprka, 1921). Uprkův rukopis umožňuje detailněji pozorovat způsob úvazu šátku i *pentlení*, vypovídá o jejich typologii. V Tasově u Hroznové Lhoty v uherskoostrožském okrese působil malíř Antoš Frolka (1877–1935). V malbě jej ovlivnil Joža Uprka. Zachytil slovácký lid prostřednictvím olejomalby, akvalerové malby a pastelu. V jeho umělecké práci je zaznamenaný kraj z konce 19. století a počátku 20. století. Z Uherskoostrožska, ale i vývojově blízkého Veselska jsou to pak u ženského kroje například *konopné fěrtochy*, modrotiskové barvířské *fěrtůšky*, potištěné bílé *lipské* a modré barvířské šátky. Antoš Frolka soukromě vyučoval malíře Vladimíra Štěpánka (*1906), jenž taktéž věnoval svůj zájem tradičnímu oděvu. Ke zviditelnění Frolkových děl přispěli kolem roku 1920 knihkupci a nakladatelé Josef Pithart (1869–1948) z Kroměříže a Ferdinand Sukaný (1885–1939) z Uherského Hradiště, kteří vydávali série dopisnic s Frolkovými, ale i Uprkovými náměty ze Slovácka.

Dalším umělcem působícím na Slovácku byl Vincent Plesnivý (1879–1944), známý svými akvarely a olejomalbami nebo také malíř

↑
 Skupina žen z okolí Uherského
 Ostroha v tureckých šátcích
 a barvířském modrém šátku
 se žlutým vzorem tzv. barevňáku.
 – Antoš Frolka.
 Z cyklu *Slovácké písně, pohlednice č. 4*,
 kolem 1920.
 Soukromá sbírka

↗
 Muž v mentýku a žena s dítětem ve
 svátečním oděvu.
 – Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1892.
 Foto J. Klvaňa.
 I. č. 2344, Slovácké muzeum
 v Uherském Hradišti

Cyril Mandel (1873–1907), jenž spolupracoval s Františkem Kretzem na národopisných studiích obdobně jako Uprka. Kroj z Uherskoostrožska zaznamenal ve svých dílech Vojtěch Pernica (1886–1977). Z Uherského Ostrohu pocházel umělec František Bezděk (1906–1983), který se taktéž zabýval žánrovou malbou zobrazující tradiční oděv na Slovácku.

S vynálezem fotografie v 19. století přišla nová možnost obrazového záznamu. Při zkoumání tradičního oděvu se fotografie osvědčila z důvodu, že bylo možné v relativně krátkém čase expozice zhotovit hned několik snímků včetně detailních záběrů. Stala se tak při zkoumání tradičního oděvu na Slovácku důležitým dokumentačním nástrojem zobrazujícím především vizuální formu oděvu, protože se jednalo ve většině případů o nebarevnou fotografii. Barevná fotografie vzniklá prostřednictvím autochromatického procesu byla patentována v roce 1903. Pro záznam badatelů však měla i přes své rozšíření své nevýhody. Každý autochrom byl originálem a nebylo možné z něj, vzhledem k výrobnímu procesu, pořídit kopie. Nevýhodou byla i jejich ne zcela reálná barevnost (především u modrých odstínů). Možnosti národopisné fotografie, ať už díky černobílé nebo barevné fotografii, využívali nejen etnografičtí badatelé, ale také amatérští zájemci.

Mezi nejvýznamnější fotografická díla pak patří publikované práce badatele Josefa Klvani (1857–1919). V roce 1918 byla v rozsáhlé studii

o uherskoostrožském kroji publikována v *Moravském Slovensku* fotografie pořízená Klvaňou v roce 1892, na níž je vyobrazen muž z Blatnice pod Svatým Antonínkem v kabátci *mentýku* s ženou a malým dítětem (Klvaňa, 1918–1922, s. 131).

Významným fotografem, sběratelem lidového umění a národopiscem na Slovácku byl František Kretz (1859–1929), působící na přelomu 19. a 20. století na Uherskohradištsku. Jako učitel se věnoval také přednáškám o lidovém oděvu, zejména pak o lidové výšivce a krajce. Kretz si uvědomoval důležitost zachování informací o tradičním oděvu, a proto vytvořil řadu cenných sbírek, jež byly uloženy do muzeí a vystavovány veřejnosti. O Kretzovi obsáhlé sbírky byl na počátku 20. století zájem také ze zahraničí (Habartová, 2009, s. 13–65). Etnografickou fotografií se dále zabýval František Koula (1855–1919) a Josef Šíma (1859–1929), který zároveň zachycoval kroj z Uherskoostrožska také na svých kresbách a akvarelové malbě. Fotograf Erwin Raupp (1863–1931) vyhotovil v roce 1906 portréty mužů, jež Josef Klvaňa určil jako muže z Velké Blatnice (Beránková et al., 2010, s. 166–168). V blízkosti Blatnice pod Svatým Antonínkem Erwin Raupp fotografoval například ještě v Ostrožské Nové Vsi a Hroznové Lhotě (Beránková et al., 2010, s. 123–142). Jeho cenné fotografické sbírky jsou uloženy v Národním muzeu v Praze, Moravském zemském muzeu v Brně a Slováckém muzeu v Uherském Hradišti.

Strýček z Velké Blatnice u Uherského Ostrohu, 1906.

– Určil J. Klvaňa.

Foto E. Raupp

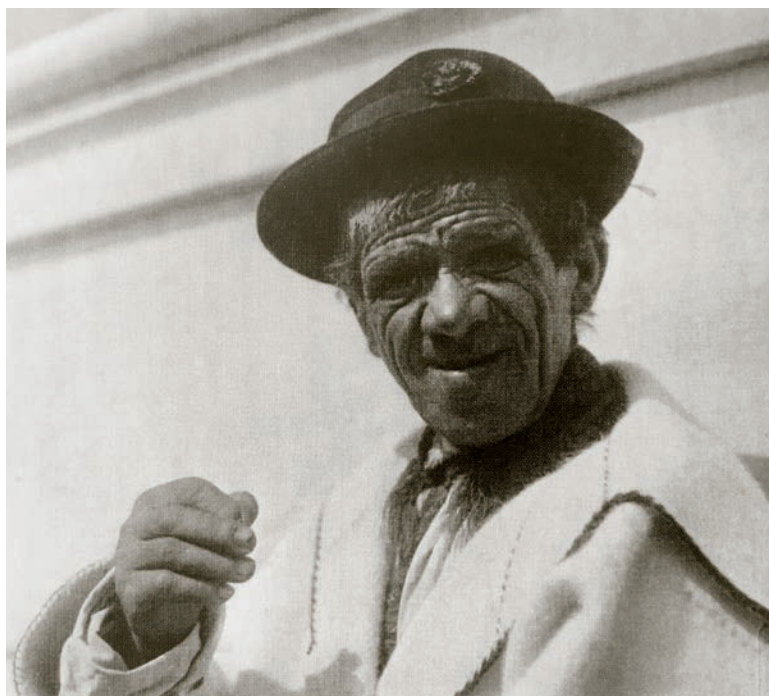
(Beránková et al., 2010, s. 166)

Děvče z Nové Vsi ve svátečním kroji a v šátku s úvazem na uši.

– Autor kresby J. Šíma

(Šíma, 1899, s. 73)

↑
Sedící ženy z Uherskoostrožska
na pouti u Svatého Antonínka.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1905.

Foto K. Katholický.

EÚ MZM FA 14144,

Moravské zemské muzeum

(Beránková, Dufek, 2013, s. 41)

Jako amatérský fotograf se momentní exteriérové fotografii v oblasti Slovácka věnoval brněnský lékař Karl Katholický (1839–1927), který ve své tvorbě zdokumentoval poutě v Blatnici pod Svatým Antonínkem a na počátku 20. století působil i v blízkém okolí Blatnice, například v Hroznové Lhotě (Beránková, Dufek, 2013, s. 9). Znamé jsou také barevné fotografie, tzv. autochromy, Ferdinanda Sukaného (1885–1939), nakladatele a knihkupce z Uherského Hradiště, které byly otištěny v *Moravském Slovensku*. Uvedené autochromy zpodobňují mladé ženy ve svátečním kroji a skupinu žen s dětmi z Uherského Ostroha (Klvaňa, 1918–1922). Autochromy Ferdinanda Sukaného vycházely také v sériích jako dopisnice. Amatérsky se fotografování Slovácka věnoval také rodák z Uherského Ostrohu Josef Braun (1855–1929), který byl předsedou židovské obce v Uherském Hradišti a spolumajitelem pivovaru v Jarošově (Beránková, 2001, s. 25–31).

Archivní a literární záznamy

Nedílnou součástí zkoumání tradičního oděvu jsou archivní a literární záznamy. Z archivních pramenů jsou to pro oblast Uherskoostrojžska především soupisy pozůstalostí z konce 18. století a zejména soupisy z 19. století, kde však máme jen stručný popis oděvních součástí mužského nebo ženského kroje a neúplné informace o materiálu a barvě. Podle uvedených soupisů lze usuzovat, že materiály na kroj byly od počátku 19. století pořizovány jak z textilních materiálů domácí produkce (*konopné fěrtochy*), tak z materiálů kupovaných (jemné plátno, modré sukno). Na pozůstalostním soupisu Matúše Kotačky z Blatnice z roku 1797 je uveden jeden *kožich*, *mentík*, *lajbl* a *nohavice* spolu s dvěma páry bot. Jinou informaci o skladbě blatnického ženského kroje z roku 1805 máme zachovanou v soupisu po Anně Kalíškové. Jsou zde uvedeny jedny staré *rukávce*, *fěrtoch*, *konopná* a *koudelná plachta*, jeden *mentík*, dva *kožichy*, *jemné ubrusy* (*plachetky*) bez krajky a s krajkou, troje *rukávce* s krajkou a troje bez krajky. V pozůstalostním spisu Františka Karlíka z roku 1825 je uveden modrý soukenný *mentík*, soukenná *halena*, flanelový *lajbl*, soukenné *nohavice*, soukenný *lajbl*, pár bot spolu s kloboukem a zimní čepicí. Při soupisu majetku z roku 1826 po úmrtí Josefa Staňka z Blatnice je v pozůstalosti zapsána *halena*, starší *kožich*, *lajbl*, pár bot a klobouk. V pozůstalosti z roku 1835 jsou uvedeny dva *ubrusy* (*plachetky*), tři *konopné fěrtochy*, tři bílé šátky, dva pastelové, starší modrý *mentík*, dvě košile a jeden *lajbl*. Z roku 1844

↑

Ženy z Uherskoostrojžska.

— Z cyklu *Obrázky ze Slovácka*, pohlednice č. 6.

Autochrom F. Sukaného, kolem roku 1918.

Soukromá sbírka

↖

Blatničané ve svátečním kroji u Svatého Antoníčka.

— *Dopisnice*, série I., č. 6.

Autochrom F. Sukaného, kolem roku 1918.

Soukromá sbírka

je z Blatnice doložen pozůstalostní soupis Mariány Vrbové čítající jednu *plachetku*, čtyři *rubáše*, jeden *lajbl*, dva *šátky*, dva *mentíky* (*Weise-rocke*), pár bot a kožešinovou čepici (Zemek, 1981, s. 109–110). V soupisu Mariány Jelínkové z roku 1870 jsou uvedeny čtyři *šátky*, tři *kordule*, *rukávce* a *kožich*. Po úmrtí Anny Křápkové v roce 1870 je zapsán v pozůstalosti *turecký šátek*, *šorec*, tři *fěrtůšky*, *rukávce* a pár bot (Zemek, 1981, s. 111).

Blatnický kroj mužský, ženský a dětský popisuje ve farní kronice národnostně uvědomělý katolický kněz Mořic Růžička, jenž působil v Blatnici mezi lety 1887–1902. Tamní kroj popisuje jako malebný a bohatý. I přesto, že muži podle Růžičkova záznamu začínají nosit vlivem odchodu za prací krátké kabáty městského typu, zmiňuje dále: „*Člověku, který nenosí kroje říkají blatničané pán doopravdy, ale i posměšně trhan, škuban a vůbec pány nemají v lásce*“ (Růžička, 1898).

Terénní výzkum z roku 1975 s pamětníky z Blatnice pod Svatým Antonínkem, jež uskutečnil badatel František Vyskočil, vypovídá také o rázu kroje z 19. století. Z vyprávění Marie Vyskočilové, nar. 1888, Vyskočil zaznamenal: „*Když někdy kolem r. 1893 zemřela stařenka Hanáková z č. 24, divily se děti, „proč baběnka ležijů v lúckém kroji. Jejich matka jim odpověděla, že si baběnka kroj vyšila ve svém mládí, který se hned přestal nosit, a tak byl určen k uložení do rakve*“ (Zemek, 1981, s. 111).

Podrobným a obsáhlým studiem Slovácka se zabýval etnograf, pedagog, fotograf a přírodovědec Josef Klvaňa (1857–1919). V díle *Moravské Slovensko I. a II.* publikoval výsledky svého výzkumu na tomto území a vymezil jednotlivé krojové skupiny. Od konce 19. století svými etnografickými studii přispíval do sborníku *Český lid*, *Časopisu Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, *Světozoru* a *Annales Musei Francisci*. V roce 1898 byla ve sborníku *Český lid VII.* publikována fotografie ostrožského kroje. Jedná se o ateliérovou fotografii zobrazující svobodnou dívku ve svátečním kroji. Josef Klvaňa zde uvádí, že vyobrazený kroj se nosil v Uherském Ostrohu-Předměstí, v Kvačicích, Nové Vsi, Chylici, Blatnici pod Sv. Antonínkem a Milokošti (Klvaňa, 1898, s. 80–81). Klvaňa publikoval ve sborníku *Český lid* řadu studií. V souvislosti s Uherskoostrožskem jsou to například příspěvky *O „pentlení“ nevěst a družiček na Moravě* (Klvaňa, 1895, s. 417–444), *Vzorky slováckého vyšívání* (Klvaňa, Šíma, 1895, s. 221–234), *Moravské vyšívky na národopisné výstavě* (Klvaňa, 1896, s. 226). Uherskoostrožský kroj byl představen také na *Národopisné výstavě československé* (Klvaňa, 1895–1897).

←

Ženský sváteční kroj
z Uherskoostrožska.

— 1898 (Klvaňa, 1898, s. 80)

Technice výšivky na Slovácku se Klvaňa věnuje v příspěvku revue *Náš směr* (Klvaňa, 1920–1921, s. 105–121).

Po *Národopisné výstavě československé*, jež se konala v roce 1895 v Praze, se výrazně podnítil u širší veřejnosti zájem o lidovou kulturu (Kretz, 1913, s. 9). Už před konáním této rozsáhlé výstavy však vycházely nejen národopisné studie renomovaných badatelů, ale také například série sešitů s výšivkovými předlohami, které seznamovaly zájemce s tradičním oděvem (Valtrová, Tichá, 1889). Lidové kultuře a její propagaci se například též věnovala etnografka a historička umění Renáta Tyršová (1854–1937). Roku 1911 je v Paříži a Praze vydáno dílo *Le Paysan Tchèque: Bohême, Moravie, Silésie, Costumes et Broderies*, kde jsou zmíněny

i kroje z Uherskoostrožska (Tyršová, Hantich, 1911, 24–26). V roce 1920 v Paříži vychází ve francouzském jazyce dílo Renáty Tyršové a Karla Chotka. Na obrazové tabuli č. 26 je ukázka výšivek ženských *rukávců s výřezovou technikou* z Blatnice (Tyršová, Chotek, 1920). Další národopisnou pracovnící byla ilustrátorka Madlena Wanklová (1865–1922) a etnografka Vlasta Havelková (1857–1939), která ve své práci zaznamenává i výšivky z Uherskoostrožska (Havelková, 1898). Kromě Kretze, Klvani a dalších jiných badatelů se slovácké výšivce věnoval také Josef Šíma, jenž v díle *Slovácké vyšívání stehem křížkovým a vrkůčkovým* vydává soubor listů původních lidových výšivkových motivů včetně vzorů vyskytujících se na Uherskoostrožsku (Šíma, 1897). V roce 1923 pak vychází další Šíмова práce zaměřená na lidovou výšivku. Ve 20. letech 20. století je publikováno dílo *Lidové kroje československé*, kde se Vlasta Havelková věnuje přímo technice lidového vyšívání. Popisuje zde řadu stehů používaných na různé krojové součástky. K zajímavým zákresům patří steh *důrkáč*, který se používal pro výšivku *přes wrapy u šorce a fěrtochu* (Havelková, 1920, s. 91). Metodické postupy jednotlivých stehů lidových však nebyly na přelomu a v průběhu 20. století publikovány jen v národopisných studiích. Vzhledem k zájmu veřejnosti o tradiční oděv se zmínky o kroji a jeho zhotovení objevují i v jiné literatuře. V roce 1915 například vychází *Vzory ženských ručních prací*, kde je metodicky zaznamenán úvaz šátku, skládání *rukávců*, ukázka krojových součástí z Uherskoostrožska a Veselska spolu s uvedenou spotřebou materiálu na jednotlivé krojové součásti (Holub, 1915). V další knize, *Praktické hospodyňce II.*, je publikována část věnovaná stehům lidové výšivky, jež se vyskytují i na Uherskoostrožsku (Stránská-Absolonová, 1927, s. 836–842).

Významným etnografem a etnologem 20. století byl Antonín Václavík (1891–1859), který působil mimo jiné i ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti. Lidovému oděvu věnoval velkou pozornost. Ve svém díle *Textil v lidové tvorbě* se Antonín Václavík zabývá problematikou barevnosti, materiálů lidových textilií a výšivkou. V díle jsou obsaženy fotografie výšivek z okolí Blatnice z období 19. století (Václavík, 2009). Národopisná pracovnice Miroslava Ludvíková (1923–2005) se ve své obsáhlé monografii *Moravská lidová výšivka* zabývá vývojem a typologií výšivky. Uvádí zde i oblast Uherskoostrožska (Ludvíková, 1986).

Tradičnímu oděvu z Uherskoostrožska se v současnosti věnují etnografky Ludmila Tarcalová (Tarcalová, 2000–2016), Romana Habartová (Habartová, 2010, 2011) a Marta Kondrová (Kondrová, 2009).

←

Rodina Jana Petratura
narozeného v roce 1863.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Muzeum Blatnice

Doklady lidového oděvu ve sbírkách

Pro zkoumání tradičního oděvu z Uherskoostrožska jsou důležité také sbírkové fondy muzeí. V souvislosti se zaměřením na tradiční oděv v obci Blatnička a Blatnice pod Svatým Antonínkem jsou pro určování kroje z 19. století cenné sbírky Františka Kretze, jenž se národopisu dle svých slov začal věnovat od roku 1885, kdy se zaměřil na sběr tradičního oděvu, výšivek, krajek a keramiky (Kretz, 1913, s. 20). Doklady tradičního oděvu z oblasti Uherskoostrožska jsou zastoupeny zejména ve sbírkovém fondu Slováckého muzea v Uherském Hradišti, Moravském zemském muzeu v Brně a Národním muzeu v Praze.

V roce 2006 zahájilo svou činnost Obecní muzeum v Blatnici pod Svatým Antonínkem. Sbírkový fond je zde tvořen především prostřednictvím akvizice krojových součástek, fotografií či jiných sbírkových předmětů převážně od občanů Blatnice pod Svatým Antonínkem. Nachází se zde dochované krojové součásti časově určené od konce 19. století. V současnosti jsou zde uloženy i obřadní krojové komplety párů z roku 1890 a 1930. Jedná se o historické rekonstrukce, jež vznikly v roce 2013 ve spolupráci autorek Kristýny Petříčkové a Romany Habartové.

Terénní výzkum

Informace o tradičním oděvu nám poskytuje taktéž terénní výzkum v konkrétní oblasti. Při metodice terénního výzkumu zaměřeném na určenou oblast nám poznatky o tradičním oděvu poskytují informace z rozhovorů s pamětníky z dané lokality, dále dochované oděvy, jež mohou být uchovávány mezigeneračně, či v sociálním kontextu fotografie z rodinných archivů respondentů. Získané poznatky terénního výzkumu v komparaci s ikonografickými, archivními a literárními prameny tvoří důležitou základnu pro poznání tradiční lidové oděvní kultury.

←

Rodina z Blatničky.

Žena vlevo je Marie Lagová.
Stojící muž se jmenuje Antonín Šumbera (nar. 1885).
Žena s dítětem je Barbora Lagová (nar. 1888), provdaná Šumberová.
Malé děvčátko je paní Antonie Šumberová (nar. 1925), provdaná Marková z Blatničky.
Stojící dívka je její sestra Terezie Šumberová (nar. 1911).

– Blatnička, 1926.
Soukromý fotoarchiv

←←

Rodina Valášková z Blatnice pod Svatým Antonínkem.

– Kolem roku 1907.
Muzeum Blatnice

IV / Rozlišovací znaky tradičního oděvu

Tradiční oděv podléhá několika faktorům, na něž je nutno pro jeho správné určení brát na zřetel. Vztah k oděvu jako tradiční hodnotě je známý v Evropě nejen z lidového prostředí, ale také z aristokratického a městského prostředí, kde se s tímto přístupem setkáváme v historii evropského odívání ještě na počátku 17. století. Porovnáme-li četnost obměny oděvních součástí nositele napříč historií odívání v evropském prostředí, pak se rychlejší tempo odkládání oděvů po kratším sezónním období začíná objevovat ve druhé polovině 17. století. Do té doby se styl oblékání měnil zvolna, oděv se pro svou nákladnost zhotovení dědil po generace a nepodléhal tak rychlé proměnlivosti. V 17. století vzniká a posléze narůstá rozpor mezi tradičním chápáním oděvu a zrychlováním vývoje módy prostřednictvím módních změn. Oděv prostých lidí se začal stále více řídit odlišnými pravidly od společenské špičky. Příčin diferenciací lidového oděvu od oděvu aristokracie však bylo více. Stavovská příslušnost obyvatel moravského venkova byla v 18. století určována také například příkazy nadřízených vymezující ráz oděvu poddaných. Zrušení nevolnictví a toleranční patent na konci 18. století přináší venkovanům možnost cestovat za prací a tím do tradičního oděvu přejímat i vlivy z odlišného prostředí. Po období Velké francouzské revoluce pak ztrácí oděv lidí z venkova stavovskou příslušnost (Ludvíková, 2000, s. 11–17).

Primární funkcí tradičního lidového oděvu byla praktičnost a trvanlivost oděvu. Hluboko do 19. století totiž znamenalo zhotovení oděvu pro jeho nositele značnou investici. Oděv se tedy často v tradičním prostředí dědí, vyžaduje volnost pohybu a je určen ke každodennímu nošení. Výjimkou praktičnosti je u tradičního lidového oděvu slavnostní кроj, u něhož jsou do venkovského prostředí přebírány některé prvky oděvu šlechty, jimiž jsou například zdobnost, nepohodlnost či objemnost. Právě nepohodlnost a nepraktičnost byly atributy vyjadřující sociální zařazení nositele ve vyšším společenském žebříčku.

Také lidové slavnostní kroje nelze často obléct bez pomoci druhé osoby a jejich výroba je nákladná. Nesou v sobě však symbolické prvky, jež mají starší archaické jádro nežli současná panující móda (Nachtmannová, 2012, s. 8–9). Kroj se tak začne rozlišovat dle způsobu

určení příležitosti k jeho nošení na druh pracovní a sváteční. Renáta Tyršová popisuje, že na počátku 20. století se pouze v nejchudších oblastech Slovenska nosí stejný typ starobylého kroje na práci i na neděli. Nedělní kroj zde býval zpravidla novější a čistě vypraný (Tyršová, 1916, s. 13). O přejímání některých tradičních oděvních součástí a tradiční úpravě hlavy či účesu z městského prostředí svědčí také práce Zikmunda Wintera, který uvádí, že již v 16. století se v českých zemích v selském prostředí setkáváme s ženskými sukněmi zvanými *šorec*, *kasanice*. Bývaly to sukně anebo zástěry, v archivních pramenech jsou uvedeny šorce muchejrové, hedvábné a vyšíváné. Dále zmiňuje například přední sukni tzv. *fěrtoch*. Známý je v 16. století také *rubáš* (košile), *oplečí*, *rukávce* a ženská pokrývka hlavy *šatka*, *rouška* (Winter, 1893, s. 344–346).

V minulosti býval kroj při sociální interakci důležitým nonverbálním komunikačním prostředkem. Skladba kroje tak dokázala vypovídat o sociálním zařazení jeho nositele ve společnosti. Charakter kroje a jeho skladbu určuje zejména pohlaví nositele, věk, sociální zařazení ve společnosti, religiozita, lokalita a účel, kvůli němuž je kroj oblékán. Tradiční oděv jasně rozlišuje znaky oděvu ženského a mužského. Výjimkou je pouze dětský oděv, kdy chlapci nosívali ještě v období mladšího předškolního věku šaty stejné jako děvčátka. Tento zvyk se objevuje například již v novověku u aristokratické módy a vyskytuje se ještě i v průběhu 20. století u městské módy, kde se s tímto zvykem setkáváme v lidovém prostředí podle ikonografických dokladů také. Základním distinktivním znakem ženského oděvu byly po staletí v historii evropského odívání sukně, u mužů pak nohavice. Tento rozlišující znak přebírá i kroj.

Diferenciaci kroje dále určoval věk. Dětský kroj se až do pěti let odlišoval od kroje dospělých. Mladá a střední generace pak nejčastěji přejímala změny v kroji. U starších lidí v tradičním prostředí naopak často dožívaly starší varianty kroje, jež vzhledem ke svému věku a konzervativnímu přístupu již v četných případech nevyměňovali za nové obměny kroje. Rozdíl v oblékání byl určen také rodinným stavem. Jiný kroj oblékali svobodní mladí lidé, ženich s nevěstou, ženatí muži, vdané ženy, vdovy a další (Tarcalová, 2013, s. 34). Sociální status určoval i míru zdobnosti kroje.

↑
Svobodné dívky ve svátečních
krojích z počátku 20. století.
— Blatnice pod Sv. Antonínkem, 2012.
Foto D. Vojtěch

Při kontaktu s městským prostředím, například prostřednictvím návštěv trhů, různých slavností, ale dále i například při setkávání na procesích jdoucích na poutní místa docházelo k setkávání krojů z různých regionů. Estetický ráz kroje z konkrétních regionů pak dával non-verbální informaci o tom, z jakého kraje jeho nositel pochází.

V současnosti, kdy kroj již není nošen každodenně, bývá tradiční lidový oděv oblékán nejčastěji k příležitosti hodů, slavností, církevních svátků a k příležitosti prvního svatého přijímání, biřmování či svatbě. Jeho funkce je především reprezentativní a estetická (Tarcalová, 2013, s. 35).

V / Vliv manufakturní a průmyslové textilní výroby na tradiční oděv Uherskoostrožska

V průběhu 19. století zaznamenáváme v lidovém prostředí pronikání manufakturních a továrních materiálů. Důsledkem toho dochází k pomalému vytrácení některých vývojově starších krojových součástí, které mizí v závislosti na odbourávání pěstování určitých technických plodin (len, konopí) a likvidací chovu ovcí (vytrácí se vlastní domácí produkce vlněné textilie).

Pronikání továrních výrobků vytlačuje kolem první poloviny 19. století původní ženskou pokrývku, starobylou vyšívanou *šatku* s čepcem (Úprka, Kretz, 1921). Tu nahrazují šátky *modrotiskové* ze žlutým vzorem domácí barvířské výroby. Ani barvení *indigem* však není svým původem tradiční technikou moravského lidového prostředí. Na konci 17. století se *indigo* a *rezerváží tisk*, svým původem z Asie, začíná uplatňovat v Evropě, kde se prostřednictvím prvních dílen zakládaných zejména v Holandsku technika *modrotisku* rychle rozšiřuje. Modrobílý tisk byl v Evropě novinkou. Do lidového oděvu byl převzat z městských barvíren a měštští řemeslníci vycházeli především z předloh dobové módy (Binderová, 2013, s. 14–15). V 19. století je objevena metoda přinášející průmyslovou produkci umělého *indiga*, díky které se zjednodušil proces barvení (Balfour-Paul, 2011, s. 81). *Modrotisk* se stává přístupným širokým vrstvám. Měšťané začnou preferovat průmyslové pozitivní tisky, v lidovém prostředí je však *modrotisk* nadále používán. V tradičním oděvu Uherskoostrožska a sousedního Veselska to jsou pak v 19. století například *modrotiskové šátky se žlutým vzorem*, *modrotiskové fěrtůšky* a mužské zástěry.

Jiným příkladem převzetí materiálu z městského prostředí jsou bílé tiskové šátky, tzv. *lipské šátky*, na Slovácku nazývané také *napoleonské* nebo *saské*. František Kretz je časově určuje do období empírové módy. Bavlněné tisky se do Čech a na Moravu importovaly z německého Saska přes Lipsko (Tarcalová, 2013, s. 159). Po založení manufaktur v Čechách na počátku 19. století se na brněnský trh dodávaly od českých

výrobců z Humpolce a České Lípy. Významným českým výrobcem se stala i manufaktura v Kosmonosech.

Když se z Asie importovaný bavlněný textilní materiál rozšiřoval v 18. století po celé Evropě, byly zakládány ve Francii, Anglii, Německu a Švýcarsku manufaktury soustředící se na výrobu bavlněných imprimé. Evropští barvíři se pokoušeli odhalit tajemství receptury tisku jasněho odstínu *turecké červeně* pocházející z Asie. V polovině 18. století se francouzské město Rouen stalo prvním producentem této syté červené barvy získávané z rostliny *Rubia tinctorium*.

Důležitým barvířským místem ve francouzském Alsasku bylo město Mülhausen (dnes Mulhouse). Samuel Koechlin zde roku 1746 založil textilní a barvířskou obchodní společnost. V roce 1811 Daniel Koechlin rozvinul a propagoval metodu resistantního imprimé s vysoce ceněnými odstíny *turecké červeně*, *pařížské modré* a následně začal pracovat s barevnými soutisky (Delamare, 2016, s. 88).

Kolem roku 1860 se na Slovácku rozšíří ve velké míře továrně tištěné *turecké červené šátky* (Uprka, Kretz, 1921). Označení je odvozeno od názvu barvy *turecká červeň*, známé v Evropě také jako *benátská červeň*, *pompejská*, *perská červeň* anebo též ve Francii *rouge d'Andrinople* (Delamare, 2016, s. 91). Šátky se dodávaly na trh v podobě metráže, kde se jednotlivé kusy šátků odstříhávaly. Prodávaly se v pestré nabídce různých vzorů i rozměrů. Na lemech krajů se často zachovala jména výrobců. Na Slovácku se vyskytují v širokém zastoupení *turecké šátky*

↓
Bordura bavlněného imprimé s tureckou červení,
výrobce Dollfus Mieg & Cie.
– Mulhouse, kolem 1825–1830.
Musée de l'impression sur étoffes,
Mulhouse

fírem I. G. Ulmer z Dornbirnu a Carl Ganahl z Feldkirchu. V období 19. století se v českém prostředí vyskytují také tisky čtvercových ubrusů, které se nápadně podobají uvedeným bílým *lipským* a červeným *tureckým* šátkům. Svým výtvarným pojetím a velikostním rozměrem odpovídají šátkům nošeným na Slovácku. Dokladem je například „kávový“ ubrus neboli „*Kaffeetücher*“ určený k obřadu pití kávy uložený v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Čtvercový formát *kávových* ubrusů (i. č. 76.520, i. č. 16.551), býval zdoben nejen rostlinnými motivy a předměty spojenými se stolováním, ale zobrazoval také politické události, jako jsou korunovace a napoleonské války (Uchalová, 2008, s. 407).

Bavlněné a potištěné textilní materiály byly převzaty z aristokratické módy ve druhé polovině 18. století, kdy se z Indie do Evropy importovaly bavlněné a potištěné tkaniny tzv. *indiennes*. Vzhledem k jejich stoupající oblíbenosti dochází v evropských zemích na přelomu 18. a 19. století k rozvoji bavlnářského průmyslu. Výhodou potisku textilu bylo jeho rychlé uplatňování módních trendů. Díky dynamickému rozvoji textilní výroby bavlněných látek v Čechách v první polovině 19. století se bavlna stala dostupnějším materiálem pro širokou vrstvu obyvatel (Uchalová, 2008, s. 155). V lidovém oděvu se na Uherskoostrozsku v 19. století bavlna uplatnila jak v podobě jednobarevného jemného plátna, tak i jako bavlněný potisk, používaný například na šátkách i sukních.

↑

„Kávový“ ubrus, tisk na bavlně, 1819, rozměr 175 × 175 cm.

– Kosmonosy.

I. č. 16.551,

Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze (Uchalová, 2008, s. 407)

↙

„Kávový“ ubrus, tisk na bavlně, 1820–1830, rozměr 135 × 132 cm.

– Vytiskla kartounka Franze Sluky v Českém Dubu založená v roce 1810.

I. č. 76.520,

Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze (Uchalová, 2008, s. 407)

Detail dámských šatů
z bavlněného mušelínu.

– Velká Británie, 1816–1821,
T. 55-1934, V&A museum, Londýn
(Johnston et al., 2009, s. 47)

Dámské šaty z bavlněného
mušelínu.

– Velká Británie, 1816–1821,
T. 55-1934, V&A museum, Londýn
(Johnston et al., 2009, s. 46)

Móda empíru ovlivnila v průběhu 19. století městský a lidový oděv i dalším materiálem, bavlněným mušelínem, jenž byl nejprve do Evropy importován z Indie. Jemné mušelíny se uplatňovaly v dámském šatníku po celé 19. století a ve druhé polovině 19. století byly aplikovány také na tradiční oděv Uherskoostrožska, kde se využívaly například jako materiál pro výrobu ženských předních sukní *fěrtůšků*. Na Slovácku se vyskytoval jednobarevný světlý mušelín, světlý mušelín s potiskem či zdobený drobným pravidelným vzorem jemné výšivky (obojí zpravidla s rostlinným motivem) anebo mušelín s vetkávanými pruhy v různých rastrech.

Také barevnost kroje je ovlivněna továrně zhotovenými materiály a umělými barvivy, jež se postupně prosazují i ve venkovském prostředí.

←

**Při Božím těle před kostelem
v Hroznové Lhotě.**

Stojící dívky mají oblečeny jemné
mušelinové přední sukňe bílé
i zdobené potiskem.

— Hroznová Lhota, 1907.

Určil J. Klvaňa. Foto E. Raupp
(Beránková et al., 2010, s. 125)

Vynález *anilinového* barviva znamenal průlom barevnosti v módě. Roku 1826 extrahoval německý chemik Otto Unverdorben (1806–1873) čistou substanci z *indiga* a nazval ji *anil* (španělský výraz pro *indigo*). Následně se teprve patnáctiletý mladý vědec William Henry Perkin (1838–1907) na Royal College of Chemistry v Londýně pokoušel v roce 1853 syntetizovat z *anilinu* chinin používaný k léčbě malárie. Výsledkem pokusu bylo objevení nového barviva s excelentními vlastnostmi pro barvení vlny a hedvábí (Delamare, 2016, s. 98). Odstín uměle vyrobeného, jasně fialového syntetického barviva byl poprvé pojmenován v roce 1856 jako *Perkin's mauve* či *mauveine*, nebo také *anilinová purpurová*, *anilin violet* (Johnston et al., 2009, s. 124). Po zveřejnění objevu se umělé barvivo stalo vysoce módní záležitostí. Brzy po patentovaném objevu vznikaly i další nové odstíny jako například sytě modrá, jasně zelená a sytě růžová. Z Velké Británie se pestrá barevnost *anilinu* díky módní vlně rychle rozšířila i do okolních zemí. Na přelomu 19. a 20. století zasáhla anilinově sytá barevnost tradiční lidový oděv včetně dalších oblastí také Uherskoostrožsko a Uherskohradištsko. Syntetické barvivo bylo aplikováno na krojových výšivkách v doplňkových detailech výšivky v podobě obarvené vyšivací příze anebo v textilních materiálech používaných na Uherskoostrožsku ke zhotovení dámských *kordulí* a *fěrtůšků* a dále na stuhách, jež se vyskytovaly na ženských *kordulkách* či na ženských obřadních pokrývkách hlavy tzv. *pentlení*.

Kolem roku 1900 dosahuje uherskoostrožský кроj prostřednictvím použití synteticky obarvených textilních materiálů největší barevnosti a pestrosti. Používaným krojovým textilním materiálem obarveným syntetickým barvivem bývaly hedvábné a polohedvábné tkaniny, které byly jednobarevné anebo dezénovány potiskem či žakárovým vytkáním vzorů. Hedvábné látky byly produkovány tradičně ve Vídni, v Čechách byla v 19. století významným závodem továrna Josefa Tschuberta, jež získala v roce 1845 na výstavě ve Vídni čestné uznání (Uchalová, 2008, s. 155). Na konci 19. století se hedvábné tkaniny produkovaly především ve Francii (Lyon, Paříž), ve Švýcarsku (Curych, Basilej) a Německu (Elberfeld, Crefeld). V blízkosti Uherskoostrožska je to nadále Rakousko a produkce hedvábných látek ve Vídni. V Čechách se zhotovovaly hedvábné tkaniny na konci 19. století například také v Haškově u Mladé Boleslavi. Hedvábné stuhy se tkaly především ve Francii a ve Vídni (Zafouk, 1905, s. 37).

Na Uherskoostrožsku, ale také v jiných oblastech se od počátku 20. století vyskytovaly oděvní součástky zhotovené i z umělého hedvábní, a to zejména například dámské přední brokátové sukně a *kordule*.

↘
Detail modrých, synteticky
barvených dámských šatů
z hedvábní.

– Británie nebo Francie, 1873.
T. 51-1922, V&A museum, Londýn
(Johnston et al., 2009, s. 125)

↓
Detail dámských hedvábných šatů
v odstínu mauveine.

– Paříž, 1869–70.
T. 118-1979, V&A museum, Londýn
(Johnston et al., 2009, s. 126)

Výrobě umělého hedvábí se v polovině 19. století věnovalo několik osobností. Jednou z nich byl švýcarský chemik Georges Audemars, jenž v roce 1855 patentoval v Anglii výrobu nového umělého materiálu nazvaného *rayon* (Lewin, Pearce, 1998, s. 727). Roku 1885 patentoval ve Francii výrobu umělého hedvábí z nitrocelulózy hrabě Hilaire Chardonnet (1839–1924), který svůj produkt vystavil na světové výstavě v Paříži roku 1889. Po něm se jeho výrobou zabýval dále Lehner, Rivier, Pauly a Stearner, jemuž se podařilo vynalézt hedvábí z viskózy, jež bylo ve třicátých letech 20. století velmi laciné (Suchý, 1937, s. 17).

Jiným příkladem převzetí manufakturně zhotoveného textilního materiálu, jehož doklady máme v tradičním oděvu na Slovácku zejména z průběhu první poloviny 20. století, jsou oděvní materiály tkané speciálním způsobem, kdy se tisk vzoru na osnovu provádí ještě před tkaním. Technika tohoto specifického druhu tkaní je původem z Východu, známá pod názvem *ikat*. Jejím charakteristickým znakem je dojem ručně malovaného vzoru na látce, jenž působí až akvarelovým dojmem s měkkou konturou obrysu. Vyznačuje se lehkostí vzoru, který působí vzdušně. V 18. století se stane v Evropě módní záležitostí. Na výrobu

↑

Detail pentlí z ženské obřadní pokrývky hlavy.

– Uherskoostrožsko, kolem 1900.

Foto K. Petříčková

↴

Detail zad polohedvábne, synteticky barvené ženské kordule.

– Blatnička, kolem 1900.

Foto K. Petříčková

hedvábných látek tkaných touto technologií se v Evropě specializovaly především manufaktury ve Francii, například francouzském Lyonu, kde byla soustředěna významná produkce hedvábných látek. Lyonské hedvábí bylo vrcholem luxusu a kvality. Pod francouzským označením *chiné à la branche* se objevuje jak na dekoračních látkách určených pro interiér, tak jako dezén rokokového šatu. Tento typ tkaní se osvědčil především u tenkých materiálů, například u hedvábného taftu (Fukai et al., 2003, s. 56–57). Vzor je vytkán způsobem, kdy vzniká dojem jeho „rozpítí“. *Chiné à la branche* či *chiné* je následně používáno pro výrobu oděvů a jeho doplňků také v průběhu 19. a 20. století. Pro svůj efekt se v módě objevuje nejen v podobě oděvních látek, ale například i v podobě stuh uplatňujících se jako doplněk na dámském šatu či kloboucích. V lidovém prostředí známe tento materiál pod označením „rozpíjaný“. Vyskytuje se především na pentlích, ale i na předních ženských sukních. Je snadno rozpoznatelný tím, že má útkové nitě neprobarvené a nemá ostrou konturu kresebné obrysové linie. Z městského prostředí byly na tradiční lidový oděv aplikovány spolu s uvedenými materiály nejen další typy tkanin, ale také produkty textilní galanterie (knoflíčky, kovové zapínací háčky, stuhy, porty).

↘

Detail vzoru robe á la française.

– Francie, 1765.

I. č. AC5317 86-8-5AE,

Ústav odívání v Kjótu

(Fukai et al., 2003, s. 57)

↓

Bleděmodré lyonské hedvábné šaty (robe á la française).

Chiné s květinovým vzorem.

– Francie, 1765.

I. č. AC5317 86-8-5AE,

Ústav odívání v Kjótu

(Fukai et al., 2003, s. 57)

↑
**Detail hedvábné kordule
zdobené pentlí chiné.**
– Uherskoostrožsko,
třicátá léta 20. století.
Foto K. Petříčková

↖
**Detail brokátového viskózového
fěrtůšku zhotoveného technikou
chiné.**
– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1940.
Muzeum Blatnice.
Foto K. Petříčková

←
**Detail pentle chiné
používané k úvazu do pasu.**
– Uherskoostrožsko,
třicátá léta 20. století.
Foto K. Petříčková

VI / Kroj v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem

Charakteristickými znaky mužského kroje v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem je od druhé poloviny 19. století tmavě modrá soukenná *kordule* (vesta), zdobená na zadním díle aplikací tří meandrovitých ornamentů tzv. *tulipánů*, jež jsou doplněny oranžovými střapci. *Kordule* je vyzdobena taktéž na obou přednicích. Součástí mužského kroje je také košile s širokými nabíranými rukávy, která je ve 20. století včetně současnosti na předním díle, kolem krku, na ramenou a kolem zápěstí vyšitá pestrou výšivkou podle předkresby. Ke *korduli* muži oblékají tmavě modré soukenné nohavice zdobené šňůrováním anebo bílé plátěné *třaslavice*. Kroj je doplněn vysokou koženou obuví s tvrdou holení a kloboukem či *beranicí*.

Důležitými znaky ženského kroje jsou jemně naskládané *rukávce*, které mají od 20. století svůj typický ostrý lomený tvar. *Rukávce* jsou zdobeny výšivkou a kolem krku vyšíváním *obojkem* (límcem) s širokou tylovou krajkou. Na *rukávce* se obléká živůtek nazývaný *kordule* (*kordulka*), jež je na zádech zdobená oranžovými meandrovitými ornamenty se střapci. Příznačnou pokrývkou hlavy je červený *turecký šátek* s „turbanovitým“ úvazem *na záušnice*. Přední sukně má na dolním lemu a po stranách našitou tylovou krajku. Zadní vrapená sukně bývá ve 20. století a v současnosti nošena v kombinaci se dvěma vyšívanými pásy, tzv. *štruplemi*. Součástí ženského kroje je vysoká černá kožená obuv s tvrdou holení.

Mužský kroj

Mužský kroj v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem neprodělal ve svém vývoji ve 20. století tak razantní a progresivní vývojové změny jako se to od konce 19. století stalo u kroje ženského. Příčin bylo více. Jednou z nich bylo odkládání mužských krojových součástek a jejich výměna za oděv městského typu. Oproti vývoji ženského kroje ve 20. století tak mužský kroj ustrnul ve svém vývoji mnohem dříve. Na konci 19. století Mořic Růžička zmiňuje, že v Blatnici muži převzali některé typy oděvů z městského prostředí, ale zároveň ve svátky stále oblékají

↑
Současné varianty svátečního kroje
v Blatničce oblečené k příležitosti
oslavy 650 let vzniku obce.

– Blatnička, 2012.

Foto D. Vojtěch

←
Oslava 650 let vzniku obce.

– Blatnička, 2012.

Foto D. Vojtěch

kroj (Růžička, 1898). V Blatnici pod Svatým Antonínkem se koncem 19. století setkáváme ještě s archaickou oděvní krojovou součástí tzv. *mentýkem*. Na počátku 20. století se v Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem postupně odkládají mužské kabáty, tzv. *haleny* z nebarveného sukna.

Konec 19. století a 20. století je u tradičního oděvu obdobím změn. Cestování za prací, těsnější kontakty s městy, dostupnost továrních materiálů na oděvy městského typu uspíšily prolínání tradičního oděvu s módními vlivy. Dělo se tak však spíše prostřednictvím výměny celkových oděvních součástí než velkoryse pojatými stříhovými nebo materiálovými invencemi původního mužského tradičního oděvu. Dochází ke kombinacím módního a městského oděvu s tradičním krojovým oděvem (například pánské sako nošené k plátěným krojovým *třaslavicím*). Již v první polovině 20. století se setkáváme se svatebními fotografiemi, na nichž je ženich oděn v městském obleku zdobeném na klopě saka vonicí, kdežto nevěsta mívá oblečen obřadní kroj.

Drobným vývojem pak procházela ve 20. století nadále výšivka podle předkresby, a to zejména na mužských košilích. Její vývoj korespondoval se vkusem lidových vyšivaček, jež zhotovovaly současně výšivky k ženskému kroji.

Oděvní součásti mužského kroje a jeho doplňky

Košile

Starší varianty mužské košile bývaly v 19. století ušité z látek domácí výroby, z hrubějšího konopného plátna anebo lnu. Tyto košile přestaly být postupně užívány a na konci 19. století se s nimi v Blatnici setkáváme u starší generace nejčastěji v souvislosti s pracovním oděvem. Jejich střih byl tvořen menší spotřebou materiálu, rukávy nebývaly vzhledem ke gramáži podomácky vyráběných látek tak jemně nabírané jako u materiálů textilní výroby. U dochovaných svátečních košil z přelomu 19. a 20. století jsou to pak jemná bavlněná plátna tovární výroby s hustou dostavou.

Mužská košile zvaná *dudovica* bývá zhotovena z bavlněného plátna, má široký objem rukávu, jenž svým střihem vytváří objemnou formu. Výšivka je umístěna na náramcích, náprsence a okraji přehrnutého límečku, případně i manžetách rukávu. V 19. století se mužská košile zdobívala technikou geometrické výšivky *na výřez*. Jednalo se o speci-

fický druh *geometrické výšivky*, jež později ustoupila vývojově mladší výšivce podle předkresleného vzoru. Jedním z dokladů *geometrické výšivky* na mužské košili je fotografie Erwina Rauppa z roku 1906, na níž zpodobnil staršího muže z Velké Blatnice (i. č. 8733, Národní muzeum v Praze). Na konci 19. století bývá košile zpravidla vyšívaná v kombinaci stylizované *geometrické výšivky* a podle předkresby vzoru v barvě žluté, červené a černé. Pod výšivkou umístěnou na náprsence je často vyšit také monogram majitele košile, popřípadě také v horizontálním pásu celé jeho jméno. Stejného střihu a ze stejného materiálu bývaly zhotovovány taktéž košile nezdobené výšivkou. Klvaňa uvádí, že u mužských košil z konce 19. století se již se nejedná o techniku výšivky *na výřez* a že vyšívanou košili nosívali zpravidla svobodní muži (Klvaňa, 1918–1922, s. 128). Ještě na počátku 20. století výšivka na mužských košilích kombinuje *geometrickou výšivku* podle počítané niti a výšivku podle předkresby. Obdobná mužská košile (E 3941) je uložena ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti.

Vývojově nejmladší výšivka bývá na košilích zhotovena barevnou lesklou přízí *lacetkou* podle předkresleného vzoru. Starší kombinaci žluté, červené a černé příze, jež na konci 19. století koresponduje s variantou barevnosti výšivky na ženských *rukávcích*, nahrazují jiné

↑

Muž v soukenné haleně, korduli a košili s geometrickou výšivkou.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1906.

Určil J. Klvaňa.

Foto E. Raupp.

I. č. 8733, Národní muzeum v Praze

(Beránková et al., 2010, s. 168)

↖

Muž ve svátečním kroji s nevyšívanou košilí.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1906.

Určil J. Klvaňa.

Foto E. Raupp.

I. č. 8630, Národní muzeum v Praze

(Beránková et al., 2010, s. 168)

→

Mužská košile vyšívaná kombinací geometrické a předkreslené výšivky.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1900.

E 3941, Slováké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

a další nové barvy. Rostlinný vzor výšivky se stane složitějším, nabývá větších rozměrů. Vyšívané mužské košile bývalo zvykem škrobit. Od počátku 20. století se pak pro větší nadýchaný objem rukávů škrobí více na tuho.

Jiným typem mužské košile, jež se ve 20. století vyskytuje na Uher-skoostrožsku, je bílá plátěná košile *červenica*. Patřila k polosvátečním krojovým součástkám (Hendrychová, 2010, s. 30). Název košile je odvozen od červené výšivky s rostlinným ornamentem, vypracovaným podle předkresby vzoru. Výšivka se zhotovovala v oblasti krku, na přednici košile a v úzkém pruhu na náramenicích a kolem zápěstí. Je svým charakterem střízlivější než bohaté ruční výšivky vypracované na košilích *dudovicách*. Na ušití *červenice* bylo potřeba méně plátěného materiálu než na sváteční košile, protože rukávy nebyly tolik nabírané. V současnosti je *červenica* oblékána například pod *lajbl*. Ve 20. století včetně současnosti se v Blatnici pod Svatým Antonínkem i Blatničce vyskytuje také typ košile *polodudovica*. Ta se liší od *dudovice* menší spotřebou materiálu pro objem rukávu.

←
**Skupina muzikantů ve svátečních
 vyšívaných košilích dudovicách.**
 Výšivka je provedena lacetkou
 podle předkresleného vzoru.
 – Blatnička, kolem poloviny 20. století.
 Soukromý fotoarchiv

Soukenná kordule

Soukenná mužská vesta temně modré barvy nazývaná *kordule*, je zhotovována ve druhé polovině 19. století ze stejného druhu sukna, které se používalo i na výrobu soukenných mužských nohavic. Střihově je řešena ze čtyř jednotlivých dílů. Jsou to dvě přednice, jeden zádový díl a stojáček. Boční švy jsou pak konstrukčně posunuty z boků hlouběji do zad. *Kordule* bývá podšitá hrubým plátnem. Starší dochované *kordule* jsou většinou celé ušity ručně. Zdobná a efektní technika šňurování v barvě modré je uplatněna v oblasti obou přednic, dále přes střed a zádové švy zadního dílu *kordule* v bohatém ornamentu na tři *tulipány* a v kombinaci s červeně prošívanými stehy také na stojáčku *kordule*. Vzory jsou například „jablíčkovaté“ nebo „růžičkovaté“. Dominantní ozdobou mužské *kordule* jsou oranžovočervené „střapaté kytky“ aplikované dvě u krku, ve dvojici u předních kapes a na zadním dílu pod třemi *tulipány*. Mužská *kordule* má na rozdíl od ženské soukenné *kordule* stojáček. Na pravé přednici jsou v jedné řadě ploché ozdobné knoflíky z mosazi, jež zdobí i kapsy *kordule* (Klvaňa, 1918–1922, s. 128). Obě přednice jsou pak vertikálně lemovány červenými vlněnými vystříhávanými zoubky.

↗

Obřadní kroj mladého muže.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1930.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Cyril Vaněk ve svátečním kroji svobodného muže s kloboukem zdobeným voničkou a bílými kosárky.

– Blatnička, 1946.

Soukromý fotoarchiv

↓

Mužská soukenná kordule.

Přední a zadní díl.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1920.

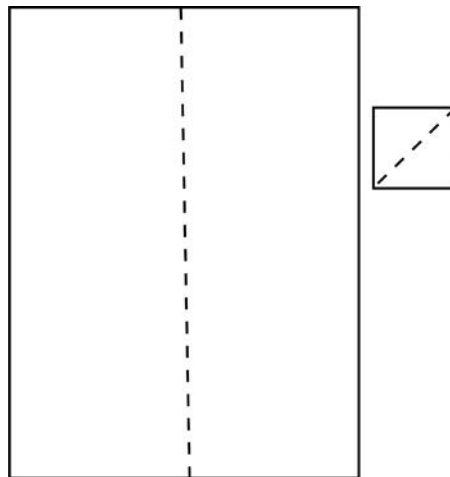
Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

Plátěné nohavice

Jedním z typů nohavic, které nosívali muži v Blatnici i Blatničce, jsou *třaslavice*, *gatě*. Na konci 19. století se oblékaly jako polosváteční i sváteční součást mužského kroje. Původně se zhotovovaly z konopného plátna domácí výroby, jež ve druhé polovině 19. století začalo nahrazovat na jejich zhotovení kupované pevné bavlněné plátno. Střih nohavic tvořily dva obdélníky spolu se čtvercovou klínovou vsadkou, která tvarovala sedlo nohavic. Na Uherskoostrožsku bývalo zvykem, že do dvanácti let nosívali chlapani zpravidla *třaslavice*, starší mládenci pak oblékali, stejně jako ostatní muži, soukenné tmavě modré nohavice. V chladnějším počasí se pak oblékaly i dvojce *třaslavice* (Klvaňa, 1918–1922, s. 128). Podle pamětníků z Blatničky se ještě ve 20. století používaly *gatě* v zimě jako podvlékací nohavice a nahrazovaly spodky. Podvlékací nohavice byly ušity z téhož materiálu jako *třaslavice*, jen měly užší střih nohavic.

←

Střih mužských třaslavic.

– Zákres K. Petříčková

Zástěra

Důležitým doplňkem plátěných *třaslavic* bývala plátěná zástěra tmavě modré *indigové* barvy. Vývojově starší zástěry z počátku 20. století se k pasu uvazovaly prostřednictvím polovlněné sytě růžové anebo červené *harasové* (vlněné) tkanice, jež bývala široká okolo pěti centimetrů. Nejstarší dochované tmavě modré mužské zástěry z konce 19. století a počátku 20. století nejsou zdobeny výšivkou, ale jsou po okraji pouze ručně obsmykované. Na vývojově mladších zástěrách, které se zhotovují z černého bavlněného klotu (*glotu*), se postupně ve 20. století začíná objevovat výšivka podle předkresby s rostlinným ornamentem v oblasti

↑
Muž ve sváteční variantě kroje má oblečenou vyšivanou košili, třaslavice a zástěru.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, druhá polovina 20. století.
 I. č. 891, Slováké muzeum v Uherském Hradišti

↗
Mladý pár ve slavnostním kroji.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, druhá polovina 20. století.
 I. č. 62695, Slováké muzeum v Uherském Hradišti

dolní třetiny zástěry. Také konce *trháčků* zástěry, sloužící k uvázání zástěry kolem pasu, se začnou zdobit různými aplikacemi prýmků a pozamenterie. Výšivka na klotové zástěře nabývá v průběhu 20. století bohatou rostlinnou ornamentiku provedenou barevnou nekroucenou lesklou přízí *lacetkou*.

Soukenné nohavice

Starší typ bílých, nebarvených nohavic domácí výroby nahradily v 19. století soukenné nohavice z barveného tmavě modrého až černého *strážnického sukna*. Mezi nejstarší dochované modré soukenné nohavice v Blatnici a Blatniče patří nohavice z konce 19. století. Zapínají se vepředu na *punt* (*padací most*), což je stříhové řešení nohavic uplatňované v evropské pánské módě od konce 18. století. Kolem roku 1800 se v pánské módě setkáváme se zdobením nohavic prostřednictvím aplikace spletané hedvábné tenké šňůrky a ploché hedvábné tkanice. Aplikovaný kroucený ornament je umístěn kolem *puntu* a na stehenní části nohavic. Meandrovité a složité vzory se na počátku 19. století infiltrovaly do civilního pánského oděvu z vojenských uniforem.

Setkáváme se s nimi například u oděvu husarů a dragounů (Johnston et al., 2009, s. 14). Tmavé soukenné nohavice se na Uherskoostrozsku zdobily na obdobném principu, tedy temně modrým šňůrováním neboli *cifrováním* z *harasové* příze. Vlněná příze se splétala v plochou šňůru širokou cca půl centimetru a následně se ručně aplikovala v meandrovitých ornamentech na stehenní část nohavic. Doplněovala ji v místech švů plochá pletená tkanice široká cca jeden a půl centimetru. Na zdobení nohavic se spotřebovalo mnoho metrů *harasové* šňůry. Protože ušití nohavic nebylo levnou finanční záležitostí, vyskytují se na počátku 20. století zejména u mladých mužů hladké nohavice bez vypracovaného šňůrování, jež bývaly bez složitého zdobení lacinější (Klvaňa, 1918–1922, s. 128). Krojové nohavice bývaly podšívány plátnem, na dolním konci nohavic byl našit úzký pruh sukna (často pevný kraj soukenné látky), jenž sloužil k omotání kolem holeně tak, aby fixoval konce nohavic před vykasáváním z vysoké kožené krojové obuvi. Součástí krojových nohavic byl kožený hnědý opasek, který se provlékal *puntem* a pasovým tunýlkem nohavic. Starší typy řemenů se dochovaly střízlivěji zdobené nebo nezdobené mosaznými nýtky. Do *puntu* nohavic mladí muži vkládali *harasový* bílý nebo žlutý šátek s třásněmi.

Ve 20. století se v Blatnici a Blatniče vyskytují tři typy tmavě modrých soukenných nohavic, na jejichž výrobu se specializují krejčí. První typ má bohaté ozdobné *cifrování* temně modré barvy, jež je vytvořeno ručním našitím tenčí, asi pět milimetrů plochou pletenou šňůrkou v přední stehenní části nohavic a silnější plochou, asi centimetr a půl širokou pletenou šňůrou přes švy nohavic. Druhý typ mužských nohavic šňůrování postrádá a zdobení je provedeno jen na bocích a v zadním díle nohavic přes šev pomocí jeden a půl centimetru široké pletené ploché šňůrky. Třetí typ je po vzoru městských kalhot s městským zapínáním na řadu knoflíků.

- a) Typ I. – soukenné nohavice s *puntem*. Zdobené *cifrováním*. V pravé části vedle *puntu* (poklopce) je u vývojově mladších nohavic obvykle umístěna kapsa s červenou výpustkou. *Cifrování* je vytvořeno kombinací širší ploché tkanice (okolo 1,5 centimetru šířka tkanice) a pletenou šňůrkou (okolo 0,5 centimetru široké). Dalším typem *cifrování*, jež je svým způsobem zdobení střízlivější, je meandrovitý ornament aplikovaný kolem *puntu* a přes šev zadního dílu nohavic. Aplikace je vytvořena pouze z širší, okolo 1,5 centimetru široké ploché tkanice.

↑
Detail předního dílu soukenných tmavomodrých nohavic zdobených cifrováním.

– Původem z Hluku, rok výroby kolem 1960, Blatnička.

Foto K. Petříčková

↗
Detail zadní části soukenných tmavomodrých nohavic zdobených cifrováním.

– Původem z Hluku, rok výroby kolem 1960, Blatnička.

V Hluku zhotovoval soukenné oděvní součástky například pan Mitáček.

Foto K. Petříčková

- b) Typ II. – soukenné nohavice s *puntem*. Nezdobené *cifrováním*, ale jen splétanou plochou šňůrkou přes zadní a boční šev.
- c) Typ III. – soukenné nohavice s městským typem zapínání na knoflíky s poklopcem ve středovém švu předních dílů nohavic. Nohavice nejsou zdobené *cifrováním*. Podle pamětnice Marie Vašicové (Louka, č. p. 94) tento typ nohavic šil v blízké obci Louka například krejčí Sedláček, jenž pocházel z Louky, pobýval ve Vídni a před 1. světovou válkou se vrátil zpět do obce, kde po válce pokračoval v krejčovském řemesle. Šil především městský oděv a soukenné modré nohavice s městským zapínáním na knoflíky. Tento typ nohavic se u mužů v sousední Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem rozšířil a je v Blatničce doložen na vícero fotografiích ze dvacátých let 20. století.

↑

**Svatba Jaroslava Minaříka
a Antoníny Sovišové.**

– Blatnička, rok 1930.
Soukromý fotoarchiv

↖

Svatební pár v obřadním kroji.

Muž má soukenné nohavice
s puntem bez cifrování.
– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1913.
Muzeum Blatnice

←

Mladí muži ve svátečních krojích.

– Blatnička, kolem 1990.
Soukromý fotoarchiv

Lajbl

Svrchní krátký kabátec *lajbl* býval oděvní krojovou součástí, kterou nosívali ženy i muži. Užíval se do chladnějšího počasí. *Lajbl* se zhotovoval z nebarveného sukna nebo flanelu. Stejně jako mužská *kordule* býval podšíván hrubým plátnem. Klopy a přehrnuté manžety na zápěstí byly podšity kontrastní látkou. Už na konci 19. století je tento bílý kabátec nahrazován městským typem saka nejčastěji v barvě černé nebo temně modré (Růžička, 1898). Městské sako pak muži začínají na počátku 20. století nosit jak k plátněným *třaslavicím*, tak i k soukenným temně modrým *cifrovaným* nohavicím.

→

Dva muži z Blatnice v lajbích, třaslavicích a nevyšívaných zástěrách na vinobraní.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem roku 1960.
Muzeum Blatnice

Mentýk

Soukenný kabátec tmavomodré barvy zvaný *mentýk* patřil ke svátečnímu kroji. Doklady o výskytu této archaické oděvní krojové součásti máme prostřednictvím archivních záznamů o soupisu majetku a také prostřednictvím fotografického záznamu badatele Josefa Klvani. Kolem roku 1900 se *mentýk* vyskytoval v Blatnici pouze v několika kusech, do současnosti se zde však nedochoval. Délkou sahal pod kolena. Od pasu dolů se rozšiřoval. *Mentýk* byl tmavomodré barvy, zdoben aplikací modrým šňůrováním s kulatými oplétanými knoflíčky na obou

přednicích. Typ zdobení se podobalo čamarám. Tyto polodlouhé svrchní kabátce oblékali muži například k příležitosti svatby, dále k příležitosti církevního svátku a o Božím těle pak zejména ti, již při obřadu nesli baldachýn (Klvaňa, 1918–1922, s. 129).

←

Muž ve starodávném temně modrém soukenném kabátci mentýku.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1892.

Foto J. Klvaňa,

Detail i. č. 2344, i. č. 1373,

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti

Halena

Halena byla mužská oděvní krojová součástka zhotovená z nebarveného bílého valchovaného sukna. Postupně tento typ dlouhého kabátce vytlačí na počátku 20. století dlouhý mužský *kožuch*. Je to typ svrchního oděvu, jež bylo zvykem oblékat do chladnějšího počasí. *Halenu* nosívali muži častokrát jen přehozenou přes ramena. Z Blatnice pod Svatým Antonínkem a jejího blízkého okolí to dokládají zejména fotografické snímky Karla Katholického z počátku 20. století. Máme však i fotografické doklady oblečených *halen*, jako je to v případě dvou mužů z Velké Blatnice na fotografiích Erwina Rauppa. Zajímavá byla fazona průkrčníku *haleny*. Její přešité nezdobené klopky přecházejí stříhově dozadu přes ramenní švy, kde na zádech visel protažený límec *darmovis*. Míval čtvercový tvar soukenné látky, který se v případě nepřízně počasí přehodil přes hlavu, na níž měl muž ještě pokrývku. *Darmovis* tak svou funkcí zastupoval kapuci. Na dolním konci býval *darmovis* zdobený roztřepením tzv. *ofranclením* a nad ním se zhruba

v odstupu deseti centimetrů umísťovaly ještě dva černé ozdobné proužky. *Halena* bývala lemována včetně boků červeně. Někdy se klopky *haleny* svazovaly kouskem tkanice k sobě (Beránková et al., 2010, s. 167). Tuto oděvní součástku zmiňuje i kněz Mořic Růžička působící v Blatnici na přelomu 19. a 20. století: „Prší-li, vhodí si mužští přes hlavu hazuchu – darmovis, který je vzadu na halence se zadu na ruby a při kroji si s ním hlavu i beranici obrátí na ruby“ (Růžička, 1898).

→

Muž v soukenné haleně se svázanými klopami.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1905.

Foto E. Raupp.

FA 11434,

Moravské zemské muzeum v Brně

(Beránková et al., 2010, s. 167)

→→

Muž v bílé soukenné haleně s darmovisem.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,

kolem 1920.

Muzeum Blatnice

Kožich

Oděvní součást kroje nazývaná na Uherskoostrožsku *kožuch* zaniká v období světových válek ve 20. století. Muži nosili dlouhý kožich barvený speciální recepturou a zatíráním duběnky do středně hnědého odstínu. Podle druhu barvení byl též nazývaný *dubený kožuch*, *dubeňák*. V rubu kožichu byl světlý dlouhý chlup. Kožich míval vysoký, okolo deseti centimetrů stojatý límec, jenž byl spolu s manžetami rukávů, oběma přednicemi a dolním lemlem orámován tmavou až černou beránčí kožešinou (Klvaňa, 1895–1897, s. 186–187). Výzdoba kožichu byla zhotovena našitím bílých kůžiček v oblasti předních dílů a spodního lemu kožichu v kombinaci s tmavočervenou kůží, jež bývala aplikována i na vnější straně rukávu. Také švy kožichu byly překryté úzkým páskem bílé anebo tmavočervené kůže. Lemy bílé kůže bývaly na jedné straně v délce pásu zdobené zoubkovanými okraji. Pásky jemné kůže překrývaly

také švy kožichu. Takto zdobené, tzv. *malované kožuchy*, se lišily od jednoduchých *dubeňáků* bohatou výzdobou a nosívali je zpravidla dospělí muži. Mladí chlapci nosívali jednoduché *dubené kožuchy*, tzv. *župky*, které bývaly svou formou obdobné jako na Uherskohradištsku (Klvaňa, 1918–1922, s. 129). V průběhu první světové války se kožichy začínají vlivem nedostatku materiálu pomalu vytrácet a také i po válce se dále odkládají. Muži je postupně nahradili dlouhými kabáty městského typu, jež byly oproti původním krojovým kožichům praktičtější pro svou jednodušší údržbu, menší hmotnost a nižší pořizovací náklady.

←

Muž z Blatnice pod Sv. Antonínkem
v kožichu.

– Muzeum Blatnice

Obuv

Důležitým doplňkem mužského tradičního oděvu je krojová obuv. Vzhledem ke specifické formě mužské krojové obuvi přestal být tento typ vysoké kožené obuvi s tvrdou holení nošen velmi záhy po výměně samotného mužského kroje za civilní městský typ oděvu. Jestliže se tento typ vysoké obuvi nosíval v oblasti Slovácka již v 18. století (Tarcalová, 2013, s. 86), pak o dvě stě let později, v průběhu první poloviny 20. století, již krojová obuv s tvrdou holení tvarově nekorespondovala se stříhovým řešením oblekových nohavic, které muži stále častěji oblékali z důvodu konformity přicházející prostřednictvím kontaktu

s městským prostředím či způsobené odchodem za prací. Podle záznamu Josefa Klvani se v 19. století na Uherskoostrožsku nosívala *čížma*, vysoký typ holeňové obuvi, u níž vepředu na horním lemu visely po nárt dlouhé, jasně modré hedvábné střapce. Tento typ mužské obuvi se nazýval *krajovice*. Název *krajovice* byl odvozen od tvaru kovového podpatku, který býval formován do tvaru podkůvky, kov byl tedy jen na okraji obuvi, na podešev se kovový podpatek připevňoval pomocí dvou výstupků. *Krajovice* (někde též nazývané *sekavice*) obouvali například mladí muži k muzice, kde o sebe při tanci kovové podpatky zvonily. Josef Klvaňa zaznamenal stejný typ obuvi ještě v roce 1889 v Kaňovicích u kroje typu uhersko-brodského (Klvaňa, 1918–1922, s. 129).

Na konci 19. a v průběhu 20. století se v Blatničce i Blatnici nosívala vysoká krojová mužská obuv s hladkou tvrdou holení s měkkou kůží kolem oblasti kotníku. Obuv byla nezdobená, celokožená a černé barvy. Podešev i vyšší podpatek ševci zhotovovali z vrstvené usně. U podpatku se pak useň vrstvila vícekrát než u podešve. Ke zpevnění obuvi se používaly *floky*. Tento typ mužské krojové obuvi je ke krojovým soukenným nohavicím a *třaslavicím* nošen i v současnosti.

→

Josef Laga ve svátečním kroji
doplněném vysokou krojovou
obuví.

– Blatnička, 1946.
Soukromý fotoarchiv

←

Skupina v tradičním kroji a městském oblečení.

Muž má na sobě městský oblek s módními polobotkami. Také ostatní členové rodiny na fotografii mají obuv městského typu.

— Blatnička, první polovina 20. století. Soukromý fotoarchiv

Mužské pokrývky hlavy a způsob úpravy účesu

Mužský účes byl ještě na počátku 20. století tvořen delšími vlasy s rovnou pěšinkou uprostřed hlavy. Vlasy bývaly střiženy v jedné délce, sahaly po uši nebo i pod uši. Tento typ účesu býval oblíben a nošen zejména u starší generace. Na počátku 20. století si mladí muži již obvykle nechávají vlasy přistříhnout na krátko, kolem uší a vzadu na krku je pak krátký vlas zkrácen ještě více a zastřížen do ztracena. V přední části hlavy nad čelem je zvykem česat krátké vlasy dopředu do čela. Někdy se i krátký vlas dělí uprostřed hlavy na pěšinku. Zvykem je také hladce oholená tvář. Na fotografiích kolem období první světové války se setkáváme v některých případech u mužů s pěstěným knírkem. Okolo dvacátých let 20. století si mladí muži zpravidla sčesávají vlasy nad čelem dozadu anebo šikmo na bok. V následujících letech 20. století nosí muži nejčastěji ke kroji kratší sestřih vlasů.

Nedílnou součástí celkové siluety mužského oděvu byla pokrývka hlavy, jež bývala koncem 19. století hrotkovitého tvaru a s nepatrnou stříškou. Josef Klvaňa zaznamenal v roce 1889 na hradištském trhu v *hrotkovém* širáku starého muže z Blatničky. Širák býval zdobený u stříšky pestrými žinylkami, nad nimiž byly kolem klobouku ovinuty obvykle žluté nebo červené stuhy až téměř po vrch pokrývky. K tomuto

7

Muži ve starobylém účesu s delšími vlasy upravenými na pěšinku.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
přelom 19. a 20. století.

Muzeum Blatnice

typu klobouku nosili muži vlasy rozdělené na pěšinku a vzadu rovně zastřížené do jedné délky. Tato mužská pokrývka hlavy se v Blatnici pod Svatým Antonínkem ani v Blatničce do současnosti nedochovala. Ještě několik let po roce 1900 se nosil nižší tmavošedý plstěný kulatý klobouček s úzkou, směrem nahoru ohnutou krepkou. Kulatý klobouček býval zdobený zelenou pentlí a nebylo zvykem jej nosit promáčkнутý (tak jak tomu bylo ve 20. století u vývojově mladších typů pánských klobouků). Jeho doklady máme například na fotografiích Josefa Klvani, Erwina Rauppa, Karla Katholického či Ferdinanda Sukaného. Kolem roku 1910 je již zvykem nosit v Blatnici i Blatničce vyšší klobouky městského typu. Býval to klobouk s vepředu promáčkнутou fazonou tzv. *na tři facky*. Barva tohoto typu klobouku bývala nejčastěji černá anebo hnědá (Klvaňa, 1918–1922, s. 129) a městský typ klobouku byl decentně zdoben tmavou rypsovou stuhou. U mladé a střední generace mužů bylo zvykem širáky ke kroji zdobit obvykle na levé straně klobouku voničkou z kupovaného textilního kvítí, též nazývanou *péro*, *pérko*. Chlapci a mladí svobodní muži pak k voničce nosili ještě bílá kohoutí ocasní pera tzv. *kosárky*. *Kosárek* byl znakem příslušejícím jen svobodným mužům. Velké vonice z textilních květin zdobené rozmarýnem, jež byly vysoké až kolem třiceti centimetrů, nosili na počátku

←

Skupina svatebčanů.

Ukázka obřadního kroje. Ženich má klobouk městského typu ozdobený velkou vonicí.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1912.

Muzeum Blatnice

↓

Ukázka slavnostního chlapeckého kroje s kloboukem městského typu ozdobeném voničkou z umělých květin a bílými kosárky.

— Blatnička, 1939.

Soukromý fotoarchiv

20. století na klobouku nebo *beranici* v Blatnici i Blatničce mladí svobodní muži k obřadnímu kroji. Velkou vonicí mívával ve svatební den také ženich. Ne však ten, který se ženil znovu (například vdovec). Kněz Mořic Růžička ve svém popisu blatnického kroje zaznamenal: „*Jest šuhaj ženichem nosí po čas ohlášek a v nedělu za čepiců veliků širokú vonicu z umělých květin*“ (Růžička, 1898). V průběhu 20. století se setkáváme s velkými vonicemi i u stárků, již jimi zdobí klobouk nebo *beranici*. Velká vonice ozdobená navíc pavím pérem také byla součástí slavnostního kroje odvedenců. V Blatničce i Blatnici si muži oblíbili klobouky městského typu již na počátku 20. století. I v současnosti jsou zde nejužívanější mužskou pokrývkou hlavy.

Jiným typem mužské pokrývky hlavy na Uherskoostrožsku bývala *beranice*, *baranica*. Podle druhu materiálu, z něhož byla zhotovená, byla nazývána *aksamitka*, *astrachánka* (*astrigánka*) nebo *persiánka*. Na přelomu 19. a 20. století se ve zbožiznalství oděvních vlněných tkanin v českých zemích setkáváme s vlněným *aksamitem* či *plyšem*, který se používal jako potahová tkanina nebo pro napodobeniny pravých kožešin. V oděvních látkách se obě tkaniny uplatnily především jako materiál na čepice (Zafouk, 1905, s. 36). Ve třicátých letech 20. století se stále ve zbožiznalství vyskytuje ve skupině vlněných vlasových

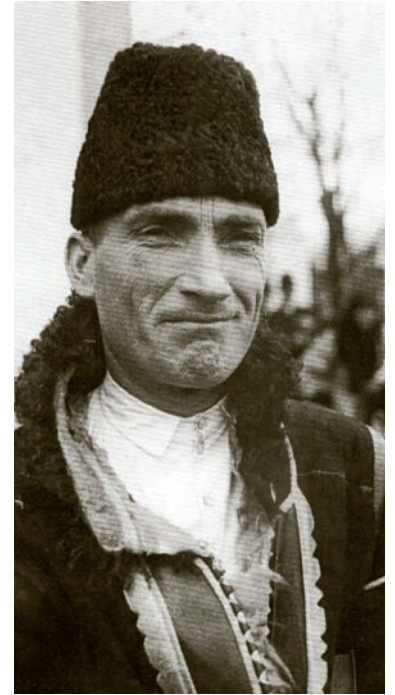

látek obchodní označení vlněný *samet* neboli *aksamit*, *plyš*. Jednalo se o tkaniny s řezaným vlasem.

Vlněná tkanina se upravovala také do imitace jemné kožešiny. Úpravou vlněného plyše spěchováním a dekatováním si vlas fixoval vzor vyhněteného tvaru a získal tak odlesky lomených ploch vlasu. Na trhu se pak tento speciálně upravený vlněný *plyš* se zvlněným vysokým vlasem objevoval pod obchodním názvem *atrachan*. Pravá kožešina *astrachaň* (*astrachan*, *le astracan*) je svým původem z Ruska, kde bývala vyráběna z kožek novorozených jehňat kyrgyzské ovce (Polák, 1922, s. 24). Tkanina typu *aksamit*, *plyš* a *astrachan* byla v prvních dekadách 20. století zhotovována nejen z živočišných vláken (hedvábný a vlněný *aksamit* a *plyš*, vlněný *persián*, vlněný *krimr*, vlněný *astrachan*), ale také z rostlinných vláken (bavlněný *aksamit* a *plyš*, bavlněný *persian*, bavlněný *krimr* a *atrachan*). Bavlněný *aksamit* (*sammet*, *le velours velvet*) se vyráběl s vlasem vysokým v rozsahu 0,3 milimetru až 1 milimetr. Bavlněný *plyš* (*plusch*, *la peluche*) měl řezaný vlas vyšší než *aksamit*, zpravidla vysoký v rozmezí 1 milimetr až 6 milimetrů (Polák, 1922, s. 22–24). Ve dvacátých letech 20. století se ve zbožízalství setkáváme s bavlněnou i vlněnou napodobeninou pravé kožešiny *persian* (*persián*, *perzián*). Vlněný i bavlněný *plyš* s kadeřavým vlasem nazývaný *krimr* nebo též *vlněný* či *bavlněný persián* (*krymr*, *krimmer*, *létofffe de Crimée*, *crimea*) byl napodobeninou luxusní kožešiny *perzián* vyráběné z kožek nedonošených jehňat *karakulské ovce*. Čím jemnější byla kůže a čím tenčí byl chlup vlasu kožešiny, tím byla kožešina cennější. Pravý *perzián* se do evropských zemí importoval z Persie, kde se tato kožešina produkovala nejvíce (Polák, 1922, s. 24). Na Moravě jsou doloženy kožešinové *beranice* zhotovené z kůže mladých narozených jehňat. Podle pamětnice Marie Vašicové (Louka, č. p. 94) si kožešníci z Hornácka chodívali na tyto jemné ovčí kůže s černým chlupem na Slovensko. Bývalo to zpravidla na jaře. Jehněčí kůže se pak u kožešníků uplatňovala nejen na šití *beranic*, ale i na ozdobné lemy kožichů.

Vlněná napodobenina kožešiny zvaná *krimr* (vlněný *persián*) se vyráběla z *plyše* způsobem, kdy osnovu tkaniny tvořila lesklá vlněná příze. Vlna byla pro efekt kadeření ostře skaná, propařená a rozkroucená. Poté se vlněný *plyš* dekatoval (Syka, 1923, s. 81–82). Jiný popis výroby vlněného *persiánu* popsal na počátku 20. století docent textilní nauky Josef Polák (Polák, 1923, s. 27). *Aksamit*, *plyš*, *astrachan* i *krimr* byly typy tkanin, které se v minulosti s oblibou používaly na různé součásti pánských, ale i dámských oděvů, jako byly například čepice, límce

či rukávníky (Suchý, 1937, s. 54). *Beranice*, jež se nazývaly *aksamitky*, se však již kolem první dekády 20. století na Uherskoostrožsku nevykytují (Klvaňa, 1918–1922, s. 129). V průběhu 20. století zde muži nosili ke kroji vyjma pravých kožešinových *beranic* spíše napodobeniny luxusních kožešin, a to zejména *astrachanové beranice* a *persiánky*, na něž se prodával materiál v metráži. V současnosti se u nově ušitých *beranic* setkáváme s polyesterovou, či viskózovou nebo bavlněnou tkanou imitací kožešiny. *Beranice* bývaly často podšity bavlněnou látkou, a i když se jedná spíše o zimní pokrývku hlavy, nosili se i celoročně. Mladí chlapi a svobodní muži mívali na *beranici* z boku levé strany (podle dochovaných fotografií někdy i z pravé strany) našitou ozdobnou voničkou z umělých textilních květin spolu s dvěma bílými kohoutími pery tzv. *kosárky*. Bílá kohoutí pera byla znakem svobodného muže. Starší ženatí muži mívali *beranice* nezdobené.

Ženský kroj

Ženský tradiční oděv v Blatničce i Blatnici prošel zejména v průběhu 20. století od starších vývojových druhů kroje ve své formě radikální změnou. Tento vývoj byl mimo lokální vlivy silně ovlivněn aspekty dvou světových válek (například nedostatkem krojového materiálu a jeho náhradou či změnou množství spotřeby), vlivem dobové módy městského charakteru a odchodem obyvatel za prací do vzdálenějších míst (například Baťovy závody). Městská móda významně poznamenává a vytlačuje nejen ženský, ale i mužský lidový oděv. Jak se ženský kroj pomalu vytrácel z běžného života nositelky, mohl jeho vývoj směřovat k větší bohatosti, naškrobenosti, zdobnosti a celkové proměně proporcí jeho formy. Nový typ kroje v průběhu 20. století už především nepotřeboval být praktickým oděvem, protože již nebyl nošen každodenně. Ve své poslední vývojové etapě je užíván zejména pro slavnostní a obřadní příležitosti. Mladá děvčata byla postavena před dilema být moderní anebo tradiční. Tento jev můžeme pozorovat například ve vývoji délky sukni, jež se vlivem městské módy v průběhu 20. století výrazně zkracují. Proměnila se také délka *kadrlí* na *rukávcích*. U původních typů je délka především z praktického důvodu kratší. Stejně tak i účes podléhá módnosti. Po městském vzoru si mladé dívky před první polovinou 20. století nechávají ostříhat dlouhé vlasy. Pod *turecký šátek* se pak ještě určitou dobu používá falešný cop tzv. *nadpleták*.

↑

Muž v beranici a kožichu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Muzeum Blatnice

Nevěsty a družičky s krátkými vlasy si účes kadeří pomocí natáček. Ženská obřadní pokrývka hlavy *pentlení* se v minulosti skládala z několika částí, jež bylo nutné postupně upevňovat na specifický účes vytvořený z dlouhých vlasů. Zkrácením účesu tak dochází ke změně, kdy se několik částí *pentlení* sešije dohromady na základní čepec a připevňuje se již snadněji jako celek pomocí sponek. Obřadní pokrývka hlavy se tímto přizpůsobí krátké délce vlasu.

Ženské *rukávce* přechází na přelomu 19. a 20. století a následně v prvních dekádách 20. století tvarovou proměnou. Ještě kolem roku 1900 až 1925 se na dobových fotografiích v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem vyskytují *rukávce* s měkkou, nelomenou formou, které se následně začínají vycpávat měkkým skrčeným papírem. Zároveň však již od počátku 20. století můžeme spatřit *rukávce*, jež začínají být upravovány do ostrého lomení. V poslední vývojové fázi formy *rukávce* se tvaru dociluje pomocí ploché tvrdé papírové vycpávky a jemné sklady na *rukávcích* jsou fixovány prošitou nití.

Postupným vývojem se také začne odkládat na počátku 20. století v Blatničce i Blatnici vysoká ženská krojová obuv. Ve větší míře ji nahrazují nižší šněrovací *střevíce* vycházející stříhově a typově z dobové městské obuvi, dále pak také jiná městská obuv a naposledy polobotky a lodičky.

Barevnost ženského kroje a jeho barevná symbolika se taktéž mění. Obřadní barvou mladých dívek, družiček a nevěst se na přelomu 19. a 20. století stává v evropských barva bílá, světlá. Bílé oděná nevěsta se vyskytuje v aristokratickém a městském prostředí ve druhé polovině 19. století a z tohoto prostředí přechází i do lidového oděvu. Původní svatební barvou obecně, a to již ve středověku, je však červená a zelená – barvy označované jako barvy života (význam těchto barev můžeme v současnosti ještě tušit např. v symbolice barevnosti v období Velikonoce). Naopak bílá barva byla ve středověku považována za smuteční barvu. Pozůstatky tohoto prastarého významu můžeme spatřit ještě v archaických krojích sousedního hornáckého typu. Bílou jako smuteční barvu zmiňuje také Antonín Václavík: „*Bílá barva byla původně barvou smuteční, jak toho doklady lze uvést nejen u všech Slovanů, ale s nimi i sousedících a vzdálenějších národů. Podle názoru starších pamětníků z lidu starodávny bílý smutek nestrašil tolik jako smutek černý.*“ Zároveň však Antonín Václavík uvádí: „*Vlivem křesťanského nazírání, převzatého hlavně z apokalypsy, je bílá barva znakem panenství a mravní čistoty; vlivem splendorů církevních slavností se stala*

barvou slavnostní. Vlivem městské módy a také rozvinutého průmyslu plátenického uplatňuje se přednostně někde již od konce 18. století, v krajích méně pokročilých až po roku 1850“ (Václavík, 2009, s. 27–28). První zmínky o černé barvě jako o barvě smuteční se vyskytují v Evropě na konci 15. století. Do českých zemí tato zvyklost dorazila kolem poloviny 16. století (Winter, 1893, s. 637). Černá barva se v době renesance stává ovšem nejen barvou smutku, ale je zároveň také výrazem počestnosti, vážnosti. Josef Klvaňa při svém výzkumu na Uherskoostrožsku zmiňuje, že ženy začínají počátkem 20. století nosit pro vyjádření smutku *fěrtůšky* tmavé (Klvaňa 1918–1922, s. 130). Zelenou a červenou uvádí Antonín Václavík za používanou svatební barvu *fěrtůšek* nevěst ještě na přelomu 20. století (Václavík, 2009, s. 28–30).

Další příčinou rozšíření jemných bílých textilních materiálů v lidovém prostředí byla jejich módnost v průběhu historie evropského odívání od konce 18. století. Do Evropy dovážené bavlněné látky, bavlněné tisky a mušelíny z Indie se v Evropě nejsilněji prosadily na počátku 19. století. Móda empíru také přispěla k rozšíření bílé dírkové výšivky podle předkresleného vzoru, jež se prosadila do značné míry u lidové výšivky (Ludvíková, 1986, s. 166). Na uherskoostrožském kroji můžeme tento vliv pozorovat i v současnosti například u vyšívaných *kadrlí* ženských *rukávců*, bíle vyšívaných *štruplí*. Také textilní materiály, jakými byl mušelin, bavlněné tisky, ale i jednobarevná jemná bavlněná plátna tovární domácí výroby našly v 19. století v kroji z Uherskoostrožska své uplatnění. V průběhu 19. století tovární výroba textilních materiálů postupně vytlačila produkci podomácku tkaných konopných a lněných látek, která nemohla konkurovat strojové produkci jemnějších materiálů.

←

Skupina žen na pouti u Svatého Antonínka.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1900.

Foto F. Kretz.

I. č. 1799, Slováké muzeum
v Uherském Hradišti

Největší barevné pestrosti dosáhl ve svém vývoji kroj z Blatničky i Blatnice pod Svatým Antonínkem na přelomu 19. a 20. století. V této době se staly velmi oblíbenými hedvábné a polohedvábné látky tovární výroby, jež měly díky svému syntetickému barvení při výrobě velmi jasné a syté odstíny. *Anilinová* barva přinesla z městského prostředí do kroje odstíny syté modré, cyklámenový odstín *mauveine*, sytě růžový nebo sytě zelený odstín a jiné další odstíny.

←

Dívka ve svátečním kroji.

Kordule a fěrtůšek ženského kroje jsou zhotoveny z polohedvábných látek, jež byly pro svou pestrost velmi oblíbené.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, počátek 20. století.

Foto D. Vojtěch, 2012

←←

Sváteční kroj vdané ženy, jenž se v Blatnici a Blatničce nosíval ještě na přelomu 19. a 20. století.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1900.

Foto D. Vojtěch, 2012

Na některých dobových fotografiích z Blatničky a Blatnice pod Svatým Antonínkem okolo první třetiny 20. století můžeme ještě spatřit nevěsty i dívky u prvního svatého přijímání v různě barevných *fěrtůscích*. Svatební *fěrtůšky* bílé a světlé lze spatřit na dobových fotografiích kolem roku 1912. Pamětnice Milada Minaříková z Blatničky (nar. 1922) uvádí, že ještě roku 1932 měly dívky ke svatému přijímání přední sukňe pestré. *Fěrtůšek* měla každá dívka takový, jaký se uznal v domácnosti za vhodný, včetně pentlí. K této významné události se však většinou pořizoval nový. Chlapci měli již často ke slavnostním příležitostem oblek městského typu ozdobený voničkou na levé klopě saka.

Ráz kroje z Blatničky ovlivnila také skutečnost, že se některé jeho oděvní součástky začaly pořizovat v okolí, například v Hluku. Obyvatelé Hluku si přivydělávali šitím krojového oděvu i obřadního *pentlení*, což zejména u *pentlení* ovlivnilo jeho následující podobu. Podle Milady Minaříkové (nar. 1922) se v Hluku vázaly také šátky. Později se *pentlení* zhotovovalo i v Blatnici pod Svatým Antonínkem.

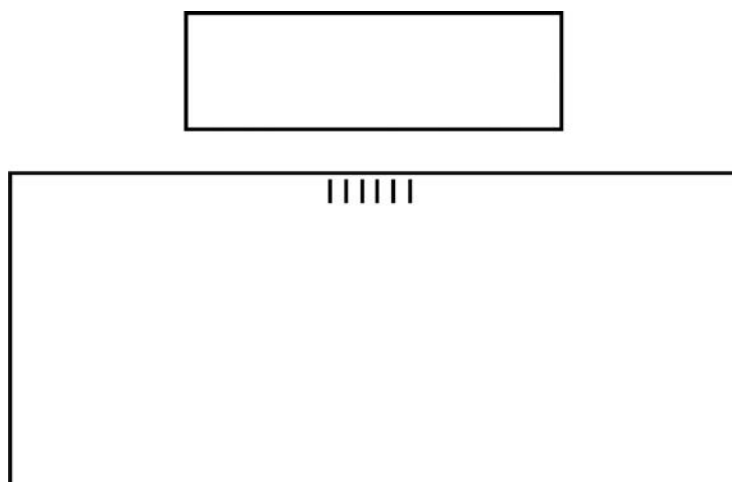
Původní obřadní *pentlení* z Blatničky, tvarově odlišné od současného, se pomalu vytrácí v období světových válek, kdy ho po druhé světové válce nahradí věnečky. Ty také lépe korespondují s dobovým účesem ženy a pro svou praktičnost a menší pořizovací náklady se stanou oblíbenou obřadní krojovou součástkou. Po druhé světové válce se *pentlení* v Blatničce a Blatnici již moc nepoužívá. Pamětnice z Blatničky narozené ve dvacátých letech 20. století se shodují, že vlastní *pentlení* bylo nákladnou záležitostí, a proto se také zapůjčovalo. V současnosti se nositelky kroje v Blatničce i Blatnici opět vrací k obřadnímu *pentlení*. Forma novodobého *pentlení* je však odlišná od původního *pentlení* vyskytujícího se do padesátých let 20. století. Věnečky z textilního kvítí nosí v současnosti zpravidla mladší dívky jdoucí například k prvnímu svatému přijímání.

Obec Blatnička (Malá Blatnice) spadá pod správu farního katolického úřadu v Blatnici pod Svatým Antonínkem (Velká Blatnice). V roce 1935 se obyvatelé Blatničky rozhodli pro výstavbu kostela Nanebevzetí Panny Marie v Blatničce. Chrám byl vysvěcen roku 1938. Do tohoto roku obyvatelé Blatničky chodívali do vzdálenějšího blatnického farního kostela sv. Ondřeje. I po roce 1938 a v současnosti však můžeme pozorovat podobnost vývojové linie lidového oděvu u obou těchto obcí.

Oděvní součásti ženského kroje a jeho doplňky

Spodní oděv – rubáč

Oděv, sloužící jako spodní prádlo, nazývaný *rubáč* je stříhově vytvořen ze dvou obdélníků látky. Pasová linie je přestřižena a sukně je v zadním díle nabrána na několik skladů. Ještě na konci 19. století býval zhotoven z konopného nebo lněného plátna domácí produkce. Podle Antonie Markové z Blatničky (nar. 1925) bylo na zadním dílu v pasu u spodní sukně *rubáče* šest vrapů. *Rubáč* se pak zavazuje na jedno ramínko. Mladší typ, ušitý z bavlněného plátna tovární výroby, se již po vzoru prádla městské módy na konci druhé dekády 20. století nosil podle Antonie Markové (nar. 1925) na dvě ramínka. *Rubáč* je na Uherskoostrožsku na přelomu 19. a 20. století zpravidla kratší než vrchní sukně (Klvaňa, 1918–1922, s. 129–131).

←

Střih rubáče z Blatničky.

Na zadním dílu měl šest vrapů. Původně na jedno ramínko, vlivem Pomoraví kolem roku 1920 postupně na dvě ramínka.

— Zákres K. Petříčková

Spodní plátěné sukně

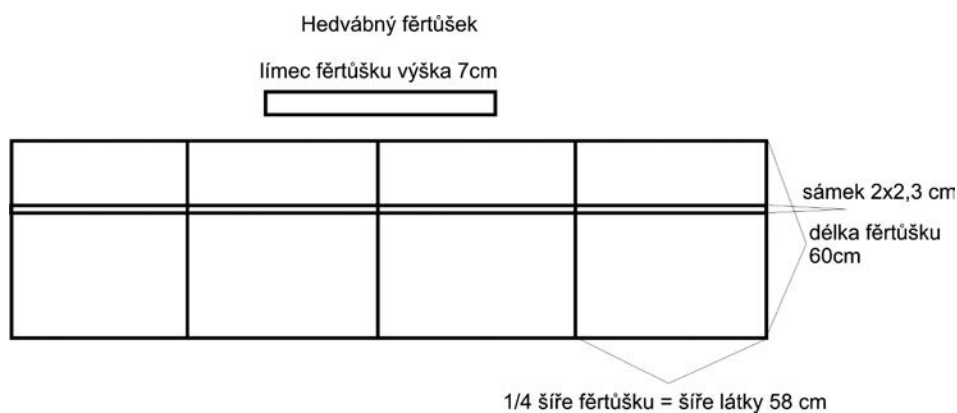
Spodní plátěné sukně *spodnice*, *škrobenice* sloužily k navýšení objemu sukni. *Spodnice* se šila z více šířek látky a bývala na spodním kraji zdobena plátěnou krajkou. Je na jednom bočním švu nesešitá a uvazuje se kolem pasu na tkanice. K *rukávcům* se kolem poloviny 20. století nosí tři škrobené *spodnice*, na obyčejnou neděli dvě *spodnice*. Podle pamětnice Marie Sidonové (nar. 1927), jež žehlívala a šila některé části kroje v Blatničce, se ve druhé polovině 20. století ke slavnostním příležitostem vázala nahoru pod vrchní sukni *fěrtůšek* kromě tří škrobených *spodnic* ještě jedna asi dvacet pět centimetrů dlouhá *spodnice* pro větší objem sukni.

Přední sukně – fěrtůšek

Přední vrchní nesešitá sukně zvaná *fěrtůšek*, je již v první polovině 19. století lemována našitou krajkou. Na konci 19. století jsou *fěrtůšky* na Uherskoostrožsku svým objemem široké a lemované ze tří stran bílými širokými krajkami (Klvaňa, 1918–1922, s. 127, 130). Na lemy *fěrtůšku* se našívala bílá bavlněná tylová krajka zvaná *tyranglová krajka*, jež byla nejprve úzká a v průběhu 20. století se začalo používat širších tylových krajek. Nejstarší dochované *fěrtůšky* v obcích Blatnice pod Svatým Antonínkem a Blatnička, jsou zhotoveny z materiálů, které měly charakter měkké splývavosti. Měkkou siluetu tvořily na přelomu 19. a 20. století materiály tovární výroby. K takovýmto materiálům patřil například jemný světlý mušelín či etamín, jenž býval s vytkávaným, vyšívaným anebo tištěným vzorkem. Jiným a velmi oblíbeným materiálem používaným na *fěrtůšky* i ženské *kordule* na konci 19. století nejen na Uherskoostrožsku byly polohedvábné látky tovární výroby zářivě barevných syntetických odstínů. Ty se vyskytovaly buď jako tištěné polohedvábí anebo jako polohedvábný žakár. Nejčastěji jsou tyto druhy polohedvábí užívané na *fěrtůšky* a dámské *kordule* vytkány atlasovou vazbou. Levnější druhy hedvábí byly vytkány v kombinaci s bavlněným útkem (Suchý, 1937, s. 56). Ve stejném období jsou nošeny také vlněné *pruhokvěty* a jemné látky s drobným květinovým potiskem. Tyto *fěrtůšky* nebyly seskládány do umně naskládáných pravidelných záhybů tak jako následující vývojově mladší *fěrtůšky*, kde je postupně v průběhu 20. století již tendence skládání „*do ruliček*“. Polohedvábné *fěrtůšky* jsou patrné na dobových fotografiích v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem od počátku 20. století ještě do roku kolem 1935. *Pruhokvěty* se vyskytují ještě i po roce 1935. Skládání „*do ruliček*“ se uplatňuje například u mladších brokátových *fěrtůšků* nebo *ornátů*. Kolem prvního desetiletí 20. století začíná být postupně za slavnostní barvu určenou k obřadnímu kroji pro svobodné dívky považován světlý, nejlépe bílý *fěrtůšek* s širokou tylovou bílou krajkou. Podle pamětnice Marie Sidonové (nar. 1927) si mladé vdané ženy z Blatničky po svatbě nechávaly svatební bílý *fěrtůšek* často pomalovat květy, aby jej mohly nosit i jako vdané. Malování *fěrtůšku* se zhotovovalo obvykle v Hluku. V padesátých letech 20. století jsou v oblibě *ornáty*. Jedná se o látku protkávanou technikou *broché*. Vzor tvoří barevně vytkávané kompozice z květů s protkanou stříbrnou a zlatou kovovou nití. *Ornát* se prodával v barevné kombinaci bílý, žlutý, zelený, modrý, nafialovělý nebo černý podklad vždy s kombinací vytkávaných barevných květů. Ženy

v Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem si oblíbily barvu *ornátu* bílou, žlutou, zelenou a modrou.

Za slavnostní *fěrtůšek* pro je považován také v padesátých letech 20. století *ornát* bílé a žluté barvy s krajkou tzv. *kaničkou*. Žlutá podkladová barva *ornátu* však není používána pro obřadní příležitost. Pro sváteční příležitosti se používá také zelený *ornát*. V padesátých letech 20. století začaly vdané ženy nosit také modrý *ornát* bez *kaničky* a namísto *šorce* vázat zadní sukni. *Ornáty* se pro zpevnění podšívaly *organtýnem* (řídkou gázovinou). V Blatnici pod Svatým Antonínkem a Blatničce se vyskytují také *fěrtůšky* tzv. *pruhokvěty*, nověji *pávky*, či brokáty a jiné materiály. Vývojově starší *fěrtůšky* mají sámek, jenž se na *ornátu* vzhledem k vytkávanému vzoru nedělal.

←

Střih polohedvábného fěrtůšku z první dekády 20. století.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Zákres K. Petříčková

←

Střih fěrtůšku z pruhokvětu kolem 1915.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Zákres K. Petříčková

V průběhu 20. století se v Blatnici pod Svatým Antonínkem a Blatniče vyskytují přední sukně z těchto textilních materiálů:

- a) pestré polohedvábné atlasové *fěrtůšky* potištěné a jednobarevné, polohedvábné *fěrtůšky* protkávané vzorem. Z těchto polohedvábných materiálů a jiných dalších se zhotovovaly také ženské *kordule*. V lidovém prostředí je směšová látka bavlny s hedvábím praktičtější a dostupnější než čisté hedvábí. Tyto tkaniny můžeme vidět na svátečním kroji žen z Uherskoostrožska ještě ve třetině 20. století;

→

Design polohedvábných potištěných *fěrtůšek*.

Směšové hedvábí, bavlněný útek.

– Uherskoostrožsko, počátek 20. století.

Foto K. Petříčková

↘

Barevnost a design polohedvábných (atlasových) *fěrtůšek*, osnova hedvábí, bavlněný útek tvoří vzor.

Směšové hedvábí s bavlněným útkem bylo levnějším textilním materiálem nahrazující 100% hedvábí.

– Uherskoostrožsko, kolem 1900.

Foto K. Petříčková

- b) *harasové fěrtůšky* vyrobené z vlněné tkaniny se vzorovaným potiskem květů, mají různě barevný podklad;
- c) *indigem* barvené modré plátěné *fěrtůšky* zdobené vyvazovanou *batikou* (*rezerváží tisk*);
- d) jemné bílé mušelínové *fěrtůšky*;

- e) bavlněné *fěrtůšky* s potiskem i bez potisku;
- f) vlněný *pruhokvět* či *pruhakvět*;

←

Fěrtůšky zvané pruhokvěty.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
20. století.

Foto K. Petříčková

- g) *pávka*;
- h) brokátové *fěrtůšky*, které se vyskytovaly v široké paletě barev a vzorů;

←

Brokátové fěrtůšky.

– Blatnička, druhá polovina 20. století.

Foto K. Petříčková

- i) brokátové *fěrtůšky* zhotovené technikou *chiné*. V lidovém prostředí je tato technologie označována jako *rozpíjaná*. Efekt „rozpíjeného“ vzoru byl vytvořen typem tkaní, jež svým původem pochází z Asie. V Evropě se pod názvem *chiné á la branche* stala velmi oblíbenou

v období rokoka, kde byla technika používána k výrobě luxusních oděvních a dekorativních interiérových hedvábných látek. Dojem rozpijeného vzoru vzniká speciálním tkaním se specifickou úpravou osnovy tkaniny;

→

Detail technologicky kombinovaného brokátu chiné.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1940.

Foto K. Petříčková

- j) ornát s broché vytkávanými květy;
- k) tzv. štofové fěrtůšky jednobarevné, vlněného charakteru. Nosívala je jak svobodná děvčata, tak vdané ženy. Štofové fěrtůšky bývaly bez kaničky anebo někdy zdobeny našitou krajkou či výšivkou nad dolním lemem fěrtůšku asi sedm centimetrů od spodního okraje sukně;

→

Skupina svobodných děvčat v jupkách a zdobených štofových fěrtůšcích, k nimž se vázala do pasu pentle na mašli.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1939. Muzeum Blatnice

- l) *fěrtůšky* z umělých materiálů;
- m) jiné druhy *fěrtůšků*.

Ještě kolem roku 1926 se vyskytuje délka sukní do půli lýtek včetně oblečených *spodnic*. Takovou délku nosí mladé dívky i starší ženy. Již o několik let později se délka zkracuje až pod kolena, poté po kolena a ustálí se na současnou délku okolo 55 centimetrů. Tato délka však v současnosti není vhodná pro děvčata a ženy vyššího věku. Spotřeba šíře na *fěrtůšek* byla podle paní Marie Sidonové z Blatničky (nar. 1927) okolo tří metrů. Podle dochovaných fotografií z konce 19. století až po současnost je pro Blatnici pod Svatým Antonínkem i Blatničku je specifické, že se zde *fěrtůšek* váže spolu s *trháčky* od *fěrtůšku* či pentlemi na *korduli*. Na konci 19. století to byly hedvábné *kordulky* šité z tenkého materiálu. Původnější temně modré až černé soukenné dámské *kordule* se podle ikonografických dokladů zapínaly vzhledem k síle vlněného materiálu nejčastěji na *fěrtůšek*. Specifickým znakem *fěrtůšku* z Blatničky je ve druhé polovině 20. století podle pamětnice Marie Sidonové (nar. 1927) způsob naskládání krajky čili *kaničky* na dolním lemu *fěrtůšku*. Seskládání by mělo být v rozích do ostrého rohu, ne dokulata. Ostrý roh má být vytvořen pěti sklady. Naskládání dokulata přes roh se podle Antonie Markové (nar. 1925) vyskytuje například v Ostrožské Lhotě.

Zadní sukně – *fěrtoch*

Obřadní oděvní krojová součástka svobodných dívek. *Fěrtoch* nosívají mladé dívky k příležitosti prvního svatého přijímání, později jej jako součást obřadního kroje nosí dívky k biřmování. Obléká jej ve svatební den nevěsta, družičky, ale i družičky na pohřeb. *Fěrtoch* je typ zadní nesešivané sukně z navrapeného bílého plátna a nosí se v kombinaci se speciální obřadní úpravou hlavy – s věnečkem anebo *pentlením* na hlavě. Nejstarší formy *fěrtochů* bývaly zdobeny geometricky stylizovanou výšivkou *přes vrapy*. Ta však pro svou pracnost ustoupila zjednodušení. Vývojově mladší *fěrtochy* bývaly už od konce 19. století zdobeny tzv. *podpustkou*. Býval to například tkaný *trháček* nebo i slovácká tkaná stuha. Těsně pod *podpustkou* byla úzká výšivka *přes vrapy*, jež později ve 20. století téměř zanikla. Výšivka *přes vrapy* pak byla nahrazována našívaným pásem výšivky, slováckou stuhou a portou anebo zůstal *fěrtoch* čistě bez ozdob. *Fěrtochy* bývají zdobeny dvěma vyšívanými pásy tzv. *štruplemi*. U staršího typu *fěrtochu* nebylo v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem zvykem kombinovat vždy *fěrtoch*

se *štruplemi*. Pamětnice Antonie Marková (nar. 1925) z Blatničky vzpomíná, že ještě u svého prvního svatého přijímání (kolem roku 1933–34) děvčata nemívala na *fěrtochu* k přijímání bíle vyšívané *štruple*. Také ikonografické doklady a fotografie zobrazují děvčata ve *fěrtochu* či *šorcí* jak se *štruplemi*, tak i bez nich.

→

Forma *fěrtochu* s vlněnou výšivkou přes vrapy v barvě bílé, žluté, oranžové, sytě růžové, vínové, zelené a modré.

– Ostrožská Nová Ves, přelom 19. a 20. století.

Foto K. Petříčková

→

Fěrtoch s našívanou podpustkou a výšivkou přes vrapy v barvě bílé, žluté, sytě růžové, červené, zelené a modré.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1920.

Foto K. Petříčková

→

Detail límce *fěrtochu*.

– Blatnička,

druhá polovina 20. století.

Foto K. Petříčková

←

Detail límce fěrtochu.

Pod stříbrnou portou byl původně vložen pás sytě růžového papíru.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem poloviny 20. století.

Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

←

Detail fěrtochu s bíle vyšívanými štruplemi.

– Blatnička, kolem poloviny 20. století.

Foto K. Petříčková

Zadní sukně – šorec

Jemně a hustě do kolmých skladů neboli vrapů seskládaná zadní sukně zvaná šorec se již na konci 19. století zhotovovala z černého lesklého klotu (Klvaňa, 1918–1922, s. 584). Protože se tato krojová součástka nepřela, velmi často se setkáváme na Uherskoostrožsku s lesklými šorci, kde je ještě zachována původní apretura z tovární výroby způsobující lesk. V průběhu první poloviny 20. století se šorec zhotovoval z lesklého pergálu, jež později nahradil klot (*glot*). Pro šorec, ale i fěrtoch je charakteristická výšivka přes vrapy. Podklad pro tuto výšivku tvoří až pět metrů tkaniny nabrané a seskládané do vrapů do délky okolo třiceti pěti centimetrů. Tyto vrapy jsou nabrány na nitě z důvodu, aby se jednotlivé sklady fixovaly u sebe. V síle okolo až sedmi centimetrů od pasového límce směrem dolů se pak zhotovovala samotná *geometrická výšivka přes vrapy*. František Kretz uvádí, že vyšívané formy šorců u zadních sukni na Slovácku pro svou pracnost pomalu mizí a jejich výroba se oproti starším vrapovaným a vyšívaným lněným sukňím

zjednodušuje tím, že se namísto výšivky našije na zadní límec šorce tzv. *trháček* (tkaná stuha) nebo *pentle* (Kretz, 1913, s. 32).

V období druhé světové války se k obřadní úpravě hlavy svobodných děvčat nosí na svátky také černé šorce. Na tzv. slavnosti Antonínkové a na Boží tělo a je zvykem podle pamětnice Antonie Markové (nar. 1925) nosit v Blatničce, ale i v Blatnici černý šorec v kombinaci se štruplemi, jež jsou nejčastěji barevně vyšity rostlinným motivem na bílém anebo černém podkladu.

V Blatnici pod Svatým Antonínkem a v Blatničce se dochovaly tyto typy šorců:

a) černý skládaný šorec s geometrickou výšivkou provedenou přes vrapy, nad výšivkou pás našité průmyslově tkané pentle

Mezi nejstarší dochované zadní sukňě patří šorce z Blatnice pod Svatým Antonínkem zdobené drobnou pásovou výšivkou archaického charakteru provedenou přímo přes vrapy. Jedná se o prastarý typ *geometrické výšivky*, kde je vzor výšivky úzce spjat s praktickou funkcí výšivky. Stehy zároveň fixují naskládané drobné vrapy. Tato výšivka je široká okolo 1,5–2 centimetru a zhotovena v jednobarevné sytě žluté variantě anebo vícebarevné variantě, například kombinaci žluté, bílé, dvou odstínů červené, zelené a sytě růžové, ale i jiné barevné kombinaci. Barevné odstíny změnily vlivem nestálosti barev vyšívací příze svůj původní odstín. Proto jsou uvedené barvy pouze orientační. Nad výšivkou se na dochovaných exemplářích nachází našitá tkaná stuha.

→

Detail formy šorce.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

b) černý skládaný šorec s našitou geometrickou výšivkou (např. se vzorem motivu na kalich)

Výšivka je provedena na plátně, nejčastěji *křížkovým stehem*, pod ní je zpravidla našita v pásu modrá stuha a přes ni je našitá kovová stříbrná krajka. K vyšívanému *šorci* nebylo v Blatničce podle pamětnice Antonie Markové (nar. 1925) zvykem ve 20. století nosit *štruple*. Barva výšivky na *šorci* je v dominantní žluto-červené barevnosti v kombinaci s dalším jemným barevným doplněním. Vzor se vyskytuje často „na kalich“. Známa je také například výšivka *šorce* se vzorem osmicípé hvězdy. Vyskytoval se i motiv poloviční hvězdy. *Šorec* s výšivkou byl oblíben podle Antonie Markové z Blatničky (nar. 1925) především u vdaných žen. Nosily jej také dívky po ukončení školní docházky, tzn. děvčata asi patnáctiletá.

←

Šorec s aplikací výšivky se vzorem „na kalich“.

– Blatnička.

Foto K. Petříčková

←

Výšivka na šorci se vzorem „na kalich“.

– Blatnička.

Foto K. Petříčková

→

Našitá mozaiková výšivka
v kombinaci s výřezem.

– Blatnička.

Foto K. Petříčková

c) černý skládaný šorec zdobený tkanou pentlí

d) černý skládaný šorec zdobený našitým pásem tzv. malované výšivky na černém podkladu

→

Šorec s našívanou formou
a kovovou paličkovanou krajkou.

– Blatnička.

Foto K. Petříčková

e) černý skládaný šorec bez vyšívané formy a pentle

Používán u svobodných dívek, které jej nosily v kombinaci se *štruplemi*. Podle Antonie Markové z Blatničky (nar. 1925), nosívala svobodná děvčata již za druhé světové války na určité svátky k *pentlení* (*čepení*) černé šorce. Černý šorec se *štruplemi* k *čepení* nosívala svobodná děvčata na svátek Božího těla a na tzv. slavnosti Antonínkové.

←

Šorec z černého bavlněného klotu.
– Blatnička, 2. polovina 20. století.
Foto K. Petříčková

V Obecním muzeu Blatnice pod Svatým Antonínkem se vyskytuje také dochovaná forma zhotovená technikou *malované výšivky* na podkladu z bílého plátna. Vzhledem ke stáří výšivky není specifikováno, zda byla určena na černý šorec anebo bílý *fěrtoch*.

Zadní sukně

Zadní našasené sukně, které byly praktičtější než svátečnější skládané šorce a *fěrtochy*, se v Blatnici pod Svatým Antonínkem a Blatničce nosily z těchto materiálů:

- sametky* – oblíbené u starších žen, zadní sametové sukně nosívala také svobodná děvčata;
- plátěné zadní sukně – pro všední a pracovní kroj;
- skládanky* – v průběhu 50. let 20. století nosívala blatnická děvčata několik let místo zadní sametové sukně tzv. *skládanku*. Byla to

↖

Vyšíváná forma šorce či fěrtochu.
– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Muzeum Blatnice.
Foto K. Petříčková

zadní plisovaná sukně s plochými sklady širokými kolem jednoho centimetru. *Skládanku* děvčata nosívala v kombinaci se *štofovým fěrtůškem*, bílou *jupkou* a brokátovým šátkem bez třásní či bez šátku např. k novoročním zábavám.

Štruple

Štruple jsou dva pásy zdobící zadní vrapovanou sukni *šorec* nebo *fěrtoch*. Nejstarší dochované *štruple* z počátku 20. století se vyznačují jemným vzorem rostlinného motivu podle předkreslené výšivky. Nejstarší typy *štruplí* bývaly oproti současným mnohem užší a s decentnějším vzorováním. Ladily tak k ženským hedvábným *kordulkám*, jež na přelomu 19. a 20. století zdobily slovácké stuhy různých šířek. Ještě v prvních desetiletích 20. století bývala výšivka na *štruplích* mnohem jemnějšího charakteru a ladila tak lépe i s původní výzdobou přednic *kordule*, zhotovenou z jemně tkaných průmyslových stuh. Když v průběhu 20. století začaly být ženské *kordule* zdobeny ruční výšivkou podle předkresby, docházelo k postupnému zvětšování vzorů výšivkových předloh a změnila se také velikost vzoru výšivky na *štruplích*, kde se vyšívání květy postupně také zvětšovalo. V současnosti výšivka na *štruplích* barevně, tvarově i velikostí vzoru koresponduje s výšivkou na přednicích ženské *kordule*. Tato tzv. *malovaná výšivka* (dle předkresby vzoru) narostla oproti původním vzorům *štruplí* do velkých rozměrů. Antonie Marková z Blatničky (nar. 1925) uvádí, že generačně starší vdané ženy *štruple* nenosily.

↘
Štruple z tkané průmyslové stuhy a malované štruple.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Muzeum Blatnice.
Foto K. Petříčková

↓
Ukázka štruplí z počátku 20. století.

Výšivka barevnou vlnou na černém podkladu a vedle vývojově mladší štruple na bílém podkladu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Muzeum Blatnice.
Foto K. Petříčková

V Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem se vyskytují ve 20. století tyto druhy:

- a) barevně vyšíváné *štruple* na černém klotu, motiv rostlinný, jemnější velikost vzoru;
- b) *štruple* z průmyslově tkané stuhu;
- c) barevně vyšíváné na černém sametu, motiv rostlinný;
- d) barevně vyšíváné na bílém *hedvábí*, motiv rostlinný;
- e) bíle vyšíváné dírkovou výšivkou na bílém plátně, určeno pro *fěrtoch*.
Ve třicátých letech 20. století nebylo v Blatničce podle pamětnice Antonie Markové (nar. 1925) příliš zvykem k příležitosti prvního svatého přijímání tyto bíle vyšíváné *štruple* nosit;
- f) *malované štruple* pro *šorec*. Zhotovovaly se v Hluku, v Blatničce je jejich nošení málo rozšířené;
- g) *štruple* zhotovené kombinací výšivky a seskládáváním stuh, popřípadě plasticky přivycpané;
- h) tištěné *štruple*;
- i) tzv. vypalované *štruple*;
- j) *štruple* zhotovené jinou technikou.

↓

Štruple vyšíváné na bílém a černém podkladu.

U vzoru je již patrný vývojový posun směřující k větší velikosti ornamentu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

Pentle

Mezi nejstarší dochované doklady stuh, jež se v Blatničce a Blatnici vázaly do pasu na *fěrtůšek*, patří stuhy vyskytující se na dobových fotografiích z přelomu 19. a 20. století. Byly to úzké tkané *trháčky* (Kretz, 1913, s. 32) nebo také *povijan*. Bývaly široké okolo pěti centimetrů. Tyto úzké tkané *trháčky*, s geometrickým či stylizovaným rostlinným vzorem nebo často i bez barevného vzoru (např. smetanové) a úzké vytkané květované *pentle* (*pantle*) zdobené na okraji barevnou úzkou průmyslovou krajkou, se často zavazovaly jen na uzel a to z důvodu, že se v minulosti našívala stuha přímo na horní lem *fěrtůšku*. Našitá stuha prakticky sloužila původně k uvázání přední sukňe. Při uvázování *fěrtůšku* se vzadu překřížila a vrátila zpět dopředu, kde se vázal uzel. Na počátku 20. století se uplatňují se vytkávané hedvábné jednobarevné i vytkávané *pentle*, které postupně přestanou být našité na *fěrtůšku* a zavazují se samostatně na mašli. V průběhu 20. století narůstá *pentle* do větší šířky, a to až okolo deseti až dvanácti centimetrů. V Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem se vyskytují širší nevzorované, *rozpíjané* a později také ručně malované *pentle*. V současnosti se vyskytují především jednobarevné *pentle* a výraznými barvami *malované pentle* velkých rostlinných vzorů.

←

Matka s dětmi ve svátečním oděvu.

Dívka zcela vpravo je Marie Řeháková. Přední sukňe jsou uvázané prostřednictvím našitých trháček (tkanic).

— Blatnice pod Sv. Antonínkem,
počátek 20. století.
Muzeum Blatnice

←←

Ukázka malovaných a vypalovaných štruplí.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Muzeum Blatnice.
Foto K. Petříčková

←←

Uprostřed a vpravo štruple zhotovené kombinovanou technikou výšivky a skládáním stuh tvořící květy.

Některé takto vyskládané květy jsou ještě plasticky vycpávané.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Muzeum Blatnice.
Foto K. Petříčková

↑ *Děvčata ve svátečním kroji.*

Trháčky se přišívaly přímo k fěrtůšku a vepředu se zavazovaly na uzel.

— *Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1910. I. č. 6314, Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti*

←

Ukázka volné pentle zavazované
na mašli.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1920.

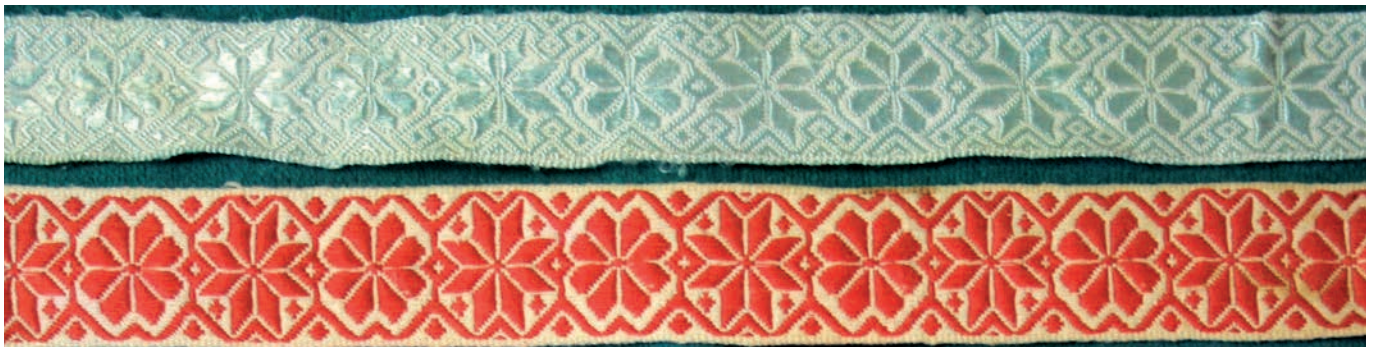
Muzeum Blatnice

↓

Ukázka geometricky tkaných
trháčků z počátku 20. století,
původně našitých přímo
na fěrtůšku.

– Dochované stuhy z okolí Blatničky.

Foto K. Petříčková

→

Ukázka staršího typu pentlí
z 20. století.

– Blatnička.

Foto K. Petříčková

→

Ukázka úzkých tkaných pentlí
lemovaných kraječkou našívaných
často přímo na fěrtúšek.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

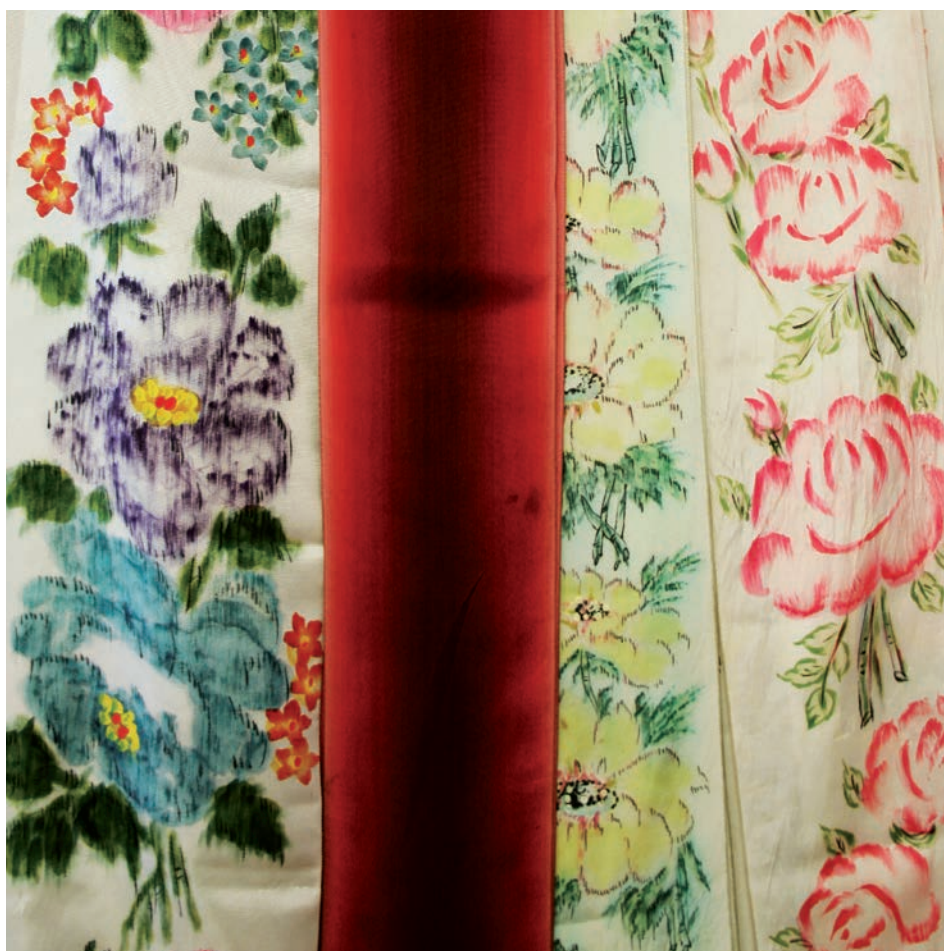
→

Ukázka jiných pentlí
staršího typu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

←

Tzv. rozpíjaná pentle zhotovená technikou chiné.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
třicátá léta 20. století.
Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

Kordule

Kordule, *kordulka* je druh živůtku bez rukávů. Obléká se na *rukávce*. Mezi nejstarší dochované ženské *kordule* z Uherskoostrožska patří *kordule* zhotovené z černého až temně modrého sukna zdobené šňůrkováním tzv. *cifrováním*, *malováním*. Ženská soukenná *kordule* černé barvy se na Uherskoostrožsku podle popisu Josefa Klvani vyskytovala v průběhu druhé poloviny 19. století. Pro Uherskoostrožsko je pak typický motiv tří *cifrovaných tulipánů* umístěných na zádech. Ornament *tulipánu* je tvořen kroucením splétané šňůrky a ručním přiřitím do požadovaného tvaru. Šňůrování se vytvářelo z *kamrholu*, *haraburu*, což byla oranžová až červenooranžová barvená velbloudí vlna. Dochované soukenné *kordule* jsou zdobeny přízí se zákrutem S. Splétaná šňůrka se vyráběla na tzv. *kobyle*. Ručně zhotovované *cifrování tulipánů* mohlo být na rubu *kordule* podloženo papírovou výztuží. Šňůrování bylo podle záznamu Klvaňi z konce 19. století bohaté, velmi detailně propracováno a na zádech i předním dílu bylo doplněno červenooranžovými střapci tzv. *kytkami*. Nad *kytky* na zadním dílu *kordulí* bývalo zvykem našívát knoflíčky, jež bývaly například porcelánové anebo zdobené mozažné. Přední levý díl soukenné *kordulky* je pak zdoben rozměrnou tamburovou řetízkovou výšivkou z *kamrholu* doplněnou ve výplních výšivky *smkovacím stehem* a *plochým stehem*. Na pravém předním díle *kordule* je umístěna kapsa, která je taktéž zdobená výšivkou doplněnou šňůrováním a dvěma střapci. Aplikace šňůrování spolu s výšivkou byly zhotovovány skrz spodní podšívkový materiál. *Kordule* se zapínala na čtyři knoflíčky.

Mezi nejstarší dochované ženské *kordule* z okolí Blatničky a Blatnice patří ručně šitá *kordule* z druhé poloviny 19. století, uložená v Obecním muzeu Blatnice pod Svatým Antonínkem. Je zhotovena

z temně modrého až černého sukna, *cifrování (malování)* je zhotoveno z oranžovočervené vlny. Zdobení vlnou je aplikováno na levé přednici v kombinaci výšivky a štrápce, dále u kapsy na pravé straně a na zádech v podobě tří *tulipánů s kytkami* (štrápce). *Kordule* je podšitá hrubějším materiálem plátnové vazby. Obdobná ženská soukenná *kordule* z oblasti Uherskoostrožska je na fotografii Josefa Klvani z roku 1894 publikované v *Moravském Slovensku* (Klvaňa, 1918–1922, s. 127).

→

Rodina z Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Žena má oblečenu soukennou korduli.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1910.

Muzeum Blatnice

↘

Ženská soukenná kordule.

Přední díl a zadní díl.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1900.

Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

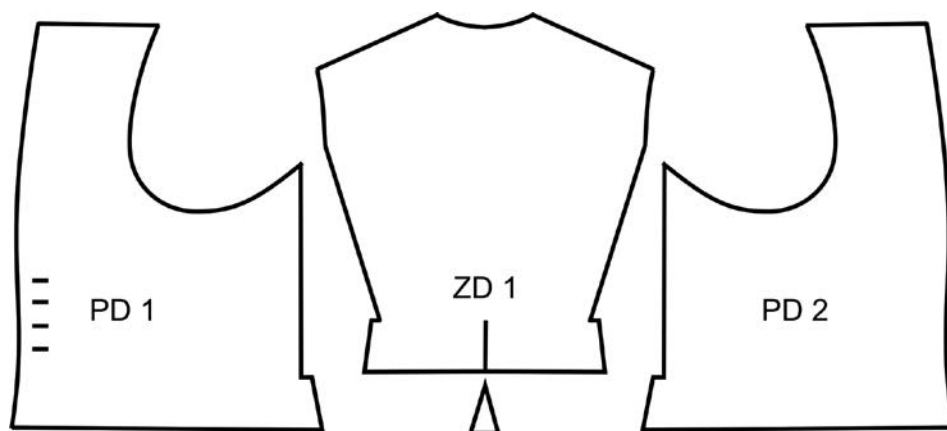

←

Soukenná kordule z Blatnice pod Sv. Antonínkem, detail ručního přišití ornamentu.

– Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

←

Střih dochované soukenné ženské kordule z Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Střih je totožný se střihem hedvábných kordulí z počátku 20. století, jenž střihově vycházel ze starších soukenných.

Zapínání na čtyři knoflíčky.

– Zákres K. Petříčková

V letním období jsou u mladých žen na konci 19. století oblíbené *kordulky* z lehčích materiálů. Byly zhotovovány z jednobarevných nebo vzorovaných hedvábných a polohedvábných tkanin. Josef Klvaňa zmiňuje u žen oblibu modrých a květovaných *kordulí*. Stejně jako starší soukenné *kordule*, jsou na zádech zdobené třemi *tulipány* a *kytkami* různých rozměrů. Tento novější typ *kordulky* je zdoben u výstřihu stejně jako v okolí Uherského Hradiště pentlí a kovovou krajkou nebo portou (Klvaňa, 1918–1922, s. 130).

Na přelomu 19. a 20. století patří mezi oblíbené materiály na ženskou *korduli* polohedvábný, vzorem protkávaný atlas, jednobarevný atlas, hedvábný taft typu šanzán (*changeant*), taft, potištěný barevný květovaný polohedvábný atlas, hedvábný samet a brokát. Brokát nebo též *ornát* bylo označení pro těžší druh vzorované, pestrobarevně protkávané tkaniny, často v kombinaci se zlatými anebo stříbrnými nitěmi

→

Dámská hedvábná kordule.

– Okolí Uherského Ostrohu,
kolem 1900.
I. č. 13704,
Moravské zemské muzeum v Brně.
Foto K. Petříčková

→

**Dámská kordule
z hedvábného šanžánu.**

– Uherskoostrožsko, konec 19. století.
I. č. 13707,
Moravské zemské muzeum v Brně.
Foto K. Petříčková

→

**Dámská polohedvábná atlasová
kordule.**

– Okolí Uherského Ostrohu,
kolem 1900.
I. č. 13693, Moravské zemské muzeum
v Brně.
Foto K. Petříčková

→

**Dámská černá atlasová kordule
s vetkávanými barevnými květy.**

– Okolí Uherského Ostrohu,
počátek 20. století.
I. č. 13694,
Moravské zemské muzeum v Brně.
Foto K. Petříčková

←

Detaily zadních částí kordulí z Blatnice pod Sv. Antonínkem (vlevo) a Blatničky (vpravo), zhotovených z polohedvábného atlasu s tištěným vzorem.

— Přelom 19. a 20. století.

Foto K. Petříčková

(Suchý, 1937, s. 56). Hedvábné látky se vyznačovaly svou nízkou hmotností a patřily k nejluxusnějším materiálům i v městském prostředí. *Kordulky* z hedvábi postupně vytlačují na počátku 20. století původní soukenné. Na počátku 20. století se vyskytovaly také hedvábné brokátové *kordulky*, vytkávané barevným květinovým vzorem spolu v kombinaci zlaté a stříbrné nitě. Sytě barevné hedvábné a polohedvábné *kordule*, které byly u žen oblíbené na přelomu 19. a 20. století, jsou v obcích Blatnička a Blatnice pod Svatým Antonínkem dochovány taktéž. Vyskytují se zde jak jednobarevné, tak vzorované varianty.

Hedvábné a polohedvábné materiály nahradily později acetátové materiály, viskóзовé brokáty a bavlněné samety. V současnosti převládají bavlněné samety zelené, fialové nebo vínové barvy.

Kromě starších soukenných *kordulí* jsou ženské *kordulky* kolem výstřihu zdobeny asi 10 centimetrů širokou *pentlí* (stuhou). U vývojově starších *kordulí* pak i *pentlí* užší. Nejstarší dochované *pentle* použité na *kordulích* kolem roku 1900 bývaly hedvábné, s rostlinným ornamentem a velmi jemně strojově vytkávané. Později se začínají vyskytovat na *kordulích* stuhy vytkávané technikou *chiné*. Na dobových fotografiích z Blatnice pod Svatým Antonínkem z první poloviny 20. století se vyskytují ženské *kordule* ručně a pestrobarevně vyšívané. Výšivka je zpravidla vypracována na bílém *hedvábu*, barevnost výšivky z Blatničky se podle pamětnic od okolních vesnic liší v absenci černé barvy. Výšivka v Blatničce je celkově střízlivějšího charakteru než v okolních obcích Uherskoostrožska. Tento charakterový prvek časté absence černé barvy je možné spatřit i u tzv. *malované výšivky* na mužské košili.

Kordule z druhé poloviny 20. století a současné *kordule* jsou v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem obvykle ručně vyšity

→

Detail zadní části brokátové kordule zdobené průmyslově tkanou stuhou a kovovou krajkou.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, první polovina 20. století.

Foto K. Petříčková

→→

Detail zadní části brokátové kordule zdobené kolem průkrčníku ruční výšivkou a korálkovou krajkou.

– Blatnička,

druhá polovina 20. století.

Foto K. Petříčková

lacetkou tzv. malovanou stínovanou výšivkou s dominantním květem barvy červené či žluté na bílém, hedvábném podkladu. Vyskytují se také ruční výšivky s jemnějším květinovým ornamentem. Dále se pro ušití nových ženských kordulí v současnosti používají také tkané slovácké pentle. Kolem pentle bývala našitá na vnější straně ještě stříbrná kovová paličková krajka, jež je v současnosti nahrazována stříbrnou flitrovou portou. Nověji se ve 20. století podle vyprávění Boženy Vaňkové (Blatnička, č. p. 28) střapce z kamrholu fixovaly cukrovou vodou a jednotlivé pramínky se natáčely na dřívko či tužku k dosažení „kudrnatého“ charakteru. Cifrování se v průběhu 20. století často recyklovalo. Ze starších obnošených kordulí se tulipány ze zadního dílu vystříhávaly a spolu se střapci našivaly na nově zhotovené, vývojově mladší kordule. V průběhu 20. století se ženské kordule začaly nadstavovat na dolním kraji pruhem plátna aby se lépe zakasaly pod fěrtůšek. V současnosti se na rozdíl od staršího střihu nezhotovují tři šusky v zadním dílu, jež bývaly překryté kytkami.

→→→

Svatební družičky v obřadním kroji.

Děvče vlevo má oblečenou kordulku lemovanou vytkávanou stuhou.

Vpravo má dívka oblečenou korduli zdobenou ruční výšivkou s velkými květy.

– Blatnička, 1951.

Soukromý fotoarchiv

↑ *Dívka v obřadním kroji.*

Zelená sametová kordulka je doplněna smetanovým slavnostním ornátovým fěrtůškem.

– *Blatnice pod Sv. Antonínkem, 2017.*
Foto D. Vojtěch

Rukávce

Od počátku 20. století prošla forma *rukávců* z Blatničky a Blatnice, ale i jinde na Uherskoostrožsku proměnou. Jejich střih je složen z obdélníkových a čtvercových dílů, jež se v oblasti průkrčníku, ramen a lokte nabírají. V 19. století bývaly šité z materiálů domácí i tovární výroby. Z kupovaných materiálů byl velmi oblíbený pro svou jemnost bavlněný batist. *Rukávce* vyskytující se na přelomu 19. a 20. století ještě nemívají ostré lomení v horní části délky *rukávců*. Tím měly svou formou mnohem měkčí charakter. Josef Klvaňa popisuje, že *rukávce* svátečního kroje z oblasti Uherskoostrožska jsou na přelomu 19. a 20. století duté, s velkým objemem materiálu. Jsou zdobeny výšivkou *na výřez* převážně s dominantní žlutou barvou vyšivací příze. *Výřez* je drobnějšího rázu než na Uherskohradištsku. Kolem výšivky na *obojku* (límci) je našitá široká krajka (Klvaňa, 1918–1922, s. 129–130).

↙

Mladá žena ve svátečním kroji se starým typem rukávců zdobených světlou výšivkou v oblasti lokte a nárameníků.

Součástí střihu rukávců je přehrnutý límeček zdobený krajkou.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1892.

Detail i. č. 45742, Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti.

↓

Žena ve svátečním kroji v obdobném typu rukávců.

– Veselsko, počátek 20. století.

Autor A. Frolka.

Reprodukce pohlednice.

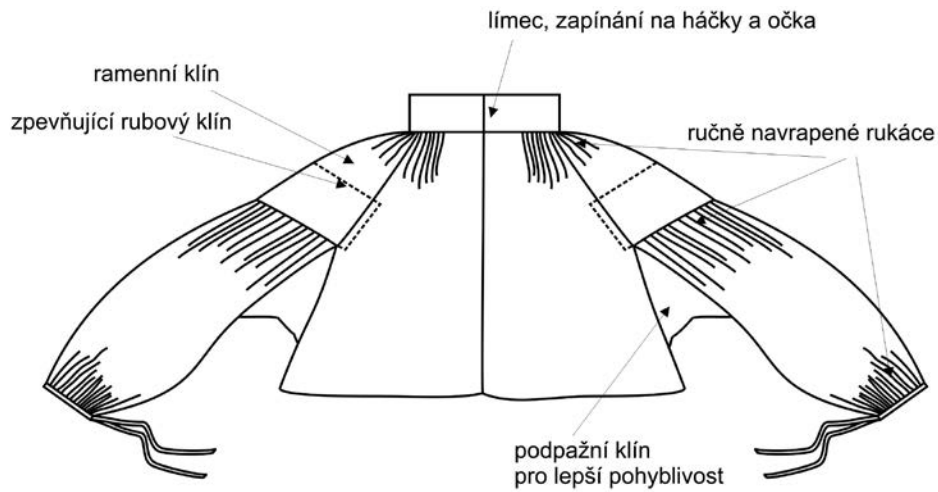
Soukromá sbírka

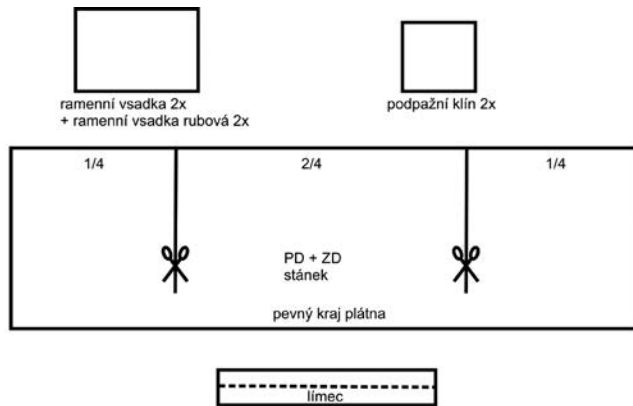

↑ Svobodná dívka ve svátečním kroji se starým typem rukávců měkké formy v hedvábné korduli přepásané hasavým pruhokvětovým fěrtůškem.

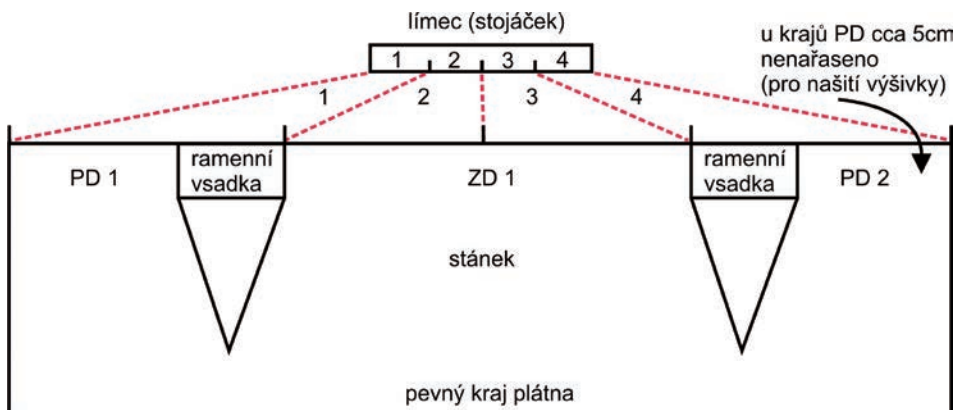
— Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1910.
I. č. 3042, Slováké muzeum v Uherském Hradišti

←
Střih starého typu rukávů z Blatničky a Blatnice pod Sv. Antonínkem vyskytující se na přelomu 19. a 20. století.
– Zákres K. Petříčková

←
Rozkres stříhu starého typu rukávů z Blatničky a Blatnice pod Sv. Antonínkem.
– Přelom 19. a 20. století.
Zákres K. Petříčková

←
Schéma vsazení jednotlivých dílů rukávů starého typu z konce 19. století.
– Zákres K. Petříčková

V průběhu prvních dekád 20. století se ostré zlomení *rukávců* v jeho horní části vyskytuje nejprve bez kartonové tvrdé vycpávky a žehlení do hrubějších vrapů není ještě fixováno prošitými nitěmi jako u současných *rukávců*. V mladší fázi vývoje se do *rukávců* začne v průběhu 20. století vkládat tvrdý plochý papír kartonového charakteru. K tomuto účelu byl podle Milady Minaříkové z Blatničky (nar. 1922) vhodný a žádaný papír, do něhož se v minulosti balil cukr. *Rukávec* se ještě mohl vyplnit skrčeným papírem. Pamětnice z Blatničky dále uvádí, že tento papír se schovával do zásoby také pro dětské *rukávce*. S ostrým zalomením *rukávce* se zvedne spotřeba textilního materiálu na jeho výrobu. V poslední vývojové fázi 20. století se začínají *rukávce* skládat na velmi drobné sklady fixované prošitou nití. Stejným způsobem se chystají *rukávce* i v současnosti. Bývají ušity z bavlněného plátna, jež má však oproti staršímu batistu jiné vlastnosti.

→
Svatba Františka Minaříka,
nar. 1899 a Anežky Kočíkové,
nar. 1902.
Na fotografii je patrné množství
variant formování rukávců.
– Blatnička, 1924.
Soukromý fotoarchiv

Nynější *rukávce* mají svůj specifický lomený tvar vyskytující se u varianty uherskoostrožského kroje. Lomení bývalo zdůrazňováno pomocí kartonové vycpávky. Ta zaručovala fixaci lomu v horní části *rukávce*. *Rukávce* z období první poloviny 20. století bývaly v Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem objemnější než jejich současná forma. Kolem roku 1930 bylo na jejich lomenou část potřeba pruh plátna rozměrů okolo 350 × 36 centimetrů. Lom byl veden asi jedenáct centimetrů od horní hrany a vrapená část měla okolo čtyřiceti centimetrů. K vytvoření zlomu *rukávce*, který je typický pro oblast Uherskoostrož-

ska v průběhu 20. století, se používá také škrobené plátno, na něž se po navrapování a kompletaci rukávce nastehuje plochá papírová vycpávka. V současnosti je celková délka *rukávce* bez *kadrlí* okolo třiceti dvou centimetrů. Lom se zhotovuje okolo osmi až desíti centimetrů od horního okraje *rukávce*. Výšivka se na ženských *rukávcích* v současnosti uplatňuje v oblasti krku, ramen a u lokte. Pokud chybí výšivka u lokte, pak je nahrazena jednobarevnou stuhou obvykle růžové nebo bleděmodré barvy zavázanou na mašli. Starší komplety výšivek se však podle dochovaných exemplářů a dobových fotografií našívaly i na přednice rukávců a v delším úzkém pásu taktéž na *kadrlé*. Vyšívání přednice na ženských *rukávcích* pamatuje také starší generace žen z Blatničky i Blatnice pod Svatým Antonínkem.

Nažehlené rukávce nošené v současnosti, pohled zepředu a z boku.

– Blatnička, 2011.

Foto K. Petříčková

Důležitou součástí ženských *rukávců* z oblasti Blatničky a Blatnice pod Svatým Antonínkem je *geometrická výšivka na výřez*. Zhotovuje se jako vícedílný komplet, který se našívá na *rukávce* a dělí se na tyto části:

- a) **obojek** – obdélníkový pás, jenž se připíná kolem krku. Je lemován širokou škrobenou krajkou, *kaničkou*;
- b) **dvě náramenice** – přišívají se horizontálně v oblasti ramen nad horní hranu řasení *rukávce*;

- c) **dvě výšivky u lokte** – přišívací se horizontálně v oblasti ramen pod dolní hranu řasení *rukávce*. Spojuje *kadrlí* a řasení *rukávce*;
- d) **výšivka na přednici rukávců** – při našívání novějších *kaniček* na *obojek*, jež byly často širší než původní staré, dojde často k úplnému překrytí vyšívaných přednic *rukávců*. Odložení vyšívaných přednic vertikálně našitých na přednice plátěných *rukávců* je v průběhu 20. století podpořeno také tím, že u stříhu ženských *kordulí* dojde ke zmenšení výstříhu. V 19. století se vyšívaly přednice dvě;
- e) **výšivka na výřez z kadrlí** – dva úzké dlouhé pásy výšivky, které se našívaly na dolní lem plátěného pásu *kadrlé* nad tylovou krajku. Od počátku 20. století se dlouhé pásy výšivky nad tylovou krajku z *kadrlí* postupně vytrácí.

V zimě se pod *rukávce* kolem poloviny 20. století oblékala ještě tzv. *trikovica*. Pod *rukávce* se například ve 20. století v Blatnici obléká také plátěná *jupka*.

V Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem se ve 20. století vyskytují tyto druhy kadrlí:

- a) *kadrlé* z bílého pásu plátna, na němž je našitý dlouhý pás geometrické výšivky. Pod ním široká jemná tylová, tzv. *tyranglová* krajka. Tento druh *kadrlí* se vyskytoval na *rukávcích* měkké formy kolem roku 1900;
- b) *kadrlé* z přelomu 19. a 20. století zhotoveny jemnou ruční bílou dírkovou výšivkou s vyšívanou nitěnou výplní dírek. Objevují se také kolem poloviny 20. století u děvčat z Blatničky a na několika dochovaných fotografiích i v Blatnici pod Svatým Antonínkem;
- c) ručně a v současnosti také strojově sešívané tzv. *pavoučkové kadrlé* jsou zhotoveny z pásů nitěných strojově paličkovaných krajek. Tento typ je typický pro Blatnici pod Svatým Antonínkem a Blatničku. Vyskytuje se u měkké i lomené formy *rukávců*;
- d) tzv. *necové kadrlé* vyšívané bílou dírkovou výšivkou (například na svatebních fotografiích z padesátých let 20. století). Jsou obdobné vyšívaným *kadrlím* z počátku 20. století, ale mají větší velikost. *Necové kadrlé* z poloviny 20. století jsou již zhotovovány převážně strojově.

→→

Typ kadrlí s dírkovou výšivkou.

Žena v kroji vlevo má pod obojkem ještě patrnou vyšívanou přednici rukávců.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1912.

Muzeum Blatnice

Délka *kadrlí* dříve sahala k zápěstí. Tato délka je shodně považována pamětníci z Blatničky za správnou a slušivou. V současnosti se často vyskytuje v Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem delší délka *kadrlí*.

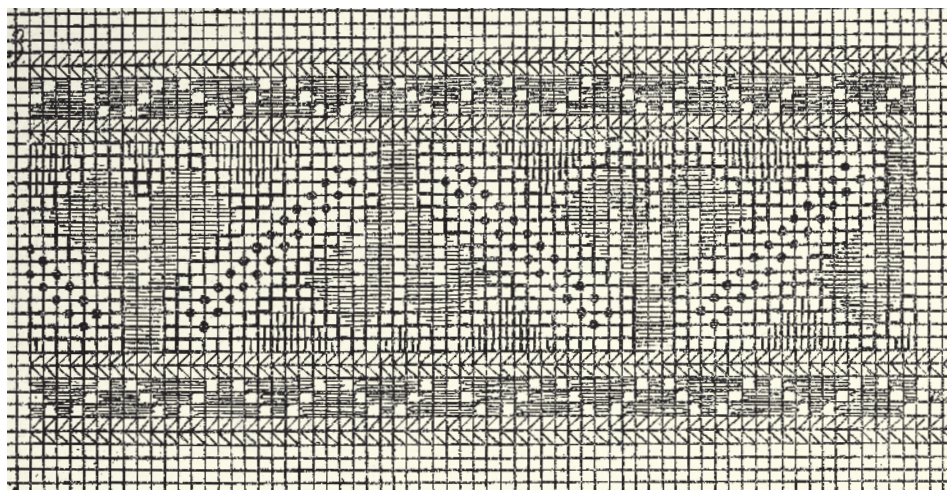

Úvodní plachta

Tato obřadní krojová součástka doprovázela ženu při důležitých životních meznících a měla ochranný charakter. *Úvodní plachta* neboli *úvodnice* byla zhotovena z více než dva metry dlouhého a zdobeného plátěného pásu. Ve středu pak byla všitá po celé délce vyšívaná vsadka. Zákres vzoru výšivky z *úvodní plachty* z Uherskoostrožska je zaznamenán roku 1889 ve 4. sešitu *Národního vyšívaní lidu moravského*. Antonie Valtrová zde popisuje techniku a barevnost výšivky *úvodnice*: „*Jest pásek s malým výřezem, stehem podvojně plochým a čtverečkovým a mřížkami (punto tirato). Original proveden bílou a modrou přízí na hrubém plátně*“ (Valtrová, Tichá, 1889).

Úvodní plachtu měla v den své svatby nejen nevěsta, ale do stejné *plachty* se zahalilo také dítě nesené kmotrou ke křtu. V dřívějších dobách se matka křtu svého narozeného dítěte nezúčastnila. Dítě doprovázela ke křtu především kmotra a otec. Do poloviny 20. století byli novorozenci z důvodu vysoké úmrtnosti křtěni záhy po narození. *Úvodní plachtu* na sebe oblékla ke kroji i žena jdoucí po ukončení šestinedělí k *úvodu*. V minulosti v ní bývala žena po své smrti také pohřbená. Mezi nejstarší dochované doklady obřadní *plachty* z Blatnice pod Svatým Antonínkem a Blatničky z konce 19. století patří *úvodnice* z Blatnice pod Svatým Antonínkem (i. č. 7142) uložená v Moravském zemském muzeu v Brně. Má rozměr 230 × 52 centimetrů a je zhotovena z bavlněného plátna. Uprostřed je podélně všitý hrubější pruh plátna vyšitý v barvě smetanové, červené, tmavě modré, černé a dominantní oranžové. Jsou zde použity stehy *rozkládaný řetízek*, *hladký steh*, *mešterka* (vyznačuje hlavní motiv) a *křížkový steh*. Ústřední motiv pásu výšivky je tvořen vzorem *na kalich*. Obdobným dokladem je *úvodnice* z Blatnice pod Svatým Antonínkem (E 32 652) uložená ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti. Vzor pásu výšivky je vytvořen z barev smetanové, jasně růžové, červené, středně modré, černé a jako podkladové barvy žlutooranžové. Druhy stehů jsou totožné s *úvodnicí* i. č. 7142, jen je zde místo výplně kolem hlavního vzoru *na kalich* použitý *buchtíčkový steh*. Výšivka *na výřez* se pomalu na počátku 20. století u *plachet* vytrácí.

Josef Klvaňa zaznamenal na fotografii publikované ve sborníku *Český lid IV.* v roce 1895 nevěstu z Nové Vsi u Uherského Ostroha, jež měla středový pás *úvodnice* vyšívaný pestrobarevnou vlnou (Klvaňa, 1895, s. 433). Výšivka vlnou, která již není geometrická, je provedena na jemném etamínu, dozdobená *patáčky* (kovovými flitry) a lemují ji

<

Část pásu výšivky úvodní plachty
se vzorem „na kalich“
od Uherského Ostroha

– (Valtrová, Tichá, 1889)

<

Středový pás úvodnice
z Blatnice pod Sv. Antonínkem.

– I. č. 7142,

Moravské zemské muzeum v Brně.

Foto K. Petříčková

<

Část úvodnice z Blatnice
pod Sv. Antonínkem.

– E 32 652,

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

→

Středový pás úvodnice
z Blatnice pod Sv. Antonínkem.

– I. č. 7596,

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

z obou stran pásy mozaikové *geometrické výšivky*. Konce úvodnice jsou lemovány krémovými trásněmi. Těchto středových pásů výšivek *úvodnic* se na Uherskoostrožsku zachovalo více. Jedněmi z nich jsou i středové pásy z Uherskoostrožska uložené ve Slováckém muzeu (i. č. 7580, i. č. 7596).

Vlnou vyšívaný středový pás *úvodnice* byl po stranách lemován pásy *geometrické výšivky* širokými až okolo pěti centimetrů. *Geometrická výšivka* zpravidla barevností i svou tvarovou ornamentikou korespondovala s výšivkou na ženských *rukávcích*. Takový typ *úvodní plachty* se podle pamětnice Milady Minaříkové z Blatničky (nar. 1922) vyšival ještě v roce 1925. Pás výšivky byl později například použit po rozstříhání jako výšivka na *rukávce* či na *šorec*. Vývojově mladší *úvodní plachty* mívaly oba konce zdobené strojovou tylovou krajkou.

→

Fragments pásu výšivky z úvodnice
vyšívané roku 1925 v Blatničce.

Mezi pásy geometrické výšivky byla vložena asi 12 centimetrů široká pás s barevnou vlněnou výšivkou.

– Foto K. Petříčková

Mezi nejmladší dochované *úvodní plachty* z 20. století patří *úvodnice* z Blatničky a Blatnice pod Svatým Antonínkem provedené barevnou lesklou vyšivací přízí tzv. *lacetkou*. Vyskytují se na Uherskoostrožsku ve třicátých letech 20. století, na fotografiích jsou doloženy ještě i v padesátých letech 20. století. Byly zhotoveny výšivkou podle předkresby. Tyto typy mají ve svém středu vyšitý křesťanský symbol IHS, od něhož je hlavní horizontální středový pás tvořen do stran vybíhajícími rostlinným motivem velkých barevných květů. Velikost květů odpovídá motivům z pásů výšivek, jež můžeme vidět u lemu výstřihu ženských *kordulí* nebo na vyšivaných *štruplích* z 20. století. Středový vyšivaný horizontální pás *úvodnice* je pak ohraničen zpravidla portou a lemují ho po stranách ještě pásy výšivky s jiným rostlinným motivem.

Nejstarší *úvodní plachty* jsou zhotoveny na hrubém plátně domácí výroby. Dochované *úvodní plachty* z konce 19. století jsou zhotoveny z bílého plátna. *Úvodnice* z 20. století vyšivané *lacetkou*, ale i mladší *úvodní plachty* vyšivané ve 20. století jsou pak často zhotoveny z damaškového plátna. Ke svatebnímu kroji se dřív nenosila kytice, první nevěsta ji v Blatničce podle vyprávění Antonie Markové (nar. 1925) měla ve čtyřicátých letech 20. století. Móda svatebních kytic postupně nahradila používání obřadních *úvodních plachet*.

Jupka

Jupka je sváteční, polosváteční i všední ženská oděvní součástka. Zhotovovala se ze sametu, plyše, brokátu i z plátna. Ve druhé polovině 20. století i z umělých materiálů. Podle určení příležitosti k nošení se volí jiné druhy materiálu. Byla převzata z městského prostředí a v průběhu 20. století začala nahrazovat *rukávce*. Oblibu *jupek* pro jejich praktičnost a snadnou údržbu oproti objemným *rukávcům* zaznamenává Josef Klvaňa již na konci 19. století (Klvaňa, 1918–1922, s. 130). Střihově byly *jupky* velmi jednoduché. Šily se ze dvou předních dílů, jež v oblasti hrudníku neměly prsní záševky, jednoho zadního zádového dílu a dvoušvých rukávů, které měly širší nabíranou rukávovou hlavici po vzoru městské módy z konce 19. století. Zejména *jupky* ze vzorovaného tzv. *vyráženého* sametu na sobě mívaly přišity kupované aplikace prýmků, kovových krajek a jiné pozamenterie. Na Uherskoostrožsku se nosívala ještě na počátku 20. století *jupka* nazvaná též *marýnka*.

→
Rodina ve svátečním oděvu.
Ženy mají oblečeny sváteční
plyšové jupky.
– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1920.
Muzeum Blatnice

→
**Anežka Marková a vlevo dcera
Marie provdaná Jurdová
ve svátečním kroji.**
– Blatnička, kolem 1915.
Soukromý fotoarchiv

Lajbl

Lajbl je typ svrchního oděvu s dlouhým rukávem vyskytující se na Uher-skoostrožsku již v 19. století. Zhotovoval se z krémově bílého nebo smetanového flanelu či sukna. Nosíval se v chladnějším počasí. Byl vypo-dáván hrubší látkou plátnové vazby. Průkrčník byl tvarově v přední části řešen do dvou vybíhajících klop špičatého tvaru. Ve špicích byly vyšity ručně knoflíkové dírky. Vzadu kolem krku pak byl nízký stojáček. Klopy byly oproti světlému flanelu podšívány v kontrastní barvě jedno-barevnou nebo vzorovanou potištěnou květovanou látkou. *Lajbl* míval také nahoru ohrnuté manžety, jež byly opět zdobeny podšitou kontrast-ní látkou. Zapínal se pomocí dvouřadého zapínání. Nosíval se v chlad-nějším počasí především na jaře a na podzim (Klvaňa 1918–1922, 130).

↙

Žena z Blatnice, narozená v roce 1843, má oblečen bílý *lajbl* dvouřadého zapínání a starý typ fěrtůšku dlouhý do půli lýtek. Na hlavě má široký úvaz šátku na „záušnice“.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1918.

Muzeum Blatnice

Kacabaja

Svrchní ženský kabátec nazývaný *kacabaja* byl určen do chladného po-časí na zimu. *Kacabaja* nahrazovala v průběhu 20. století ženský ko-žich. Bývala vatována a zateplena. Stříhově byla převzata z městského prostředí. Nejčastěji se na počátku 20. století vyskytuje v barvě fialové, modré a červené jednobarevné anebo i s dezénem kvítekovaným. Zdo-bena je různou pozamenteríí anebo stuhami v oblasti přednic, rukávů a dolního lemu u pasu (Klvaňa, 1918–1922, s. 130). V současnosti jsou v Blatnici pod Svatým Antonínkem a Blatniče dochovány *kacabaje* černé a hnědé barvy. Některé mají i ozdobnou výšivku.

↑

Vinobraní v Blatnici, ženy v bílých *lajblech*.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1954.

Muzeum Blatnice

←

Ženy jdoucí v neděli do kostela.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1950.

Muzeum Blatnice

Plachta, plachetka

Prastarou oděvní součástí lidového ženského oděvu na Uherskoostrožsku bývala *plachta*, *plachetka*. Jedná se o látku obdélníkového tvaru, jež se nosila v nepřízni počasí přes hlavu a žena se do ní zahalila obdobným způsobem jako u *vlňáku*. *Plachetka* později ustupuje deštníkům. Ženy nosily tuto *plachetku* smotanou pod rukou na boku. Takovýmto způsobem se nosil i *vlňák*. O *plachtě* se v záznamech farní kroniky z Blatnice zmiňuje Mořic Růžička, který zde působil jako kněz mezi lety 1887–1902: „Ženské zaobalí se do bílé plachetky, ale též již i deštníku začínají užívatí“ (Růžička, 1887–1902).

Vlňák

Vlňák se jako často užívaný ženský oděvní doplněk pro chladnější období vyskytoval na Uherskoostrožsku v nejrůznějších variantách. Býval zhotoven z vlněného materiálu čtvercového formátu v rozmezích okolo 150 × 150 centimetrů nebo 175 × 175 centimetrů. Míval třásňovou ozdobu a setkáváme se s ním v souvislosti s typem vazby tkaní a zdobení pod různými označeními. V Blatnici se nejčastěji s označením *beránkový* (často s bordurou rostlinného vzoru), *tabulový* (tartanový vzor), *pruhový* (střídající se krémové a šedé pruhy) nebo podle dezénu připomínající peří páva tzv. *pávnový vlňák*. Ženy jej překládaly na polovinu do trojúhelníkového tvaru a v nepříznivém počasí se do něj zahalily a překrývaly s ním ramena nebo i hlavu. Někdy se nosil, obdobně jako *plachetka*, stočený pod rukou. V Blatnici pod Svatým Antonínkem i Blatničce se vyskytoval i menší *vlňáček*, jenž se mohl, například v zimě ke kožichu, zavazovat na hlavu typem úvazu *na babušu*.

← ←

Žena ve svátečním oděvu.

Plyšová zateplená kacabaja je
zdobená kupovanou aplikací.– Blatnička, počátek 20. století.
Soukromý fotoarchív

↑
Skupina žen z Blatnice
v beránkovém, tabulovém
a pruhovaném vlněném
aranžovaném přes ramena
nebo hlavu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1936.
Muzeum Blatnice

Kožich

Kožich býval v minulosti nákladnou oděvní součástí. Nosil se v zimě ke svátečním příležitostem. Dámský kožich tzv. *kožuch* býval dlouhý do půli lýtek. Zhotovoval se především z ovčí kůže. Byl světlé krémové barvy na líci s tmavě hnědým vysokým chlupem v rubu, jenž lemoval i průkrčník, obě přednice, dolní lem kožichu a manžetu rukávu. Úzkým páskem tmavé hnědočerné kůže byly z vnější pohledové strany překryté i švy kožichu. Josef Klvaňa uvádí, že *kožuch* na Uherskoostrožsku byl totožné formy jako na Uherskohradištsku. Ženy si nové kožichy nevázaly anebo je na Uherskoostrožsku přepásávaly směrem odpředu nazad dlouhým zdobeným pásem (Klvaňa, 1918–1922, s. 130). Dle starší generace žen z Blatničky byl tento typ *kožichu* k vidění ještě před druhou světovou válkou kolem roku 1937.

V Blatničce se podle pamětníků nosil také krátký *kožuch* hnědé barvy, odstínu se docílilo duběnkou. Vevnitř v rubu býval s bílým chlupem, jenž tvořil i vnější lemování.

←

Paní Kuřinová, rozená Valášková,
nar. 1876, v ženském kožichu
dlouhého typu.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem první poloviny 20. století.
Muzeum Blatnice

Punčochy

Součástí skladby kroje jsou i punčochy. Po druhé světové válce se nosily černé punčochy zpevněné podvazkem. Podvazek tvořila ve druhé polovině 20. století široká guma černé, hnědé anebo tmavě modré barvy. Později se začaly nosit podvazkové pásy. Malé družičky nosily dle pamětnice Antonie Markové (nar. 1925) z Blatničky ve 20. století bílé punčochy.

Obuv

Dámská krojová obuv z přelomu 19. a 20. století má tvar vysoké kožené obuvi černé barvy s lesklou hladkou holení. Nosily ji ženy v Blatničce a Blatnici ještě na počátku 20. století. Obuv mívala kovový kramflík.

Vlivem městské módy se v lidovém prostředí na Uherskoostrožsku rozšířilo na konci 19. století nošení kožené obuvi, tzv. *střevíců*. Byla to obuv na šněrování, nižší než starší typ krojové obuvi s vysokou holení. I když šlo o módní obuv z přelomu 19. a 20. století, stále spolu s vhodnou délkou sukní dobře dotvářela celkovou siluetu ženského kroje. Některé mladší typy šněrovacích *střevíců* mohly mít popřípadě i přehrnutý límeček. Svou výškou sahala tato obuv okolo dvaceti centimetrů nad kotník. Podle vyprávění pamětnice Antonie Markové z Blatničky (nar. 1925) se tyto šněrovací *střevíce* používaly k obřadnímu ženskému kroji ještě ve třicátých letech 20. století. Šněrovací obuv vystřídaly postupně městské polobotky, nízká kotníčková obuv, jež se často vyskytuje na svatebních fotografiích kolem první poloviny 20. století. Jedná se stejně jako u šněrovacích *střevíců* o nepůvodní krojovou obuv. V zimě si zejména starší ženy pořizovaly ve 20. století teplou filcovou obuv, tzv. *filčáky*.

K ženskému svátečnímu kroji se dnes nosí často moderní typ obuvi, dámské lodičky černé barvy, jež však ke kroji nejsou vhodné. V současnosti si však někteří nositelé kroje v Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem pořizují k současnému typu kroje původní vysokou krojovou obuv s tvrdou holení, která mnohem lépe dotváří celkovou siluetu ženského kroje.

Ženské pokrývky hlavy a způsob úpravy účesu

Typ účesu společně s pokrývkou hlavy tvořil v tradičním oděvu na Uherskoostrožsku znak, jenž určoval sociální zařazení nositelky ve společnosti. Podle záznamu Josefa Klvani děvčata nosívala na počátku 20. století vlasy učesané na rovnou pěšinku středem hlavy tzv. *pútec* a následně zapletené do *lelíku* (copu). Svobodná děvčata měla pod šátkem *na záušnice* upletený *lelík*, jenž byl ozdobený připletemou úzkou stuhou nazývanou *zapletačka*. Na neděli se cop zdobil ještě navíc širokou květovanou *pantlí*, stuhou dlouhou až 1,5 metru, a *lelík* s pentlí volně visel přes záda (Klvaňa, 1918–1922, s. 130). V průběhu 20. století docházelo vlivem městské módy ke zkracování účesu. Pokud měla dívka krátké vlasy, nosíval se před první polovinou 20. století a ještě i v současnosti pod šátek tzv. *nadpleták* (falešný cop s mašlí). Vdané ženy mívaly vlasy zakryté pokrývkou hlavy.

Mezi starobyloou ženskou sváteční pokrývkou hlavy na Uherskoostrožsku patřila v Blatnici pod Svatým Antonínkem i Blatničce plátěná *šatka* (Ludvíková, 1986, s. 61). Jednalo se o dlouhý pruh látky zdobe-

ný na koncích výšivkou a krajkou. Nosívala se navázaná *hore* nebo *dole koncama*. Nejstarší dochované *šatky* z Uherskoostrožska jsou z prvních dekád 19. století. Tento archaický typ pokrývky hlavy začal v polovině 19. století nahrazovat *turecký* šátek. Šatka bývala na koncích a bocích lemována krajkami, vdané ženy nosily pod šatku ještě čepce s vyšívaným dýnkem (obvykle větším než na Kunovsku) provedeným vždy *technikou na výřez*. Výšivka na šatce byla vyšitá hedvábím v barvě smetanové nebo žluté. Na okraji bylo použito hedvábí černé (Klvaňa, 1918–1922, s. 130, 566–570). Cenná kolekce dýnek čepců z Uherskoostrožska, datovaných ve většině na přelom 18. a 19. století, je uložena ve Slovákém muzeu v Uherském Hradišti. Sbírká Františka Kretze obsahuje devatenáct dýnek vyšívaných *výřezovou* technikou. Dýnko z čepce (E 8583), datované do první třetiny 19. století, je vyšito *geometrickou výšivkou* podle počítané niti hedvábím jedné barvy lomeného béžovo-smetanového odstínu. Plocha kolem středového motivu tří květů je vyplněna hrubějším *struhadélkovým výřezem*. Celý čtvercový motiv dýnka je orámován pásem výšivky. Tarcalová zmiňuje, že dýnka čepců Kretzovy sbírky z Uherskoostrožska mají rozměr okolo 16 × 13 centimetrů a okrajové motivy jsou geometrického rázu, často vyšívané *na eska*, stromečky a kosočtverce. Ústřední motiv dýnka čepce pak tvoří tři stojící květy nebo motiv kříže s rozvětvením do osmiramenných hvězdic či květin (Tarcalová, 2009, s. 131–133). Jiné dýnko čepce z Uherskoostrožska (E 8593), uložené ve Slovákém muzeu, má v centrální části dýnka hlavní motiv *geometrické výšivky* tvořen opět trojicí spojených květů (osmihranných hvězdic), jež doplňují ve čtyřech rozích stejné velké květy (hvězdice). Pozadí je pak tvořeno opět *struhadélkovým výřezem*. Celá výšivka čtvercového dýnka zhotovená žlutě krémovou přízí je rámována černou výšivkou.

↑
Ukázka různých typů ženských pokrývek hlavy, jež se na konci 19. století nosily také na Uherskoostrožsku.

Zcela vlevo je žena v modrotiskovém šátku, před ní žena v prastaré pokrývce hlavy zvané šatka. Dívka má na hlavě věneček, který je znakem svobodných. Mladé ženy mají turecký šátek s úvazem „na záušnice hore konce“.

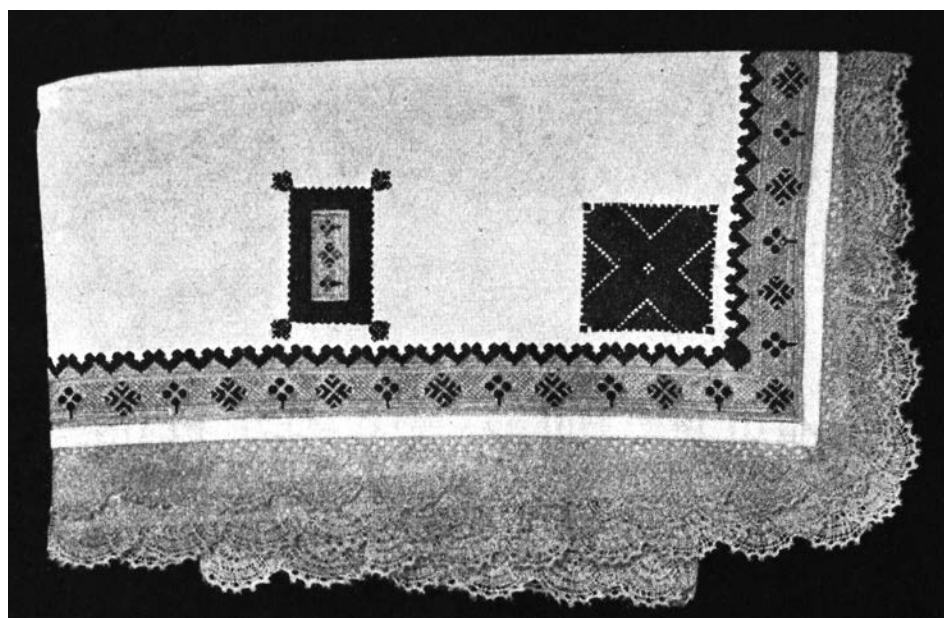
— *Studie z kostela*,
autor Joža Uprka, 1894
(Jež, Obrovský, 1944)

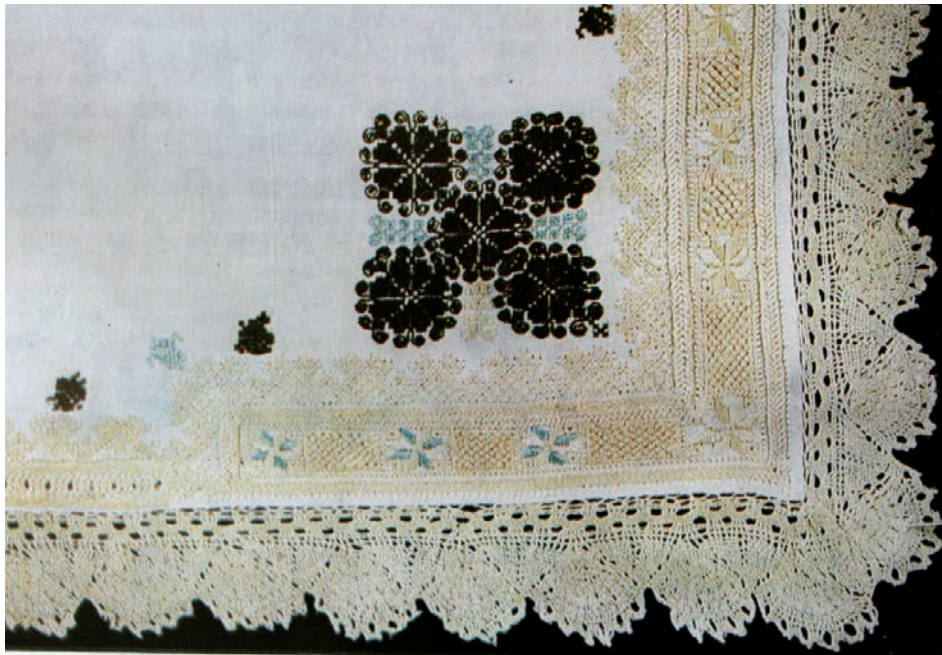
V Blatnici pod Svatým Antonínkem a Blatničce se *šatka* do současnosti nedochovala. Doklad blatnické *šatky* z první poloviny 19. století (i. č. 6927) je uložen Moravském zemském muzeu v Brně (Ludvíková, 1986, s. 62). Tato *šatka* je vyšitá technikou *geometrické výšivky*, již tvoří *steh křížkový*, *mešterka*, *vrkůček*, *zadrhávavý řetěz*, *struhadélkový výřez* a *hladký steh*, který je v tomto případě použit k vyplnění vzoru osmicípé hvězdy na pásu v rohu *šatky*. Je zde použita příze barvy krémově žluté (dominantní) v kombinaci s akcenty černé, středně modré a bílé. *Šatka* je lemovaná krémovou paličkovanou krajkou. Josef Klvaňa vyobrazuje ve *II. Svazku Moravského Slovenska šatku* z Blatnice pod Svatým Antonínkem uložené v Národopisném muzeu (Klvaňa, 1918–1922, s. 567). Zákresy vzorů čepců a *šatek* jsou zobrazeny v sešitech *Národní vyšívání lidu moravského*, jež postupně vycházely na konci 19. století (Valtrová, Tichá, 1889–1890). Zde je publikována předloha pro výšivku rohu čepce k *šatce* z Blatnice. Rohový tvar čtvrtiny vzoru čepcového dýnka je podle popisu Valtrové vyšit smetanovým hedvábím a je zde použit *steh plochý (saténový)* a *čtvercový (mešterka)*. Velmi jemná výšivka dýnka čepce je zhotovena na textilním materiálu nazvaném *perkál*. K dalšímu zákresu vzoru z Blatnice pod Svatým Antonínkem patří část vzoru z dýnka čepce. Jedná se opět o zákres jedné čtvrtiny vzoru, plocha kolem vzoru je v tomto případě vyplněna *vejřezem (struhadélkovým výřezem)*. Jiným dokladem je zákres části pásové výšivky *šatky* zdobené formou *na malování* od Uherského Ostrohu a roh *šatky* od Uherského Ostrohu (Valtrová, Tichá, 1889–1890).

→

Šatka
z Blatnice pod Sv. Antonínkem
vyšívána krémově žlutou a černou
hedvábňou přízí.

– Národopisné muzeum
(Klvaňa, 1918–1922, s. 567)

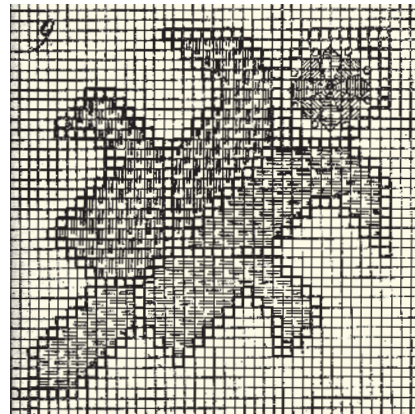
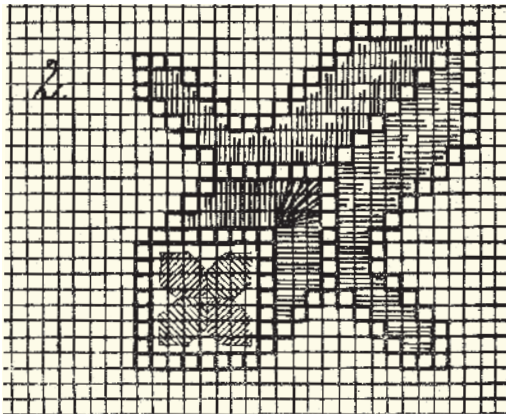
←

Roh šatky.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
první polovina 19. století.

I. č. 6927,

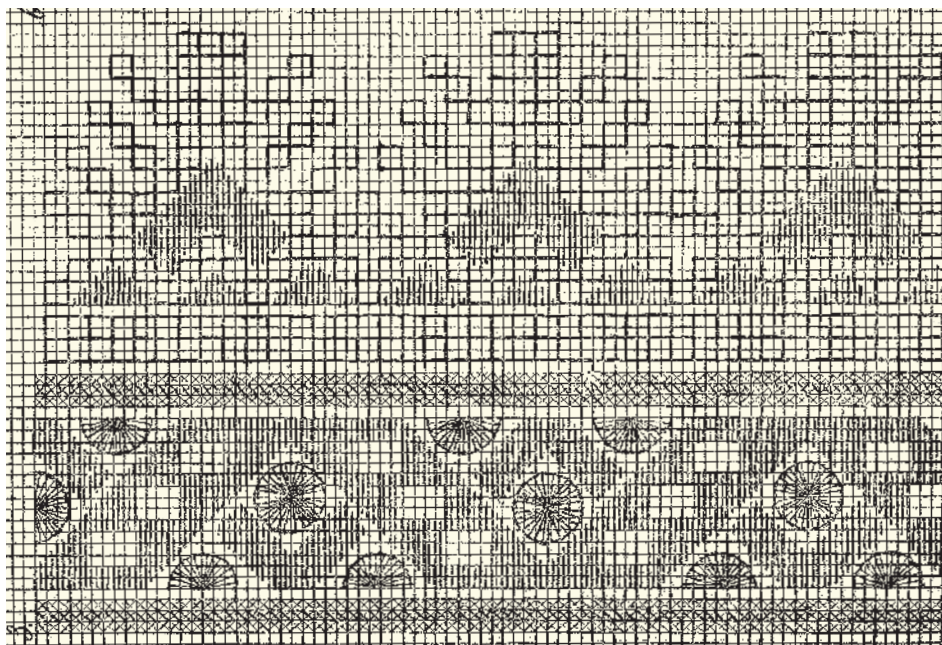
Moravské zemské muzeum v Brně
(Ludviková, 1986, s. 62)

←

**Vlevo zakres rohu čepce k šatce
z Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Vpravo část vzoru z dýnka čepce
z Blatnice pod Sv. Antonínkem**

– (Valtrová, Tichá, 1889-1890)

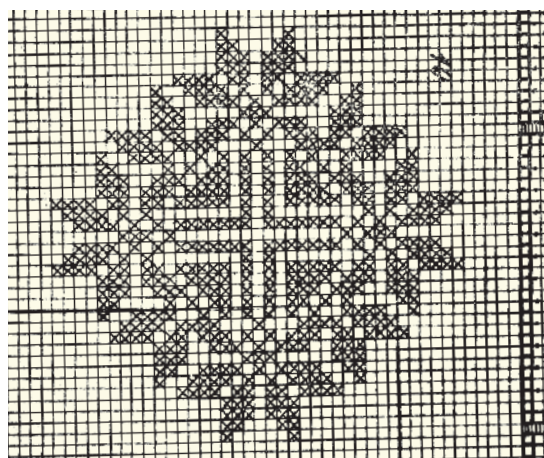
←

**Zákes vyšivaného pásu šatky
od Uherského Ostrohu.**

Vzor formy „na malování“

– (Valtrová, Tichá, 1889-1890)

→
Zákres vyšivaného rohu šatky
od Uherského Ostrohu
– (Valtrová, Tichá, 1889–1890)

Pentlení a věnečky

Obřadní ženskou pokrývkou hlavy je *pentlení* (*pantlík*), jež je součástí obřadního kroje. Ve 20. století *pentlení* nahradil z městského prostředí menší *věneček* z umělých povoskovaných květů. *Pentlení* i *věneček* byly znakem svobodné dívky. Kněz Mořic Růžička, působící v Blatnici pod Svatým Antonínkem na konci 19. století, zmiňuje: „*Ku zdavkám přichází nevěsta, děvče poctivé zapentlená v pantlíku, vdova neb padlá děvčica svobodná v šátku*“ (Růžička, 1898). Podle popisu J. Klvani jsou u *zapentlení* vlasy nad čelem viditelné a rozdělené na *pútec* (pěšinku uprostřed hlavy), *pentlení* je na hlavě nevěsty nebo družičky posazeno více dozadu a nosí se v kombinaci s bílou zadní sukni tzv. *fěrtochem*. Na konci 19. století je základem *pentlení* na Uherskoostrožsku obdobně jako i na Uherskohradištsku úprava vlasů na tzv. *vrkoč*. Jsou to zapletené copy obtočené kolem hlavy (někdy nadstavované koudelí), jež jsou obšité červenou látkou. Na *vrkoč* se připevňoval *věvec kupovaný*. Klvaňa jej označuje jako *korunku nad hlavou*. Dalším krokem úpravy bylo vějířovité připevnění stužek na týle hlavy. Nad čelo se vážala *pantla čelová*. Bývala zelená s vytkávanými květy. Kousek výše nad tuto *pantlu* se nad čelo vážala *kánka*. Byl to pás zdobený našívací technikou s aplikovanými korálky z foukaného skla, stříbrnými buliony a zrcadélky v opakovaném rytmu dvou střídajících se polí. Ke koncům *kánky* se připevňovaly *stužky do uší* neboli *růžičky k ušám*. Byly to seskládané stuhy do tvaru růžice a zcela zakrývaly uši. Do prostoru nad *kánku* se na temeni hlavy upevňoval úzký věvec z umělých květin zvaný *šilion*. Pod střed týla hlavy se pak do vějířovitého prostoru vyskládaných stužek umístil *visák*. Bylo to větší množství pentlí sahajících až pod pas. Nad *visák* se pak do středu týlu připevnila *zadní mašla s růží* (Klvaňa, 1895, s. 436).

→ →
Nevěsta v obřadním kroji
s *pentlením*.
– Ostrožská Nová Ves, 1895
(Klvaňa, 1895, s. 433)

→

Detail obnovovaného pentlení.

— Ostrožská Nová Ves, konec 19. století.

E 4685, Slovácké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

Původně se *pentlení* skládalo z několika samostatných dílů, které byly navazovány a přišívány postupně na hlavu do předem specificky upravených vlasů dívky. Nevěsta či družička si *pentlení* nechávala vázat v předvečer svatby, podle Boženy Vaňkové (Blatnička, č. p. 28) se vázalo na hlavu zhruba jednu hodinu. Poté dívky s touto úpravou hlavy spávaly vsedě s hlavou opřenou o ruce na stole.

Charakteristickým znakem *pentlení* z Blatničky byl jeho kulatější tvar věnce a menší velikost oproti současnému tvaru, který má více špičatější formu. U vývojově starších *pentlení* z počátku 20. století, je taktéž více zastoupena červená barva stuh. Po novu se v průběhu první poloviny 20. století *pentlení* začíná našívat na plátěný čepec, jenž se poté podle vyprávění Antonie Markové (nar. 1925) celý připevňuje k vlasům. Také převzetí věnečku z textilních povoskovaných kvítek a zkrácení účesu po vzoru městské módy přispělo k rozšiřování nošení věnečku zejména od období kolem poloviny 20. století. V sedmdesátých letech 20. století se *pentlení* nechávalo zhotovovat podle Marie Minaříkové (nar. 1922) v Hluku.

<<

Nevěsta z Blatnice.

Stuhy v zadní části pentlení jsou formovány jinak než u pentlení na dobových fotografiích z Blatničky. Pentlení nevěsty má ještě původní typ předkánky v podobě hladké stuhy.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1913.
Muzeum Blatnice

<

Nevěsta z Blatničky ve starodávném pentlení.

– Blatnička, 1924.
Soukromý fotoarchiv

<<

Nevěsta z Blatničky, 1930.

– Soukromý fotoarchiv

<

Nevěsta z Blatničky v jiném typu pentlení.

– Blatnička, 1949.
Soukromý fotoarchiv

<<

Nevěsta z Blatničky v pentlení s kolmými sklady stuhy v zadní části.

– Blatnička, 1950.
Soukromý fotoarchiv

<

Družička v pentlení.

– Louka, 1952
(Petříčková, 2013, s. 174)

Zajímavým srovnáním formy *pentlení* je porovnání obřadního *pentlení* ze sousední obce Louka, jež je tvarově obdobné s bohatším *pentlením* z Blatničky z období první poloviny 20. století. V Louce se však nenosí tzv. *růže k ušám* zakrývající uši a *pentlení* z Louky spadá již do hornácké oblasti, je tedy méně zdobnější než *pentlení* z Blatničky (Petříčková, 2013, s. 196–202). Zároveň je však patrná jistá podobnost, a to zejména ve způsobu skládání stuhy v zadní části obřadní pokrývky. Důležitým faktem může být i to, že Louka patří k okrajové obci Hornácka, je zde tady již silný vliv Pomoraví. Blatnička je oproti tomu hraniční obcí oblasti Uherskoostrožska a podle Josefa Klvani patřila na počátku 20. století k chudobnějším obcím tohoto krojového okrsku (Klvaňa, 1918–1920, s. 127). V Louce, vzdálené čtyři kilometry od Blatničky, je použit stejný způsob kolmého skládání stuhy v zadní části *pentlení* jako u vývojově starších *pentlení* v Blatničce. Jednotlivé smyčky se fixovaly pomocí špendlíku za každým skladem. V Louce se však místo květované stuhy používá jednobarevná *harasová* stuha růžové barvy široká kolem pěti centimetrů.

Věneček se nosil v kombinaci s dlouhým zapleteným copem. Později, se změnou účesu dívek kolem první poloviny 20. století, se vlasy zkrátily a začaly se pod věneček kulmovat. V současnosti věneček stále patří mezi slavnostní doplněk k obřadnímu kroji.

←←

Dívka v obřadním *pentlení*.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 2017.

Foto D. Vojtěch

↓

Voskové věnečky.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,

třicátá léta 20. století.

Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

Šátek

V průběhu 19. století na Uherskoostrožsku objevují šátky tzv. *barevňáky* z domácí barvířské produkce. Zhotovovaly se v barvě tmavomodrého *indigového* odstínu se žlutým kvítkovým potiskem. Souběžně s nimi se vyskytovaly v 19. století na Uherskoostrožsku bílé potištěné *lipské* šátky, jež kolem druhé poloviny 19. století začínou ustupovat jasně červeným *tureckým* šátkům. Všechny výše uvedené typy šátků měly čtvercový formát a v základu úvazu se vždy přeložily na poloviny do rovnoramenného trojúhelníku. Ještě na konci 19. století se k jednotlivým úvazům používaly jak bílé tiskové *lipské* šátky, *modrotiskové barveňáky* (obojí u starších žen), tak červené *turecké* šátky s tištěným i *holým* středem a *turecké* šátky s černým potištěným a *holým* středem. Na přelomu 19. a 20. století je pokrývka hlavy tvořena různými typy úvazu šátku.

Klvaňa na konci 19. století rozlišuje na Uherskoostrožsku tyto úvazy:

- a) **úvaz šátku na babušu** – určeno pro všední dny. Dva boční cípy šátku se vpředu na krku překřížily a uvázaly vzadu;
- b) **úvaz šátku na ocas** – určeno pro polosváteční kroj. Zadní středový cíp šátku se nechá spadat na ramena. Dva zbylé boční cípy se vážou kolem hlavy;
- c) **úvaz šátku na záušnice** – nosí jej ve svátek dívky i vdané ženy. Tento úvaz na konci 19. století rozlišujeme podle způsobu úvazu na dva druhy vázání, a to jako úvaz typu *na záušnice hore konce* (dnes označovaný *na záušnice* nebo *hore konce na rožky*) a na druhý typ úvazu nazývaný *na záušnice dole konce* (dnes označovaný *dole konce na ocas*) (Tarcalová, 2014, s. 57). V průběhu 19. a 20. století však nosily úvaz šátku *hore konce* běžně i ženy k práci. Ženy v Blatniče si vážaly k práci šátek zvaný *na ušnice*. Podle pamětnic Marie Sidonové (nar. 1927) a Milady Minaříkové (nar. 1922) z Blatničky si tento úvaz ženy vážaly samy na kolena anebo jej samy sobě vážaly přímo na hlavě pomocí zrcadla (Holub, 1915, s. 46–53). Josef Klvaňa popisuje úvaz *na záušnice* jako nesnadný. Uvádí, že je určen pro svátek a neděli, ale starší ženy nosí tento úvaz i ve všední den. Základem úvazu je v obou případech šátek přeložený na trojúhelník. U úvazu *na záušnice* se všechny tři cípy přeloženého šátku zakomponují do úvazu tak, že záda jsou pak nekrytá. Středový cíp šátku se přehrnuje hned na začátku tohoto typu úvazu. Dva boční konce zůstávají v případě slavnosti anebo účasti v kostele spuštěny (úvaz *na záušnice*

←←

Mladé ženy v obřadním kroji
doplněné věnečky.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem poloviny 20. století.
Muzeum Blatnice

dole konce), při jiných příležitostech se omotají kolem hlavy (úvaz *na záušnice hore konce*). Už na počátku 20. století se ve vesnici vyskytovalo jen několik žen, jež uměly navázat nedělní úvaz šátku *na záušnice*. Vdané ženy mají ještě ve 20. století pod šátkem upraveny vlasy pomocí speciálního vodorovně položeného dřívka tzv. *obálenky* dlouhé okolo osmnácti centimetrů, kolem něhož se omotávají vlasy (Klvaňa, 1918–1922, s. 130). Obálenka byla obdélníkového tvaru se zakulacenými rohy obalenými látkou a dávala se podle Marie Sidonové (nar. 1927) a Milady Minaříkové (nar. 1922) v Blatniče pod šátek ženám ihned po svatbě.

↑ Děvče v úvazu šátku „na ocas“.
— Ostrožská Nová Ves, 1892–1895.
Foto J. Klvaňa
(Klvaňa, 1918–1922, s. 127)

↑ Žena v kožichu s úvazem šátku „na záušnice hore konce“.
— Ostrožská Nová Ves, 1892–1895.
Foto J. Klvaňa
(Klvaňa, 1918–1922, s. 128)

↑ Děvče v úvazu „na záušnice dole konce“.
— Ostrožská Nová Ves, 1892–1895.
Foto J. Klvaňa
(Klvaňa, 1918–1922, s. 127)

Pro úvaz *na záušnice* nebo též *na ušnice* se v současnosti používá červený *turecký šátek* s holým středem a tištěnou bordurou. Šátek má rozměr kolem 155 × 155 centimetrů. Mezi zručné vazačky šátku patřila ještě ve druhé polovině 20. století Františka Kubicová (Blatnička, č. p. 50). Její zásadou při úvazu šátku *na ušnice* bývalo, že šátek při správném úvazu měl mít nahoře na hlavě po obtočení zbylých dvou konců tzv. *rožečky*.

↑

Typy úvazů šátků, které se na konci 19. století nosily na Uherskoostrožsku i sousedním Veselsku.

Vlevo: děvče v červeném tureckém šátku s úvazem „na ocas“.

Vpravo: ženy v úvazech „na záušnice hore konce“ a „dole konce“.

– Detaily obrazu *Při kázání*, autor Joža Uprka, 1894 (Jež, Obrovský, 1944)

←

Žena v tureckém šátku s úvazem „na záušnice hore konce“.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem roku 1910. Muzeum Blatnice

→

Ukázka úvazu šátku
„na záušnice hore konce“
u tří generací žen.

Rodina ve svátečním oděvu.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1918.

Muzeum Blatnice

→

Děvče ve svátečním kroji,
ukázka úvazu šátku „na záušnice“.

— Blatnička, rok 1949.

Soukromý fotoarchiv

Jinou ženskou pokrývkou hlavy byl *střapkový* (*střapcový*, *třásňový*) šátek. Vyskytoval se nejčastěji v bílé a černé variantě. Zhotoven z plyše, často s vyraženým vzorem. V zadním cípu býval zdoben jemnou výšivkou. Na šátek se umně vázaly viskózové třásně splétané technikou macramé. Třásněmi se zdobily i brokátové šátky.

←

Žena ve svátečním oděvu má na hlavě černý sametový vyšívaný šátek s třásněmi.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, počátek 20. století.

Muzeum Blatnice

↙

Ženy ve střapkových šátcích jdoucí v neděli z kostela.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, druhá polovina 20. století.

Muzeum Blatnice

Kromě *třásňových* šátků se v Blatnici pod Svatým Antonínkem i Blatničce nosívaly bez našívaných třásní polosvátečně brokátové a všední plátěné šátky.

←←

Skupina žen v brokátových šátcích a polosvátečním oděvu u Sv. Antonínka.

– Blatnička, kolem 1950.
Soukromý fotoarchiv

←

Skupina z Blatničky, ženy v plátěných šátcích.

– Blatnička.
Soukromý fotoarchiv

←

Starší žena ve všedním oděvu v plátěném šátku.

– Blatnička,
druhá polovina 20. století.
Soukromý fotoarchiv

Dětský кроj

Novorozené děti byly oblékány do dětského prádélka a zavinovaly se do peřinky. Základ výbavičky tvořily plátěné košilky, kabátky a dětské čepičky. Z počátku 20. století máme z městského prostředí doložený střih plenkových kalhotek, jež se zapínaly vepředu na knoflíčky. Z důvodu ustavičného praní se plátěné oblečení novorozených dětí příliš nezdobilo. Důraz byl kladen spíše na jemnost vypracování, protože velké švy nebo stehy výšivky by mohly dřít a tlačit jemnou pokožku dítěte. Košilky se proto zavazovaly vzadu na šňůrku. Samotný střih košilky i kabátku byl přelomu 19. a 20. století identický jako u městského typu oděvu novorozených dětí. Plátěná košilka mívala kolem výstřihu našitý ozdobný zřasený límeček. Z látek se používalo nejlépe jemné košilové nebo plenkové plátno. Švy byly velmi často vypracovány na francouzský způsob s plochým zapořítým švem (obdobně jako u ženských *rukávců* či mužských košil z jemného batistu ze stejného období). Někdy se obruby a rukávy dětské košilky šily na lícni stranu, aby netlačily. V městském prostředí se kolem roku 1905 používá na výrobu dětské výbavičky (košilky, kabátky a plenkové kalhotky) také opotřebované a vyprané starší plátno, bývaly to lehké keprové látky, satén či barchent. Protože dětský kočárek byl pro venkov na konci 19. století luxusní záležitostí a také častokrát nebyl příliš vhodný do terénu mimo města, kojence nosily ženy u sebe v *chůvce*. Byl to pruh pevné látky různých barev i dezénů, díky němuž si žena přivinula dítě k sobě. Ženu s dítětem v *chůvce* z pruhované látky zachytil na počátku 20. století například hradištský nakladatel a knihkupec Ferdinand Sukaný.

Ještě na začátku 20. století byly malé děti zhruba do věku okolo dvou tří let oblékány bez rozdílu pohlaví. Zvyk oblékat malé chlapce do dívčích šatů byl na počátku 20. století silně zakořeněn z minulosti také v městském a aristokratickém prostředí. Podobu dětského kroje z konce 19. století nám v Blatnici zaznamenal ve svém záznamu kněz Mořic Růžička. Ráz blatnického kroje, ať už ženský, mužský či dětský кроj, považuje celkově za malebný a bohatý. Dětský oděv určený pro batolecí věk a mladší předškolní věk dítěte popisuje ve farní kronice následovně: „*Děti chodí v košilkách na límečcích a na náprsí bohatě hedvábím aneb vlnou v barvách a vzorcích vyšívány přes košulku oblékávají se do sukne červenučké s květy a na hlavě mají karkulku čepičku tu červenou květovanou s hedvábnými mašlemi*“ (Růžička, 1898). Chlapci i dívky měly oblečené šatičky, jež se nazývaly *němkyně* nebo *kanduše*, *sukně*. Svou formou jsou *kanduše* ve svém základu stři-

hově srovnatelné s typem dětských šatů z městského prostředí. Šatečky mívaly dlouhý rukáv, stříhově řešený buď jako rovný rukáv s jedním švem anebo jako nabíraný řasený rukávek. *Kanduše* byly přestřiženy v pase, odkud byla od pasu dolů vsazena nařasená sukňe, na níž se dělávaly v horizontálním směru sámky (záložky). Když dítě povyroستlo, sámky se popustily anebo šaty nosil mladší sourozenec. Zapínaly se vzadu na zádech na knoflíčky nebo patentky (*stiskací knoflíky*), které se na dětské oděvy běžně používaly. Délka šatů u již chodících malých dětí bývala nad kotníky. Barva šatů bývala obvykle rumělkově červená, látku častokrát zdobil květinový dezén. Pro všední dny bývaly *kanduše* ušity i z obyčejnějších plátěných látek. Pro chladnější dny pak z teplejších tkanin, jako je bavlněný flanel. *Kanduše* byly doplněny bílým řaseným krajkovým límečkem, *krejzlíčkem*. Hlavičku malého dítěte pak chránil čepeček, tzv. *karkulka* nebo *pupa*, jenž býval ve své sváteční variantě zdobený na temeni hlavy *frčou*. Byla to růžice vyskládaná ze smyček

↓

Skupina žen s dětmi od Uherského Ostrohu.

Kojenci mají oblečeny spodní plátěné košilky a na nich pestré šatičky nazývané *kanduše*. Na hlavě batolata nosila sváteční *karkulku* zdobenou *frčou*. Žena uprostřed má dítě zabaleno v *chůvce*.

— *Dopisnice. Autochrom F. Sukaného, kolem roku 1918.*

Soukromá sbírka

→→

Žena ve svátečním oděvu s asi dvouletým synem v kanduši zdobené u krku krejzlíčkem.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1907.

Muzeum Blatnice

červených hedvábných stuh (Klvaňa, 1918–1922, s. 130–131). Kolem dvou let chlapci nosívali k šatičkám klobouček. Chlapci ve věku okolo čtyř let pak nosily vyšívanou košili *dudovici*, *třaslavice* a popřípadě i soukennou *kordulku*. Kolem školního věku pak na hlavě mívali širáček s *kosárkem* a voničkou nebo *beranici* s voničkou. Kněz Růžička zmiňuje, že když byl chlapec přijatý chasou mezi sebe, nechala rodina chlapci zhotovit modré soukenné nohavice s *cifrováním*, k nimž se nosila vysoká krojová celokožená obuv černé barvy. S rostoucím věkem chlapce se kroj již výrazně nezměnil, pouze po svatbě mladý muž nenosíval na klobouku nebo *beranici kosárek s pérkem* (voničkou) (Růžička, 1898). V meziválečném období 20. století se i u dětského oděvu stále více setkáváme s odkládáním krojových oděvních součástí. Školní fotografie pak dokládají, že v Blatnici pod Svatým Antonínkem i Blatniče je chlapecký kroj postupně nahrazován městskými typy nohavic a kabátů.

Na konci 19. století děvčátka oblékala ve věku kolem šestého roku *kordulku*, které bývala v této době ještě soukenná (zdobená oranžovým *cifrováním*) anebo hedvábná či polohedvábná (vzorovaná květovaná i nevzorovaná). Ke *korduli* se nosily *rukávce*, *fěrtůšek* i zadní sukňe. K obřadní variantě kroje nosívala děvčata v Blatnici pod Svatým Antonínkem bílý zadní *fěrtoch* (Růžička, 1898). Vlasy se česaly do *lelíku* (copu). Do jeho konce se vpletla hedvábná mašle, jež byla důležitým znakem svobodné dívky až do její svatby. Na hlavu se vázal červený *turecký* šátek. Skladba kroje byla stejná jako u starších děvčat nebo u kroje dospělých žen. V chladnějším počasí oblékala děvčata na přelomu 19. a 20. století teplejší bílý *lajbl*. V zimě pak kožíšek. Sváteční dětský kroj doplňovala také obuv. Původní vysokou obuv holeňového typu nahrazovaly už na přelomu 19. a 20. století šněrovací černé *střevíce* převzaté z městské módy. Lépe finančně situované rodiny pořizovaly obuv i malým dětem. Na počátku 20. století to bývaly šněrovací *střevíce* nebo vyšší obuv zapínaná na vnějším boku na knoflíčky. Oba typy obuvi byly městského střihu.

Kolem třetiny 20. století bylo v Blatnici pod Svatým Antonínkem i Blatniče zvykem, že dívky školního věku nosívaly ve všední dny a při polosváteční příležitosti do školy *jupku*, dvě bílé *spodničky* a na nich uvázanou černou zadní sukni s *fěrtůškem*. Dívčí slavnostní (též obřadní) kroj se pak skládal z vyšíváných *rukávců*, na něž se oblékala *kordule*, dále z naškrobených *spodniček*, bílého zadního *fěrtochu* a světlého bílého *fěrtůšku*. Hlavu děvčátek zdobíval věneček z povoskovaných nebo textilních květin.

→

Žena ve svátečním kroji se synem.

Chlapec má starší typ nevyšívané zástěry a obuv městského typu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1910.

Muzeum Blatnice

→→

Rodina ve svátečním kroji.

Chlapec má necifrované soukenné kalhoty. Děvčátko má oblečenou kanduši.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1918.

Muzeum Blatnice

↓

Školní fotografie třídy obecné školy.

Děti mají oblečen sváteční kroj i městský typ svátečního oděvu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1920.

Muzeum Blatnice

↑

Děti ve svátečním oděvu.

– Blatnička, 1949.

Soukromý fotoarchiv

↖

Anežka Mašová s dcerami.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem roku 1932.

Muzeum Blatnice

←

Chlapci ve svátečním kroji.

– Blatnička,
první polovina 20. století.

Soukromý fotoarchiv

VII / Druhy a varianty tradičního oděvu v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem

Kroj rozdělujeme podle svého účelu ke konkrétní příležitosti jeho nošení na základní druhy, jimiž je kroj obřadní, sváteční, pracovní. V souvislosti s jeho užíváním v jednotlivých ročních obdobích jej dělíme na kroj letní a zimní (Jeřábková, 2014, s. 19–20). Uvedené druhy lidového oděvu mají své vývojové varianty.

Nejslavnostnější a zároveň i nejreprezentativnější je kroj obřadní, jenž se skládá především ze svátečních krojových součástí. Avšak obřadní kroj v sobě nese na rozdíl od svátečního kroje navíc jasně vymezující a rozpoznatelné distinktivní znaky určené pouze pro svobodné. Oblékání nejslavnostnějšího kroje je úzce spojeno s církevními svátky a svátostmi. Obřadní kroj doprovázel mladého člověka při důležitých životních krocích, a to jak ke svátostem iniciačním (křest, první svaté přijímání, biřmování), tak i ke svátosti společenství (svátost manželství). Při velkých církevních svátcích jej obléká svobodná dívka nebo svobodný chlapec například k příležitosti svátku Božího Těla či o Velikonocích. Na svatbě jej mohli obléknout kromě ženicha a nevěsty také družičky a družbové. Před primiční mší novokněže, kdy byla nejprve udělena svátost kněžství, novokněže často uvítal v obci průvod družiček a mládenců v obřadních krojích. Pokud zemřel v obci někdo mladý a svobodný, bývalo zvykem, že jej na poslední cestu mladí doprovodili jako družičky a mládenci v nejslavnostnějším druhu kroje. Ve 20. století a zejména pak od druhé poloviny 20. století včetně současnosti je tento typ kroje oblékán taktéž pro reprezentativní účely.

Hlavním znakem obřadního kroje u svobodné dívky je obřadní pokrývka hlavy *pentlení*. Složitá a nákladná *pentlení* bývalo často ve 20. století nahrazováno po vzoru městské svatební módy v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem také textilními a povoskovanými věnečky. Mladší děvčátka nosívala k obřadnímu kroji na hlavě věneček. V kombinaci k *pentlení* či věnečku nosívala dívka zadní bílou sukni zvanou *fěrtoch*. Součástí obřadního oděvu nevěsty a družičky pak bývala také *obřadní plachta*, *úvodnice*. Aby se dodržela skladba oděvních

součástí obřadního kroje, v zimě se dívky vdávaly podle pamětnice Antonie Markové z Blatničky (nar. 1925) častokrát také v *rukávcích*, kolem roku 1930 pod *rukávci* mívaly v chladném počasí případně ještě další teplejší vrstvu oblečení. Ve 20. letech 20. století oblékala nevěsta spodní *rubáč* na dvě ramínka, škrobené *spodnice*, bílý zadní *fěrtoch*, *korduli* s *rukávci* a *pentlení*, jež patřilo k nejnákladnějším částem obřadního kroje. Barva *fěrtůšku* nevěst je již od počátku 20. století po vzoru bílé oděné nevěsty převzata z městského prostředí. Přední sukně spolu s *kordulkou* byly ušity ze vzácnějších textilních materiálů. Svatební *fěrtůšek* se zdobíval zelenými snítkami například větvičkami myrty (*Myrtus communis*), které symbolizovaly věrnost a stálost manželského svazku. Kroj byl doplněn punčochami a obuví. Bývala to nejprve černá krojová obuv s vysokou holení, již nahrazovaly tmavé vyšší šněrovací střevíce a v mladší vývojové fázi také nízké tmavé polobotky. Punčochy mívaly v minulosti různé barvy (bílá, černá, hnědá). Vyskytovaly se i vzorované punčochy (pruhované). U starších typů ženského kroje nebyvaly punčochy vzhledem k délce sukni a vysoké obuvi viditelným oděvním doplňkem. Ve 20. století a v současnosti se setkáváme nejčastěji s tmavými černými punčochami v různých silách pletací příze. U dětského obřadního kroje pak děvčátka mívala světlé, ale i tmavé punčochy v kombinaci s tmavými nebo světlejšími střevíci. V současnosti je zvykem k dívčímu obřadnímu kroji na první svaté přijímání oblékat světlé bílé punčochy a světlou obuv.

←

Nevěsta s ženichem a svatební družičkou (vpravo) v obřadních krojích.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem,
varianta kroje po roce 1950.
Foto D. Vojtěch, 2017

←←

Slavnostní oděv k příležitosti prvního svatého přijímání.

Děvčátka mají oblečeny tradiční kroj, chlapci mají obleky městského typu zdobené na klopě vonicí z umělého kvítí. V první řadě zleva je Milada Minaříková, nar. 1922.

– Blatnička, 1932.

Soukromý fotoarchiv

↙↙

První svaté přijímání.

– Blatnička, 1944.

Soukromý fotoarchiv

←

Oděv chlapce u prvního svatého přijímání.

– Blatnička, druhá polovina 20. století.

Soukromý fotoarchiv

↓

První svaté přijímání.

– Blatnička, poslední třetina 20. století.

Soukromý fotoarchiv

→
Svatební pár František Minařík
a Anežka Kočíková.
– Blatnička, 1924.
Soukromý fotoarchiv

V padesátých letech 20. století nevěsta z Blatničky podle pamětnice Marie Sidonové z Blatničky (nar. 1927) oblékala k obřadnímu kroji nejprve *rubáč* nebo košilku na dvě ramínka, škrobené *spodnice*, bílý *fěrtoch* a bílý *fěrtůšek*. Na vyšívané lomené *rukávce* se oblékala *kordule*, jež se kasá pod *fěrtůšek*. Na hlavě měla nevěsta nakadeřený účes zdobený věnečkem. V polovině 20. století se na dochovaných svatebních fotografiích méně často setkáme s nevěstou v obřadním *pentle-ní*. Součástí obřadního kroje byly v padesátých letech 20. století černé punčochy a polobotky s mírným podpatkem.

Současný obřadní kroj je ve své siluetě i skladbě krojových součástí identický s formou kroje z druhé poloviny 20. století. Při zhotovování nových částí kroje je pak obměněn vzhledem ke své dostupnosti především textilní materiál (brokáty) či galanterní doplňky (stuhy, knoflíčky).

Ve svatebním kroji se nejdéle udržela starší forma svátečního kroje. Také ostatní účastníci svatby byli oblečeni slavnostně.

Mužský obřadní kroj je složen ze svátečních krojových součástí spolu se znaky, jež definují charakter obřadního oděvu. Hlavním znakem svobodného mládence je vonička s kohoutími bílými péry tzv. *kosárky*, již mívali chlapani na klobouku nebo *beranici*. Dalším znakem svobodného muže byl *harasový* kapesník vložený v *puntu* (poklopci) soukenných nohavic. *Harasový* šátek do nohavic nebyl vždy součástí svátečního kroje, na dochovaných fotografiích se s jeho užitím setkáváme kolem počátku 20. století.

Ještě v prvních letech 20. století nosil ženich spolu s družbou na klobouku vysokou vonici z umělých květin doplněnou rozmarýnem. Obdobnou vonici nosíval v Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem o hodech *stárek*.

←

Svatební pár v obřadním kroji.

– Blatnička, rok 1941.

Soukromý fotoarchiv

←

Novomanželé Sidonovi (uprostřed)
spolu s mláďenci a družičkami.

– Blatnička, 1951.

Soukromý fotoarchiv

←

Nevěsta Božena Vaňková
(uprostřed) a dvě svatební družičky.

Družička vlevo a nevěsta mají
pentlení z Ostrožské Lhoty,
družička vpravo má pentlení
z Blatničky.

– Blatnička, 1957.

Soukromý fotoarchiv

←←

Paní Milada Minaříková ve věku 18
let jako svatební družička.

– Blatnička, kolem 1940.

Soukromý fotoarchiv

↑
**Skupina ve svátečním oděvu
 na svatbě.**

Nevěsta má věneček, ženich
 je oblečen v městském oděvu.

– Blatnička,
 první polovina 20. století.
 Soukromý fotoarchiv

Sváteční kroj byl stejně jako obřadní kroj více propracovaný, zdobnější, vyskytují se u něj nápadnější vývojové změny než u pracovního oděvu. Ženský sváteční oděv se rozlišoval podle charakteru svátku a skládal se z nejhezčích krojových součástí svátečního oděvu.

Ženský i mužský sváteční kroj odlišuje stejně jako u obřadního typu charakter kroje určeného pro svobodné či provdané a ženaté. Svobodné dívky mívaly v minulosti vlasy spletené do viditelného spadajícího copu ozdobeného mašlí. V případě prastaré *šatky* z 19. století pak svobodné dívky omotávaly copy kolem hlavy. Ovšem k *šatce* nenosily čepec jako vdané ženy, a proto byly vlasy v zadní části hlavy svobodných děvčat viditelné. Vdané ženy měly vlasy schovány vždy pod pokrývkou hlavy. Mladí svobodní muži mívali klobouk či *beranici* zdobené voničkou s *kosárky*. Právě uvedené znaky jako zapletení stuhy na viditelném copu dívky či *kosárky* na chlapeckém kroji neverbálně informovaly o mravní a duchovní čistotě jeho nositele. Na konci 19. století je kněz Mořic Růžička považuje za velmi důležité a zmiňuje, že pokud by mladý nositel tuto čistotu ztratil, chasa by mládenci nedovolila *kosárky* s voničkou nadále nosit a také dívka by se již nemohla vdávat v obřadním *pentlení* (Růžička, 1898).

Mužský sváteční oděv se skládal z vyšívané a naškrobené vyšívané *dudovice*, k níž se nosila soukenná tmavě modrá *kordule* a soukenné

nohavice s *cifrováním*. V teplém počasí soukenné nohavice zpravidla nahrazovaly plátěné *třaslavice*, které zdobila zástěra (Dufka, 2011, s. 24). Sváteční kroj doplňovala vysoká obuv s tvrdou holení a klobouk či *beranice*. V zimě pak sváteční oděv doplňovaly další oděvní součásti kroje.

↑

Skupina ve svátečním kroji
na slavnosti vinobraní.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1900.

Foto J. Klvaňa.

I. č. 1376, Slovákcké muzeum
v Uherském Hradišti

←

Rodina v různých typech
svátečního kroje.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1920.

Muzeum Blatnice

↑ Skupina mužů ve svátečním kroji.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1915.

Muzeum Blatnice

↓ Mladí muži z Blatničky
ve svátečním kroji.

– Blatnička, 1937.

Soukromý fotoarchív

Sváteční kroj je oblékán i při odvozech. Rekruti dostávali od neodvedených kamarádů tři paví péra s navěšenými barevnými stuhami. Takováto péra se spolu s větší vonicí z umělého kvítí doplněnou rozmárynem připevňovaly na klobouk městského typu s vysokou střechou anebo u civilního svátečního oděvu také na klopu saka nebo svátečního kabátce. Sváteční kroj rekrutů se skládal původně z krojových oděvních součástí, avšak už na počátku 20. století se setkáváme na dochovaných fotografiích s mladými odvedenci, kteří mají oblečenou buď kombinaci kroje a městského oděvu (například vyšivaná *dudovice* s městským oblekem), anebo později i s civilním městským oděvem doplněným městskými polobotkami.

V současnosti nosí ženatí muži v Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem šátek v nohavicích i voničku s *kosárkem*. Ještě ve 20. století to byl však především znak svobodných mladých mužů. Ke svátečnímu oděvu patřil také smuteční oděv.

←

Josef Laga ve svátečním městském obleku zdobeném odvedeneckou vonicí.

– Blatnička, 1950.

Soukromý fotoarchiv

→

Pohřeb svobodného muže.

Na snímku smuteční družičky v obřadním oděvu.

– Blatnička, 1956.

Soukromý fotoarchiv

→

Pohřeb svobodného muže.

– Blatnička, 1956.

Soukromý fotoarchiv

Polosváteční kroj byl určen zpravidla do trhu, do města, na neděli a podobné příležitosti. Na běžnou neděli, mimo velký církevní svátek, se kolem poloviny 20. století do kostela ženy ustrojily do svátečnějšího *fěrtůšku* s *holou* mašlí, bílé nebo světlé *jupky* s *obojkem* a bílého třásňového šátku. Mužský polosváteční kroj se skládal zpravidla ze stejné skladby krojových součástek jako sváteční. Celkový ráz polosvátečního kroje byl však mnohem méně zdobný, používaly se také obnošenější části kroje.

Pracovní oděv je typem kroje, jenž byl odložen z běžného života jeho nositele nejdříve. Za pracovní oděv mohla v minulosti posloužit také odložená a opotřebovaná svátečnější krojová součástka. Ještě ve

20. století ženy k práci oblékaly nejčastěji plátěné oděvní součástky, jež byly vzhledem ke své údržbě a možnosti praní praktické. Také střih městských *jupek* byl na konci 19. století k práci vhodnější než starší krojové *rukávce*. Skladbu pracovního kroje pak nejčastěji ve 20. století tvořila plátěná zadní sukně (nebo teplejší sametová), plátěný *fěrtůšek* spolu s *jupkou*. Důležitým doplňkem býval šátek. Podle pamětnic z Blatničky se na poli šátek vázal nazad tzv. *na babušu*, aby cípy nezařazely při práci. K práci také nosily ženy před více než sto lety na pole *turecký šátek* s úvazem *na ušnice*. Za pracovní obuv pak sloužila starší obnošená obuv. V létě se chodívalo i bez obuvi.

←

Polosváteční oděv
patnáctileté dívky.

Na fotografii Anastázie Hnátková.

– Blatnička, kolem 1920.

Soukromý fotoarchiv

→→

Muž v pracovním oděvu má na nohou obuty krpce.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1910.

Soukromý fotoarchiv
Františka Mikloška.
Muzeum Blatnice

↓

Skupina v pracovním oděvu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1910.

Soukromý fotoarchiv
Františka Mikloška.
Muzeum Blatnice

Stejně jako ženský pracovní oděv, byl i mužský pracovní kroj postupně odkládán a nahrazován civilním městským oděvem. Již na počátku 20. století dochází k odkládání starších druhů krojových pracovních součástí. Za pracovní oděv sloužily nejčastěji starší obnošené nevyššívané košile, které bývaly nošeny v kombinaci s *třaslavicemi* a pracovní zástěrou. Ta mívala obdélníkový až čtvercový charakter se sklady u pasu. Výhodou plátěných materiálů obecně bylo, že se daly v případě silného znečištění vyvařit. Kolem roku 1910 se na dochovaných fotografiích z Blatnice pod Svatým Antonínkem setkáváme u starších mužů v souvislosti s pracovním oděvem s nošením krpců.

Obřadní kroj

Ženský obřadní kroj z konce 19. století

→

Rekonstrukce obřadního ženského svatebního oděvu z Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1900.

Nevěsta má modrou hedvábnou korduli, vyšívání mušelínový fěrtůšek v kombinaci s bílým fěrtochem a bílými štruplemi.

– Foto D. Vojtěch, 2017

<

Obřadní oděv nevěsty.

U pentlení na konci 19. století převládá červená barevnost, bílý plátěný fěrtoch je vyšit pestrobarevnou výšivkou z vlněné příze.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1900, rekonstrukce z roku 2013 a 2017.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Pentlení nevěsty.

*Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1900, detail rekonstrukce.*

– Foto D. Vojtěch, 2017

Mužský obřadní kroj z konce 19. století

→

Rekonstrukce obřadního mužského oděvu z konce 19. století.

Ženich má na sobě tmavě modré soukenné nohavice a korduli zdobenou oranžovou výšivkou spolu s modrou a oranžovou aplikací z vlněné příze. Košile je vyšitá žlutou, červenou a černou vyšivací přízí.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1890.

Rekonstrukce z roku 2013.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Mužský sváteční kroj s vrchním
soukenným pláštěm mentýkem.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1890, rekonstrukce.

Foto D. Vojtěch, 2017

Ženský a mužský obřadní kroj z roku 1930

→

Rekonstrukce obřadního ženského a mužského oděvu.

Nevěsta má oblečenou korduli a fěrtůšek z tištěného atlasu. Lomené rukávce jsou zdobeny mozaikovou výšivkou. Ženich má na sobě tmavě modré soukenné nohavice a korduli zdobenou cifrováním. Košile je vyšitá pestrobarevnou výšivkou s rostlinnými ornamenty zhotovenou podle předkresby. Klobouk je ozdoben velkou vonicí.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1930, rekonstrukce z roku 2013.
Foto D. Vojtěch, 2017

←

Rekonstrukce obřadního ženského a mužského oděvu, kolem 1930.

Nevěsta má úvodní plachtu vyšívanou vlněnou přízí.

Bílý fěrtoch je ozdoben jemnými plátěnými štruplemi s bílou dírkovou výšivkou.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1930, rekonstrukce z roku 2013.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Ženich v klobouku s velkou voničí.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1930, rekonstrukce z roku 2013.
Foto D. Vojtěch, 2017

←

Nevěsta v obřadním pentlení.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1930, rekonstrukce z roku 2013.

Foto D. Vojtěch, 2017

Obřadní oděv po roce 1950

→

Nevěsta má oblečenou sametovou korduli a brokátový fěrtůšek.

Rukávce jsou zdobeny pavoučkovými kadrlemi.

Lomené rukávce jsou zdobeny bílo-oranžovou výšivkou.

Úvodní plachta byla v průběhu 20. století postupně nahrazena svatební kyticí.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
varianta kroje po roce 1950.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Bílý fěrtoch je ozdoben pestrobarevně vyšivanými štruplemi na bílém podkladu a je lemován stříbrnou kovovou paličkovanou krajkou.

Výšivka štruplí je dozdobena patáčky (flitry).

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, varianta kroje po roce 1950.

Foto D. Vojtěch, 2017

←←

Nevěsta v obřadním pentlení, jež je zhotoveno z foukaného skla, zrcadélek, flitrové porty, korálků a textilních květin.

Pentlení částečně obnovováno.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
po roce 1950.

Foto D. Vojtěch, 2017

↙↘

Svatební pár s družičkami a mláďencem.

Vlevo u koláče stojí svatební pár, kolem družičky v pentlení a věnečku, zcela vpravo svobodný mládenec jako družba.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
po roce 1950.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Svatební koláč zvaný zavěšovaný.

Základ koláče tvořila kruhová základna ze stočeného prutu. Na ni byly kolmo nahoru navázány trnové pruty. Celý základ koláče byl vyplněn krušpánkem a asparágusem. Poté se koláč dozdobil kvítky, zrcátky, perníčky. Nahoru na koláč se umístila kytky.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem roku 1950.

Rekonstrukce koláče z roku 2017.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Ženich v obřadním kroji z druhé poloviny 20. století.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
po roce 1950.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Nevěsta (vlevo) v obřadním kroji s družičkou.

Po roce 1950 nevěsta v Blatnici oblékala na svatbu také „čínský“ nebo světlejší brokát.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

**Slavnostní kroj
pro svobodného mládence.**

Klobouk je zdoben kosárky
a voničkou. Soukenné nohavice
zdobí žlutý harasový šátek
s třásněmi.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Slavnostní obřadní kroj s věnečkem
na hlavě určený pro svobodnou
dívku.

Pentlení nebo věneček nosila
svobodná dívka jen při slavnostech,
např. u biřmování, jako družička
či nevěsta, a obojí se nosovalo
v kombinaci s bílým fěrtochem.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
polovina 20. století.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Slavnostní kroj s pentlením na
hlavě určený pro svobodnou dívku.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

↑
 Úprava hlavy s věnečkem
 pro slavnostní kroj určený
 svobodné dívky.
 – Blatnice pod Sv. Antonínkem.
 Foto D. Vojtěch, 2017

→
 Svobodný pár ve slavnostním kroji.
 – Blatnice pod Sv. Antonínkem.
 Foto D. Vojtěch, 2017

→→
 Detail kroje svobodného muže
 v klobouku ozdobeném vonicí
 z textilního kvítí a bílými kosárky.
 – Blatnice pod Sv. Antonínkem.
 Foto D. Vojtěch, 2017

Dětský obřadní kroj

→

Chlapecký sváteční kroj
k příležitosti prvního
svatého přijímání.

Klobouk je ozdoben kosárkem
(bílým kohoutím perem)
a voničkou.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Dívčí sváteční kroj k příležitosti
prvního svatého přijímání.

Vlasy dívky jsou spleteny
do jednoduchého copu svázaného
stuhou a nad čelem ozdobeny
věnečkem.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Sváteční kroj a polosváteční kroj

Sváteční ženský kroj z přelomu 19. a 20. století

→

Sváteční ženský kroj určený pro svobodnou i vdanou ženu z přelomu 19. a 20. století v kombinaci s tureckým šátkem uvázaným tzv. „na záušnice dole konce“.

Dívka má oblečenou dochovanou soukennou korduli z konce 19. století se starším typem rukávců taktéž z konce 19. století.

Fěrtůšek zvaný pruhokvět s kaničkami (tylovou krajkou) v kombinaci s černým šorcem se štruplemi patřil ke svátečním oděvním krojovým součástkám.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Mužský sváteční kroj z počátku 20. století

→

Sváteční mužský kroj určený pro svobodného mládence z počátku 20. století.

Stejný typ kroje, ovšem bez kosárků na klobouku, nosili také ženatí muži.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Sváteční ženský kroj z roku 1910

→

Vzácně zachovaný sváteční ženský kroj z roku 1910 určený pro svobodnou dívku, jež je oblečena v polohedvábné tištěné atlasové korduli a fěrtůšku ze stejného materiálu.

Dívka má na hlavě turecký šátek s úvazem „na záušnice hore konce“. Znakem svobodné dívky byl zapletený cop ze tří pramenů zdobený stuhou.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Sváteční mužský kroj z roku 1930

→

Sváteční mužský kroj datovaný kolem roku 1930 určený pro svobodného mládence.

Mezi znaky kroje svobodného mládence patřily kosárky s vonicí na klobouku.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Současný sváteční kroj

→

Sváteční ženský kroj datovaný z druhé poloviny 20. století určený pro svobodnou dívku.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Sváteční ženský kroj doplněný koženými šněrovacími střevíci městského typu.

Znakem svobodné dívky byl cop zdobený mašlí. Při módním zkracování vlasů dívky postupně ve 20. století používaly falešný cop z lidských vlasů (později i z falešných) tzv. nadpleták, jenž se uvazoval kolem hlavy pod turecký šátek. V současnosti svobodné dívky s krátkými vlasy nadpleták spíše nenosí, dříve však byl téměř v každé rodině.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

↑
Detail kordule z vyraženého sametu, jež je zdobena ručně vyšivanou stuhou a flitrovou portou kolem průkrčníku.
Oranžové cifrování na zádech je převzato ze starší hedvábné modré kordule.
– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Foto D. Vojtěch, 2017

←
Detail ženských rukávců.
– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Foto D. Vojtěch, 2017

←← Krojový svobodný pár ve svátečním kroji.
– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Foto D. Vojtěch, 2017

→

Svobodná dívka ve svátečním kroji s rukávci zdobenými vyšivánými kadrlemi.

Ornátový fěrtůšek patřil od poloviny 20. století mezi nejslavnější a je v současnosti stále větší vzácností.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Sváteční kroj svobodného mládence.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Sváteční kroj stárka

→

Oděv stárka ze čtyřicátých let
20. století.

Oděv se skládá z vyšívané košile,
třaslavic, zástěry, soukenného saka
městského typu, klobouku s velkou
vonící a vysoké krojové obuvi.

V ruce stárek nosívá o hodech
skleněnou karafu na víno obalenou
ve žlutém harasovém šátku
s třásněmi. Se stárkem chodíval
zvat na zábavu pytlář (měchař).

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Sváteční kroj stárky

→

Stárka ve svátečním kroji z roku 1962 oblékala na hody slavnostní světlý ornátový fěrtůšek lemovaný kaničkami v kombinaci s černým šorcem se štruplemi.

Rukávce jsou doplněny sametovou kordulí zdobené kolem průkrčníku pásem ručně vyšívaným květinovými motivy. Na hlavě má stárka turecký šátek uvázaný „na záušnice hore konce“.

Sváteční oděv je doplněn vysokou koženou krojovou obuví.

Ve stejném oděvu šla stárka v hodový den také do kostela.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Oděv pytláře

→

Oděv pytláře (měchaře)
ze šedesátých let 20. století se
skládá z oblečení městského typu.

Pytlář, který na hodech doprovázel
stárka, oblékal košili, nohavice,
dlouhý kabát v kombinaci
s kloboukem a městskou obuví.
S sebou nosil režný pytel,
do něhož se v období 2. světové
války při zvaní na hodovou zábavu
sypalo obilí. Za vybrané a prodané
obilí se pořádala zábava. Kolem
roku 1950 se začaly dávat do pytle
spíše peníze. Jako tradice se však
nosí pytel i nadále.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Oděv krojového páru stárky a stárka
z poloviny 20. století.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Oděv stárka a pytláře (měchaře)
z poloviny 20. století.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

**Sváteční oděv pro vdanou
i svobodnou ženu.**

Sametové jupky, jež se oblékaly
a udržovaly pohodlněji než
rukávce, začaly postupně v průběhu
20. století u svátečního ženského
oděvu nahrazovat nošení rukávců.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Sváteční oděv ženatého muže.

Oděv je složen z vyšíváné košile, na níž je oblečen lajbl doplněný tmavě modrými soukennými nohavicemi, vysokou krojovou obuví a kloboukem. Harasový šátek do nohavic se v současnosti nosí pravým cípem zastrčeným do opasku anebo oběma cípy dolů. V minulosti chodíval ženatý muž také bez šátku či s jedním cípem za opaskem.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Rodina ve svátečním oděvu.

Děti mají oblečeny slavnostní varianty kroje, jež se oblékají na největší svátky či slavnosti.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Slavnostní dívčí kroj.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Slavnostní dětský chlapecký kroj.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Dvě ženy ve svátečním kroji.

Sametové jupky zvané plyšky bývaly často ušity z tzv. vyrázaného sametu a zdobeny aplikacemi.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

↙

Detaily zadních sukni zvaných šorce s vyšíváními štruplemi.

Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Žena ve svátečním kroji má oblečenou zdobenou sametovou jupku s přední sukni tzv. pruhokvětem, kterou doplňuje zadní černá vrapená sukně zvaná šorec s vyšívanými štruplemi.

Na nohou má šněrovací střevíce, jež na počátku 20. století postupně nahrazovaly vysokou krojovou obuv. Délka sukni odpovídá časově druhé dekádě 20. století.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

<

Žena ve svátečním kroji z počátku 20. století.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

**Sváteční kroj pro svobodnou
i vdanou ženu.**

Žena má oblečenou vyšívávanou
jupku, fěrtůšek s kaničkami
s uvázanou pantlí na mašli kolem
pasu a zadním jemně vrapeným
šorcem se štruplemi. Na hlavě
má žena uvázaný turecký šátek
s úvazem „hore konce“.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
druhá polovina 20. století.

Foto D. Vojtěch, 2017

↑

Detail sváteční, ručně vyšíváné brokátové jupky.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Detail vzácně dochovaného svátečního fěrtůšku vytkávaného speciální technikou vycházející z chiné à la branche, která svým způsobem tkaní vytváří dojem rozpíjeného malovaného ornamentu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1940.

Foto D. Vojtěch, 2017

→→

Detail vyšíváných štruplí.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1940.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Sváteční oděv do chladnějšího počasí.

Muž i žena na sobě mají lajbl, kabátec krémové barvy zhotovený ze sukna nebo flanelu.

– *Blatnice pod Sv. Antonínkem.*

Foto D. Vojtěch, 2017

<

Žena ve svátečním kroji, který se nosíval na slavnost vinobraní.

Detail.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Oděv hotaře

→

Ve druhé polovině 20. století hotaři nosili vyšivanou krojovou i nevyšivanou košili v kombinaci s třaslavicemi, tmavou jednoduchou zástěru spolu s lajblem či sakem.

Na hlavě nosili klobouk nebo beranici. Na nohou vysoké krojové boty.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Oděv hotaře.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
druhá polovina 20. století.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Hotař z Blatnice pod
Sv. Antonínkem.

— Foto D. Vojtěch, 2017

→

Hotař v lajblu, třaslavicích
a v beranici.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Foto D. Vojtěch, 2017

Smuteční ženský kroj

→

Žena ve smutečním kroji.

Na pohřeb nosily ženy tmavé oblečení, muži chodili v padesátých letech 20. století na pohřby většinou v obleku.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, druhá polovina 20. století.

Foto D. Vojtěch, 2017

↑
Detail černého plyšového
střapcového šátku.
– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
druhá polovina 20. století.
Foto D. Vojtěch, 2017

→
Detail černého šorce
vyšívaného přes vrapy.
– Blatnice pod Sv. Antonínkem.
Foto D. Vojtěch, 2017

←

Detail výšivky černého plyšového střípčového šátku vytvořené převážně stonkovým a francouzským uzlíkovým stehem.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, druhá polovina 20. století.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Detail vytkávaného vzoru přední sukně.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, druhá polovina 20. století.

Foto D. Vojtěch, 2017

Zimní oděv

→

**Sváteční oděv určený
pro chladnější období.**

Žena má oblečenou kacabaju, sváteční fěrtůšek s kaničkami, šorec a střapcový šátek. Muž má vlněné sako městského typu v kombinaci s krojovými nohavicemi, vyššívanou košili a klobouk s voničkou.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Žena ve variantě kroje pro
chladnější období má na sobě
tzv. beránkový vlňák.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Žena v tzv. pávovém vlňáku.

V Blatnici se často v chladném počasí nosívaly vlňáky, jež se nazývaly beránkové, tabulové a pruhové.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Žena v kožichu ve svátečním kroji má pod kožichem uvázaný pruhokvětový fěrtůšek s kaničkami, černý šorec se štruplemi a na hlavě turecký šátek s úvazem „na záušnice hore konce“.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Detail zdobení ženského zimního
kožichu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Krojovaný pár ve svátečním zimním oděvu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Muž v zimním oděvu.

Kožich hnědé barvy tzv. dubeňák se většinou nosíval rozepnutý.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Žena v kožichu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem poloviny 20. století.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

**Detail úvazu malého vlňáčku
na hlavě nazývaný „na babušu“.**

Úvaz „na babušu“ se ještě na začátku 20. století vázal i na tureckém šátku. Vlňáček býval v Blatnici nejčastěji v hnědé, krémové nebo černé barvě.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Detail zimního ženského oblečení.

V zimě se nosily tzv. filčáky.

Tato obuv byla materiálově kombinovaná z kůže a filcu.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Polosváteční kroj

→

Polosváteční kroj pro svobodnou i vdanou ženu, který se v průběhu 20. století nosíval například v neděli do kostela.

Žena má oblečenou jupku, fěrtůšek bez kaniček s uvázanou pantlí na mašli kolem pasu a sametovou zadní sukni. Na hlavě má žena uvázaný střípcový brokátový šátek.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Žena v polosvátečním oděvu nosívala jupku (na všední nošení bývala nevyšíváná), fěrtůšek spolu se sametovou zadní sukni a brokátový šátek.

Oděv se nosil v kombinaci se šněrovací obuví anebo střevíci městského typu. K jednobarevnému nezdobenému štofovému fěrtůšku se v Blatnici vázala pantle dozadu. Fěrtůšek se nosíval k sametové zadní sukni. Pokud byl fěrtůšek zdobený např. výšivkou, pantle se uvazovala na mašli vpředu na fěrtůšek.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

Pracovní kroj

→

Muž v pracovním oděvu.

Ještě na přelomu 19. a 20. století se v Blatnici podle fotografických záznamů nosily k práci krpce.

– *Blatnice pod Sv. Antonínkem.*

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Žena ve všedním pracovním oděvu, jenž se skládá z plátěné jupky, jednoduchého fěrtůšku a plátěné zadní sukně.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Foto D. Vojtěch, 2017

VIII / Výšivka v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem

Výšivka patří mezi důležité identifikační znaky určené k rozlišování jednotlivých krojových regionů. Na Uherskoostrožsku se u tradičního oděvu vyskytují dva druhy výšivky. Prvním typem je výšivka podle počítané niti nazývaná *geometrická výšivka*. Bývá označována za vývojově starší typ než výšivka podle předkresleného vzoru. Pro její vytvoření je důležitá pravidelná struktura podkladu tkaniny, již výšivka podle počítané niti respektuje. Efekt vzoru spočívá v přesnosti výšivky a opakování vzoru v určeném rytmu, popřípadě i v barevnosti a zejména u *výřezové techniky* pak také v plasticitě jednotlivých stehů. Právě plasticita výšivky, již se dosahuje různými stehy určenými pro celkový ráz *geometrické výšivky* s *výřezovou technikou*, je ve své podstatě nenapodobitelná strojově. Ke *geometrické výšivce* řadíme i výšivku *přes vrapy*, která se uplatňovala na formách ženských zadních sukni *fěrtochů* a *šorců* nejen na Uherskoostrožsku, ale i v dalších krojových okrscích Slovácka. Výšivka *na výřez* se s různými odchylkami vyskytovala na rozsáhlém území Uherskohradištska, Uherskoostrožska, Uherskobrodsko a objevovala se taktéž na území luhačovického Zálesí. Podle způsobu provedení rozlišujeme několik typů *výřezu*. Kretz vymezil stejný obvod výskytu *výřezové techniky* pro Blatničku, Blatnici pod Svatým Antonínkem, Ostrožskou Lhotu, Ostrožskou Novou Ves, Hluk, Veselí nad Moravou, Uherský Ostroh, Kozojídky, Tasov, Hroznovou Lhotu, Znorovy, Zarazice, Kněždub, Žeraviny, Tvarožnou Lhotu, Milokošť, Chýlice a Kvačice (Kretz, 1922, s. 579). Na Uherskoostrožsku a Veselsku se na výšivkách vyskytuje *výřezová technika* plastického stehu nazývaná *struhadélkový výřez*.

Druhým typem na Uherskoostrožsku je výšivka dle předkresleného vzoru tzv. *malovaná výšivka*. Svou ornamentikou nerespektuje podkladovou tkaninu. Výšivka se provádí zpravidla na rámu, kde se vypíná vyšivací tkanina. Modrou tužkou se opatrně naznačí vzor podle předlohy. Materiálem bývá jemnější plátno s hustější dostavou. U *malované výšivky* se často používal *plochý steh*, vyšivaly se jím v průběhu 20. století jak mužské košile, tak i klotové mužské zástěry. Na ženském kroji

se pak *malovaná výšivka* prosadila u vývojově mladších vyšívaných *štruplí*, přednic ženských *kordulí*, středových pásů *úvodních plachet* vyšívaných barevnou vlnou a *úvodnic* vyšívaných lesklou viskózovou přízí *lacetkou*. Také bílá dírková výšivka, již se na Uherskoostrožsku zdobily *kadrle* ženských *rukávců* nebo *štruple*, byla výšivkou zhotovenou podle předkresby.

Hodnotíme-li nejstarší dochované výšivky z 19. století až po současné výšivky, prošla oblast Uherskoostrožska ve vývoji výšivky velkou proměnou. V Blatnici pod Svatým Antonínkem a Blatničce se změnil jak původní vzor, tak i barevnost, použitý materiál příze i podkladu a technika výšivky. Vývojově starší geometrické a stylizované vzory složené z prímek se na konci 19. století zaoblují do křivek, převažovaly v nich rostlinné vzory, patrně ovlivněné secesní rostlinnou ornamentikou. Decentní barevnost nahradily jasné odstíny, typické byly například odstíny synteticky barvené příze, ale i jiné nové odstíny. Výšivky se začaly odchylovat od původních geometrických tvarů. Prvním výrazným krokem v tomto směru byl zánik geometrické výšivky na mužských košilích, které na počátku 20. století nahradilo pestré malované vyšívání na předních dílech svátečních mužských košil. To bylo nejprve na konci 19. století zhotovováno v barvě žluté, červené či černé a vyhotovené v kombinování předkreslené a *geometrické výšivky* podle počítané niti. K převzetí techniky výšivky podle předkresby přispěl nicméně i fakt, že kupované jemné batistové plátno už netvořilo jasné definovaný podklad útku a osnovy jako tomu bylo v minulosti u podomácky tkaných hrubějších pláten. Později pak vývojově mladší výšivku mužské jemné plátěné košile obohatily další nové odstíny a rostlinné vzory *malované výšivky* začaly být v průběhu 20. století stále více naturalističtější. Původní geometrická stylizace, jež byla hlavním znakem výšivky podle počítané niti, se zcela vytratila. Sváteční mužské košile jsou v současnosti na Uherskoostrožsku stále zhotovovány technikou *malované výšivky* (vyšíté podle předkresleného vzoru).

←

Fragment mužské košile z Blatnice pod Sv. Antonínkem, kombinace geometrické a malované výšivky, barevnost žlutá, červená a černá, rok 1900.

Rozměr 260 × 80 mm.

— E 9275, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

IX / Geometrická výšivka v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem

Geometrická výšivka zhotovená podle počítané niti se na Uherskoostrozsku zachovala nejdéle u ženského kroje. Nejstarší dochované *geometrické výšivky* jsou datovány do první třetiny 19. století. Patří sem zejména *výřezová technika* podle počítané niti aplikovaná na ženských *rukávcích*, *šatkách* a *dýnkách čepců*, *úvodních plachtách*, *koutních plachtách* a výšivka ze staršího vývojového typu mužské košile. Podle badatele Františka Kretze vynikaly dovedností *výřezové techniky* na ženských *rukávcích*, *dýnkách čepců* a *úvodnic* vyšívачky z Velké Blatnice (Blatnice pod Sv. Antonínkem), Veselí nad Moravou a Znorov (Kretz, 1922, s. 579). Na konci 19. století se začaly výrazně zakulacovat starší rovné tvary vzorů výšivek i na ženských *rukávcích*. Ve Velké Blatnici se nové druhy vzorů zcela lišily od původních, jasně stylizovaných vzorů *na kalich* (Kretz, 1922, s. 589). Pozadí výšivek z ženských *rukávců* je častěji vyplněno *plochým stehem*, kladeným ve stejném směru s překrýváním délek (tzv. *buchticky*, *buchtíčkový steh*), anebo v případě, že je vzor vyšit *křížkovým stehem*, je *křížkem* vyšito také pozadí. Kolem roku 1884 Josef Klvaňa uvádí, že na Slovácku se *křížkovým stehem* v té době vyšívalo jen málo a jen všední kroje. Samy zhotovitelky *křížkovou výšivku* měly za to, že byla vyšita jenom tak „*na merk*“ (Klvaňa, 1920–1921, s. 108). K rozšíření *křížkové výšivky*, ale i nepůvodních stehů přispěla na Slovácku v některých lokalitách výuka ručních prací na školách, a to v případech, kdy pedagog necítil vazbu výšivky s tradicí určitého místa. I když byla technika výšivky *na výřez* velmi pracná, ještě na počátku 20. století ji znala řada žen i dívek, které si vyšívání zhotovovaly samy. Až s postupným odložením kroje z každodenního nošení, byla *výřezová technika* nahrazována jednodušší *křížkovou výšivkou*, jež přinesla přebujelý ornament, ústup od geometrických vzorů a křiklavější barvy (Zastávková, 1981, s. 60). V průběhu vývoje výšivky dochází nejen ke změně užití některých stehů, ale i k užívání různých druhů přízí. Kromě hedvábí, používaného především v 19. století, se pro výšivku na *rukávcích* používala také vlněná vyšívací nit (Klvaňa, 1920–1921, s. 109). Namísto hedvábí se pro výšivku na *rukávcích* začala ve 20. století

používat také syntetická vyšivací příze na bázi polyamidu. Příze se prodávala nabarvená do výrazných, sytých barev. V současnosti se používá lesklá kordonetová (viskózová) anebo matná bavlněná příze.

Ručně vytvořená výšivka *na výřez* se kromě starších dochovaných výšivek již ve 21. století téměř nevyskytuje a zaniká spolu s odkládanými poškozenými staršími dochovanými kusy. V současnosti je znalost vypracování ruční výšivky *přes vrapy*, tak i *výřezové techniky* v Blatnici pod Sv. Antonínkem i Blatničce zapomenuta. Zde publikovaný metodický postup výšivky *na výřez* snad napomůže tuto specifickou výšivku znovu oživit. Nově pořízené výšivky se nechávají zhotovit strojově anebo se objednávají u vyšivaček z okolí. Pro náročnost vypracování ruční výšivky *na výřez* nebo náročnost výšivky *přes vrapy* se na Uherskoostrožsku (ale i Slovákku) věnuje dnes tomuto druhu výšivky jen několik málo žen.

Mezi nejstarší dochované výšivky podle počítané niti z Blatničky a Blatnice patří výšivky z ženských *rukávců* uložených ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti. Tento způsob tvorby vzoru nevyžaduje předkresbu, vzor a jeho velikost je definován pomocí sítě osnovy a útku vyšivací tkaniny. U tohoto druhu výšivky dochází ke stylizaci vzoru, který způsobuje respektování podkladové tkaniny. Při domácí produkci plátna s vhodnou hustotou osnovy pro výšivku dle počítané niti byla výšivka zpočátku vyšívána přímo na ženský či mužský oděv. Bývá aplikována v namáhaných místech oděvu, či v místech, kde je třeba látku začistit nebo zpevnit, a to zejména kolem výstřihu, na límci, kolem lokte a zápěstí. Protože se ženské *rukávce* zhotovovaly v 19. století kromě domácího plátna i z kupovaného plátna s jemnou a hustou dostavou, komplet výšivek na *rukávce* se zhotovoval proto i samostatně a teprve poté se našival na jemné plátno *rukávců*. Obdobná situace byla u vývoje výšivek mužských košil.

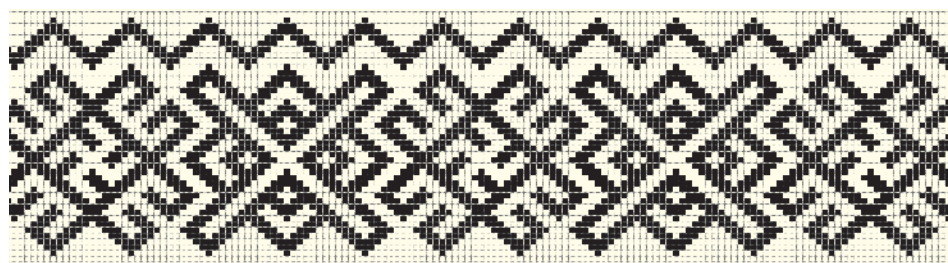
Ženské vyšívání z jemných plátěných *rukávců* se na konci 19. století skládá z límce (*obojku*), nárameníků, přednic, výšivky u lokte a případně pásů výšivek z *kadrlí*. Na *kadrlích* a u lokte bývá hlavní ornament vzhledem k formátu výšivky zpravidla upraven a případně pozměněn. Jednotlivé části výšivek z ženských *rukávců* tvoří barevný a vzorový komplet.

Je důležité uvést, že u kroje má výšivka na Uherskoostrožsku funkci jak estetickou, tak i praktickou. Působivost výšivky umístěné na *rukávcích* má pro svůj zpevňující charakter oděvu nejen funkci praktickou, ale právě i estetickou. Tato místa jsou po obléknutí celého kroje

zároveň i stále viditelná a dotváří tak celkový ráz kroje. Je to princip, s nímž se setkáváme v historii odívání například u renesančních vyšíváných košil. Dalším příkladem praktické funkce výšivky je například výšivka *přes vrapy* vyskytující se v lidovém prostředí Uherskoostrožska na *šorcích a fěrtochu*, kde vzor výšivky fixuje navrapenou látku. Systém nabrání látky v límci sukně, kde se do skladů nabíralo okolo pěti metrů tkaniny vytváří půdici, přes niž se následně vyšívá zpevňující geometrický motiv.

Výšivka *přes vrapy* patří na území Evropy k starodávným technikám. Vzácným dokladem geometrické výšivky *přes vrapy* z aristokratického prostředí je dochovaná košile královny Marie Habsburské z roku 1520. Košile je součástí oděvního kompletu uloženého v Maďarském národním muzeu v Budapešti. Výšivka košile je provedena stříbrnou nití. Kromě své estetické funkce má i důležitou funkci praktickou, a to z důvodu, že zpevňuje průkrčník košile a fixuje jednotlivé vrapy lněné košile. Obdobně stylizované, geometricky vyšíváné formy zadních ženských sukní *fěrtochů* a *šorců* jsou na Slovácku známé ještě i v současnosti, avšak už Kretz na počátku 20. století poznamenává, že výšivce *přes vrapy* se pro svou velkou pracnost věnuje čím dál méně vyšíváček (Kretz, 1913, s. 51).

→
Vzor výšivky zhotovené stříbrnou nití přes vrapy na přední části průkrčníku košile královny Marie Habsburské, 1520.
– Zákres K. Petříčková

Specifikace některých stehů užívaných v geometrické výšivce na výřez

Výšivka na výřez je složena ze stehů *elementárních* (základních) a *složených*. Právě užití vícero stehů na tomto specifickém druhu výšivky jí dává její jedinečný charakter. Odlišné typy jednotlivých stehů spolu s užitím různé síly stejného typu vyšívací příze, vytváří působivý efekt založený ve velké míře na reliéfní plastičnosti zhotovené výšivky. Pro *výřezovou techniku* je typické, že výšivka zcela překrývá původní podkladovou tkaninu. Vzhledem k rozmanitosti jednotlivých stehů

v poměru k jemnosti a složitosti výšivky patří *výřezová technika* k nejnáročnějším technikám ruční výšivky. Je to jeden z hlavních důvodů, proč se jí v současnosti na Slovácku věnuje už jen několik osob. Náročnost spíše než ve výuce a realizaci jednotlivých stehů spočívá v samotné časové náročnosti zhotovení výšivky. Vytvořená výšivka však může být při vhodném zacházení nošena i několik generací.

Skříňkový steh

Skříňkový steh nebo též *mešterka* slouží k vyznačení vzoru, je v celkové plasticitě výšivky nejplošší, protože se při jeho zhotovení používá pouze tenké vlákno rozpletené vyšivací příze. Někdy se pak v hotové výšivce *skříňkový steh* zcela ztrácí pod jinými stehy. Dříve se příze, zejména hedvábní, prodávalo ve smotcích a vlákno nebylo kroucené tak jako vyšivací příze dnes. Vyšivačka tak vzhledem k charakteru podkladové tkaniny sama zvolila optimální sílu příze na jednotlivé stehy. V současnosti se pro vyznačení vzoru rozplétá u kordonetové či viskózové kroucené příze na *skříňkový steh* jedno vlákno ze tří, někdy i méně než jedno vlákno. Záleží na hustotě dostavy vyšivací tkaniny. Další způsob vyznačení vzoru může být pomocí obyčejné nitě v barvě příze. Použití šicí nitě k vyznačení vzoru však není původní.

Ukázka rozpletení kordonetové/viskózové kroucené příze na tři prameny pro následné vyznačení vzoru.

— Foto K. Petříčková

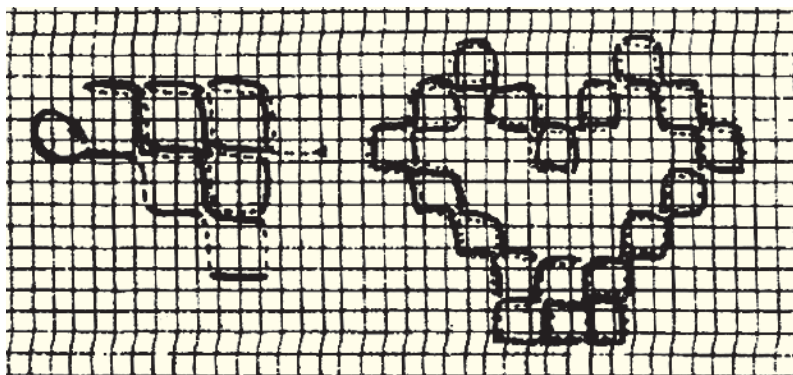
Ukázka vytvoření skříňkového stehu

— (Ludvíková, 1986, s. 26)

Vyznačení vzoru žlutou vyšivací přízí pomocí skříňkového vzoru (mešterky).

— Foto K. Petříčková

Křížkový steh

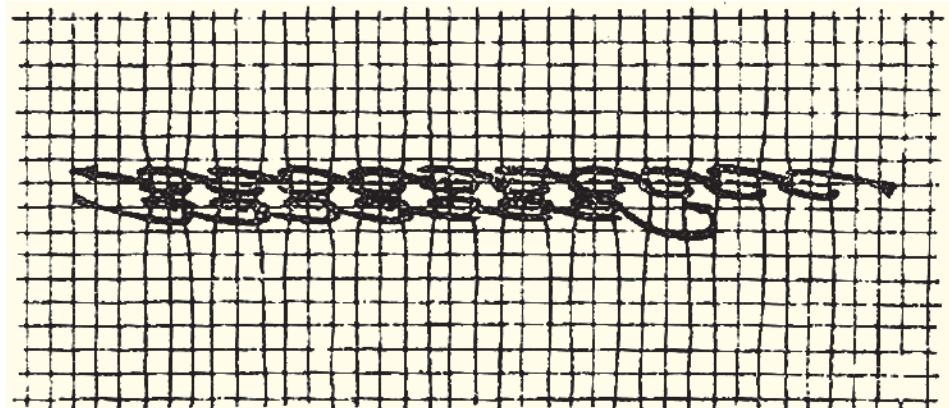
Křížkový steh slouží pro vyznačení vzoru a pomocí tohoto stehu se také zhotovují celé křížkové výšivky. Pro vyznačení vzoru u výřezové výšivky se používá rozpletená příze jako u skříňkového stehu. U křížkového vyšívání použitého u celé výšivky zhotovené na současné vyšivací tkanině Perlička o hustotě tkaní 14 nití/1 cm se pracuje nejlépe u kordonetové příze s oddělenými dvěma vlákny ze tří celkových.

Zadrháváný řetázek

Tento steh řadíme do skupiny stehů *smykovaných, neuzavřených*. Pro *zadrháváný řetázek* potřebujeme použít pět vodorovně jdoucích nití vyšivací tkaniny. Prostřední nit pak vytáhneme pryč. Vypracovává se směrem zleva doprava. Při tvorbě oček je důležité, aby se očka v závěru stahování přichytila z líce palcem a z rubu ukazováčkem. Při zatahování oček jehla musí směřovat šikmo vpravo dolů. Po dotáhnutí tvoříme nové očko. Jakmile se dojde na konec řady, výšivka se obrátí hlavním motivem dolů a steh se vypracovává nazpět, opět směrem zleva doprava. Pás hotového *zadrháváného řetázku* se tady skládá vždy ze dvou polovin. *Zadrháváný řetázek* se na ostrožské výšivce vyskytuje v jedné či dvou řadách (dvě anebo čtyři poloviny). Používá se k „orámování“ hlavního motivu výšivky ve středovém pásu se vzory. Zejména okolo krku u *obojku* může být použit tento steh i přes roh na bocích výšivky, nejen ve vertikální linii.

Podle počtu náběru nití při tvorbě jednotlivých oček *řetázku* v současnosti rozeznáváme tyto dva typy:

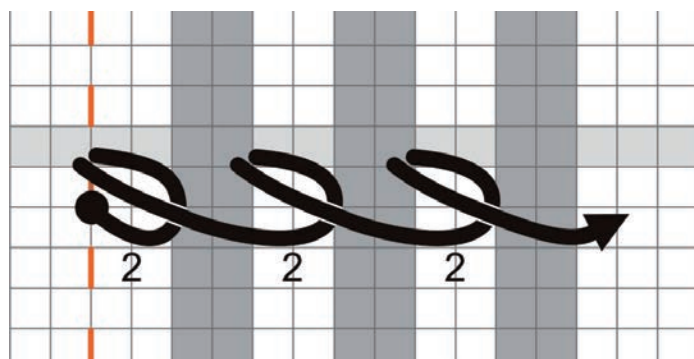
- a) *zadrháváný řetázek typ I: náběr dvou nití a zpětně čtyř nití,*
- b) *zadrháváný řetázek typ II: náběr tří nití a zpětně tří nití.*

→
Zákres zadrháváného řetázku podle
Miroslavy Ludvíkové
– (Ludvíková, 1986, s. 21)

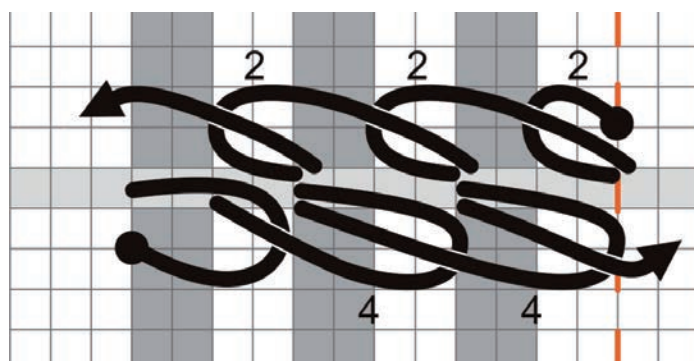
Zadrháváný řetázek typ I

Tento počet a pořadí náběru nití vytváří v tkanině po vyšití efekt malých dírek mezi dvěma řadami stehů.

nit 1
nit 2
nit 3 vytažená
nit 4
nit 5

←
Nákres pro zhotovení první řady řetázku.
Číslo 2 znamená počet nabraných nití.
– Zákres K. Petříčková

nit 1
nit 2
nit 3 vytažená
nit 4
nit 5

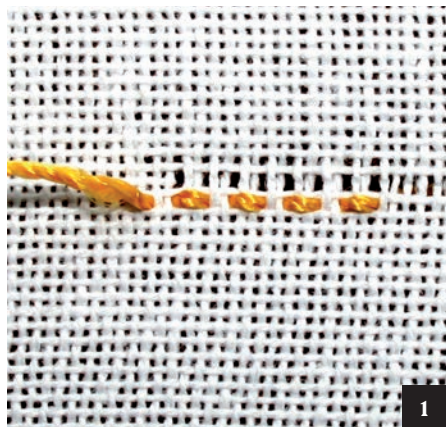
←
Zákres řetázku druhé řady po otočení výšivky o 180 stupňů.
Při směru výšivky zpět nabíráme čtyři nitě.
– Zákres K. Petříčková

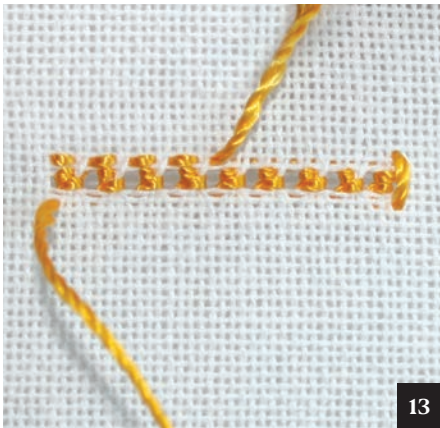
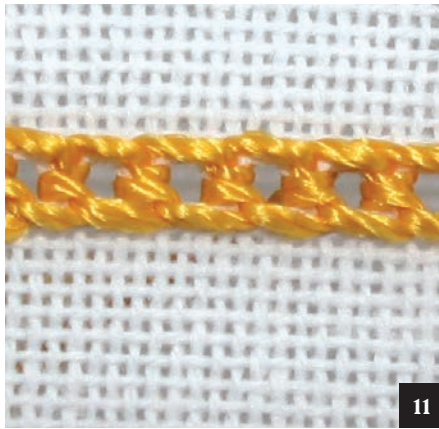
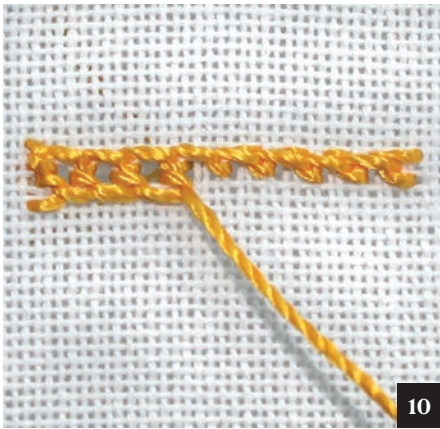
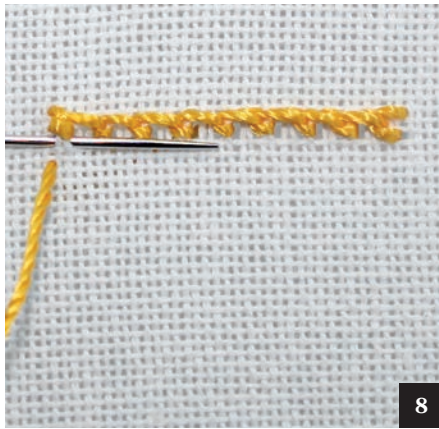
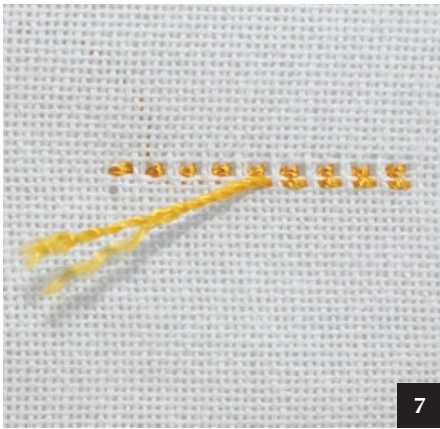
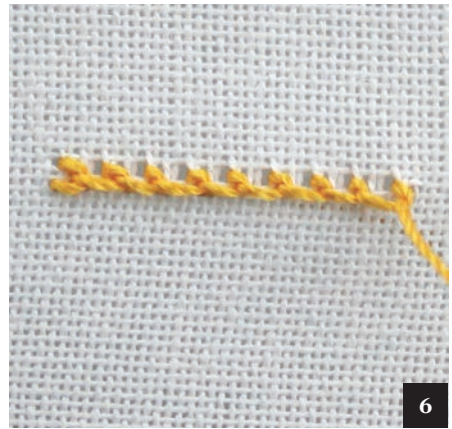
↙
Ukázka vytvoření zadrháváného řetázku (typ I).

Pracovní postup pro zadrháváný řetázek typ I

Po vytažení třetí středové nitě z pěti celkových přízi zapošijeme a tvoříme steh.

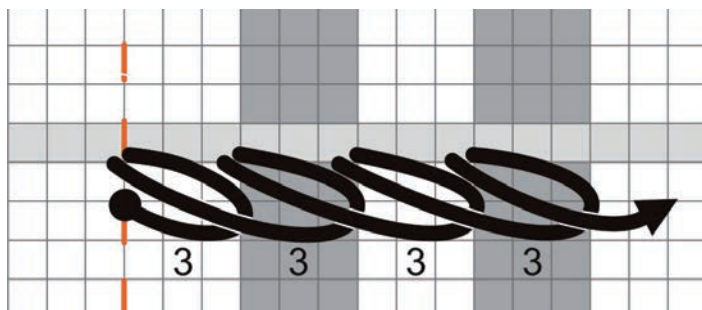
Výšivka je zhotovena na tkanině Perlička s dostavou 14 nití/1 cm vyšivací kordonetovou přízí.
– Realizace a foto K. Petříčková, 2009

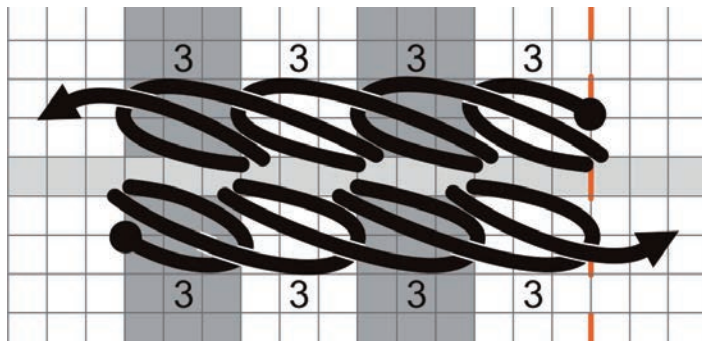
← rub stehu

Zadrháváný řetázek typ II

nit 1
nit 2
nit 3 vytažená
nit 4
nit 5

←
Nákres pro zhotovení
první řady řetázku.
Číslo tři znamená počet
nabraných nití.
– Zákres K. Petříčková

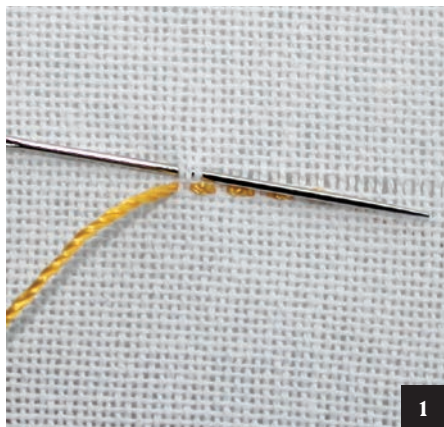

nit 1
nit 2
nit 3 vytažená
nit 4
nit 5

←
Zákres řetázku druhé řady
po otočení výšivky o 180 stupňů.
– Zákres K. Petříčková

Pracovní postup pro zadrháváný řetázek typ II

Po vytažení třetí středové nití z pěti celkových přízi zapošíjeme a tvoříme steh.

1

2

3

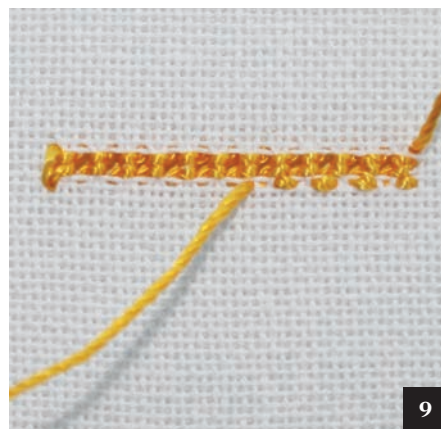
4

5

6

↑ rub stehu

Realizace a foto K. Petříčková, 2009

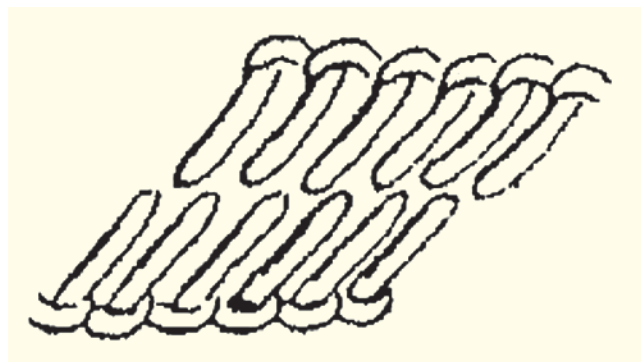
Vykládaný řetázek

Použití *vykládaného řetázku* je stejné jako u *zadržávaného řetázku*. Zpravidla se objevuje hned vedle ústředního pásu s hlavními vzory výšivky.

→

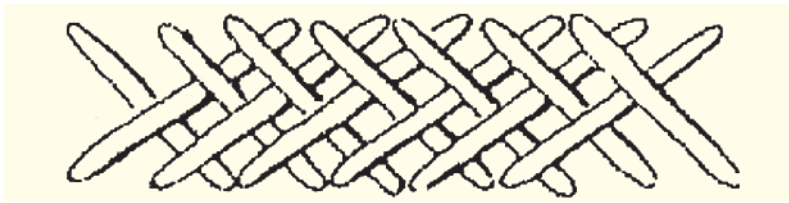
Zákres stehu vykládaného řetízku, jenž v řadách lemuje hlavní motiv výšivky

– (Kretz, 1922, s. 578)

Vrkůčkový steh

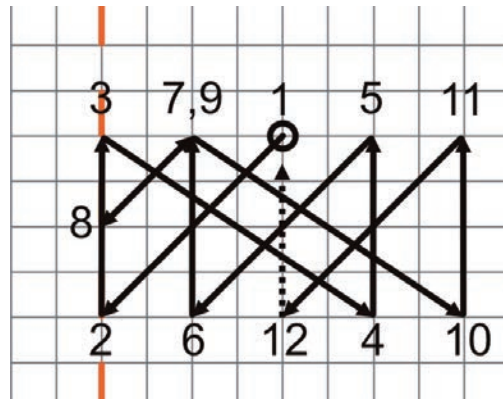
Ve výřezové výšivce se setkáváme se stehem *vrkůček*, *vrkůčkový steh*, *pletený vrkůček*, *pletencový křížek*, který patří do skupiny *složených stehů*. V lidové výšivce *podle počítané niti* se vyskytuje jako řada za sebou jdoucích stehů, jež tvoří plnou pletenou linii. Ve výšivce *na výřez* se pak tento steh používá k rovnému, liniovému ohraničení plochy vyšíté jiným druhem stehu, zpravidla k přečlenění a zvýraznění hlavního pásu výšivky (Staňková, 1972, s. 27). *Vrkůček* se může vypracovávat oběma směry, tedy zleva doprava anebo naopak. Na prastarých výšivkách z Blatničky a Blatnice pod Svatým Antonínkem se objevuje nad pásem s hlavním motivem i ve více řadách nad sebou (E 14 658, E 14 659, E 12 069, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti).

←

Zákres vrkůčkového stehu podle Klvani a Kretze

– (Kretz, 1922, s. 578)

←

Schéma postupu při vrkůčkovém stehu.

Začínáme v bodě 1, z líce vpíchneme do bodu 2. Jehlu vedeme bodem 3 na líc a vpíchneme do rubu bodem 4, vypíchneme jehlu v bodě 5 zpět na líc a vedeme k bodu 6 atd.

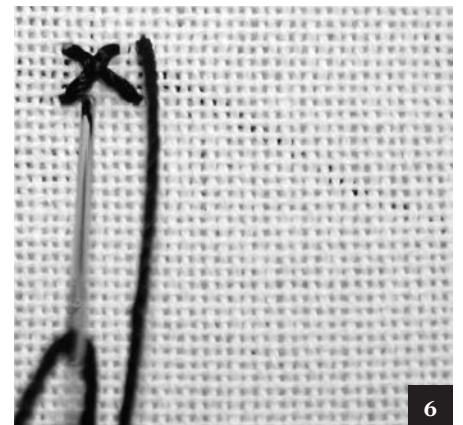
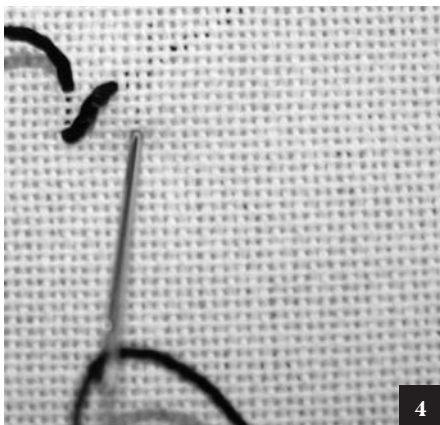
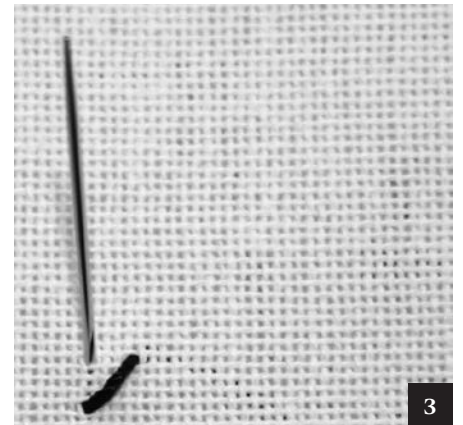
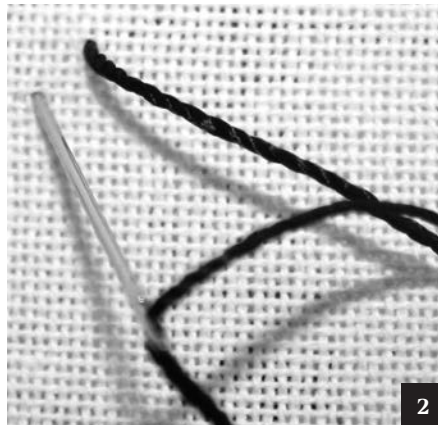
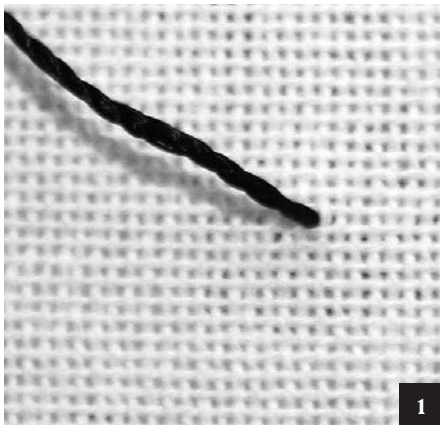
– Zákres K. Petříčková

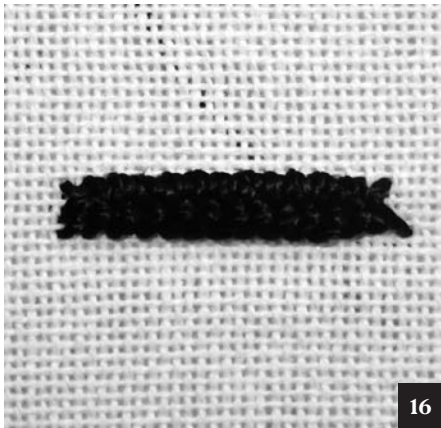
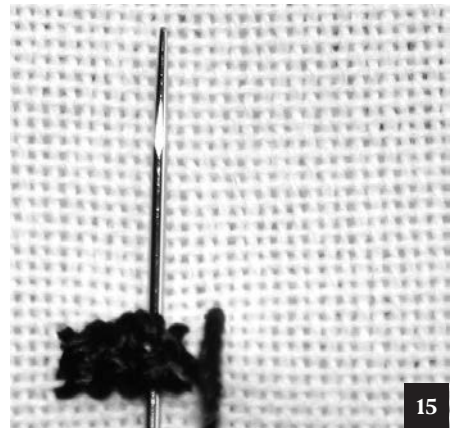
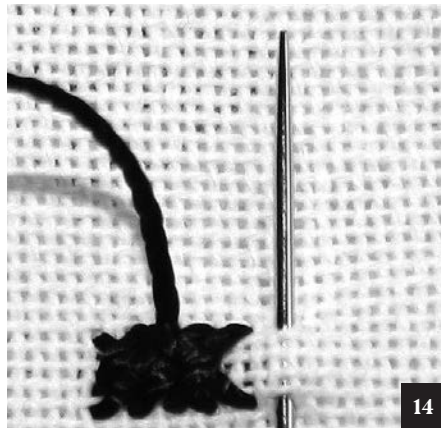
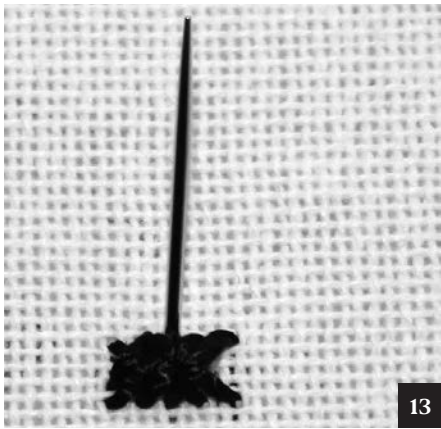
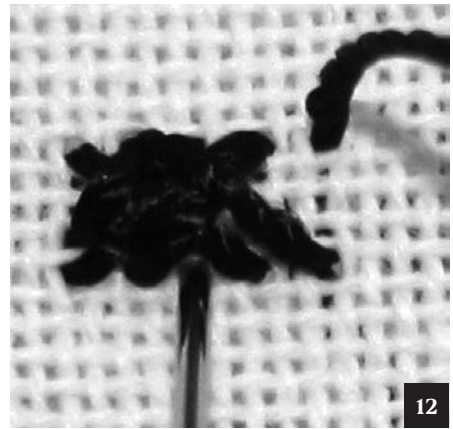
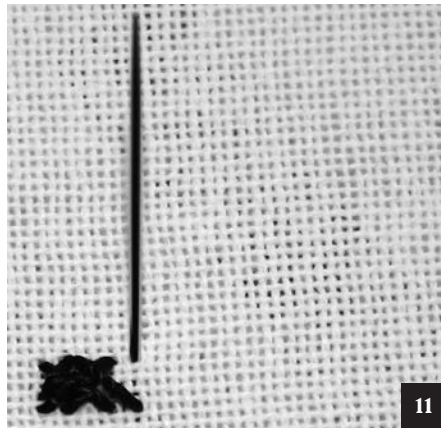
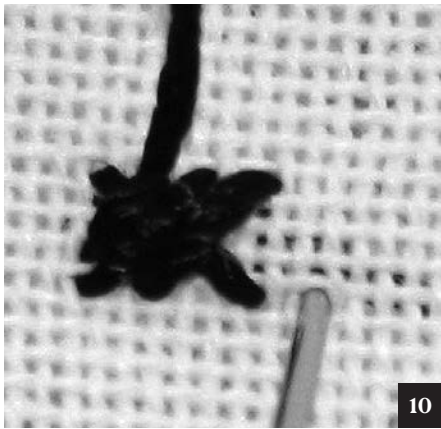
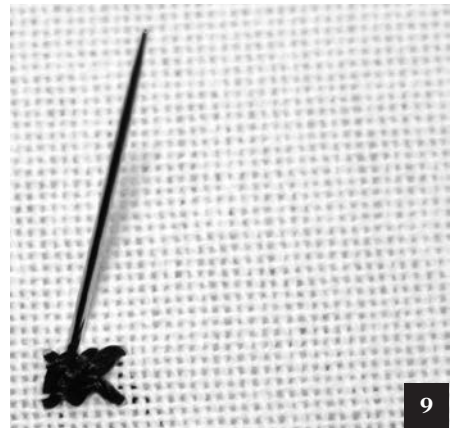
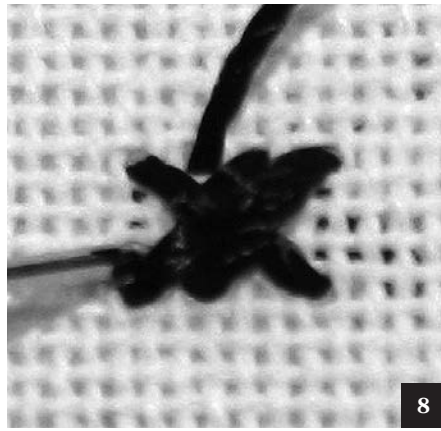
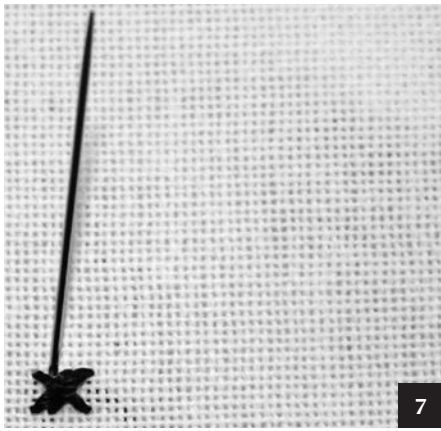
Pracovní postup vrkůčkového stehu

↙

Postup vytvoření vrkůčkového stehu.

– Realizace a foto K. Petříčková, 2009

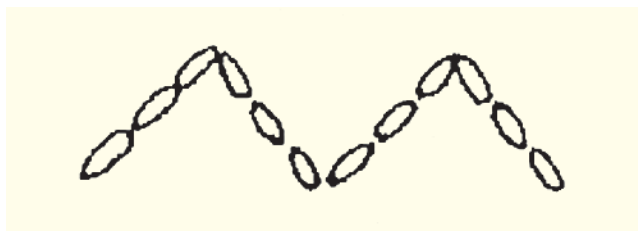

← rub stehu

Zadní steh

U *geometrické výšivky pásů* jednotlivých dílů kompletu výšivky *na výřez* se *zadní steh* používá k vyznačení zoubků na horní straně horizontálního pásu výšivek. Zoubky se u vývojově starších typů výšivky vytvářely také prostřednictvím *plného stehu*.

←

Steh pro vyznačení zoubků

— (Kretz, 1922, s. 578)

←

Přednice z ženských rukávců.

Tvar zoubků na horní straně výšivky je vytvořen pomocí zadního stehu. Detail.

Velikost výšivky je 155 × 30 mm.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1880.

E 12 159, Slovákcké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

Opletačka

U vývojově starších výšivek *na výřez* se setkáváme ve výplních vzoru také s typem stehu *opletačka*, *vosí hnízda*. Stejný steh se využíval také u výšivky na ženských zadních sukničkách, kdy se steh uplatňoval přes vrapy vyšíváných *fěrtochů* a *šorců*.

←

Kontrastní barevná výšivka z taclí ženských rukávců.

Trojúhelníkové plochy horního pásu výšivky jsou vyšity krémově stehem „vosí hnízda“.

Detail.

Velikost výšivky je 630 × 25 mm.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1900.

E 9960, Slovákcké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

Plný steh

U geometrické výšivky z ženských rukávců se používá *plný steh*, *plochý steh*, *hladký steh*, *hladkování* k vyplnění plochy v hlavním vzoru i doplňujícím motivu. Dále se vyskytuje u horního kraje výšivky *na výřez*. Ve větší ploše se steh uplatňoval především jako výplň v hlavním motivu anebo v ploše pozadí kolem hlavního vzoru výšivky namísto *výřezové techniky*. Takto použitý *plochý steh* se nazývá *buchtičkový*.

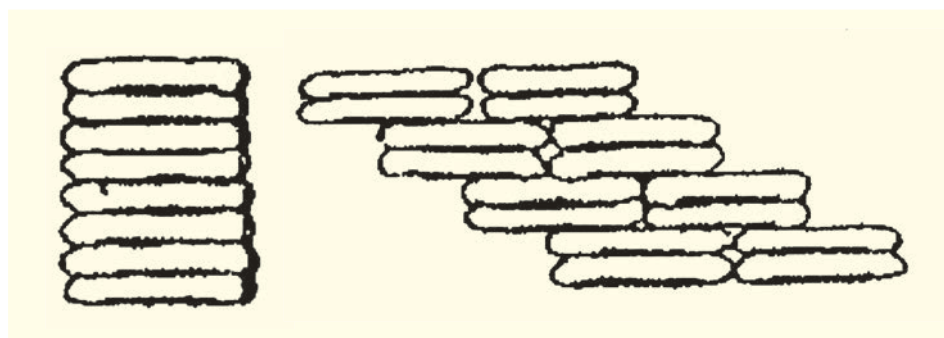
Stehy jsou kladeny jeden vedle druhého do požadovaného tvaru, jenž může být ještě obšitý jinými druhy stehů.

V minulosti se *hladký steh* vyšival způsobem tak, aby byl po rubu i líci stejně úhledný.

→

Vlevo: plný steh, plochý steh, hladký steh, hladkování.
Vpravo: buchtičkový steh, který je kladen odstupňovaně v jednom směru

– (Kretz, 1922, s. 578)

→

Vzor „na kalich“.

Křížková výšivka z přednice k dětským rukávcům. Ve výplni bílého kalicha je patrný hladký a buchtičkový steh.

Detail.

Velikost výšivky je 200 × 45 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1910.

E II 344, Slovácké muzeum

v Uherském Hradišti.

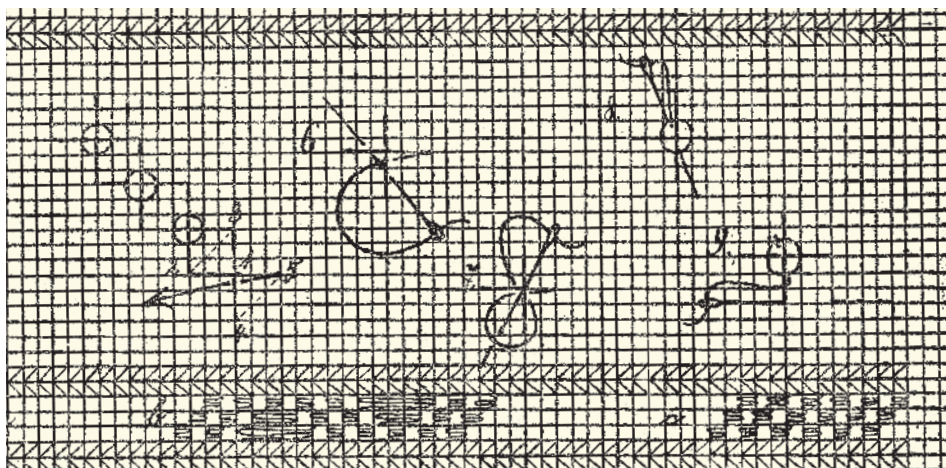
Foto K. Petříčková

Výřezová technika

Doposud nejstarším známým metodickým záznamem *výřezové techniky* je popis a vyobrazení stehu označovaného jako *vejřez*, který byl publikovaný na konci 19. století v sešitu *Národní vyšívání lidu moravského* (Valtrová, Tichá, 1889). Antonie Valtrová *vejřez* popisuje v souvislosti s vyšíváním pásem *úvodnice* z oblasti od Uherského Ostrohu takto: „Vybodneme z rubu na líc, nabereme tři úhlopříčné nitky nad vybodnutým stehem, a dříve, nežli steh přitáhneme, nabereme tento na jehli, tak, že vypadá jako smyčkový steh (č. 1, 2, 3, a 4); opět nabereme nové tři úhlopříčné nitky, ale pod prvním stehem, opět steh

smyčkou protáhneme a stáhneme (č. 4 a 5); pak bodneme pod oba hotové stehy zdola nahoru bez kanavy (č. 6), vytáhneme nit' a nabereme opět smyčku (č. 7); stehem tímto jsou dva prvnější svázány, bodneme ještě jednou, ale shora dolů pod ty tři hotové stehy (č. 8), opět přitáhneme, a jest takto první knoflíček (nebot' tak se nám práce objevuje) hotov. Zbývá nám jen vybodnouti pro knoflíček nový (č. 9). Dále pak zabodneme u č. 4, tři nitky do výše nabereme a vybodneme u č. 5 a pokračujeme jak při prvním knoflíčku. Dosáhneme-li nějaké zručnosti ve vyšívání vejřezu směrem jedním, jest nám snadno opačně pracovat. Na vzorku jest vejřez ve dvou řadách a pracujeme vždy jednu řadu s hora dolů a druhou z dola nahoru“ (Valtrová, Tichá, 1889).

←
Kresebný záznam postupu
zhotovení vejřezu, dnes
označovaném jako struhadélkový
výřez

– (Valtrová, Tichá, 1889)

V oblasti Blatničky a Blatnice pod Svatým Antonínkem se jedná dnes již téměř o zapomenutou techniku. Ve druhé polovině 20. století se jí zde zabývalo již jen několik málo žen. Pamětnice z Blatničky, paní Antonie Marková (nar. 1925), se *geometrickou výšivku na výřez* naučila na konci čtyřicátých let 20. století od Apoleny Kubicové z Blatničky. Apolena Kubicová označovala tento specifický steh názvem „*na hromádky*“. Steh má však odlišný metodický postup než *struhadélkový výřez* vyskytující se na starších dochovaných výšivkách v Blatničce a okolí. V ploše však působí velmi obdobně. Shoduje se i v počtu nití tkaniny potřebných k vytvoření tohoto stehu.

Po druhé světové válce, v období kolem roku 1948 vyšívala Antonie Marková (nar. 1925) s Apolenou Kubicovou a společně i s jinými ženami *plachty* do kostela. Výšivka se po válce prováděla bavlněnou kroucenou *Perlovkou*. Rozměrově větší výšivka se prováděla na velkém vypínacím

rámu, menší výšivka pak na bubínku. *Plachty* do kostela vyšívala dále například Marie Sidonová z Blatničky (nar. 1927). Marie Sidonová se *geometrickou výřezovou technikou* naučila od starších žen v Blatničce. Některé jednoduché stehy se ženy učily již jako školačky. Ruční práce ve škole v Blatničce vyučovala učitelka Růžičková z Louky.

Na Uherskoostrozsku se vyskytoval typ *výřezové techniky* označovaný na Slovácku jako *struhadélkový*, nebo též *bubínkový*, *pupínkový výřez* (Hradilová, 2009). *Výřezový steh* vyplňuje plochu mezi vzory v ústředním pásu geometrické výšivky *na výřez*. Jemnost vzoru výšivky určuje mimo jiné hustota vyšivací tkaniny. Při tkanině s hustou dostavou bylo nutné provést jako přípravu půdvice na *struhadélkový steh* vyřezání nitek. Nitky se vyřezávaly křivákem, odtud podle Klvani název výšivka *na výřez*.

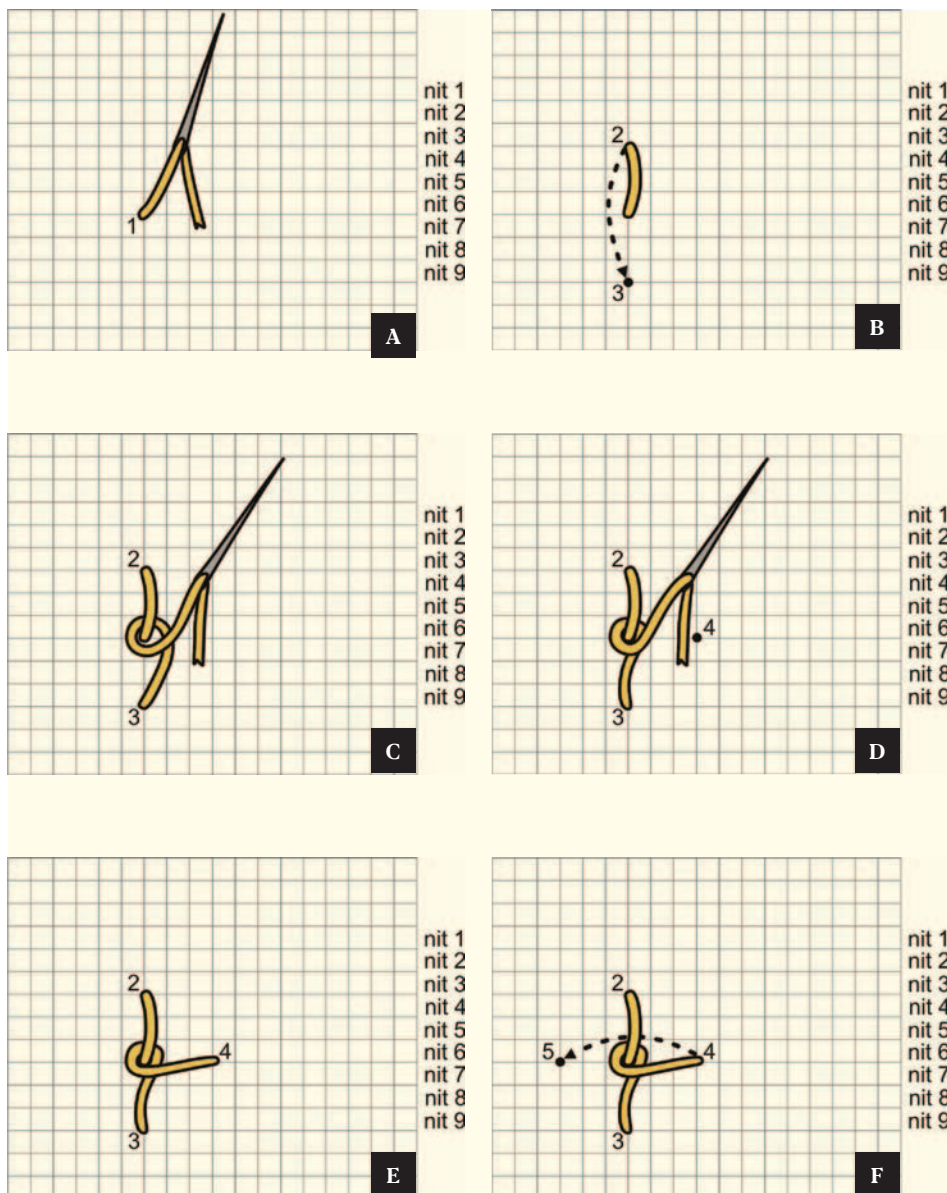
Dochované fragmenty výšivek z ženských *rukávců* z Blatničky a Blatnice pod Svatým Antonínkem uchované ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti mají jemnější charakter než *struhadélkový výřez* vyskytující se na Hradišťsku či Uherskobrodsku, patří však do skupiny výšivek zhotovených *struhadélkovým výřezem*. Jemnější ráz výšivky tohoto druhu může mít několik opodstatnění. Na vzhled *výřezu* má vliv více aspektů. Mohou jimi být:

- a) vyšivací tkanina byla jemnější než v současnosti se vyskytující vyšivací řidší tkanina;
- b) *struhadélkový výřez* je vytvořen nabráním menšího počtu nitek osnovy a útku vyšivací tkaniny. Například u výšivky E 14 394 ze Slováckého muzea v Uherském Hradišti je nabráno u *výřezu* vždy dvě nitě útku a dvě nitě osnovy. Současné vyšivačky na Hradišťsku obvykle pracují u *struhadélkového výřezu* s třemi útkovými a osnovními nitěmi vyšivací tkaniny prodávané pod názvem *Perlička*;
- c) samotný steh *struhadélkového výřezu* je na daném místě zopakován méněkrát, tudíž nedojde k takové plasticitě (výšce) hotového prvku *výřezu*;
- d) samotná vyšivací příze užitá při *struhadélkovém výřezu* je tenčí (rozpletena na menší prameny), tudíž je hotový prvek *výřezu* jemnější;
- e) velikost stehu *výřezové techniky* je ovlivněna také počtem vyřezaných nití v podkladové tkanině. V minulosti se zpravidla vyřezali křivákem či břitvou nitě v útku a osnově vždy ob jednu nit anebo ob dvě niti. Dnes vzhledem k menší hustotě vyšivací tkaniny typ *Perlička*, která se v současnosti používá pro *geometrickou výšivku*

na výřez nejčastěji, není tento úkon nutný. Je to také především z důvodu, že dnešní vyšivací příze má řidkou dostavu než vyšivací tkaniny v minulosti. Nitě současné tkaniny *Perlička* se však na Slovácku vyřezávají stále u tzv. *plochého výřezu*.

Metodický postup pro zhotovení stehu struhadélkového výřezu

Metodika *struhadélkového výřezu*, jehož typ se používal také na Uherškoostrožsku, je záznamem pracovního postupu Vlasty Šuranské z Bílovic u Uherského Hradiště. Postup byl zaznamenán Kristýnou Petříčkovou v roce 2009.

A. Vypícháme jehlu bodem 1 na líc tkaniny. Je potřeba počítat, že struhadélkový steh zabere plochu čtverce 6×6 nití. Proto bod jedna leží ve středu plochy 6×6 nití. Začátek stehu tvoříme tři nitě vpravo od kraje vzoru a tři nitě od dolního okraje, kde má struhadélkový výřez být.

B. Zapícháme jehlu směrem kolmo nahoru přes tři nitě do rubu bodem 2. Odpočítáme si tři nitě kolmo dolů od bodu 1 a vypícháme jehlu na líc bodem 3.

C. Protáhneme zprava pod smyčkou.

D. Nasměrujeme jehlu kolmo nahoru k sobě a utáhneme smyčku. Je to důležitý krok pro správný tvar struhadélka.

E. Po utážení smyčky vedeme jehlu přes tři nitě od středu doprava a vpícháme do rubu bodem 4.

F. Jehlu v rubu nasměrujeme přes šest nití vlevo rovně od bodu 4 k bodu 5.

Zákresy provedla K. Petříčková, 2009

G. Vypíchnutí jehly na líc do bodu 5.

H. Vzniklou vodorovnou smyčkou u bodu 4 budeme protahovat jehlu.

I. Shora protáhneme jehlu vzniklou vodorovně ležící smyčkou. Jako u obrázku D nasměrujeme jehlu do prostoru kolmo k sobě nahoru a smyčku utáhneme. Je možné jehlu z bodu 5 protáhnout smyčkou také odspodu nahoru a po utažení smyčky zapíchnout do bodu 2.

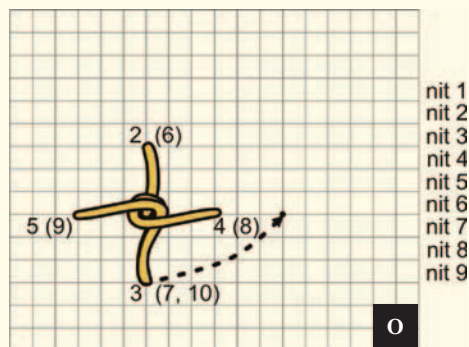
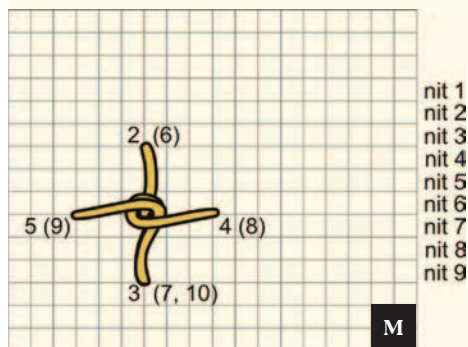
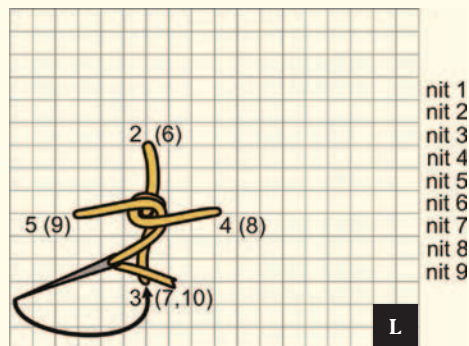
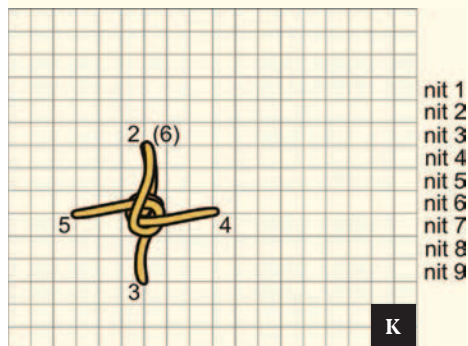
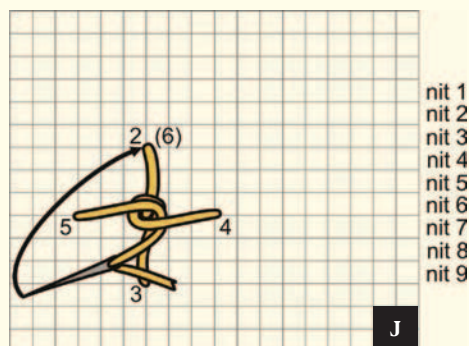
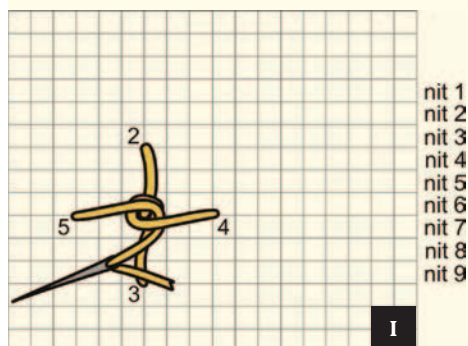
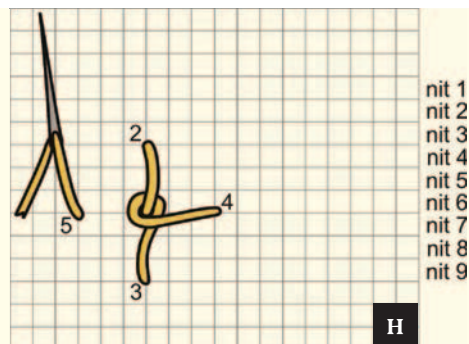
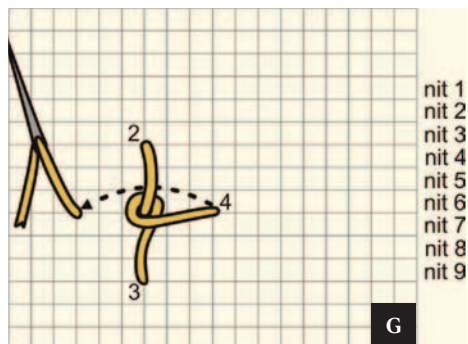
J. Po stažení smyčky nasměrujeme jehlu do bodu 6. Bod 6 je zároveň bodem 2.

K. Zapíchneme jehlu do rubu bodem 6. Bod 2 je zároveň bodem 6. Následující postup se opakuje znovu podle obrázků B až I. Bod 2 je zároveň bodem 6. Tzn. bod 2–bod 6, 3–7, 4=8, 5–9.

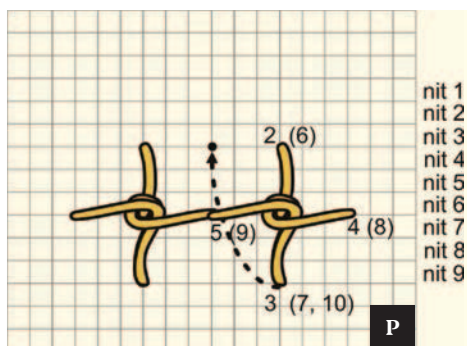
L. Po protažení jehly vodorovnou smyčkou shora zapíchneme do bodu 10 (též bod 3 a 7). Po tomto je celé jedno struhadélko hotové.

M. Po zapíchnutí jehly do rubu bodem 10=7=3 je celé jedno struhadélko hotové.

O. Po dokončení struhadélka vypíchneme jehlu vpravo šikmo nahoru o šest nití do nového bodu 1, do středu nového pole 6 × 6 nití.

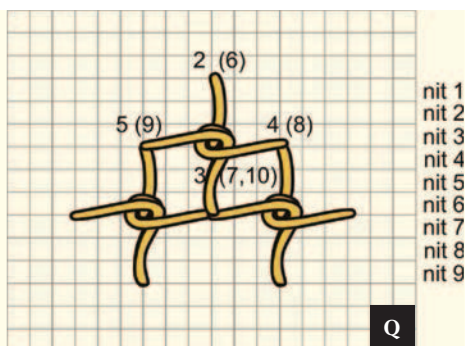

Zákresy provedla K. Petříčková, 2009

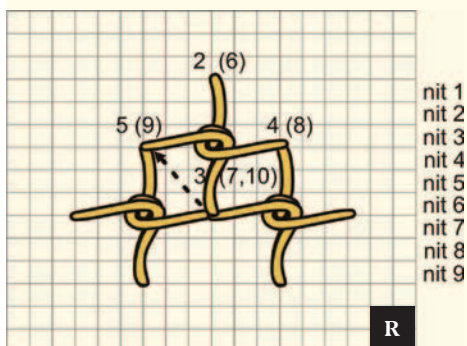
nit 1
nit 2
nit 3
nit 4
nit 5
nit 6
nit 7
nit 8
nit 9

P

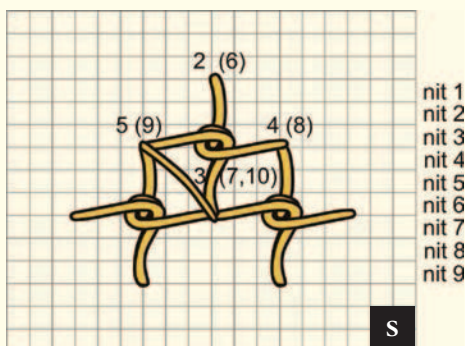
nit 1
nit 2
nit 3
nit 4
nit 5
nit 6
nit 7
nit 8
nit 9

Q

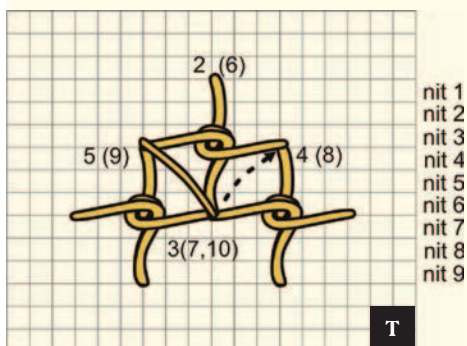
nit 1
nit 2
nit 3
nit 4
nit 5
nit 6
nit 7
nit 8
nit 9

R

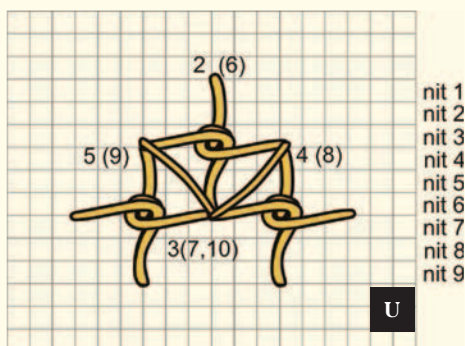
nit 1
nit 2
nit 3
nit 4
nit 5
nit 6
nit 7
nit 8
nit 9

S

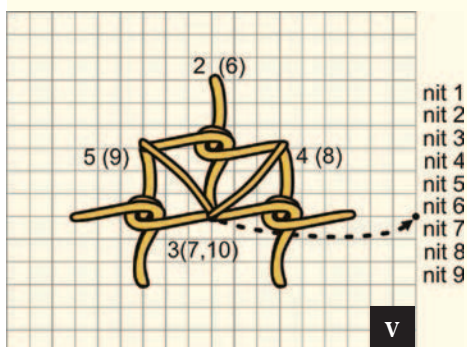
nit 1
nit 2
nit 3
nit 4
nit 5
nit 6
nit 7
nit 8
nit 9

T

nit 1
nit 2
nit 3
nit 4
nit 5
nit 6
nit 7
nit 8
nit 9

U

nit 1
nit 2
nit 3
nit 4
nit 5
nit 6
nit 7
nit 8
nit 9

V

P. Po dokončení druhého struhadélka, kdy zapíchneme jehlu do bodu 10, vedeme jehlu na rubu a vypíchneme na líc ve směru šipky vlevo šikmo nahoru do nového bodu 1, který leží tři niti od předchozího v pořadí druhého struhadélka. Šipka ukazuje, kde bude střed (nový bod 1) pro nové – třetí struhadélko.

Q. Vytvoříme nové struhadélko dle předchozího návodu, které ukončíme opět do rubu, do nového bodu 10.

R. Jehlu vedeme v rubu z bodu 10 (7, 3) a vypíchneme na líc v bodě 5 (9). Pokud tvoříme struhadélka ve směru šikmo vlevo nahoru, obtáčíme šikmo nahoru vlevo dole kolem struhadélek rubem nahoru a lícem dolů až do potřebné výšky řady.

S. Z bodu 5 (9) lícem vpíchneme do bodu 10 (7, 3). Steh je potřeba stáhnout.

T. Jehlu vedeme z bodu 10 (7, 3) rubem a vypíchneme na líc v bodě 4 (8). Abychom začali novou, v pořadí třetí řady, je třeba se dostat zpět na začátek řady dolů. Začneme proto obtáčet šikmo dolů vpravo kolem struhadélek.

U. Vedeme jehlu z lícové strany z bodu 4 (8) do rubu v bodě 3 (7, 10). Steh je potřeba stáhnout.

V. Po obtočení směrem dolů začneme nové čtvrté struhadélko. Střed struhadélka začneme opět tři nitě vedle druhého struhadélka v dolní řadě. Po čtvrtém struhadélku postupujeme opět vlevo šikmo nahoru.

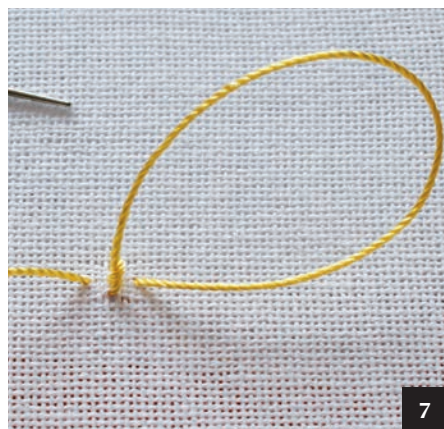
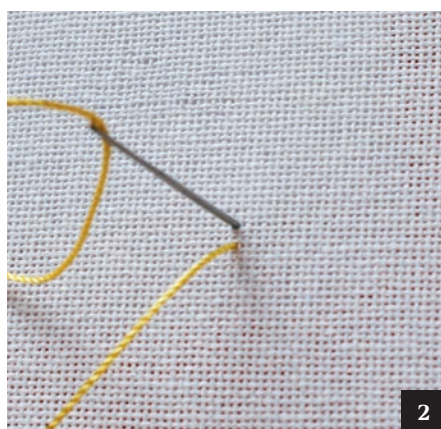
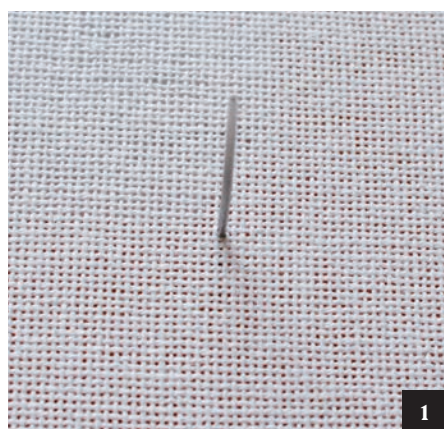
Zákresy provedla K. Petříčková, 2009

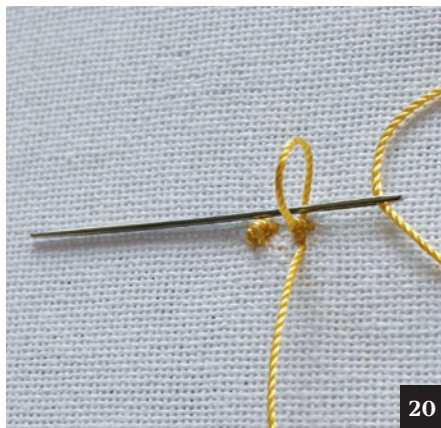
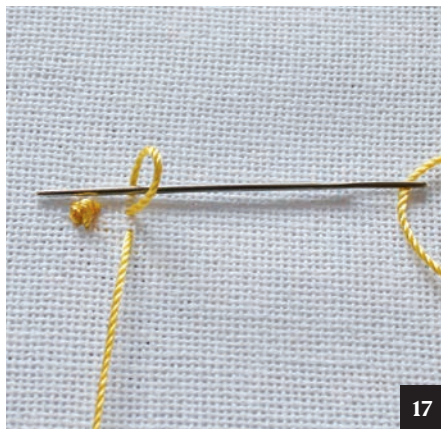
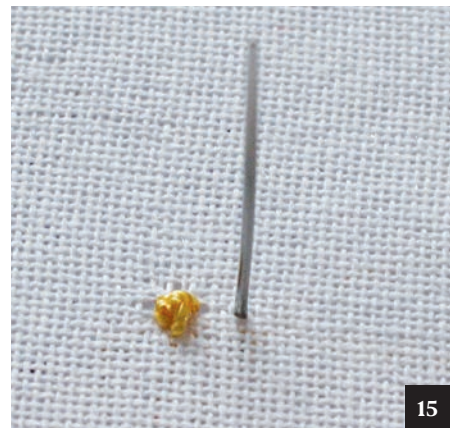
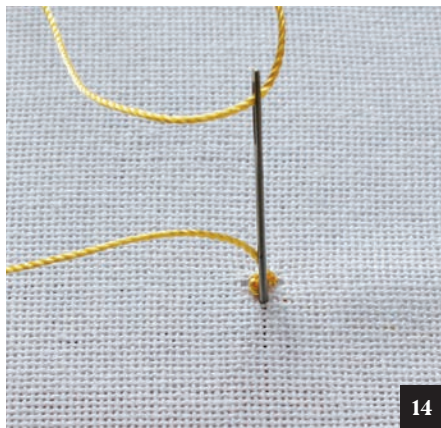
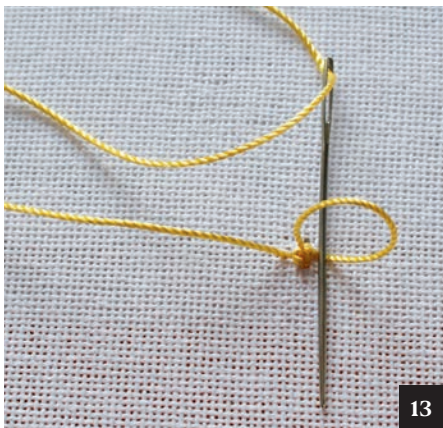
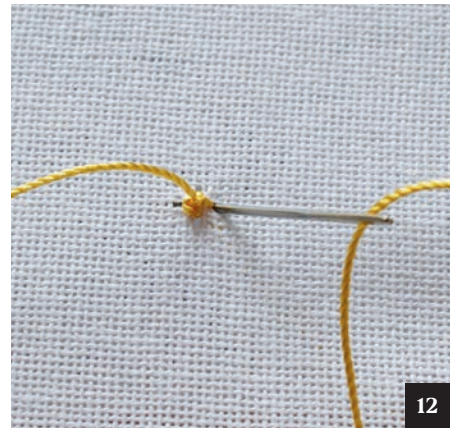
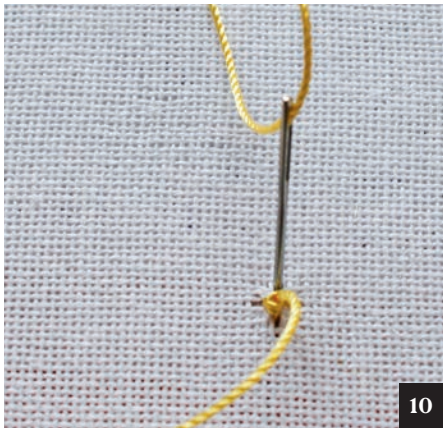
Fotografický záznam pracovního postupu pro struhadélkový/bubínkový výřez na tkanině Perlička

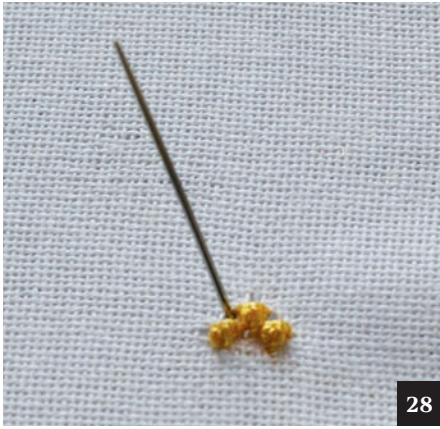
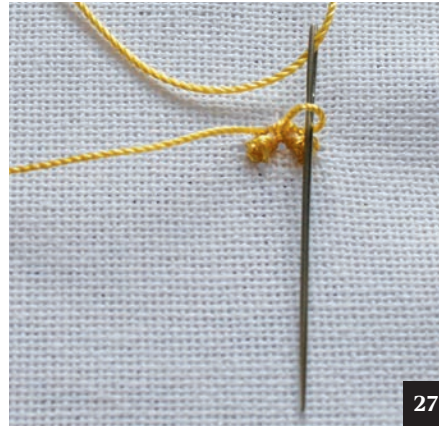
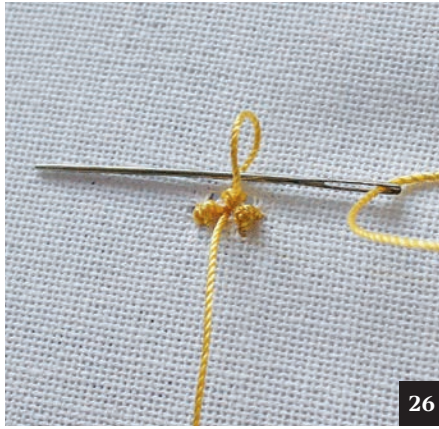
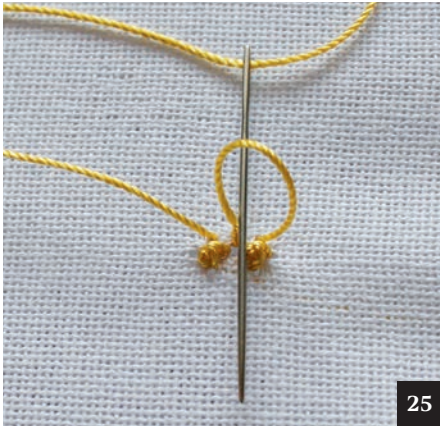
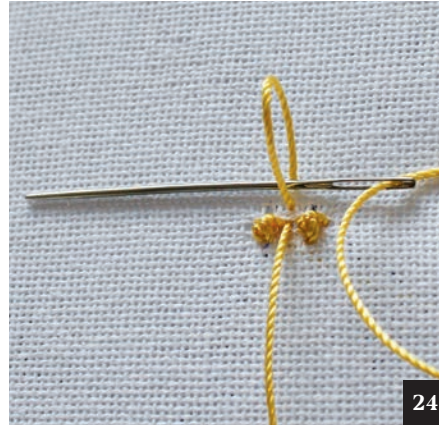
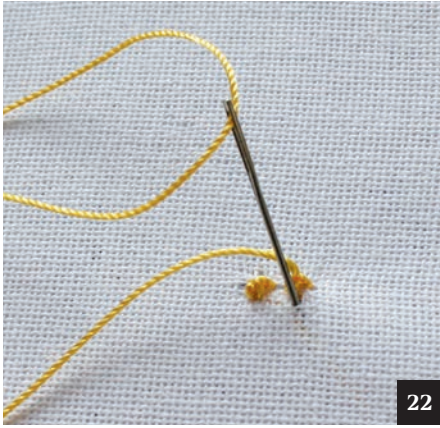
↓

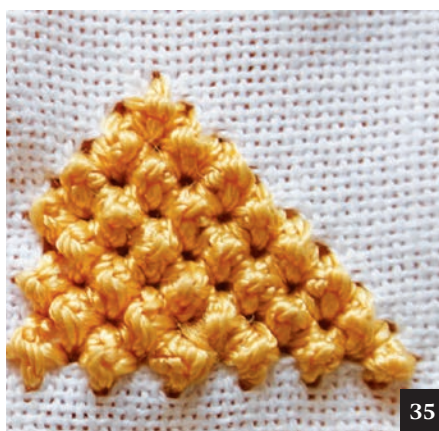
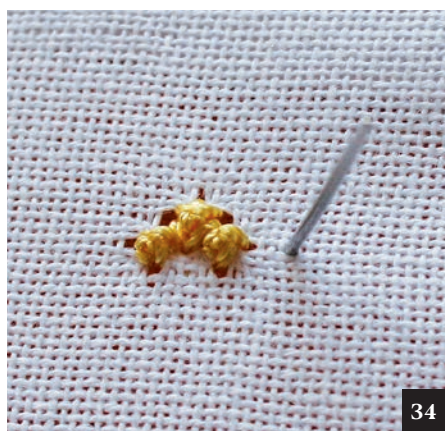
Postup vytvoření struhadélkového výřezu.

— Realizace a foto K. Petříčková, 2009

Stonkový steh

Stonkový steh patří do skupiny *rovných stehů* a je používán na dolním okraji vyšívání na náramenících a přednicích z ženských rukávců. Užívá se také k obšití motivů vyšitých *hladkým stehem*.

Vzory výšivky podle počítané niti

Jestliže se nejstarší krojové výšivky vyšívaly jedním anebo dvěma odstíny vyšívací příze, vynikla tak více plasticita jednotlivých stehů. Také odraz světla se u různě kladených stehů projevoval zajímavým efektem, obzvláště u výšivky hedvábné, kdy má hedvábná příze jemný lesk. Vzor takovéto výšivky nebýval složitý, protože detaily by se v jedné barvě příze ztratily, zanikly. Z jednotlivých přísně geometrických vzorků se v pozdějších obdobích začaly skládat vzory nové. Pomocí úpravy původních vzorů, jejich otáčením, zmenšováním se objevují vedle původních vzorů složitější vzory seskládané z původních motivů.

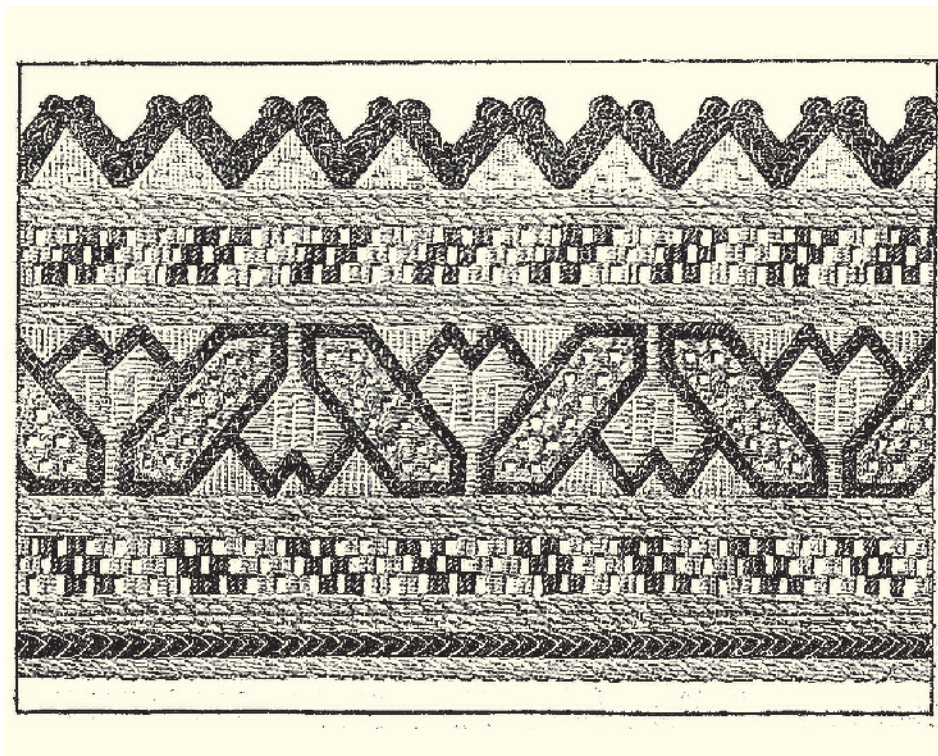
Pro vývoj vzoru na Uherskoostrožsku je důležitá proměna vzoru *na dubový list*, jenž se zde nazývá *na kalich*, *na hrubý kalich* nebo též *na leluju*. Název *na leluju* naznačuje, že z původního vzoru *na dubový list* se vynechají šikmé sloupky ve tvaru písmene V a zůstane jen prvek *tulipánu/leluje* nad ohybem. Ten se tak stává samostatným dominantním motivem doplněným o další prvky jako rozčleněné kruhy umístěné pod *lelují*. Dalšími motivy jsou například čtyř- až šestiúhelník s perutěmi; sestavením původních motivů najdeme i velké tříkvěté kytice bez listů. Motiv *na leluju* může mít také listy – ty se vyskytují

v místě šikmých sloupků ze vzoru *na dubový list*. Listy jsou stylizovány do černých linek pravoúhlého tvaru L. List může být také stylizován do hranatého písmene S.

→

Hlavní motiv ve středovém pásu zvaný „na dubový list“, „na leluju“ nebo „na kalich“. Vyšito černým a žlutým hedvábím

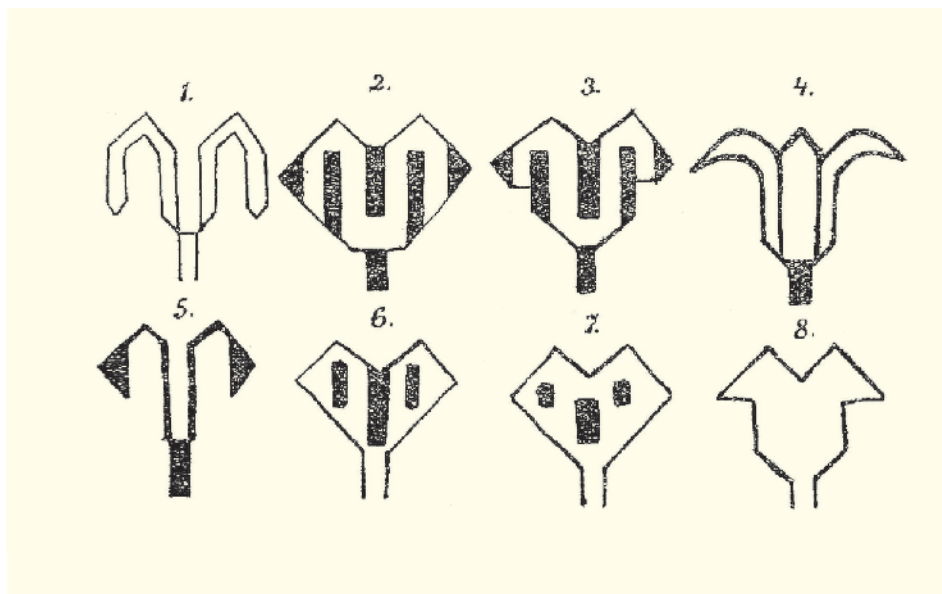
– (Klvaňa, Šíma, 1895, s. 222)

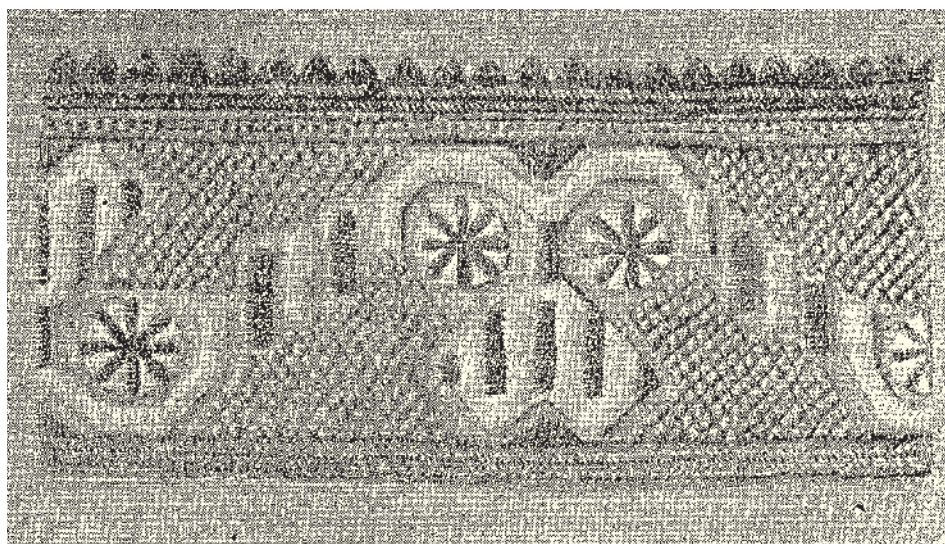
František Kretz rozeznává na konci 19. století ve výřezové výšivce tři základní tvary:

- a) **sekáče** (háčky),
- b) **leluje**,
- c) **hvězdu** (ostrožku).

Tyto tři motivy se vyskytují v různé velikosti, barevnosti, kompozici i různém technickém provedení (Kretz, 1922, s. 587). Vlasta Havelková ve své studii o vývoji ornamentů uvádí: „Na prastarých čtyřhraných dýnkách čepců, na obálence neb na růžky a k těmto čepcům patřícím šatkám (loktuším, dvouloketkám), na pruzích starých kútních plachet, ve vyšívání starším i novém z rukávců, vyskytují se spolu s jinými (např. kohoutek, růžice) též vzory zvané ‚na kalich‘, ‚na hrubý kalich‘, ‚laluju‘, ‚ostružku‘ a jiné“ (Havelková, 1898, s. 11–12). Za základ *leluje*, *kalichu* pak považuje původní pernatý motiv ptačí, motiv kohoutka (Havelková, 1898, s. 11–12).

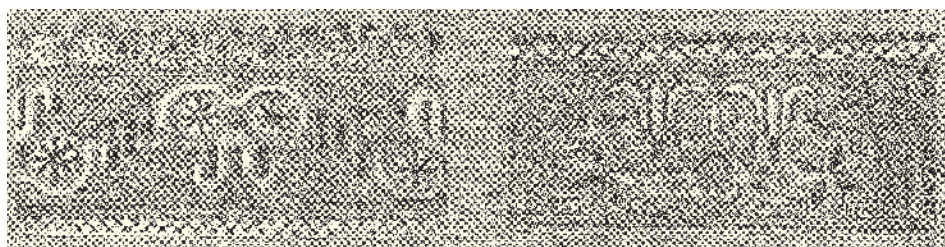

←
 Vývojové variace motivu „na kalich“ zaznamenané V. Havelkovou
 – (Havelková, 1898, s. 12)

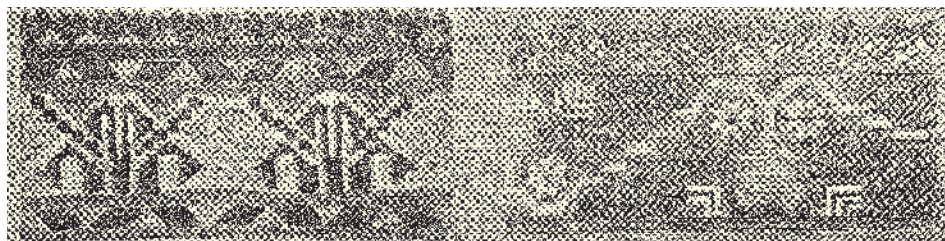

←
 Motiv „na hrubý kalich“ z nárameníku z Uherského Ostrohu.

Hlavní motiv je vyšit bílým a černým hedvábím, okolí zhotoveno výřezovou technikou zvanou „slepý výřez“ v barvě žluté. Vzor je totožný s motivem dochované výšivky z Blatničky
 – (Havelková, 1898)

↙
 Vlevo: motiv „na hrubý kalich“ z rukávů z Uherskoostrožska. Svislé linie kalichu jsou zkráceny.
 Vpravo: motiv „na laluju“ z Hluku
 – (Havelková, 1898)

↙
 Vlevo: motiv „na háčky“, vyšívání z rukávů z Hroznové Lhoty. Hlavní motiv kalichu je ve středové části po stranách zúžený.
 Vpravo: motiv „na kalich“ z vyšívání rukávů z Ostrožské Nové Vsi
 – (Havelková, 1898)

Mezi motivy vycházející z původního vzoru patří samostatná kytice, jež je oproti původnímu vzoru složitější. Kytice jsou složeny ze stylizovaných tulipánů, ze sedmikráskových hvězdic, členěných kroužků, stylizovaných listů. Takovéto kytice bývají kontrastně vypracovány v barevné kombinaci krémový podklad a černý vzor. Zvláště u starších výšivek je absence černého zakončení výšivky v horním a dolním okraji. U starších dvoubarevných výšivek se setkávají také kombinace barev, které spolu netvoří kontrast. Jedná se například o barevnou kombinaci výšivky ze sbírek Slováckého muzea v Uherském Hradišti, jež má užitou krémovou barvu pro vzor a sytější žlutou či oranžovou pro pozadí (E 12 131). Výšivka mohla být jemně doplněna citlivým zakomponováním modré barvy.

Na Uherskoostrožsku se u dochované geometrické výšivky vyskytují tyto barevné kombinace výšivky na výřez:

1. **Jednobarevná výšivka** (například šatka, odstín krémové).
2. **Dvoubarevná výšivka** (například šatka a výšivky na ženských rukávcích):
 - a) kombinace dvou nekontrastních barev (například barva žlutá a krémová),
 - b) kombinace dvou kontrastních barev (například barva černá a nažloutlá).
3. **Trojbarevná výšivka** (například výšivky na ženských rukávcích, barva žlutá, černá a červená).
4. **Vícebarevná výšivka** (například výšivky na ženských rukávcích, barva bílá, žlutá, červená, zelená, modrá, černá).

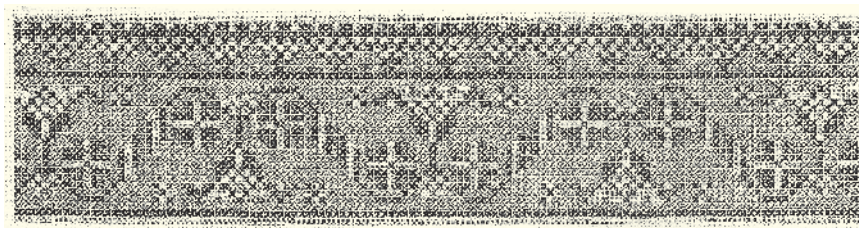
U mladších výšivek z konce 19. století a z 20. století se barvy více mozaikovitě seskládávají a tím mizí i původní efekt různého odrážení světla u stehů jednobarevné či dvoubarevné výšivky. Mladší výšivky se vyznačují oproti starší výšivce jednodušší technikou (*křížková výšivka*), výraznějšími a prudšími barevnými odstíny a složitější až nepřehlednou kompozicí vzorů.

→

Vzor „na kalich“ v křížkové technice zaznamenaný Šimou kolem roku 1900.

Pravděpodobná barevnost je žlutý podklad, černá v doplnění červených a bílých detailů

– (Šima, 1897)

←

Motiv „na kalich“ na ženském nárameníku.

Kontrastní dvoubarevná výšivka. Detail.

Velikost výšivky je 185 × 55 mm.

– Blatnička, kolem 1830.

E 14 394, Slovácké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

←

Vzor „na kalich“. Kalich je tvořen dvěma tulipány a květem.

Kontrastní dvoubarevná výšivka doplněná v detailech neutrální bílou (krémovou) barvou. Detail.

Velikost výšivky je 190 × 50 mm.

– Blatnička, 19. století.

E 14 658, Slovácké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

←

Výšivka z ženského nárameníku s motivem „na kalich a hostie“.

Kontrastní černo-béžová výšivka doplněná v detailech neutrální bílou (krémovou) barvou. Detail.

Velikost výšivky je 190 × 50 mm.

– Blatnička, 19. století.

E 14 659, Slovácké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

←

Motiv „na haklík a parohy“ na nárameníku ženských rukávců.

Kontrastní dvoubarevná výšivka doplněná v detailech bílou (krémovou) a červenou barvou. Detail.

Velikost výšivky je 200 × 40 mm.

– Blatnička, polovina 19. století.

E 14 660, 1338/40, Slovácké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

→

Vzor z kadrlí ženských rukávců připomínající motiv „dubový list“.

Vyšito bílým, zlatožlutým, červeným, zeleným, modrým a černým hedvábím.

Detail.

Velikost výšivky je 710 × 30 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1870.

E 9928, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

→

Vzor „na makový vršek“ na přednici ženského vyšívání.

Ukázka dvoubarevné výšivky v nekontrastních barvách.

Detail.

Velikost výšivky je 215 × 55 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1880.

E 12 131, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

→

Náramník z ženských rukávců.

Složený motiv.

Detail.

Velikost výšivky je 180 × 80 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1880.

E 12 155, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

→

Motiv „na kalich“ sestavený ze dvou větviček, mezi nimiž se střídá tulipán (leluja) s květem.

Obojek k ženským rukávcům (dolní vlnovka je na třech stranách výšivky).

Detail.

Velikost výšivky 300 × 60 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, kolem 1880.

E 12 069, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

←

Vzor „na kalich“ provedený křížkovou výšivkou.

Náramník k ženským rukávcům.
Detail.

Velikost výšivky je 190 × 45 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1890.

E 11 985, Slovákcké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

←

Složený mozaikový motiv z ženského obojku.

Detail.

Velikost výšivky 320 × 55 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1890.

E 12 144, Slovákcké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

←

Motiv „na kalich“ provedený křížkovou výšivkou.

Detail.

Velikost výšivky 220 × 30 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1900.

E 12 135, Slovákcké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

←

Náramník k ženským rukávcům.

Vzor „na kalich“.

Detail.

Velikost výšivky 200 × 40 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1900.

E 11 982, Slovákcké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

→

**Pás výšivky z rukávů
ženského kroje.**

Detail.

Velikost výšivky je 580 × 20 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1880.

E 9959, Slovácké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

→

**Kontrastní barevná výšivka.
Hlavní motiv přednice je složen
z geometrické formy květů,
technika křížkové výšivky.**

Náramník z ženských rukávů.

Detail.

Velikost výšivky je 190 × 60 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1900.

E 12 153, Slovácké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

→

Vzor „na strom a hvězdu“.

Křížková výšivka, přednice
k ženským rukávům.

V doplňkových detailech vzoru
použitá sytě růžová barva příze.

Velikost výšivky 60 × 260 mm.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1910.

E 11 519, Slovácké muzeum

v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

→

**Výšivka náramníku
ženských rukávů.**

Pestrobarevný mozaikově
seskládaný vzor výřezové výšivky.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1930.

Foto D. Vojtěch

X / Metodický postup výšivky na výřez

Níže popsáný způsob práce je jedním z možných způsobů zhotovení výšivky *na výřez*. Záleží na samotném zhotoviteli výšivky, jaký pracovní postup zvolí. Uvedený pracovní postup pochází od Vlasty Šuranské z Bílovic u Uherského Hradiště a byl zaznamenaný zaznamenaný Kristýnou Petříčkovou v roce 2009. Výšivka *na výřez* se v minulosti vyšívala volně v ruce anebo se pomocí obalené cihly přichytila ke stolu. V současnosti se výšivka zhotovuje na rámu anebo na vyšivacím kulatém bubínku. Důležitý je vhodný výběr velikosti jehly. Jemná předvýšivka vzoru vyžaduje jemnou jehlu (pracujeme s jedním pramenem příze). Pro většinu ostatních stehů volíme jehlu s tupou špičkou, a to i pro *struhadélkový výřez*. Pro přípravu tkaniny pro *výřezovou techniku* se v minulosti pro *výřez* používal křivák. Dnes jsou to nůžky s ostrou špičkou. U současné prodávané vyšivací tkaniny *Perlička*, jež je používána pro výšivku na *rukávce*, však není prořezávání vláken pro *struhadélkový výřez* vzhledem k řídké hustotě tkaní nutné. Postup práce je předveden na dnešní užívané vyšivací tkanině, prodávané pod názvem *Perlička*. Hustota dostavy této tkaniny je 14 nití/1 cm. Jeden čtverec nákresu je roven dvěma nitím tkaniny. Za vzor k metodickému záznamu postupu zhotovení výšivky se *struhadélkovým výřezem* je vybrán nárameník z ženských *rukávce* z Blatničky (E 14 660, 1330/40) uložený ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti.

↓

Dochovaný ženský nárameník se vzorem „na kalich a parohy“ nebo též „na haklík a parohy“.

Rozměr 200 × 40 mm.

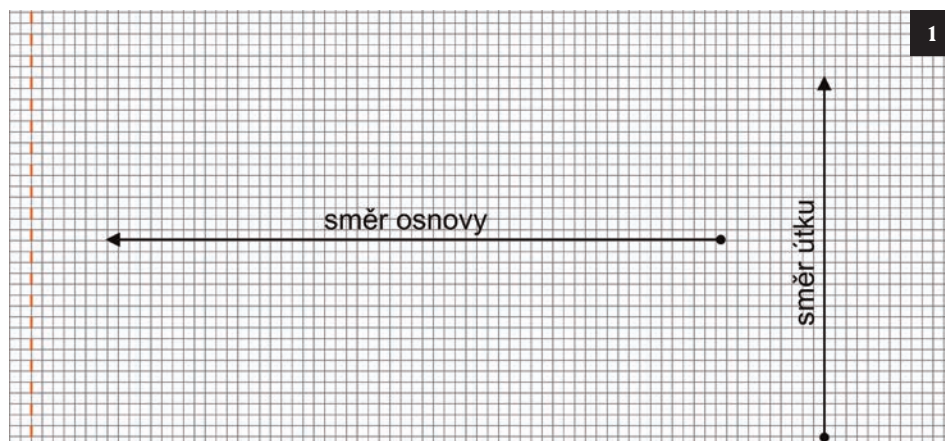
– Blatnička, 19. století.

E 14 660, 1338/40, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

1. Výšivka se provádí po směru osnovy (souběžně s pevným krajem vyšivací tkaniny).
Niti si vyznačíme začátek výšivky (oranžová barva na obrázku).

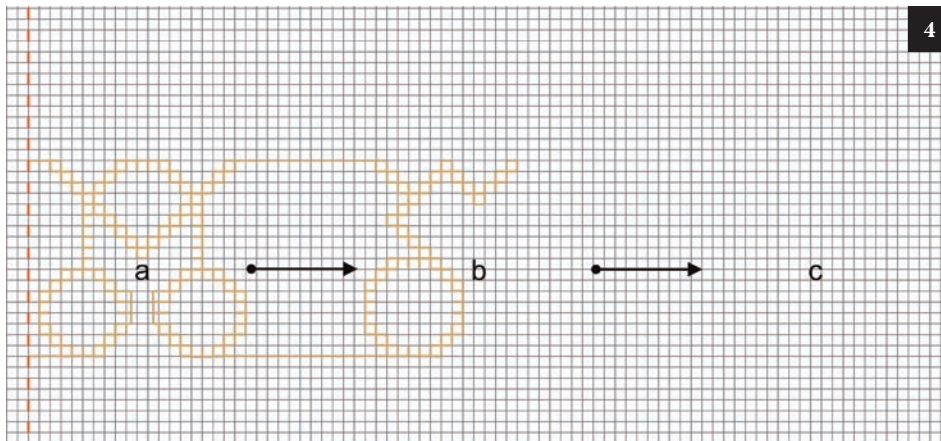
2. Důležité je správné umístění pásu výšivky na tkaninu.
Polovinu výšky výšivky rozpočítáme na celkovou výšku výšivky, ne jen na hlavní vzor.

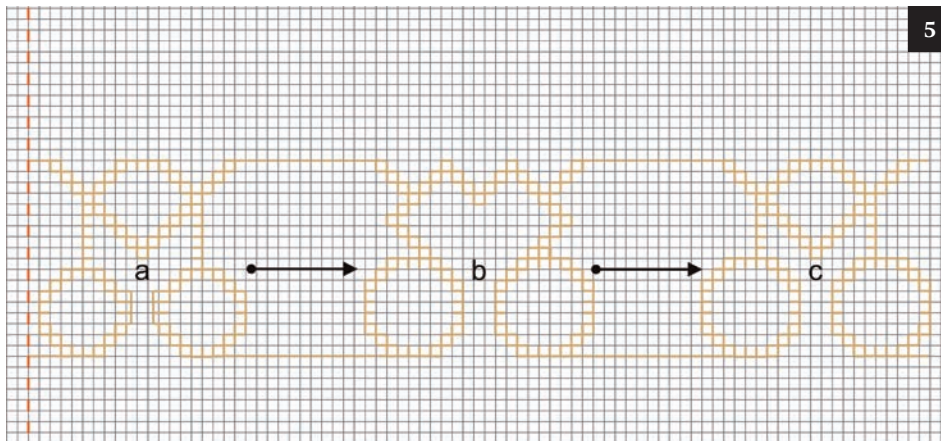
3. Správné určení umístění poloviny výšky výšivky.

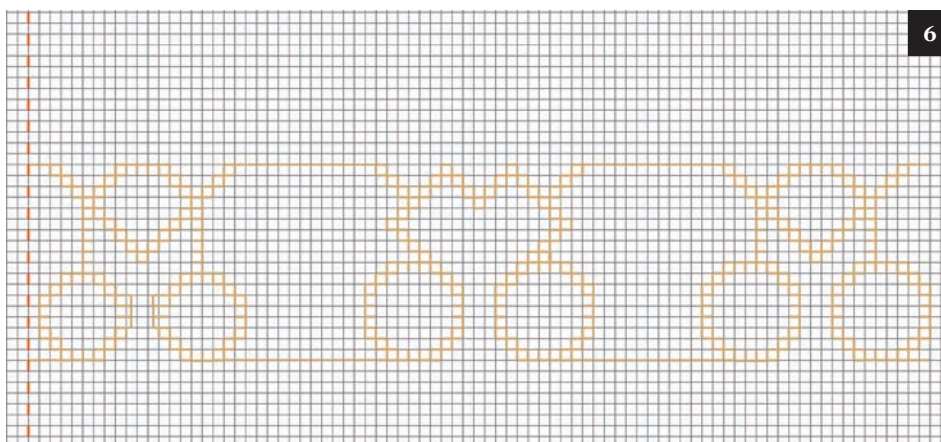
Zákresy provedla K. Petříčková, 2011

4. Zleva začínáme vyznačovat mešterkou nebo křížkovým stehem první hlavní vzor v řadě. Vzor vyznačují jedním pramenem rozpletené příze, popř. i tenčím. Důležité je určení délky mezer mezi vzory – tímto se určuje potřebná délka výšivky. Je potřeba počítat také s tím, že hotová výšivka se zkrátí cca o 1 cm.

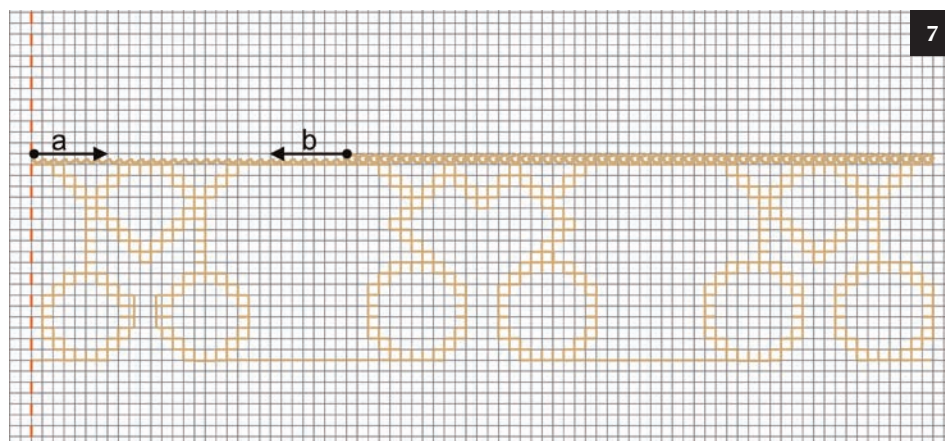
5. Postup při tvorbě vyznačení vzoru. Postupujeme od vzoru **A** k **B**, dále k **C** atd. Při směru zleva doprava se tak výšivka u pravoruké vyšivačky méně znečišťuje.

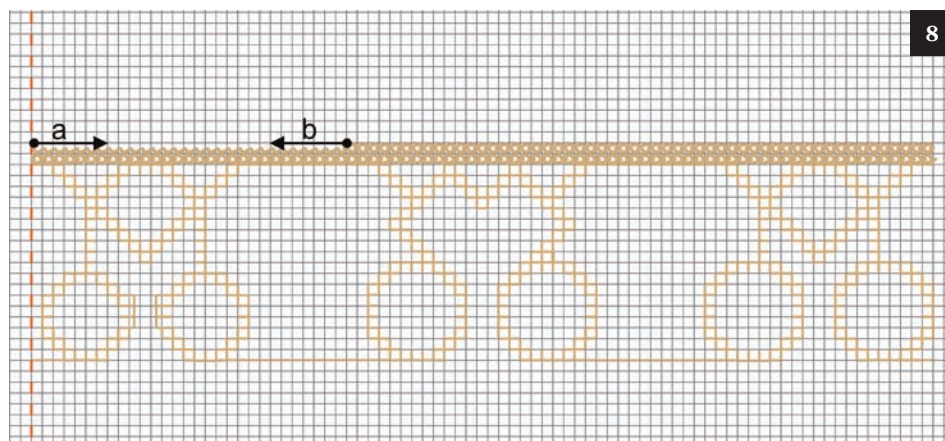
6. Hotový vyznačený hlavní motiv výšivky na výřez.

Zákresy provedla K. Petříčková, 2011

7. Nejprve je potřeba připravit vyšivací tkaninu. Řetázek se zpravidla zhotovuje z pěti nití, jež odpočítáme od hlavního motivu směrem nahoru. Středovou nit vytáhneme ven. Zadrhávaný řetázek začínáme tvořit ze směru **a**, tady směrem doprava. směřem doprava. Takto postupujeme až na konec výšivky, kdy ji obrátíme o 180 stupňů a vracíme se ve směru **b** opět směrem zleva doprava až k výchozímu bodu **a**. Vzniknou tak dvě řady.

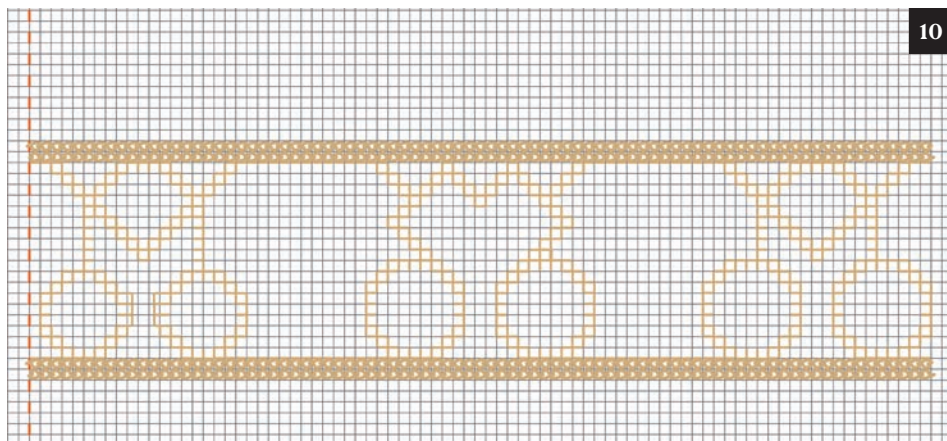
8. Pokračujeme stejným způsobem jako u obrázku č.7. a vytvoříme další řady zadrhávaných řetízku. Celkem vzniknou čtyři řady.

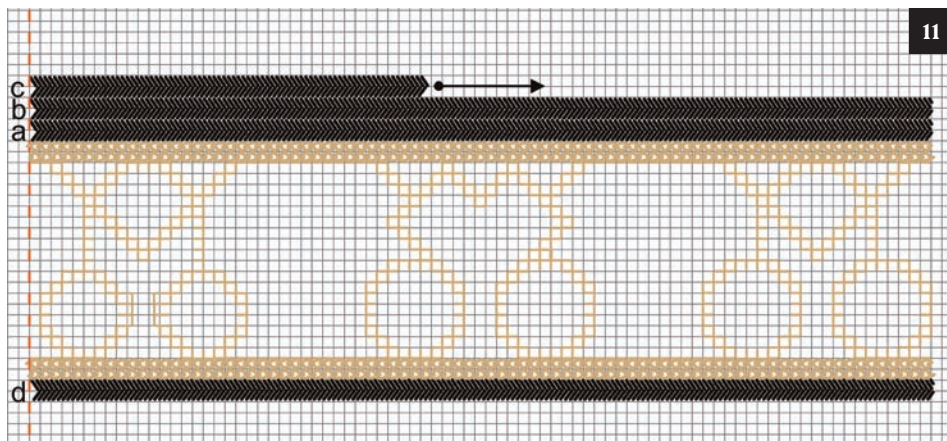
9. Ukázka tvorby dolní řady zadrhávaného řetázku, výšivka je otočena hlavním motivem dolů.

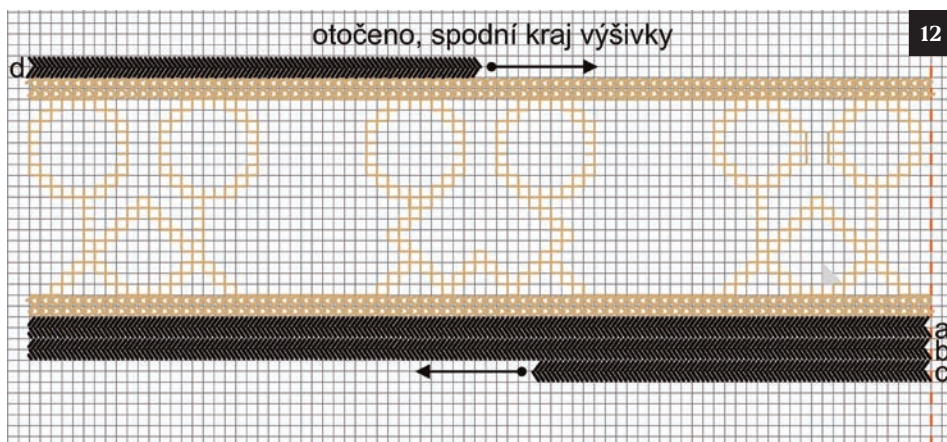
Zákresy provedla K. Petříčková, 2011

10. Zhotovený zadrhávaný řetázek na výšivce.

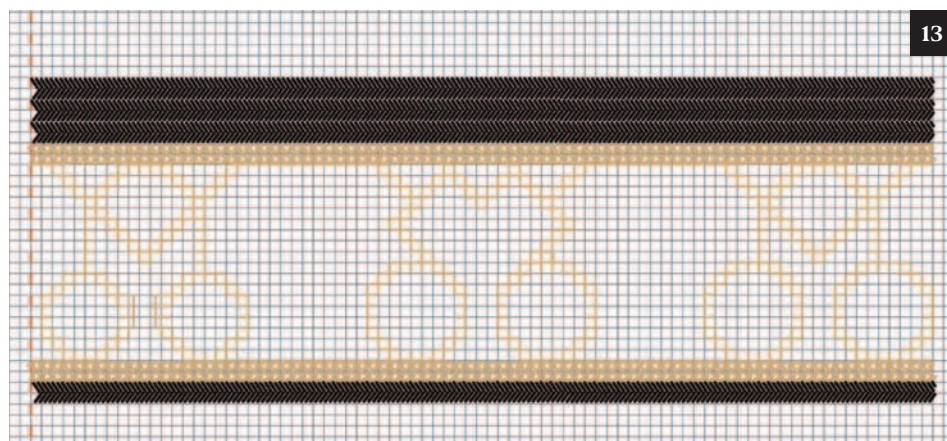
11. Vrkůčkový steh tvoříme opět ve směru zleva doprava. Na jeho zhotovení je potřeba 4–6 nití, podle toho, jak chceme mít vrkůček široký anebo jak je hustá vyšivací tkanina. Začínáme řadou a, jež je vedle zadrhávaného řetázku.

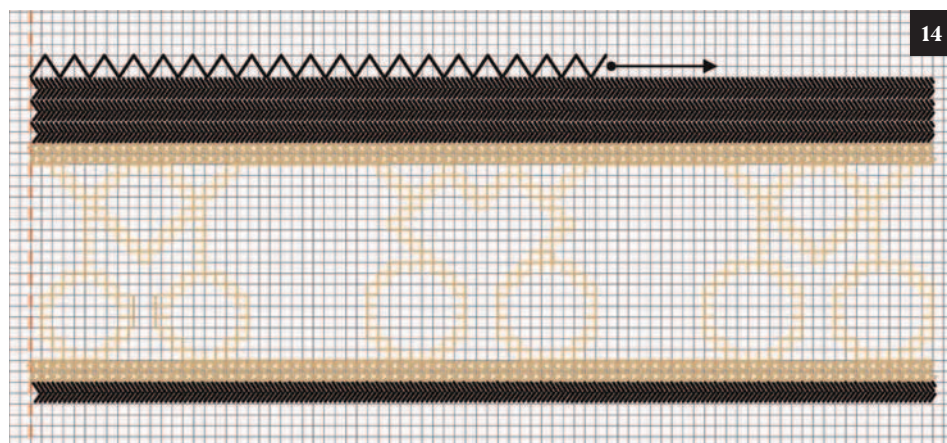
12. Další možná varianta vrkůčkového stehu, kdy řadu tvoříme po otočení výšivky o 180 stupňů.

Zákresy provedla K. Petříčková, 2011

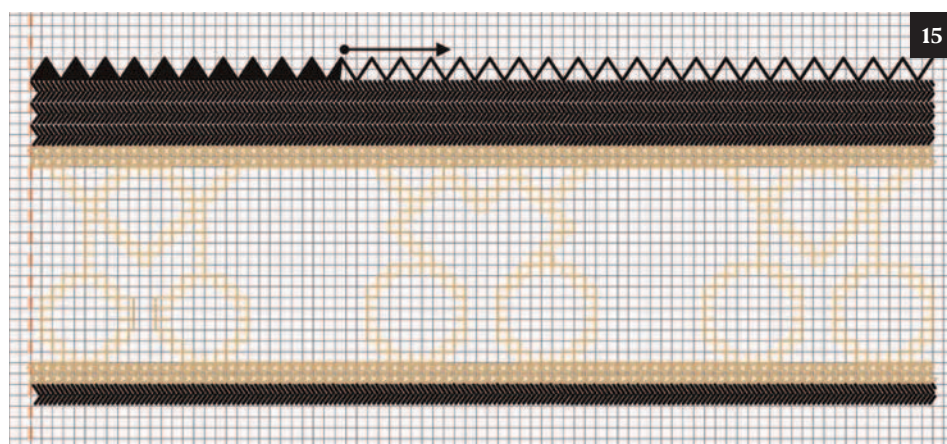
13. Zhotovený vrkúčkový steh.

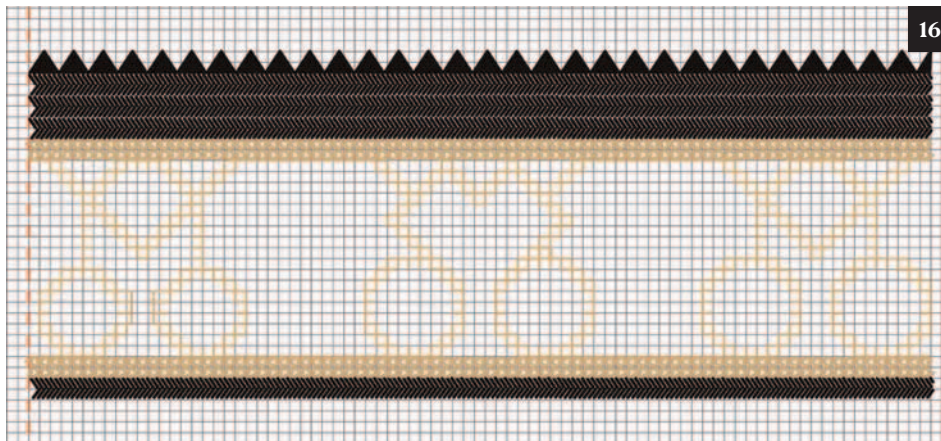
14. Tvorba křivinky vyznačující velikost zoubků na horní hraně výšivky.

15. Vypĺňování zoubků hladkováním.

Zákresy provedla K. Petříčková, 2011

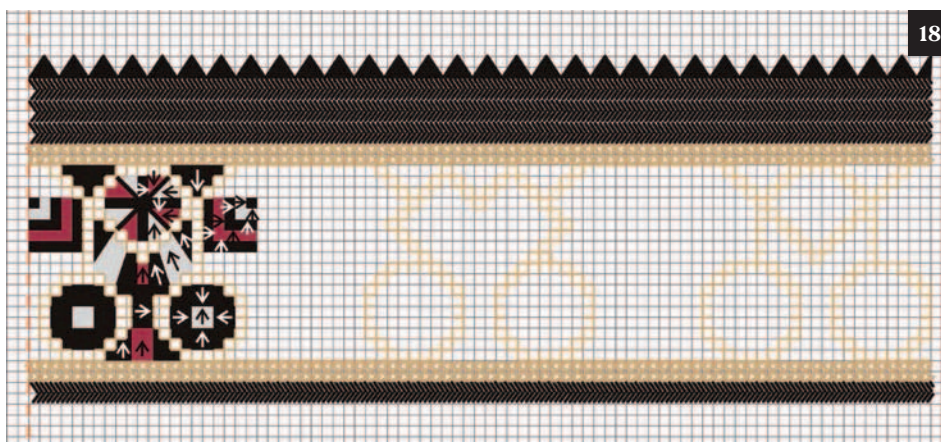
16

16. Zhotovený horní kraj výšivky.

17

17. Vyplnění hlavních motivů barvou technikou hladkování. Šipky naznačují směr stehů u dochované výšivky.

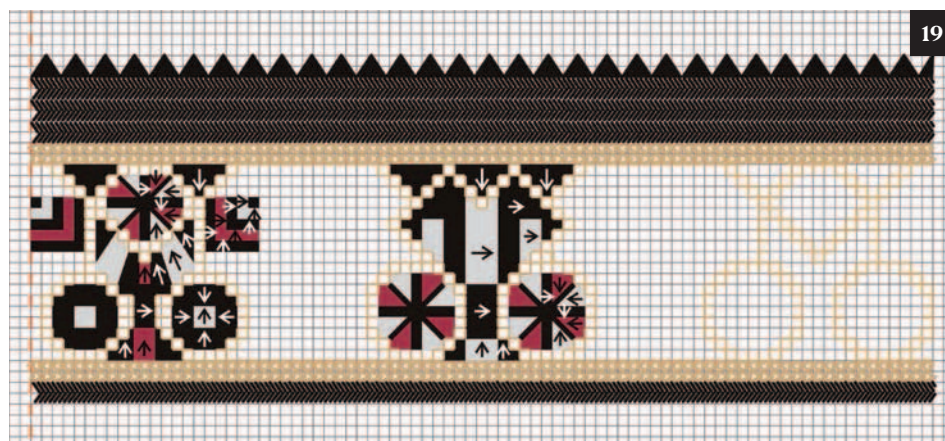

18

18. Existuje více variant, jak postupovat při výplni vzoru. Jedna z nich je postupovat u každého vzoru samostatně jako u obrázku č. 17, 18, 19, anebo vyšít všechny vzory nejprve černou přízí, poté červenou a nakonec nejsvětlejší bílou.

Zákresy provedla K. Petříčková, 2011

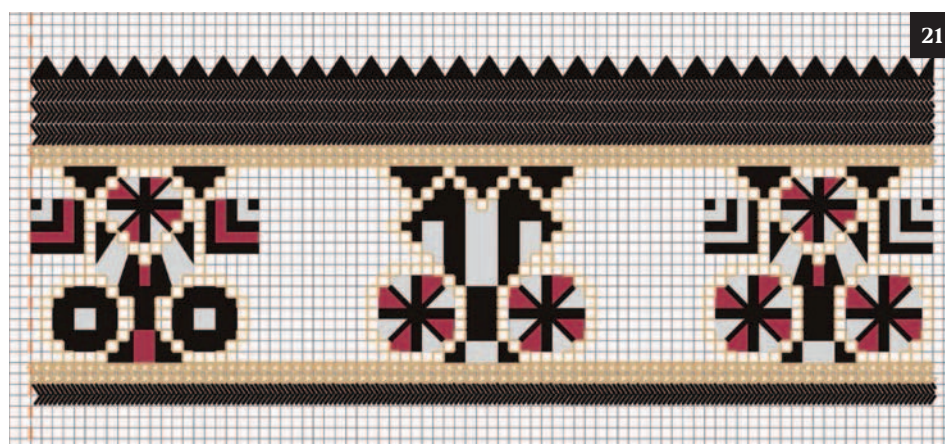
19. Směr výšivky u vzoru B.

20. Další možný užívaný směr výplně vzoru hladkováním.

21. Zhotovená výplň vzorů.

Zákresy provedla K. Petříčková, 2011

22

22. Směr postupu u tvorby struhadélkového výřezu. Jednotlivé stehy tvoříme nejprve směrem vpravo, poté šikmo zpět vlevo nahoru, zpět vpravo dolů a opět vpravo. Je vhodné výřez tvořit jako poslední steh výšivky, kdy už chybí jen výplň mezi hlavními vzory výšivky. Důvodem může být opět riziko ušpinění plastické výřezové výšivky.

23

23. Finální podoba části dochované výřezové výšivky nárameníku ženských rukávců z Blatničky. E 14 660, 1338/40, uložené ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti.

Zákresy provedla K. Petříčková, 2011

←

Detail vzoru výšivky na nárameníku ženských rukávců.

– Blatnička, 19. století.

E 14 660, 1338/40, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.

Foto K. Petříčková

XI / Technologický postup škrobení kroje v Blatničce

Škrobení se používá na zpevnění a výztuhu některých oděvních součástí zhotovených z přírodních materiálů (k syntetickým materiálům škrob hůře přilne). Na Uherskoostrozsku jsou to u ženského kroje zejména plátěné spodní sukně *spodnice* a *rukávce* zhotovené z bavlněného plátna. Škrobová vrstva na oděvu také lépe chrání kroj před ušpiněním. Z tohoto důvodu se škrob používá nejen pro zpevnění, ale i jako preventivní ochrana například u vyšíváných konců ženských *rukávců* tzv. *kadrlí* nebo u bavlněných tylových krajků *kaniček* našíváných na ženské *rukávce*, vyšívání z *rukávců* či přední sukně *fěrtůšky*. U mužského kroje se škrobívá košile. Míra škrobení kroje je v průběhu svého vývoje různá. Dokud byl kroj nošen každodenně, v rámci souvislosti s jeho původní praktickou funkcí se škrobilo méně, krojové součástky se spíše pouze přiškrobovaly. V průběhu dalšího následného vývoje, kdy je kroj ve 20. století postupně odkládán a nahrazován městským typem oděvu, byla více naškrobená silueta uplatňována především v obřadním kroji. Pro výlučnost tohoto nejslavnostnějšího typu tradičního oděvu, jež jako jediná varianta tradičního oděvu nepotřebuje být vzhledem k svému účelu praktický, se zde škrob mohl uplatnit jako důležitý formotvorný prvek kroje. Od druhé poloviny 20. století do současnosti je zvykem škrobívát plátno až do tuhé papírové konzistence, což je pro nositele kroje často nepraktické a nepohodlné. Proto se v současnosti někteří zájemci o tradiční oděv, ale i některé taneční folklorní soubory navracejí k rekonstrukcím vývojově starších variant kroje, jež mohou být pro svůj účel nošení svým tvaroslovím vhodnější.

Škrobení krojových součástí se ve druhé polovině 20. století věnovalo v Blatničce i Blatnici pod Svatým Antonínkem několik žen. Jednou z nich je Marie Sidonová z Blatničky (nar. 1927), která poskytla níže uvedený recept na škrobení:

- a) Krojové součástky, které se škrobí, je potřeba nejprve vyprat.
- b) Oprané věci se nejprve předškrobí bramborovým škrobem. Ten se nejprve rozmíchá ve studené vodě v hrnečku a poté se zalije vřelou vodou. Rozpuštěný škrob nesmí být příliš hustý. Necháme vychladnout.

- c) Namočíme krojové věci do připraveného a vychladlého bramborového škrobu a necháme uschnout na šňůře.
- d) Připravíme druhý škrob, jenž se dříve připravoval z jedné kostky škrobu „s jelenem“ a dvěma kostkami cukru. Poté škrobené věci moc neždímáme a zabalíme do starého ručníku či *duchny*. V současnosti je možné druhý škrob nahradit například práškovým pšeničným škrobem, který je k dostání v prodejnách drogerie.
- e) Necháme zabalené a vyjmemé, až když už jsou škrobené součásti kroje jen vlhké.
- f) Žehlíme za vlhka. *Kadrle* a *kaničky* po rubu. *Spodnice* mohou být žehleny po líci. Po žehlení jednotlivé sklady fixujeme pomocí prošité niti.

XII / Technologický postup skládání šorce a fěrtochu v Blatničce

Podle pamětnice Marie Sidonové z Blatničky (nar. 1927) se *šorec* a *fěrtoch* v Blatničce skládal pomocí dřevěné desky. Tato deska byla velikosti délky *šorce* a poloviny šíře *šorce*. To znamená okolo 60 × 27 centimetrů dle velikosti *šorce*. V desce byly v celé kratší délce svislé rýhy. Vrapená tkanina (plátno, klot) se položila lícem dolů na tuto desku a pomocí asi čtyř nebo pěti dřevěných pravítek se tkanina vtlačila do rýh. Po vtlačení se vzniklé sklady (asi pět skladů) ihned prošily třemi nitěmi jdoucími kolmo na vzniklé vrapy a vzdálené od sebe kolem dvanácti centimetrů. Teprve pak bylo možno nití zafixované sklady vytáhnout a vytvořit vložením dalšího kusu tkaniny nové vrapy.

XIII / Výrobci krojů v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem

Údržbě kroje a výrobě některých oděvních součástí včetně zhotovování výšivek se ještě na počátku 20. století věnoval čas ve vícero domácnostech. Postupnou výměnou dříve každodenně nošeného kroje za oděv městského charakteru ubývá příležitosti pro jeho nošení. Zůstávají tak především slavnostní a sváteční příležitosti církevního a obřadního charakteru.

V období druhé poloviny 20. století se výrobě některých krojových součástí a údržbě kroje věnovalo v Blatničce několik žen, jež se různě specializovaly. Žehlení a šití některých krojových součástí se v Blatničce řadu let věnovala Marie Sidonová (nar. 1927), která se zabývala taktéž výšivkou. Vyšívání, zhotovování *kadrlí* dámských *rukávců* se věnovala Antonie Marková (nar. 1925). Výšivce se věnovala taktéž Apolena Kubicová z Blatničky. Skládáním *šorců* a *fěrtochů* se mimo jiné další ženy zaobírala Anežka Daníčková (Blatnička, č. p. 133). *Turecké šátky* v Blatničce vázala ženám Františka Kubicová (Blatnička, č. p. 50), jež se zabývala také výšivkou. Františka Minaříková a Anežka Daníčková se ve 20. století staraly o udržování a správné užívání a oblékání kroje v Blatničce.

V současnosti se výrobě a údržbě krojů v Blatničce věnuje Tradice Slovácka o. p. s. Společnost Tradice Slovácka zahájila svou činnost v roce 2006. Důvodem jejího vzniku byl stálý úbytek lidových řemeslníků, kteří se zabývali výrobou a údržbou tradičních lidových oděvů v obcích či městech. Hlavním cílem společnosti je poskytovat ucelenou nabídku v oblasti výroby a údržby lidového kroje v souladu s tradičním oděvem, počínaje pokrývkou hlavy a konče obuví. Společnost šije kroje do více regionů České republiky. Ve snaze co nejvíce prohlubovat a rozšiřovat znalosti o technologii výroby lidových krojů vybuďovala v Blatničce Středisko školy lidové tvořivosti a řemesel za podpory Strukturálních fondů Evropské unie. Ve výstavní síni s potřebným technickým zázemím pořádá ve spolupráci s odbornými lektory přednášky, kurzy i výstavy. Tyto aktivity pomáhají nejen zaměstnancům společnosti, ale také

všem zájemcům o lidový oděv. Vznik společnosti iniciovala starostka obce Jarmila Hrušková.

V Blatnici pod Svatým Antonínkem se výrobou krojů a jejich údržbou v období od druhé poloviny 20. století zabývala řada žen obdobně jako v Blatničce. Specifickému úvazu *tureckého* šátku se věnovala například Marie Kotačová, Filomena Křápková a Anežka Lagová. Šitím krojů se zabývala Filomena Hanáčková, Anežka Pospíšilová, Božena Smějšová a Antonie Trojancová. Božena Smějšová se zabývala také malováním a zhotovovala taktéž obřadní *čepení*. Údržbou kroje, především pak jeho praní, škrobení a žehlení se v Blatnici věnovala Jaroslava Zajíčková (Perutková, 2014, s. 113). Jako dlouholetá pracovnice muzea v Blatnici pod Svatým Antonínkem se údržbě kroje věnovala Marie Perutková, jež zajišťovala pro muzeum opravu krojů, zejména pak praní, škrobení a žehlení, a která se též zabývala vrapováním *rukávců*. Marie Perutková tuto znalost předala Renatě Stúpalové, která se v současnosti v Blatnici pod Svatým Antonínkem věnuje šití a údržbě ženského i mužského kroje včetně ručního *cifrování* soukenných krojových součástek. Renata Stúpalová se v rámci projektu pod odborným vedením Kristýny Petříčkové a Romany Habartové podílela v roce 2013 na realizaci rekonstrukce dvou krojových párů z roku 1890 a 1930.

XIV / Historická rekonstrukce jako nástroj poznání

Krojová historická rekonstrukce je jednou z metod zkoumání tradičního oděvu, jež může být při jeho poznávání cenným pomocníkem. Při realizaci rekonstrukce dochází k praktickému poznávání, odkrývá se tak možnost nahlédnout přímo ke způsobu zhotovování jednotlivých částí kroje. Odtud mohou pramenit nové poznatky o výrobě kroje. V současnosti se setkáváme se situací, kdy se jen několik málo krojových výrobců věnuje na Slovácku zhotovení součástek tradičního oděvu. V některých případech se podaří díky zájemcům o tradiční oděv danou řemeslnou dovednost předávat, v jiném případě, kdy nedojde k předání znalostí a dovedností, je pak výroba zapomenuta. Krojová rekonstrukce je jedním ze způsobů, jak zapomenutou dovednost metodicky

zaznamenat a případně znovuoživit. Zahrnuje jak činnost badatelskou, tak designerskou, výtvarnou a estetickou. V profesionálně provedené rekonstrukci musí být obsažena znalost teoretická, jež se spolu s dovedností řemeslného vypracování odráží v celkovém výsledku. Nezpochybnitelným a velkým benefitem krojové rekonstrukce je spolu s informací o barevnosti kroje také informace o tvarosloví kroje v prostoru. Oděvní rekonstrukce, již můžeme obléknout, nám dává reálný a hmotný obraz, nakolik může být konkrétní typ kroje napříč svým vývojem funkční.

V obci Blatnička byl v roce 2011 iniciován projekt *Oděv našich předků*. Cílem projektu byl primární terénní výzkum zaměřený na tradiční oděv 20. století v obci Blatnička a Blatnice pod Svatým Antonínkem. Prostřednictvím řešitele projektu Kristýny Petříčkové byl dokumentován nejen stávající stav tradičního oděvu, ale byly zaznamenány i konkrétní výrobní postupy některých krojových součástí. Zkoumání dochovaných oděvů spolu v komparaci s ikonografickými a fotografickými prameny iniciovalo a rozvinulo myšlenku rekonstruovat blatnický ženský kroj z přelomu 19. a 20. století. V roce 2012 pak vznikla ve spolupráci badatelky Kristýny Petříčkové s fotografem Danielem Vojtěchem a pracovníci muzea v Blatnici v rámci výzkumného projektu kolekce fotografií dokumentující rekonstrukci dvou ženských svátečních krojů složených jak z dochovaných oděvních součástí, tak i nově rekonstruovaných chybějících krojových součástí.

V roce 2013 byla v rámci nového projektu ve spolupráci Romany Habartové a Kristýny Petříčkové vytvořena krojová historická rekonstrukce blatnického obřadního mužského a ženského kroje z let 1890 a 1930. Realizace vycházela z původních výrobních technologií.

Při hledání vhodných textilních materiálů určených pro krojovou rekonstrukci byly prostřednictvím autorského návrhu Kristýny Petříčkové nově rekonstruovány taktéž přímo konkrétní tkaniny. Jednalo se například o vyšívání bavlněný mušelín anebo atlasové vzorované polohedvábí zdobené potiskem. Uvedený autorský návrh způsobu realizace dezénu polohedvábí nejprve digitalizoval fragmentárně zachované dezény tkanin z přelomu 19. a 20. století a následně byly tyto dezény tkanin realizovány do výroby nových tkanin prostřednictvím současných technologických metod potisku.

Součástí samotné rekonstrukce krojových párů z roku 1890 a 1930 byla také řada odborných přednášek pro širší veřejnost zaměřených nejen na vývoj kroje na Uherskoostrožsku, ale i na Veselsku a Hornácku. Další důležitou činností projektu byly workshopy, jež představily tradiční

oděvní techniky používané při výrobě kroje. Výsledná krojová rekonstrukce blatnického kroje byla prezentována Kristýnou Petříčkovou nejen na řadě výstav jako například v Moravském zemském muzeu v Brně (2015), Regionálním muzeu v Mikulově (2016), ale též prostřednictvím České televize v pořadu Folklorika (2014) nebo módním magazínu Dolce Vita (2014) a v dalších médiích.

☞
Ukázky digitalizovaných
a realizovaných dezénů polohedvábí
z přelomu 19. a 20. století.
– Podle autorského návrhu
Kristýny Petříčkové, 2013

↑
 Rekonstrukce obřadního kroje
 z Blatnice pod Sv. Antonínkem,
 1890.

– Foto R. Frýsa, 2013

↗
 Rekonstrukce obřadního kroje
 z Blatnice pod Sv. Antonínkem,
 1930.

– Foto R. Frýsa, 2013

→
 Detail ženské kordule s ručně
 paličkovanou kovovou krajkou.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1930.

Návrh výroby a realizace

K. Petříčková, 2013.

Foto D. Vojtěch, 2017

←

Detail rekonstrukce polohedvábneho potištěného materiálu přední sukne. Stejný vzor, ovšem v jiné barevné variantě, byl realizován i u ženské kordule.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem, 1930.

Návrh výroby a realizace

K. Petříčková, 2013.

Foto D. Vojtěch, 2017

V roce 2017 byla v rámci grantového projektu IGA/FMK/2017/002 na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně vytvořena na základě výzkumu rekonstrukce vybraných ženských krojových součástí. Projekt byl realizován z institucionální účelové podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na specifický vysokoškolský výzkum. Výběr realizovaných rekonstruovaných součástí vycházel z výsledků primárního výzkumu řešitele projektu v obcích Blatnička a Blatnice pod Svatým Antonínkem na Uherskoostrožsku. Zhotovená rekonstrukce podává ucelenou informaci o celkovém charakteru kroje z přelomu 19. a 20. století. Varianta obřadního ženského kroje z uvedeného období se v obou obcích do současnosti nedochovala. Jednalo se o realizaci ženské vesty *kordule* a zadní sukne *fěrtoch* s výšivkou *přes vrapy* z oblasti Uherskoostrožska. Obě vybrané součásti kroje patří k druhu obřadního kroje, jenž se v Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem vyskytoval kolem roku 1900. Samotná výšivka provedená přímo přes vrapy ženské zadní sukne je nenapodobitelná strojově a patří na Uherskoostrožsku mezi velmi vzácné doklady součásti obřadního ženského kroje. Také jednobarevné hedvábne ženské kordule se v obou obcích zachovaly pouze fragmentárně. Součástí výzkumného projektu byla realizace barevné fotodokumentace vybraných druhů obřadního, svátečního, polosvátečního a pracovního oděvu z obce Blatnice pod Svatým Antonínkem. Fotografie výzkumného charakteru zachycují typologii krojů mužských, ženských a dětských, jež se zde nosily v časovém rozmezí od konce 19. století až po současnost. Jednotlivé krojové typy a jejich vývojové varianty jsou vždy nafoceny ze dvou pohledů tak, aby byla patrná celá jejich skladba.

↑ Obřadní svatební oděv z Blatnice pod Sv. Antonínkem, varianta kroje kolem roku 1900.

Rekonstrukce byla provedena v roce 2013. Roku 2017 byla varianta nově doplněna o hedvábnou

ženskou korduli a vyšívány fěrtoch.
— Foto D. Vojtěch, 2017

←

Detail zad hedvábné kordule
zdobené cifrováním.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem,
varianta kroje kolem 1900.

Rekonstrukce z roku 2017.

Návrh výroby a realizace K. Petříčková.

Foto D. Vojtěch, 2017

↓

Detail předního dílu
hedvábné ženské kordule.

Vzor stuhy byl nově vytvořen podle
předlohy z kordule i. č. 13707
uložené v Moravském zemském
muzeu v Brně. Ručně paličkovaná
kovová krajka je zhotovena podle
dochovaných krajek uložených
v Obecním Muzeu Blatnice
pod Sv. Antonínkem.

— Blatnice pod Sv. Antonínkem,
kolem 1900.

Návrh výroby a realizace K. Petříčková,
2017.

Foto D. Vojtěch, 2017

→

Detail vyšívání formy
rekonstruovaného fěrtochu.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
varianta kroje kolem 1900.

Návrh výroby a realizace K. Petříčková,
2017.

Foto D. Vojtěch, 2017

Rekonstrukce ženské kordule z přelomu 19. století a 20. století

Z konce 19. století máme na Uherskoostrožsku doloženy ženské *kordule* zhotovené z hedvábných a polohedvábných materiálů jako například jednobarevný hedvábný taft, atlas či vzorovaný polohedvábný atlas. Spolu s ikonografickými doklady vycházela rekonstrukce kordule především ze vzorů uložených v Moravském zemském muzeu v Brně. Jednalo se o užší výběr ženských hedvábných *kordulí* z oblasti Uherskoostrožska evidovaných pod inventárním číslem i. č. 13707, i. č. 12912 a i. č. 13715. Dochovaná *kordule* i. č. 13707 patří do starého sbírkového fondu a stejně tak *kordule* i. č. 12912 byly zhotoveny ručně z hedvábného taftu (*dykyty*) typu šanzán (*changeant*, *dykyta měňavá*, *taft changeant*, *taffeta changeant*). Taftová tkanina je vytvořena plátňovou vazbou velmi husté dostavy. Typ šanzán má měňavý efekt, jenž je způsoben odlišnou barvou útku a osnovy ze skaných nití organsinových a tramových. Dochované *kordule* mají nejčastěji modro-červený odstín. *Kordule* i. č. 13715 je ušitá z jednobarevné nafialovělé hedvábné *dykyty*. Tafty se nesměly prát, protože by se tím změnil jejich vzhled (Polák, 1923, s. 44–45). Stejně jako v tradičním oděvu, tak i v městském módním oděvu se oděvní součástky na konci 19. století rozlišovaly na druhy, jež mohly být čištěny praním a které naopak nemohly být čištěny mokrou cestou. Použitá hedvábná stuha zdobící průkrčník a obě přednice *kordule* i. č. 13707 byly předlohou pro zhotovení nově rekonstruované hedvábné stuhy sytě růžového odstínu se smetanovým rostlinným vzorem.

←

Ženská hedvábná kordule.

– Okolí Uherského Ostrohu.

I. č. 13707,

Moravské zemské muzeum v Brně.

Foto K. Petříčková, 2017

Střih *kordule* byl převeden z předlohy dochované *kordule* i. č. 12912. Všechny uvedené *kordule* jsou podšité hrubější bavlněnou textilií plátňové vazby. Zapínají se na čtyři nebo i pět knoflíčků zhotovených z různých materiálů, například porcelánu, mosazi. Střih se skládá ze dvou přednic a jednoho zádového dílu. Boční švy jsou přesazeny z boků hlouběji do zad. Ve středu zádového dílu a v obou postranních švech jsou vsazeny malé klínky. Ty jsou překrývány *cifrováním*. Vzor *cifrování* tvoří tři *tulipány* a tři střepec zhotovené z vlny se zákrutem a červeného odstínu. Mezi *tulipán* a střepec se našival ozdobný knoflík. Vzorové *kordule* mají *cifrování* menších rozměrů. Vzorem pro šňůrování meandrovitého ornamentu byla hedvábná taftová *kordule* i. č. 13715, jež má středový meandrový ornament o velikosti 11,5 centimetru na výšku a 8,5 centimetru na šířku. Typ krajky zdobící vnější kraj stuhy ve výstřihu *kordule* i. č. 12912 je jedním se vzorů krajky, který byl hojně zastoupen i v Blatnici pod Svatým Antonínkem.

←

Ženská hedvábná kordule s kovovou paličkovanou krajkou.

– Uherskoostrožsko.

I. č. 12912,

Moravské zemské muzeum v Brně.

Foto K. Petříčková, 2017

←

Ženská hedvábná kordule.

– Okolí Uherského Ostrohu.

I. č. 13715,

Moravské zemské muzeum v Brně.

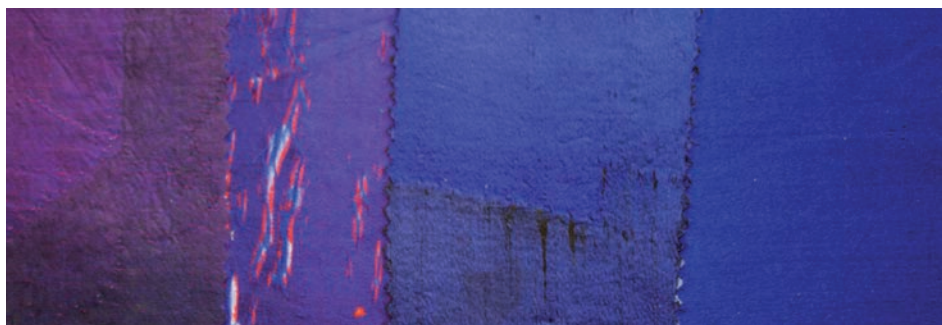
Foto K. Petříčková, 2017

→

Odstíny hedvábných
jednobarevných látek vyskytujících
se na ženských kordulích
na Uherskoostrožsku.

– Soukromá sbírka.

Foto K. Petříčková, 2017

→

Výběr hedvábného materiálu
a zkouška realizace dezénu
hedvábné pentle.

– Foto K. Petříčková, 2017

Vzory krajek podle dochovaných předloh

Součástí výzdoby ženských *kordulí* na Uherskoostrožsku bývala na konci 19. století obdobně jako i jinde na Slovácku ručně paličkovaná kovová krajka. Zachovala se v různých dezénech a šířkách. Součástí rekonstrukce *kordule* byl také záznam a realizace pěti typů kovových krajek uložených v Obecním muzeu Blatnice pod Svatým Antonínkem. Jeden z pěti typů zaznamenaných podvinků pak sloužil jako podklad k zhotovení vybraného typu kovové krajky, jenž se v Blatnici pod Svatým Antonínkem i Blatničce používal nejen k výzdobě ženských *kordulí*, ale i například k výzdobě *štruplí* zdobících ženské zadní sukně.

Rekonstrukce zadní sukně z přelomu 19. a 20. století

Zadní ženská sukně *fěrtoch* patří na Uherskoostrožsku k typu součásti kroje, jenž býval v minulosti zdoben výšivkou *přes vrapy*. Pro časovou náročnost provedení výšivky se výzdoba límce *fěrtochu* (stejně tak i *šorce*) začala v průběhu 20. století zjednodušovat do vývojového stadia,

←

Kovová paličková krajka, typ I.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
přelom 19. a 20. století.

Muzeum Blatnice.

Foto K. Petříčková

←

**Nově vytvořená rekonstrukce
kovové paličkové krajky typ I.**

– Blatnice pod Sv. Antonínkem.

Realizace a foto K. Petříčková, 2017

←

Kovová paličková krajka, typ II.

Nahore originál, dole rekonstrukce.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,
přelom 19. a 20. století.

Muzeum Blatnice.

Realizace a foto K. Petříčková, 2017

→

Kovová paličkovaná krajka, typ III.

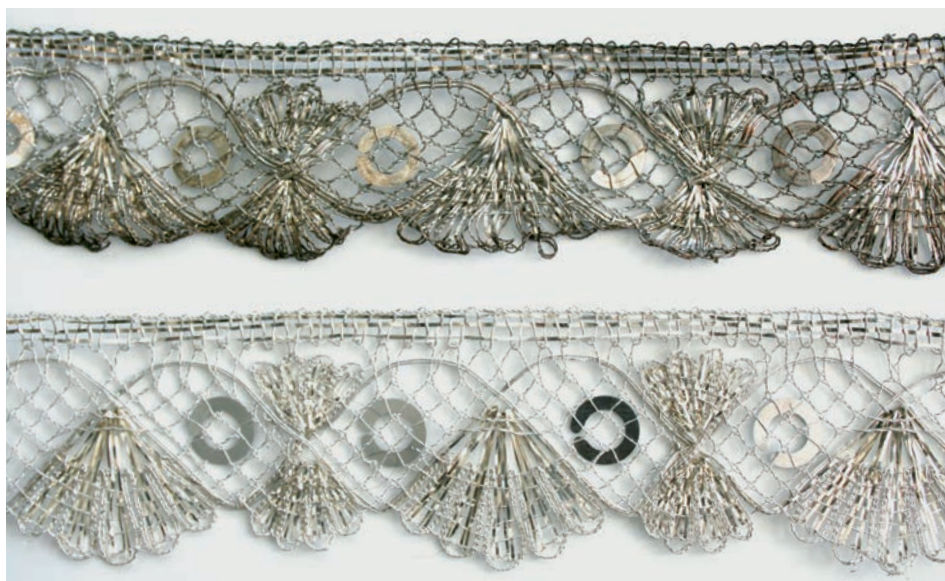
Nahoře originál, dole rekonstrukce.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,

přelom 19. a 20. století.

Muzeum Blatnice.

Realizace a foto K. Petříčková, 2017

→

Kovová paličkovaná krajka, typ IV.

Nahoře originál, dole rekonstrukce.

– Blatnice pod Sv. Antonínkem,

počátek 20. století.

Soukromá sbírka.

Realizace a foto K. Petříčková, 2017

→

Paličkovaná kovová krajka typ V.

z ženské kordule i. č. 12912.

– Uherskoostrožsko, konec 19. století.

Moravské zemské muzeum.

Foto K. Petříčková, 2017

←

Typ paličkované kovové krajky aplikované na rekonstrukci hedvábné kordule z konce 19. století.

— Realizace a foto K. Petříčková, 2017

kdy byla samotná výšivka nahrazována aplikováním jiných ozdobných elementů, a tak je v současnosti dochovaná výšivka *přes vrapy* nejen v obcích Blatnička i Blatnici pod Svatým Antonínkem, ale i jinde na Uherskoostrožsku ojediněle dochovanou vzácností.

Samotná výšivka *přes vrapy* se na Slovácku vytváří dvěma způsoby. U obou způsobů je však nutné tkaninu pro výšivku připravit, protože slouží jako její podklad. První způsob pracuje s tkaninou sukňě, jež je naskládána do vertikálních skladů. Hloubka skladu v místě výšivky bývala okolo pěti milimetrů. Nabráním jednotlivých vrapů na vodorovně procházející nitě a jejich pevné stažení do délky okolo třiceti pěti centimetrů, vznikla přípravná půdice pro vytváření samotné výšivky *přes vrapy*.

Druhým způsobem vypracování výšivky *přes vrapy*, který je však rozšířen především na Uherskohradištsku, je úprava vertikálních vrapů hloubky pěti milimetrů tak, že jsou jednotlivé vrapy ještě prošívány u lícového vrcholu skladu. Vypracováváme-li výšivku zleva doprava, pak tímto směrem nabíráme na nit každý lichý sklad. Avšak vracíme-li se zpět směrem zprava doleva, nabíráme na nit každý sudý sklad. Takto se pokračuje v řadách v rozestupu okolo dvou milimetrů pod sebou až do konce vymezené oblasti hlavního motivu výšivky. Prošitím vznikne kosočtvercová půdice, která pak definuje charakter vzoru. Dá se předpokládat, že první uvedený způsob zhotovení přes vertikální vrapy je vzhledem k analogii dochovaných evropských renesančních výšivek ze 16. století vývojově starší.

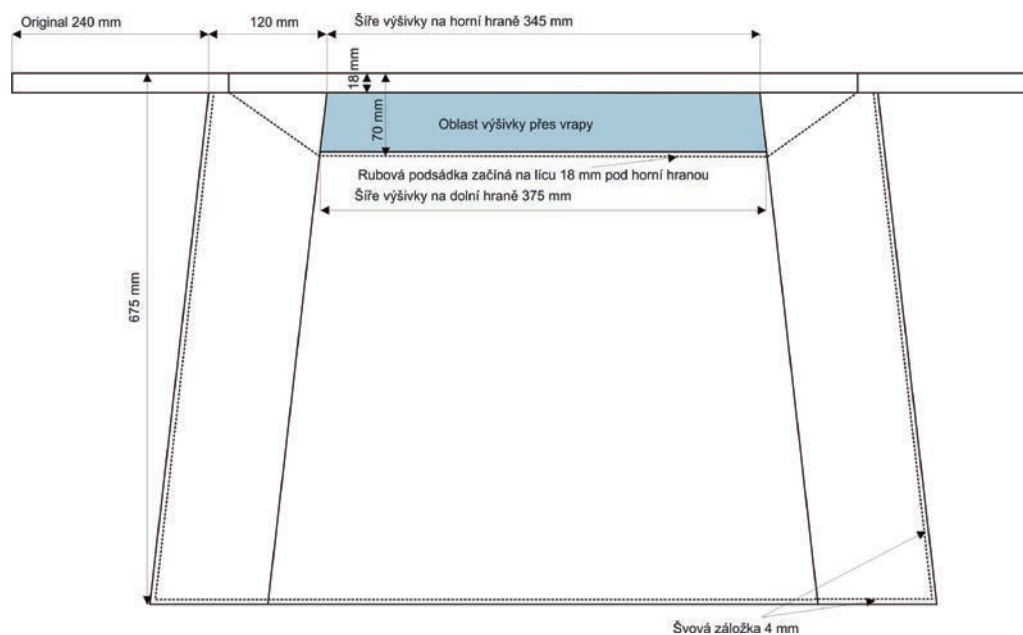
Vzácným příkladem výšivky z límce zadní sukňě je dochovaný *fěrtoch* z Ostrožské Nové Vsi z přelomu 19. a 20. století. Je zhotoven z bílého plátka tuženého apreturou s leskem. Délka sukňě je 675 milimetrů.

Na výrobu *fěrtochu* je potřeba $5,5 \times 0,68$ metru. Výšivka je zhotovena pestrobarevnými odstíny vlněné příze barvy bílé (smetanové), citrónově žluté, jasně oranžové, sytě růžové, rubínově červené, středně zelené a modré. Půdici výšivky tvoří vertikální sklady hluboké 5,6 milimetrů. Celá výšivka je zhotovena přes 438 vrapů. Výška výšivky *fěrtochu* je 65 milimetrů vzoru výšivky přes vrapy plus 18 milimetrů výšky výšivky se stehem *vosí hnízda* na začišťujícím okraji. Šíře měřená na horním kraji výšivky je 345 milimetrů. Sklady *fěrtochu* jdoucí vertikálně pod výšivkou napříč celou délkou sukně pak mají větší hloubku, a to 17 milimetrů, a jejich celkový počet je 146 vrapů.

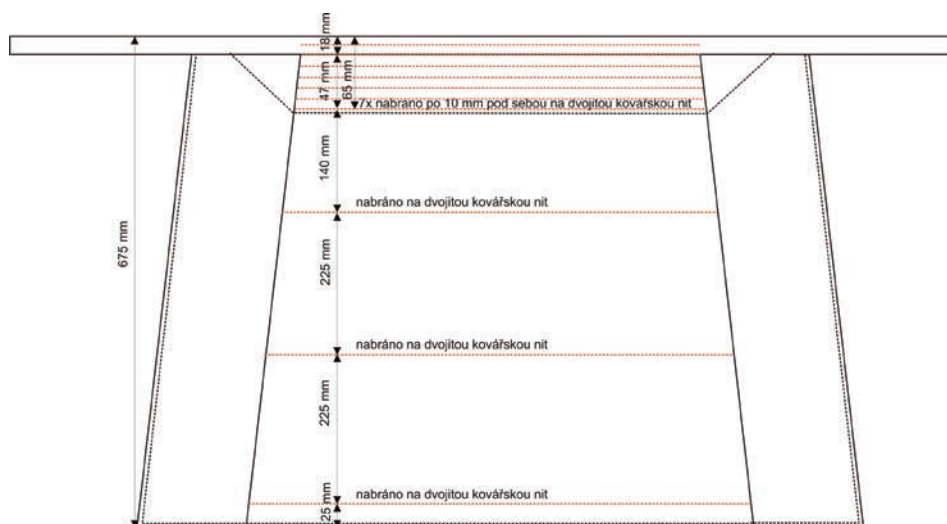
→
Detail dochovaného *fěrtochu*
s výšivkou přes vrapy.

– Ostrožská Nová Ves,
přelom 19. a 20. století.
Soukromá sbírka.
Foto K. Petříčková, 2017

→
Rozměry dochovaného *fěrtochu*
z Ostrožské Nové Vsi.

– Zákres K. Petříčková, 2017

Vyznačení míst prošíání vrapů.

– Zákres K. Petříčková, 2017

Ve výšivce *přes vrapy* je použito více druhů stehů. Horní kraj výšivky je tvořen pásem *smykovacího stehu* a *opletačkou* (*vosí hnízda*). Pod nimi je horizontální řada tvořená *pleteným řetízkiem* tzv. *důrkáčem*. Následuje hlavní motiv výšivky zhotovený *plochým stehem*, který je na dolním okraji opět předělen *důrkáčem*. Výšivku na dolním konci uzavírá zoubkový vzor tvořený *plochým stehem*. Pro výšivku *přes vrapy* je typické, že stehy neprocházejí kolmo celou hloubkou vrapů (tedy 5,6 milimetru). Vpichy jehly jsou vedeny pouze přes lícové vrcholy skládů. Pokud by totiž šla výšivka skrz celou hloubku skladu, příze by se tím při vyšívání zbytečně více odírala. Také by se jí k vytvoření výšivky spotřebovalo mnohem více a narušovala by půdici vertikálních skládů.

Zajímavým a dnes již na Slovácku téměř neznámým stehem užívaným na výšivkách *fěrtochů* i *šorců*, je *pletený řetázek*, *důrkáč*. Patří k typům stehu, který při svém opakování vytváří ve výšivce linii sloužící k vymezení či ohraničení jednotlivých vzorů. U výšivky ženských zadních sukní *přes vrapy* pak tvoří dvě horizontální linie vymezující

Rozkres vzoru výšivky dochovaného fěrtochu z Ostrožské Nové Vsi.

Pro přehlednost při výpočtu podkladu vzoru jsou vždy dva lícové sklady tkaniny označeny bíle a dva šedě.

– Zákres K. Petříčková, 2017

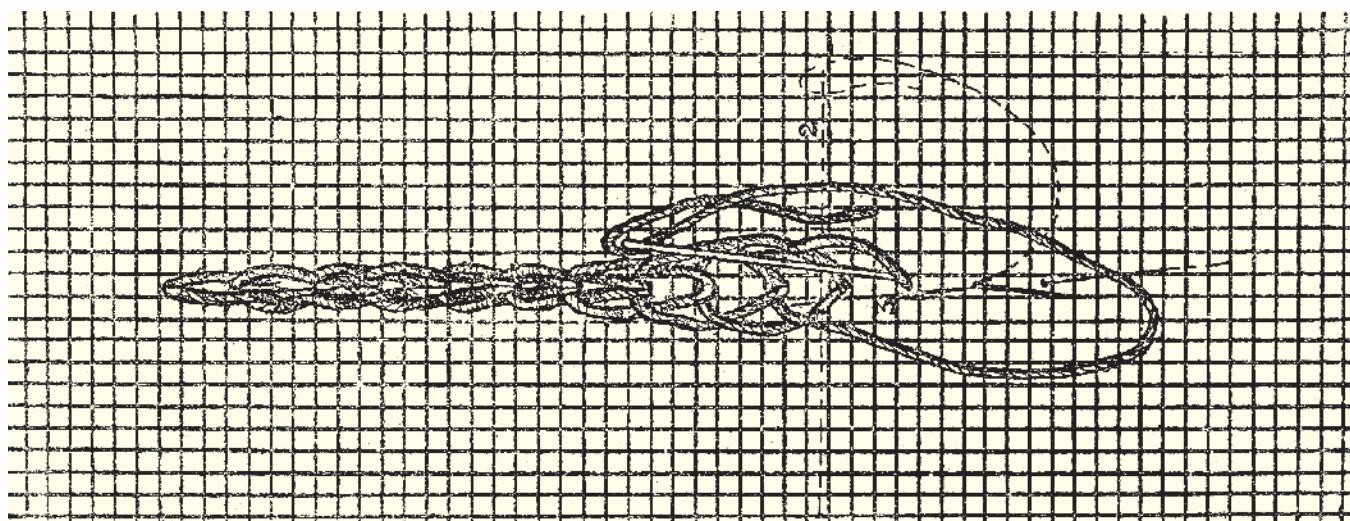
↗
Detail dochované vyšivané formy
fěrtochu.

– Ostrožská Nová Ves,
přelom 19. a 20. století.
Soukromá sbírka.
Foto K. Petříčková, 2017

↘
Záznam postupu pleteného řetízku
„důrkáč“

– (Kazimour, 1920, s. 91)

ústřední vyšivaný motiv. Výhodou stehu je způsob jeho vytváření, kdy vpich jehly prochází pouze lícovým vrcholem jednotlivých vrapů. Délku stehu určuje počet nabraných vrapů, šíři stehu pak volnost jednotlivě vznikajících ok smyček *pletených řetízků*. Čím je vyšivací příze silnější, tím má steh plnější podobu. *Důrkáč* je metodicky zaznamenán například v díle *Lidové kroje československé*, jež uspořádal v roce 1920 Josef Kazimour (1881–1933) (Havelková, 1920, s. 91). Se stejným popisem stehu se dále díky zájmu o lidovou výšivku na počátku 20. století setkáme i v pojednání *Lidový kroj* autorky Olgy Stránské-Absolonové (Stránská-Absolonová, 1924, s. 841).

Druhým méně známým stehem je *opletačka* (*vosí hnízda*), jíž se vyšival začišťující pruh horního límce *fěrtochu*. Steh není složitý, ale skládá se z více po sobě jdoucích kroků. Nejprve je potřeba vytvořit síť, kolem níž se následně oplétá příze. Síť je tvořena klikatou linií, která se opakuje třikrát a vždy ve stejném horizontálním rozestupu od první křivinky. V místech překřížení se pak oplétá vodorovným směrem příze. U dochovaného *fěrtochu* je to bílá horizontální příze, středová červená a spodní bílá horizontální příze.

↖

Rozpracovaná výšivka rekonstrukce *fěrtochu*.

Dvě horizontální řady pleteného řetízku „důrkáč“ určují výšku hlavního vzoru vyšivaného přes vrapy.

Detail.

– Rekonstrukce 2017.

Návrh výroby, realizace a foto
K. Petříčková, 2017

←

Po vyšití hlavního vzoru výšivky bílou přízí se následně vyplňuje barevnou přízí vzor a pozadí vyšivaného pásu přes vrapy.

Detail.

– Rekonstrukce 2017.

Návrh výroby, realizace a foto
K. Petříčková, 2017

→

Vyplňování hlavního vzoru výšivky
 barevnou přízí.

Detail.

– Rekonstrukce 2017.

Návrh výroby, realizace a foto

K. Petříčková, 2017

→

Vypracovávání stehu opletačka
 ve fázi přípravy sítě pro oplétání.
 Torba druhé křivinky.

Detail.

– Rekonstrukce 2017.

Návrh výroby, realizace a foto

K. Petříčková, 2017

→

Dokončená výšivka přes vrapy.

Detail.

– Rekonstrukce 2017.

Návrh výroby, realizace a foto

K. Petříčková, 2017

Při realizaci rekonstrukce výšivky *přes vrapy fěrtochu* bylo postupováno způsobem, kdy byla po rozkresu a výpočtu vzoru nejprve odzkoušena síla příze. Ta byla definována výškou a šířkou vzoru dochované výšivky. Protože byla výšivka rekonstrukce zhotovována podle předlohy dochovaného *fěrtochu*, bylo nutné dodržet velikost původní výšivky. Z tohoto důvodu byly stehem *důrkáč* vypracovány dvě bílé horizontální linie vymezující výšku prostoru hlavního vzoru. Následně se bílou přízí vyšil vzor hlavního pásu. Poté se zbývající prázdná místa hlavního vzoru vyplňovala ostatními barvami. Naposledy se vyplňovalo žluté pozadí výšivky. Po vyšití středního pásu a dolních zoubků výšivky *přes vrapy* se v poslední fázi zhotovila *opletačka* na horním lemu *fěrtochu*.

XV / Závěr

Tradiční lidová oděvní kultura vychází především z respektování vlastní identity či charakteru a specifik oblastí, z nichž vzešla. Tímto nabízí velkou rozmanitost svých podob. Abychom správně porozuměli tradičnímu oděvu a jednotlivým podobám konkrétních krojových okrsků, je důležité zkoumat a uchovat informace nejen o druzích krojů a jejich variantách v kontextu vývoje, ale taktéž o typech jednotlivých krojových součástí, jejich skladbě a rozlišovacích znacích kroje.

Publikace se zaměřuje na tradiční lidový oděv v obcích Blatnička a Blatnice pod Svatým Antonínkem, jež jsou součástí regionu Uherskoostrožska, a to především na období od konce 19. století po současnost. Časové vymezení tak navazuje na práci předchozích badatelů z počátku 20. století. Výchozím bodem publikace je práce s prameny ikonografickými, fotografickými, archivními, literárními a dále také s lidovým oděvem zastoupeným ve sbírkách. Součástí bádání byl také terénní výzkum provedený v letech 2011 až 2017 v obou jmenovaných obcích a historická rekonstrukce kroje.

V rámci grantového projektu IGA/FMK/2017/002 vznikly nejen konkrétní rekonstruované krojové součástky, ale i barevné fotografie dokumentující vybrané druhy a varianty jednotlivých krojů obce Blatnice pod Svatým Antonínkem a Blatničky z časového rozmezí z období přelomu 19. a 20. století až po současnost. Pojetí barevného fotografického záznamu krojů prostřednictvím více pohledů na celkovou siluetu nositele kroje pak podává ucelenou vizuální informaci o skladbě a barevnosti krojových součástí a je tak důležitým identifikačním nástrojem pro určení jednotlivých krojových druhů a jejich vývojových variant.

Pro region Uherskoostrožska a rovněž také pro širší region Slovácka je u tradičního lidového oděvu důležitým charakteristickým znakem výšivka *na výřez*. Publikace se proto věnuje jak jednotlivým stehům užívaným u této specifické výšivky, tak i přímo unikátnímu metodickému postupu tvorby výšivky *na výřez*, jenž je vůbec poprvé uveřejněn v научné literatuře. Pozornost je věnována taktéž výšivce *přes vrapy*.

Pro poznání tradičního oděvu může být kromě jiných pramenů zkoumání vhodným nástrojem taktéž historická rekonstrukce, která dává možnost jak prostorového obrazu kroje, tak i možnost seznámení

se s metodickými postupy jeho zhotovení. Právě znalost metodických postupů výroby kroje může mimo jiné napomáhat k chápání souvislosti mezi užitými aplikovanými technikami či materiály a krojem samotným.

Na závěr si položíme otázku, jaká je role tradičního oděvu v současnosti? I když už kroj není ve 21. století užíván tak často jako v minulosti, stále je oblékán nejčastěji jako reprezentativní typ oděvu. I nadále je výrazovým prostředkem identity a kultury. Fenomén oblékání kroje je pro nositele napříč generacemi živou záležitostí i v současnosti.

Znalosti o tradičním lidovém oděvu však mohou být nově uplatňovány i jiným způsobem. Mezigenerační zkušenost vtisklá do formy krojů může být cennou inspirací taktéž pro současný design. Nejen siluety krojů, stříhová řešení, materiál, barva či výzdoba, technologie výroby, ale i vztah nositele oděvu k lokálnímu území, funkčnost vývojově starších variant krojů spolu s jejich udržitelností v souvislosti s místem jejich původu, to jsou jen některé jmenované příklady možností nezpochybnitelného přínosu tradičního oděvu pro budoucnost.

Literatura

- BALFOUR - PAUL, Jenny. *Indigo: Egyptian Mummies to Blue Jeans*. London: The British Museum, 2011, s. 81. ISBN 978-0-7141-5096-3.
- BINDEROVÁ, Klára. *Modré z kypy: Modrotisk a strážnická dílna Jocho- vých. Strážnice*, 2013, s. 14–21. ISBN 978-80-7326-229-7.
- BERÁNKOVÁ, Helena. Josef Braun - fotografie 1901–1910. In: *Historická fotografie: sborník pro prezentaci historické fotografie ve fondech a sbírkách České republiky*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech a Státní ústřední archiv v Praze 1, č. 1, 2001, s. 25–31.
- BERÁNKOVÁ, Helena, Antonín DUFEK, Andreas KRASE, František SYSEL. *Erwin Raupp: Moravská Hellas 1904*. Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2010, s. 85, 87, 125, 166–168. ISBN 978-80-86512-47-1.
- BERÁNKOVÁ, Helena, Antonín DUFEK. *Karl Katholický (1839–1927). Momentní fotograf*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013, s. 5–13, 21–23, 38–41. ISBN 978-80-7028-415-5.
- DELAMARE, François a Bernard GUINEAU. *Colour: Making and Using Dyes and Pigments*. 6. vydání, United Kingdom: Thames & Hudson, 2016, s. 85–95, 97–105. ISBN 978-0-500-30102-9.
- DUFKA, Josef. Kroj a jeho vývoj. In: PLAČKOVÁ, Marie a Eva SKOPALOVÁ. *Hlucká svatba*. Hluk: Městská knihovna, 2011, s. 24–34.
- FUKAI, Akiko, Tamari SUOH, Miki IWAGAMI, Reiko KOGA, Rii NIE. *Móda: Z dějin odívání 18., 19. a 20. století*. Praha: Slovart, 2003, s. 56–57. ISBN 3-8228-2624-3.
- HABARTOVÁ, Romana. František Kretz – učitel, sběratel a hudebník. In: HABARTOVÁ, Romana (et al.). *František Kretz (1859–1929) – sběratel, národopisec, novinář*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2009, s. 13–65. ISBN 978-80-86185-82-8.
- HABARTOVÁ, Romana. Ostrožsko. In: *Na paletě krojů. Slovácké slavnosti vína a otevřených památek*. Uherské Hradiště, 2010, s. 210, 230–235.
- HABARTOVÁ, Romana. Lidové odívání v Hluku. In: BŘEČKA, Jan (et al.). *Hluk: Dějiny města*. Hluk: město Hluk, 2011, s. 613–644. ISBN 978-80-254-9705-0.
- HANZLÍKOVÁ, Alena. Technika vyšívání. In: STAŇKOVÁ, Jitka a Alena ZASTÁVKOVÁ. *Vyšívání*. Praha: práce, 1972, s. 17–38.

- HAVELKOVÁ, Vlasta. *Vývoj některých ornamentů našich lidových ve vyšívání*. Olomouc: Vlastivědný musejní spolek v Olomouci, 1898, s. 11–12.
- HAVELKOVÁ, Vlasta. O technice lidového vyšívání. In: KAZIMOUR, Josef, Vlasta HAVELKOVÁ. *Lidové kroje československé: Popis, vyobrazení, stříhy a výkresy 33 českých, moravských, slezských a slovenských krojů národních*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1920, s. 89–92.
- HENDRYCHOVÁ, Věra. *Ostrožský kroj*. Uherský Ostroh: Lidové tradice a řemesla, o.p.s., 2010, s. 3–39.
- HOLUB, Alois. Vzory ženských ručních prací. In: KÁLAL, Karel, Alois HOLUB. *Věno českých dívek*. Lysá nad Labem: Alois Holub, 1915, s. 1–65.
- HRADILOVÁ, Kateřina. *Výšivka „na výřez“ na Uherskohradištsku, Uherskobrodsku a Uherskoostrožsku* [online]. Brno, 2009 [cit. 2016-05-15] Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie. Vedoucí práce doc. PhDr. Alena Křížová, PhD. Dostupné z: <https://theses.cz/id/bcowym?url=%2Fid%2Fbcowym;so=nx;lang=en>
- JEŘÁBKOVÁ, Alena. *Lidová oděvní kultura: příspěvky k ikonografii, typologii a metodologii*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 9–23. ISBN 978-80-210-6928-2.
- JEŽ, Štěpán, Jakub OBROVSKÝ. *Joža Uprka: K pátému výročí umělcovy smrti*. Praha: Sfinx, 1944.
- JOHNSTON, Lucy, Marion KITE, Helen PERSSON. *Nineteenth-century Fashion in Detail*. 2. vydání, London: V&A Publishing, 2009, s. 14, 121–131. ISBN 978-1-851-77572-9.
- KLVAŇA, Josef a Josef, ŠÍMA. Vzorky slováckého vyšívání. In: *Český lid IV.*, Praha: F. Šimáček, 1895, s. 221–234.
- KLVAŇA, Josef. O „pentlení“ nevěst a družiček na Moravě. In: *Český lid IV.*, Praha: F. Šimáček, 1895, s. 417–444.
- KLVAŇA, Josef. Kroj moravský a slezský. In: KLUSÁČEK, Karel Ladislav, Emanuel KOVÁŘ, Lubor NIEDERLE, František SCHLAFFER, F. A. ŠUBERT. *Národopisná výstava československá v Praze 1895*. Praha: J. Otto, 1895–1897, s. 183–189.
- KLVAŇA, Josef. Moravské výšivky na národopisné výstavě. In: *Český lid V.*, Praha: F. Šimáček, 1896, s. 226.
- KLVAŇA, Josef. Ženský kroj uherskoostrožský. In: *Český lid VII.*, Praha: F. Šimáček, 1898, s. 80–81.

- KLVAŇA, Josef. Lidové kroje na moravském Slovensku. In: HÚSEK, Jan, Josef KLVAŇA, Lubor NIEDERLE, F. A. SLAVÍK. *Moravské Slovensko I.*, svazek I., Praha: Národopisná společnost československá, 1918, s. 97–131, 250.
- KLVAŇA, Josef. O technikách výšivkových na Moravském Slovácku. In: VYDRA, Josef. *Náš směr: Revue pro kreslení a umělecký průmysl*. Praha: Náš směr, 1920–1921, roč. VII., s. 105–121.
- KONDROVÁ, Marta. Textilní sbírka Františka Kretze ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti. In: HABARTOVÁ, Romana (et al.). *František Kretz (1859–1929) – sběratel, národopisec, novinář*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2009, s. 121–127. ISBN 978-80-86185-82-8.
- KRETZ, František. *Slovácké čepce*. Praha: Unie, 1901.
- KRETZ, Franz. *Maehrisch-slovakische Hauben*. Wien: Verlag von Anton Schroll, 1902.
- KRETZ, František. *Jak jsem sbíral: Několik vzpomínek*. Praha: Josef Pelcl, 1913 s. 9, 20, 32, 35).
- KRETZ, František. Výšivky. In: BOHÁČ, Antonín, Josef ČERNÍK, Josef FOLPRECHT, Jan HÚSEK, Karel CHOTEK, Josef KLVAŇA, František KRETZ, Lubor NIEDERLE. *Moravské Slovensko I.*, svazek II., Praha: Národopisná společnost československá, 1922, s. 564–594.
- LEWIN, Menachem a Eli M. PEARCE. *Handbook of Fiber Chemistry*. 2. vydání, New York: Marcel Dekker, 1998, s. 727. ISBN 0824794710.
- LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Moravská lidová výšivka*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1986, s. 21, 26, 40–80, 166, 212–213.
- LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Moravské a slezské kroje: Kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, München: Sudetendeutsches Archiv, 2000, s. 11–45. ISBN 80-7028-126-X.
- NACHTMANNOVÁ, Alena. *Mezi tradicí a módou: Odívání v Čechách od renesance k baroku*. Praha: Národní památkový ústav, 2012, s. 8–9. ISBN 978-80-86516-51-6.
- PERUTKOVÁ, Marie. Šití krojů. In: PERUTKOVÁ, Marie, Anna KŘIVÁKOVÁ. *Blatnice pod Svatým Antonínkem: Od nového vína do nového vína*. Blatnice: obec Blatnice pod Svatým Antonínkem, 2014, s. 113–115.
- PETŘÍČKOVÁ, Kristýna. *Lidový oděv v obci Louka: V souvislosti s vývojem lidového oděvu na Horňácku*. Louka: obec Louka, 2013, s. 55–72, s. 196–202. ISBN 978-80-260-4846-6.

- POLÁK, Josef. *Zbožiznalství látek tkaných: látky bavlněné*. Díl I., Praha: Nákladem vlastním, 1922, s. 22–24.
- POLÁK, Josef. *Zbožiznalství látek tkaných: látky lněné, vlněné a hedvábné*. Díl II.–IV., Praha: J. Polák, 1923, s. 27, 44–45.
- STAŇKOVÁ, Jitka. Lidové výšivky v Československu. In: STAŇKOVÁ, Jitka a Alena ZASTÁVKOVÁ. *Vyšívání*. Praha: Práce, 1972, s. 5–16, 27.
- STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Příručka lidopisného pracovníka*. Praha: Národopisná společnost československá, 1936, s. 113–116.
- STRÁNSKÁ-ABSOLONOVÁ, Olga. Lidový kroj. In: STRÁNSKÁ, Olga. *Praktická hospodyňka*. Díl II., Praha: F. Strnadel a spol., 1927, s. 836–842.
- SUCHÝ, Bohumil. *Nauka o látkách oděvních*. 2. vydání, Prostějov: nákladem vlastním., 1937, s. 17, 54, 56.
- SYKA, Rudolf. *Nauka o látkách oděvních*. Praha: Státní ústav pro učebné pomůcky škol průmyslových a odborných, 1923, s. 81–82.
- ŠÍMA, Josef. *Slovácké vyšívání stehem křížkovým a vrkůčkovým*. Praha: F. Šimáček, 1897.
- ŠOTKOVÁ, Blažena. *Československé lidové kroje v barevné fotografii*. Praha: Artia, 1956, s. 9–58.
- TARCALOVÁ, Ludmila. Lidový oděv v Uherském Ostrohu. In: *Uherský Ostroh*. Uherský Ostroh: Město Uherský Ostroh, 2000, s. 299–312. ISBN 80-238-5714-2.
- TARCALOVÁ, Ludmila. *Mapa krojů na Slovácku*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2006. ISBN 80-86185-53-2.
- TARCALOVÁ, Ludmila. Kretzova sbírka dýnek z čepců ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti. In: HABARTOVÁ, Romana (et al.). *František Kretz (1859–1929) – sběratel, národopisec, novinář*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2009, s. 131–133. ISBN 978-80-86185-82-8.
- TARCALOVÁ, Ludmila. *Kroj na Uherskohradištsku*. Uherské Hradiště: Klub kultury v Uherském Hradišti, 2013, s. 19–39, 86, 159. ISBN 978-80-260-4267-9.
- TARCALOVÁ, Ludmila. *Tradiční úprava hlavy II., 3. část: Úvazy tištěných šátků na Moravě*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2014, s. 57. ISBN 978-80-87261-95-8.
- TARCALOVÁ, Ludmila. *Tradiční úprava hlavy II., 1. část: Účesy, čepce a šatky na Moravě*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2016, s. 64–65. ISBN 978-80-88107-15-6.

- TYRŠOVÁ, Renáta, Henri, HANTICH. *Le Paysan Tchèque: Bohême, Moravie, Silésie, Costumes et Broderies*. Paris: Nilsson, Praha: F. Topič, 1911, s. 24–26.
- TYRŠOVÁ, Renáta. *Lidový kroj v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: F. Topič, 1916, s. 13, 42.
- TYRŠOVÁ, Renáta a Karel CHOTEK. *Broderie et décoration populaires Tchéco-Slovaque*. Paříž: H. Ernst, 1920.
- UCHALOVÁ, Eva. Móda a textil období biedermeiru. In: VONDRÁČEK, Radim (ed.). *Biedermeier: Umění a kultura v českých zemích 1814–1848*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze a Gallery, s.r.o., 2008, s. 143–163, 407. ISBN 978-80-7101-073-9.
- UPRKA, Joža. *Kožuchy*. Kroměříž: Josef Pithart, 1920.
- UPRKA, Joža. *Vázání šátků*. Díl I., Kroměříž: Josef Pithart, 1921.
- VALTROVÁ, Antonie a Hermína TICHÁ. *Národní vyšívání lidu moravského: Vzory moravsko-slovenské, 1. sešit*. Brno: Nákladem vlastním, 1889.
- VALTROVÁ, Antonie a Hermína TICHÁ. *Národní vyšívání lidu moravského: Vzory moravsko-slovenské, 4. sešit*. Brno: Nákladem vlastním, 1889.
- VALTROVÁ, Antonie a Hermína TICHÁ. *Národní vyšívání lidu moravského: Vzory moravsko-slovenské, 7. sešit*. Brno: Nákladem vlastním, 1890.
- VÁCLAVÍK, Antonín. *Textil v lidové tvorbě: Lidové umělecké textilie v Čechách a na Moravě*. 2. vydání, Luhačovice: Irena Voštová ve spolupráci s nakl. Atelier IM, 2009, s. 311, 313, 315, 316, ISBN 978-80-85948-71-4.
- WINTER, Zikmund. *Dějiny kroje v zemích českých: Od počátku století XV. až po dobu bělohorské bitvy*. Praha: F. Šimáček, 1893, s. 344–346, 637.
- ZAFOUK, Josef. *Nauka o látkách pro živnosti oděvnické*. Praha: Höfer a Klouček, 1905, s. 34–37.
- ZASTÁVKOVÁ, Jaroslava. *Technologie stehů lidové výšivky*. Praha: Nakladatelství technické literatury ve Středisku interních publikací, 1981, s. 55–72.
- ZEMEK, Metoděj. Vývoj obce v letech 1848–1918. In: KŘÁPEK, Josef, Robert SNÁŠIL, Josef TOMEŠ, Miloš TRAPL, Marie VAJDÍKOVÁ, František VYSKOČIL, Josef ZEMÁNEK, Metoděj ZEMEK. *Blatnice: Minulost a současnost slovácké obce*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1981, s. 109–111.

Prameny

Farní kronika obce Blatnice pod Svatým Antonínkem.

Obecní muzeum Blatnice pod Svatým Antonínkem,
depozit a fotoarchiv muzea.

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti,
depozit a fotoarchiv etnografického oddělení.

Moravské zemské muzeum Brno,
depozit etnografického oddělení.

Grantový projekt IGA, registrační číslo projektu IGA/FMK/2017/002,
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

PETŘÍČKOVÁ, Kristýna. *Lidový ženský oděv v obci Blatnice v kontextu s dějinami odívání od počátku 20. století do poloviny 20. století*. 2013.

PETŘÍČKOVÁ, Kristýna. *Vzory výšivek z ženských rukávců z Blatničky (Malé Blatnice)*. Blatnička, 2011.

PETŘÍČKOVÁ, Kristýna. *Lidová výšivka v Blatničce a Blatnici na Uherskoostrožsku*. Blatnička, 2011.

PETŘÍČKOVÁ, Kristýna. *Rekonstrukce ženského lidového kroje z Jarošova z počátku 20. století*. Strážnické sympozium 2012. Strážnice, Národní ústav lidové kultury.

Traditional Folk Clothing in Blatnička and Blatnice pod Svatým Antonínkem in the subregion of Uherskoostrojsko

The entire Slovácko region was a place visited by many artists at the turn of the 20th century. Among the visiting artists were Joža Uprka (1861–1940) or the French sculptor Auguste Rodin (1840–1917), who during his visit to the Slovácko region in early 20th century saw harmony in the local folklore clothing culture, whose origin refers to the cradle of the European aesthetic ideals, the period of Ancient Greece. It was Joža Uprka together with a group of artists, researchers and photographers working in this region, who documented local folk clothing at a time when it was still part of everyday life. People wore not only ordinary clothing, but also festive and formal clothes, and at special occasions even ceremonial ones. Prominent ethnographic researchers in this region included Josef Klvaňa (1857–1919) and František Kretz (1859–1929). The uniqueness of the traditional folk costume at the turn of 20th century fascinated experts as well as amateur researchers and photographers. An unforgettable event was the organization of the Czecho-Slavic Ethnographic Exhibition in Prague in 1895, which instigated huge interest of the general public in folk culture. The development of folk costume was not always autonomous, without external influences. Particular variants of traditional folk costumes show signs of interaction between the folk costume and clothes worn in the urban areas. On the other hand, in the history of European clothing, fashion was often inspired by traditional costumes.

In the course of the 20th century, variations of the festive and ceremonial costume, worn at important occasions representing a milestone in one's life, experienced biggest development in the Slovácko region.

Nowadays, at the beginning of the 21st century, knowledge about the culture of folk costumes and their making is slowly disappearing together with the last living witnesses. The making of a folk costume

requires substantial investment. Unlike in the past, only a few people still make them in the Slovácko region. However, interest in folk culture and in the wearing of folk costumes has been rising in the last few years. In spite of the fact that, unlike in the past, folk costumes are no longer part of everyday life in the Slovácko region, we can still see people across generation wearing them. Traditional clothing, and especially its festive variations, is a very representative type of apparel, which is worn with respect. In social interaction, it has become a tool of non-verbal communication, providing information about the person wearing it. The folk costume is a tool for expressing one's identity and culture.

This publication focuses on traditional folk clothing worn in the villages of Blatnička and Blatnice pod Svatým Antonínkem in the Uherskoostrožsko subregion of the Slovácko region. It presents facts about the local folk clothing culture and technological methods used in the making of traditional folk costumes. Important sources for researching traditional costumes included not only literary and archival sources, but also iconographical evidence left behind by painters, graphic artists and photographers, whose work was inspired by the Uherskoostrožsko region. Among other important sources of information about the folk costume was the examination of parts of folk costumes preserved in museums and found during field research in the region.

The dissertation presents individual types of folk costumes worn by men, women and children. It defines in detail the individual items of folk costumes, their purpose and the occasions on which they were worn. The publication includes photographic evidence of individual folk costume variations, which were worn in Blatnička and in Blatnice pod Svatým Antonínkem from late 19th century until the present day.

Embroidery represents an inseparable part of the folk costume (especially of its festive variations). The publication pays special attention especially to cut-out embroidery, a feature unique for the Uherskoostrožsko region, which cannot be reproduced by machines. Only a few women in the Slovácko region can still produce this kind of embroidery. That is why the book features instruction on how to make it. Due to the fact that some people wearing folk costume are currently returning to wearing its older versions, a reconstruction of a folk costume from Blatnice is also published in the book. A folk costume reconstruction is one of the methods of studying traditional costumes, providing valuable help in the process.

Die traditionelle Volkskleidung in Blatnička und Blatnice pod Svatým Antonínem im Gebiet von Ungarisch Ostrau (Uherskoostrožsko)

Das Gebiet Mährische Slowakei (Slovácko) um die Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert von vielen Künstlern besuchte. Von den bildenden Künstlern sei z. B. Joža Uprka genannt (1861–1940) oder der französische Bildhauer August Rodin (1840–1917). Dieser sah bei seinem Besuch von Slovácko am Anfang des 20. Jahrhunderts in der Kultur von Volkskleidung eine Harmonie, deren Urquelle auf die Wiege der europäischen ästhetischen Ideale, auf altertümliche griechische Antike hinweist. Gerade Joža Uprka und eine Künstlergruppe, sowie auf diesem Gebiet wirkende Forscher und Fotografen nahmen die Volkskleidung auf in der Zeit, wo es Teil des Alltags war. Man hat nicht nur die Alltagstracht, sondern auch eine feierliche, festliche und zu besonderen Anlässen auch eine zeremonielle Tracht angezogen. Zu bedeutenden Ethnographen dieses Gebiets gehörten Josef Klvaňa (1857–1919) und František Kretz (1859–1929). Eine traditionelle Tracht an der Jahrhundertwende faszinierte nicht nur Fachleute, sondern dank ihrer Merkwürdigkeit auch die Hobbyforscher und Fotografen. Zu einem unvergesslichen Anlass wurde die Čechoslawische ethnographische Ausstellung in Prag 1895, die ein riesiges Interesse der weiten Öffentlichkeit an Volkskultur veranlasste. Nicht immer entwickelte sich die Tracht autonom ohne jeden Umwelteinfluss. Bei konkreten Entwicklungsvarianten der Kleidung begegnen wir in Slovácko der Interaktion zwischen der Tracht und der Stadtkleidung. Andererseits beobachteten wir in der europäischen Bekleidungs-geschichte ein Phänomen, in dem sich die Mode im Gegenteil durch die traditionelle Kleidung inspirierte.

Die größte Entwicklung erreichten im Laufe des 20. Jahrhunderts Varianten der feierlichen und der festlichen zeremoniellen Tracht, die

zu bedeutenden Wendepunkten des menschlichen Lebens angezogen wird.

In der Gegenwart, am Anfang des 21. Jahrhunderts, verschwinden zusammen mit lebenden Augenzeugen die Erkenntnisse über die Kultur der Volkskleidung und deren Anfertigung, die sehr kostspielig ist. Dieser Anfertigung von Trachten widmen sich in Slovácko anders als in der Vergangenheit nur noch wenige Personen.

Trotzdem registriert man in den letzten Jahren steigendes Interesse an Volkskultur, bzw. an Trachtenanziehen. Obwohl die Tracht nicht mehr Teil von Alltag ist, wie es in der Vergangenheit war, begegnen wir immer deren Trägern quer durch alle Generationen. Traditionelle Kleidung und vor allem ihre feierliche Variante ist auch zurzeit ein höchst repräsentativer Kleidungsstyp, der mit Achtung angezogen wird. Bei der sozialen Interaktion wird er zu einem nonverbalen Kommunikationsmittel, indem es Informationen über den Träger bietet.

Die Publikation richtet sich auf die traditionelle Kleidung in den Dörfern Blatnička und Blatnice pod Svatým Antonínem im Gebiet von Ungarisch Ostrau (Uherskoostrojsko), die ein Teil der Region Mährische Slowakei (Slovácko) sind. Sie legt Erkenntnisse über die Kultur der Volkskleidung und über die technologischen Vorgänge bei der Anfertigung der traditionellen Kleidung. Ein wichtiges Quellenmaterial für die Forschung der traditionellen Kleidung stellen nicht nur Literatur und Archivalien dar, sondern auch ikonographische Dokumente von Malern, Graphikern und Fotografen, die das Gebiet von Ungarisch Ostrau zu ihrem Schaffen inspirierte. Zu den anderen wichtigen Informationsquellen über die Tracht gehört Forschung von erhaltenen Trachtkomponenten sowohl in Museumsdepots, als auch mittels Forschung im Terrain der entsprechenden Lokalität.

Die Abhandlung macht mit einzelnen Typen von Herren-, Damen- und Kindertracht bekannt. Sie führt die Komposition von einzelnen Trachtelementen aus und definiert zu welchem Zweck und zu welchen Anlässen sie getragen werden. Ein Bestandteil der Publikation besteht aus einem fotografisch belegten Überblick von Trachtvarianten, die vom Ende des 19. Jahrhunderts quer durch ihre Entwicklung bis heute in Blatnička und Blatnice pod Svatým Antonínem erschienen.

Die Stickerei ist von der Tracht (vor allem bei den feierlichen Varianten) nicht weg zu denken. In der Publikation richtet sich die Aufmerksamkeit vor allem auf die spezifische und maschinell unnachahmliche Stickerei *auf Ausschnitt*, die für die Region von Ungarisch Ostrau zu

einem wichtigen Kennzeichen gewesen war. Zurzeit beherrscht diese Stickerei in Slovácko nur noch wenige Frauen. Deswegen wird im Buch eine methodische Anweisung zu deren Fertigung publiziert.

Im Hinblick darauf, dass manche Trachtträger in Slovácko zurzeit zu älteren Entwicklungsvarianten der Trachten zurückkehren, ist hier auch die Rekonstruktion der Tracht aus Blatnice publiziert. Die Trachtrekonstruktion ist eine der Methoden von Forschung der traditionellen Kleidung, die bei deren Kennenlernen eine wertvolle Hilfe sein kann.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem občanům Blatničky a Blatnice pod Svatým Antonínkem, kteří se v letech 2011 až 2017 podíleli na výzkumném projektu zaměřeném na tradiční lidový oděv v obci Blatničce a Blatnici pod Svatým Antonínkem na Uherskoostrožsku. Ráda bych poděkovala také Marii Perutkové, Zdislavě Kuřinové a Boženě Hanákové působící v Obecním muzeu Blatnice pod Svatým Antonínkem, Renatě Stúpalové, Magdě Jakubové a dále také obecně prospěšné společnosti Tradice Slovácka v Blatničce. Poděkování patří též zaměstnancům Slovákého muzea v Uherském Hradišti a Moravského zemského muzea v Brně za poskytnutí přístupu ke sbírkovému a fotodokumentačnímu fondu. Děkuji taktéž Univerzitě Tomáše Bati za poskytnutí finančních prostředků k vydání publikace. Za grafické zpracování knihy bych ráda poděkovala Dušanu Wolfovi. Na závěr patří mé poděkování za trpělivost s přípravou publikace mé blízké rodině.

Název: Tradiční lidový oděv v Blatničce a Blatnici pod Sv. Antonínkem
na Uherskoostrožsku

Autor: MgA. Kristýna Petříčková

Vydavatel: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Pořadí vydání: První

Rok vydání: 2018

© 2018 Kristýna Petříčková

© 2018 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

ISBN 978-80-7454-817-8

